

Cu Dumnezeu în subterană

Richard Wurmbrand

Traducere din limba engleză
Dragoș Alexandrescu

Richard Wurmbrand Foundation
PO Box 4124
Torrance, CA 90510 USA
richardwurmbrandfoundation.com

Nota traducătorului

Cartea a fost inițial scrisă în limba engleză și tipărită în anul 1970 sub titlul *Christ In The Communist Prisons* (Hristos în închisorile comuniste), ulterior sub titlul *In God's Underground* (În Subteranele Providenței). Autorul a modificat anumite nume, localități și împrejurări pentru a nu pune în pericol viața unor persoane aflate în România comunistă la data scrierii cărții. Textul original a fost tradus în limba română fără modificări de conținut.

Această carte a fost tradusă și publicată în peste 50 de limbi vorbite pe glob.

© Copyright 1970, în Statele Unite în limba engleză inițial menținute de către Richard Wurmbrand, în prezent și în diverse alte limbi, de către fiul său, Mihai Wurmbrand.

© 2007 by Mihai Wurmbrand, pentru limba română.

Acest exemplar a fost tipărit în România într-o nouă traducere în anul 2007.

Toate drepturile rezervate. Nici o parte a acestei publicații nu poate fi tradusă, sau reprodusă prin orice mijloc, fără permisiunea prealabilă a editorului.

ISBN 978-0-88264-044-0

Richard Wurmbrand Foundation

PO Box 4124

Torrance, CA 90510 USA

richardwurmbrandfoundation.com

*Cartea este dedicată de către autor memoriei celor
care au murit în închisorile comuniste
pentru credința lor în Dumnezeu
și iubirea lor de patrie*

Prefață

Sunt un pastor luteran care a petrecut mai mult de paisprezece ani în diferite închisori din cauza credinței creștine, dar nu acesta este motivul existenței cărții de față. Niciodată nu mi-a plăcut ideea conform căreia un om închis pe nedrept trebuie ulterior să scrie sau să predice despre suferințele sale. Campanella, marele autor al cărții „Cetea Soarelui”, a stat închis 27 de ani. Știm însă despre torturile la care a fost supus și despre cele 40 de ore pe care le-a petrecut întins pe un pat de cuie de la biografia săi din Evul Mediu, și nu de la el.

Anii petrecuți în închisoare nu mi s-au părut un timp prea lung, pentru că am descoperit, singur în celula mea, că dincolo de credință și dragoste există o desfătare reală în Dumnezeu: o stare de fericire dată de un extaz adânc și extraordinar care nu seamănă cu nimic din lumea aceasta. De aceea, când am ieșit din închisoare eram ca și cum aș fi coborât de pe vârful unui munte de unde mă desfătasem privind peisajul plin de pace și frumusețe al ținuturilor din jur până la sute de kilometri distanță, iar acum mă întorceam la câmpie.

Mai întâi trebuie să explic de ce am venit în Vest. Am fost eliberat din închisoare în anul 1964, alături de câteva mii de alți deținuți cu caracter politic și religios, pentru că Republica Populară Română adoptase o politică ceva mai „prietenoasă” față de Vest.

Mi s-a dat cea mai mică parohie luterană din țară, având doar treizeci și cinci de membri, și mi s-a spus că în momentul în care vor intra în biserică treizeci și șase de persoane, va fi rău. Eu însă aveam multe de spus și erau mulți cei care voiau să mă audă. Prin urmare, am început să călătoresc clandestin și să predic prin orașe și sate, plecând însă înainte ca agenții locali ai Securității să fi aflat că o persoană străină le-a călcat teritoriul. Până la urmă a trebuit să mă opresc și din acest soi de lucrare. Pastorii care mă ajutau erau demiși de autorități, iar eu puteam deveni cauza unor noi arestări și mărturisiri obținute prin tortură. Eram o povară și o sursă de pericol chiar pentru cei pe care încercam să-i slujesc.

Prietenii m-au îndemnat să părăsesc țara și să vorbesc apoi celor din Vest în numele Bisericii Subterane. Din afirmațiile făcute de anumiți lideri ai bisericilor din Occident, era limpede că unii dintre ei nu cunoșteau, iar alții nu vroiau să cunoască adevărul despre persecuția religioasă practică de comuniști. Prelați din Europa și America veneau în vizite prietenești și participau la mese festive împreună cu inchișitorii și prigonitorii noștri. Îi întrebam de ce fac lucrul acesta, iar ei ne răspundeau: „Ca și creștini, trebuie să le arătăm prietenie tuturor oamenilor, chiar și comuniștilor”. De ce, atunci, nu-și arătau prietenia și celor care sufereau? De ce nu se interesau de preoții și de pastorii care muriseră în închisori sau din cauza torturilor? Sau să lase măcar câțiva bănuți pentru familiile rămase în urma acestor martiri?

Arhiepiscopul de Canterbury a venit în 1965 și a participat la o slujbă. Dr. Ramsey nu știa că cei prezenți erau funcționari de stat sau agenți de securitate împreună cu soțiile lor; aceeași audiență era prezentă la toate ocaziile de acest fel. Au venit în vizită rabini și muftii, episcopi catolici și pastori baptiști. După ce se întorceau acasă, citeam comentariile pe care le publicau laudând libertatea de care se bucurau românii. Un teolog britanic a scris chiar și o carte în care a afirmat că Hristos Însuși ar admira sistemul de organizare și conducere al penitenciarelor comuniste.

În același timp, eu mi-am pierdut autorizația de predicare. Am fost pus pe lista neagră și urmărit în mod constant. Continuam să predic din când în când prin casele prietenilor cărora nu le păsa de pericolul la care se expun, așa că nu am fost surprins când, la un oarecare timp după ce demaraseră negocieri secrete pentru plecarea mea în Vest, un străin m-a invitat la el acasă. Când am intrat am observat că era singur.

„Vreau să-ți fac un serviciu”, mi-a spus. Mi-am dat seama că era un agent al Securității. „Un prieten de-al meu mi-a spus că au fost primiți dolarii ceruți pentru răscumpărarea dumitale. Probabil că vei dori să pleci cât se poate de repede. Prietenul meu este însă îngrijorat. Ești o persoană care spune ce gândește și abia ai ieșit din închisoare. Șefii sunt de părere că ar fi bine să mai fii ținut în țară un timp, sau măcar unul dintre membrii familiei dumitale să rămână ca un garant al buneii dumitale purtări. Desigur, permisiunea de a părăsi țara va fi necondiționată...”

Nu i-am promis nimic. Aveau dolarii și trebuia să le fie de ajuns. Organizațiile creștine din Vest plătiseră ca preț de răscumpărare pentru mine 10.000 de dolari. Vânzarea cetățenilor devenise un mijloc de rotunjire a rezervelor valutare ale Republicii Populare. O glumă răspândită prin România acelor ani spunea că: „L-am vinde și pe prim-ministru dacă s-ar oferi cineva să-l cumpere”. Evreii erau vânduți Israelului cu 1.000 de dolari fiecare, membrii comunității germane erau vânduți Germaniei de Vest și armenii erau cumpărați de America. Oamenii de știință, medicii și profesorii costau în jur de 5.000 de dolari bucata.

După scurt timp, am fost convocat oficial la sediul central al Securității, unde ofițerul care m-a întâmpinat mi-a spus următoarele: „Pașaportul dumneavoastră este gata. Puteți pleca oricând doriți și oriunde doriți și puteți predica oricât doriți, dar vă atenționăm să nu vorbiți împotriva noastră. Rămâneți preocupat de Evanghelie sau altfel veți fi redus complet la tăcere. Putem

oricând să plătim un ucigaș de profesie care va face treaba pentru 1.000 de dolari, sau putem să vă aducem înapoi, așa cum am făcut-o și cu alți trădători. Putem să vă distrugem reputația în Vest punând la cale un scandal financiar sau sexual”. Apoi mi-a spus că sunt liber. Aceasta a fost permisiunea necondiționată pe care am primit-o pentru a părăsi țara.

Am ajuns în Vest. Medicii m-au examinat și unul dintre ei mi-a spus: „Ești plin de găuri de parcă ai fi o sită”. Nu putea crede că oasele mi s-au sudat și tuberculoza mi s-a vindecat fără o asistență medicală adecvată. „Nu mă întreba pe mine de tratamente necesare, mi-a spus el. Întreabă-L pe Cel care te-a ținut în viață și în Care eu nu cred.”

Acesta a fost începutul noului meu pastorat pentru Biserica Subterană. I-am întâlnit pe prietenii noștri din cadrul Misiunii Scandinave din Norvegia și, în timpul unei predici pe care am ținut-o acolo, o femeie din primul rând a început să plângă. Mai târziu mi-a spus că citise cu mai mulți ani în urmă despre arestarea mea și de atunci se rugase continuu pentru mine. „Astăzi am venit la biserică și nu știam cine urma să predice, m-a lămurit ea. În timp ce ascultam, mi-am dat seama cine era vorbitorul și am izbucnit în lacrimi.” Am aflat abia atunci, în acele zile, câte mii de persoane se rugaseră pentru mine și continuă să se roage pentru cei aflați în închisorile comuniste. Copii pe care nu-i întâlnisem niciodată mi-au scris: „Vă rugăm să veniți în orașul nostru; rugăciunile pe care le-am făcut pentru dumneavoastră au fost ascultate”.

În bisericile și în universitățile de pe tot cuprinsul Europei cât și din America, am descoperit cu mirare - deși oamenii erau adesea adânc mișcați de ceea ce le spuneam - că nu credeau să fie amenințați de un pericol real. „Comunismul ar lua aici oricum o formă diferită, spuneau ei. Comuniștii noștri sunt puțini și inofensivi.” Și noi credeam la fel odinioară în România, când

partidul era la început și redus ca număr de membri și ca putere de influență. Lumea este plină de mici partide comuniste care stau în așteptare. Când un tigru este doar la vârsta unui pui te poți juca liniștit cu el; când crește însă, te va devora. Am întâlnit lideri ai unor biserici din Vest, care m-au avertizat că aș face mai bine să predic doar Evanghelia și să evit atacurile la adresa comunismului; acest sfat îl primisem și în București, de la agenții Securității. Eu consideram însă că răului trebuie să i se spună pe nume. Isus i-a făcut pe farisei „vipere” și tocmai din această cauză, nu din cauza Predicii de pe Munte, a ajuns să fie crucificat.

Denunț comunismul pentru că îi iubesc pe comuniști. Putem să urâm păcatul și să-l iubim pe păcătos în acest timp. Creștinii au datoria de a câștiga sufletele comuniștilor și, în cazul în care nu vor reuși, aceștia vor cucerii Vestul și vor deștrădăcina creștinismul și din aceste locuri. Conducătorii roșii sunt oameni nefericiți și pierduți spiritual, dar pot fi și ei mântuiți, iar modul lui Dumnezeu de a lucra este să trimită un om. Nu a coborât El Însuși pentru a-i scoate pe evrei din Egipt; l-a trimis pe Moise. La fel trebuie să-i cucerim și noi pe liderii comuniști pentru Dumnezeu, în fiecare domeniu în care activează: artistic, științific și politic. Câștigându-i pe cei care modelează mințile oamenilor din spatele Cortinei de Fier, îi veți câștiga pe cei asupra cărora își exercită conducerea și influența.

Convertirea Svetlanei Stalin, singura fiică a marelui ucigaș în masă al creștinilor, un suflet care fusese crescut în cea mai rigidă disciplină comunistă, dovedește că există o armă mai bună decât bomba nucleară ce poate fi folosită împotriva comunismului: dragostea lui Hristos.

RICHARD WURMBRAND

PARTEA INTAI

Prima jumătate a vieții mele s-a încheiat pe 29 februarie 1948. Mergeam singur pe o stradă din București în momentul în care o mașină neagră, marca Ford, a oprit brusc lângă mine și din ea au sărit doi bărbați. Mi-au prins mâinile și m-au împins pe bancheta din spate a mașinii, în timp ce un al treilea bărbat, care ședea pe scaunul de lângă șofer, a îndreptat spre mine țeava unui pistol. Mașina s-a deplasat cu viteză pe străzile pustii - era duminică dimineată - și, ajungând în Calea Rahovei a virat intrând pe porțile grele, metalice, pe care le-am auzit apoi închizându-se în urma noastră.

Cei care mă răpiseră erau agenți ai Securității și mă aduseseră la cartierul lor general. Imediat după ce am intrat în clădire mi-au fost luate actele și toate obiectele pe care le aveam asupra mea: cravata, șireturile și în final chiar și numele. „De acum înainte, mi-a spus ofițerul de serviciu, ești Vasile Georgescu.”

Acesta era un nume obișnuit. Autoritățile nu voiau să riște nici măcar ca gardienii să știe pe cine au de păzit, în cazul în care ar ajunge să fie chestionați de cineva din afara țării, unde eram bine cunoscut. Trebuia să dispar, ca mulți alții, fără să las nici o urmă.

Centrul de detenție din Calea Rahovei fusese deschis de puțin timp, iar eu eram primul deținut. Oricum, închisoarea nu era o experiență nouă pentru mine. Fusesem arestat în timpul războiului de către fasciștii aflați la putere în vremea lui Hitler și apoi din nou, când comuniștii preluaseră conducerea țării. Celula în care am fost închis avea o fereastră în partea de sus a peretelui de beton, două paturi-banchete și, în colț, găleata obișnuită. M-am așezat, așteptând să fiu chemat la interogatoriu, știind deja ce mă vor întreba și ce trebuie să le răspund.

Știam bine ce-i frica, dar în acele momente nu mă încerca nici un sentiment de teamă. Această arestare, ca de altfel tot ce a urmat, era răspunsul unei rugăciuni pe care o făcusem cu ceva timp înainte, și nădăjduiam să încarce cu o semnificație nouă viața mea de până atunci.

2

Tatăl meu avea acasă o carte cu sfaturi pentru tinerii care doreau să-și aleagă și să-și clădească o carieră de avocat, medic, ofițer sau altele asemenea. Odată, pe când aveam vreo cinci ani, tata ne-a citit din ea și ne-a întrebat pe fiecare ce ne-ar plăcea să fim. După ce frații mai mari și-au exprimat dorințele, tata s-a întors spre mine, cel mai mic dintre frați, și m-a întrebat: „Ție ce ți-ar plăcea să fii când te vei face mare, Richard?” M-am uitat cu atenție la carte, al cărei titlu era *Îndrumător General al Profesiilor*, și, după câteva momente de gândire, i-am răspuns: „Mi-ar plăcea să fiu Îndrumător General”.

De atunci au trecut cincizeci de ani, dintre care paisprezece i-am petrecut în închisoare. Cuvintele pe care i le-am spus tatălui meu mi-au revenit însă de multe ori în minte. Se spune că alegerile care ne influențează cel mai mult viața le facem încă din copilărie și, curios, parcă nu găsim o descriere mai bună a activității mele din prezent decât aceea de „ghid general”.

Dorința de a deveni pastor creștin însă nu a făcut niciodată parte din planurile mele de viitor și nici din ale părinților mei, care erau evrei! Tatăl meu a murit când aveam nouă ani și de atunci familia noastră a dus mereu lipsă de bani și deseori de pâine. Într-o bună zi, un bărbat s-a oferit să-mi cumpere un costum. Când am ajuns la atelierul de croitorie și meșterul i-a prezentat unul dintre cele mai bune costume pe care le avea la vânzare, binefăcătorul meu i-a spus: „E prea bun pentru băiatul ăsta!” Și astăzi îmi mai amintesc vocea și cuvintele lui. Educația mea formală a fost destul de sărăcăcioasă, dar acasă aveam multe cărți și până la vârsta de zece ani le citisem deja pe toate. Ca urmare a lecturilor mele devenisem un sceptic convins, nutrind o mare admirație pentru Voltaire și pentru gândirea lui liberă. Totuși, religia rămânea mereu prezentă undeva, în frământările mele intime. Îmi plăcea să frecventez și să urmăresc ritualurile din bisericile ortodoxe și romano-catolice. Odată, într-o sinagogă, l-am auzit pe un om rugându-se cu mare fervoare pentru fiica sa care era bolnavă. A doua zi fiica lui a murit. L-am întrebat atunci pe rabin: „Cum poate Dumnezeu să nu răspundă unei astfel de rugăciunidisperate, născută din adâncul durerii unui părinte?” Rabinul nu a avut răspuns. Nu puteam nicicum să cred într-o ființă atotputernică dispusă să lase atât de mulți oameni pradă foametei și suferinței și care - aceeași ființă divină - să fi trimis totuși pe pământ o persoană cu bunătatea și înțelepciunea lui Isus Hristos.

Am crescut și am intrat în mediul de afaceri din București. Mi-a mers bine și la numai douăzeci și cinci de ani câștigam deja bani mulți, pe care-i cheltuiam cu nepăsare prin baruri și cabarete alături de fetele din „Micul Paris”, cum era numită capitala României. Nu îmi făceam nici un fel de griji atât timp cât setea mea după senzații noi și mereu proaspete era satisfăcută. Acest soi de viață, deși stârnea invidia multora, mă cufunda totuși în depresii adânci. Știam, simțeam permanent că viața pe care o

duceam era un fel de autoînșelare și că, de fapt, lăsam să se irosească un potențial pe care l-aș fi putut folosi în scopuri bune. Deși trăiam cu convingerea că Dumnezeu nu există, inima mea își dorea cu pasiune ca adevărul să fie altul; să existe totuși o rațiune, un sens al existenței în acest univers.

Într-o zi am intrat într-o biserică și m-am așezat lângă alte câteva persoane, în apropierea statuii Fecioarei. Se rugau și am încercat să repet împreună cu ei: „Plecăciune Marie, cea plină de har...”, dar mi-am simțit inima complet goală. Atunci i-am spus statuii: „Ești cu adevărat de piatră. Atât de mulți se roagă cerându-ți una sau alta, iar tu n-ai nimic să le dai”.

Chiar și după ce m-am căsătorit am continuat să umblu după alte femei. Alergam în căutarea plăcerii folosind minciuna și înșelăciunea; îi răneam pe cei din jur fără să-mi fac procese de conștiință. Totul până când, la vârsta de douăzeci și șapte de ani, aceste excese, alăturate lipsurilor din prima parte a vieții, au făcut să mă îmbolnăvesc de tuberculoză. La vremea aceea tuberculoza era o boală foarte periculoasă și se părea că nu voi putea evita moartea. Atunci mi s-a făcut frică. Am fost internat într-un sanatoriu din provincie și, pentru prima dată în viață, m-am odihnit. Stăteam fără să fac nimic și priveam copacii din jur, gândindu-mă intens la viața pe care o trăisem până atunci. O vedeam, cu ochii minții, ca pe o înșiruire de scene dintr-o tragedie. O făcusem pe mama să plângă de atâtea ori, îi produsese suferință soției mele; atât de multe fete nevinovate plânseseră din cauza mea. Am sedus și am ponegрит, mi-am bătut joc și am înșelat; fusesem un mincinos. Așa cum stăteam, gândindu-mă la toate acestea, am început să plâng.

Acolo, în sanatoriu, m-am rugat pentru prima dată în viață; o rugăciune de ateu. Am spus cam așa: „Dumnezeule, știu că nu ești. Dar dacă cumva ești, ceea ce nu cred, Tu ești Cel care trebuie să mi Te descoperi; nu este datoria mea să Te caut”.

Întreaga mea filozofie de viață fusese până în acel moment una pur materialistă, dar inima nu-și putea găsi liniștea în această filozofie. Teoretic credeam și eu, asemenea oricărui ateu, că omul nu este decât materie și că după moarte se descompune în săruri și alte substanțe minerale. Cu toate acestea, deși îmi pierdusem tatăl și mai participasem și la alte funeralii, nu mă puteam gândi la cei morți decât ca la niște persoane. Cine și-i poate închipui pe copilul sau pe soția moartă doar ca pe o sumă de elemente chimice? În mintea noastră va rămâne întotdeauna acea persoană pe care am iubit-o. Oare chiar atât de mult să ne înșele propria noastră minte și simțire?

Inima îmi era plină de simțăminte contradictorii. Petrecusem multe ore în locuri de distracție, printre femei mai mult dezbrăcate și într-o ambianță creată de o muzică senzuală; în același timp însă, îmi plăcuse să fac și lungi plimbări solitare prin cimitire, uneori în zile de iarnă, când mormintele erau acoperite cu un strat gros de zăpadă. Obişnuiam să-mi spun: *Într-o zi voi fi și eu mort și zăpada îmi va acoperi la fel mormântul și în același timp cei vii vor râde, se vor îmbrățișa și se vor bucura de viață. Nu voi mai putea să particip la bucuria lor; nici măcar nu-i voi cunoaște pe cei ce se vor bucura atunci. Eu pur și simplu nu voi mai exista. După scurtă vreme, nimeni nu-și va mai aminti de mine. Ce rost au toate acestea?*

În ceea ce privește problemele sociale și politice mă gândeam, că poate la un moment dat omenirea va reuși să găsească un sistem de organizare care să ofere libertate, siguranță și bunăstare tuturor membrilor ei. Dar când toată lumea este fericită, nimeni nu mai vrea să moară și gândul că într-o bună zi vor trebui să părăsească această viață fericită pe care o duc îi va face pe oameni să se simtă mai nefericiți ca niciodată.

Îmi aminteam că citisem despre faimosul industriaș Krupp, care ajunsese milionar datorită armelor aducătoare de moarte pe care le crease, dar care era el însuși îngrozit de gândul morții. Ni-

meni nu avea voie să rostească cuvântul „moarte” în prezența lui. A divorțat de soția sa pentru că îndrăznise să-i vorbească despre moartea unui nepot. Avea tot ce-și poate dori un om, dar era nefericit fiindcă știa bine că fericirea lui nu putea dura la infinit și că, într-o bună zi, va fi silit s-o părăsească și va putrezi într-un mormânt.

Cu toate că citisem Biblia, desigur dintr-un pur interes literar, înțelegerea mea se oprea întotdeauna în punctul în care inamicii lui Hristos Îi lansau provocarea: „*Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe cruce!*”; și drept răspuns, El moare. Deși faptul acesta părea să dovedească dreptatea acuzațiilor care Îi fuseseră aduse, mă surprindeam întorcându-mă mereu cu gândul la Hristos. Mi-am spus în câteva rânduri: *Aș vrea să-L fi putut întâlni și să fi vorbit cu El.* Cu acest gând lua sfârșit fiecare zi de frământări și meditații.

În sanatoriu, printre alții, era și o femeie într-atât de bolnavă încât nu-și mai putea părăsi rezerva, dar care a auzit într-un fel sau altul de mine și mi-a trimis o carte despre frații Ratisbonne. Aceștia fondaseră o organizație pentru convertirea evreilor. Așadar, în timp ce eu, un evreu, îmi risipeam viața, alții se rugau pentru mine.

După câteva luni petrecute în sanatoriu, m-am simțit ceva mai bine și am plecat să-mi petrec perioada de convalescență într-un sat de munte. Acolo m-am împrietenit cu un tâmplar în vârstă, care într-una din zile, mi-a dăruit o Biblie. După cum am aflat mai târziu, nu era una obișnuită; el și soția lui petrecuseră zilnic ore întregi în rugăciune asupra ei și în același timp mijlocind pentru mine.

M-am așezat pe canapeaua din căsuța în care eram cazat și am început să citesc Noul Testament. În zilele care au urmat, Hristos a devenit pentru mine o persoană la fel de reală ca femeia care-mi aducea mâncarea. Dar nu este mântuit oricine Îl recunoaște pe Hristos; Satan crede, dar nu este creștin. I-am spus atunci lui

Isus: „Nu mă vei face niciodată ucenicul Tău. Eu vreau să am bani, să călătoresc și să mă bucur de plăcerile vieții. Am suferit destul. Calea Ta este calea Crucii și chiar dacă aceasta este și calea adevărului, eu nu o voi urma”. Răspunsul Lui a răsunat pe loc, în mintea mea, asemenea unei implorări: „Vino pe calea Mea! Nu-ți fie teamă de Cruce! Vei descoperi că, în realitate, ea este sursa celor mai mari bucurii”.

Am continuat să citesc și din nou lacrimile mi-au umplut ochii. Nu puteam să nu fac comparație între viața lui Hristos și viața mea. Gândirea Sa era atât de curată, în timp ce a mea era atât de coruptă; El era atât de altruist, eu atât de lacom și egoist; inima Lui era plină de iubire, a mea plină de ranchiună. Vechile mele convingeri au început să se fărâme în fața înțelepciunii și credincioșiei Lui. În adâncul inimii mele, acolo unde conștiința nu prea reușea să ajungă, am simțit întotdeauna o anume atracție pentru Hristos. Acum, gândindu-mă la toate acestea, mi-am spus: *Dacă aș fi avut o minte ca a Lui, m-aș fi putut baza pe concluziile ei.* Eram ca omul din acea veche poveste chineză, care, epuizat fiind de drumul lung în bătaia soarelui, a ajuns lângă un stejar grandios și s-a așezat să se odihnească la umbra lui. „Ce noroc am avut că te-am găsit!” a spus el cu voce tare, la care stejarul i-a răspuns: „Nu, nu-i nici un fel de noroc. Te aștept de patru sute de ani”. Hristos mă așteptase de-a lungul întregii mele vieți. Acum, în sfârșit, ne întâlnisem.

3

Conversația pe care o redau în continuare a avut loc la șase luni după ce m-am căsătorit cu Sabina, o femeie care, de-a lungul vieții, nu dăduse nici o atenție lucrurilor spirituale. Întâlnirea ei cu noile mele preocupări i-a produs un șoc teribil. Era tânără și frumoasă și suferise multe lipsuri în copilărie. Trăia cu speranța că pășește în sfârșit pe drumul fericirii când, pe neașteptate,

bărbatul pe care-l iubea, cel cu care se obișnuise să împartă viața de răsfăț și plăceri, s-a transformat într-un credincios care-și dorea să devină pastor. După cum mi-a mărturisit mai târziu, s-a gândit chiar și la sinucidere.

Într-o duminică, proponându-i să vină cu mine la biserică, la un serviciu de după-amiază, a izbucnit în plâns. Mi-a spus că ea vrea să meargă să vadă un film.

„Bine, i-am răspuns. Mergem, fiindcă te iubesc.” Am căutat pe la mai multe săli de cinema și am ales un film care mi s-a părut a fi cât mai sugestiv. După ce am văzut filmul, am intrat într-o cafenea unde a dorit să mănânce o înghețată. În timp ce mânca, eu i-am spus: „După ce termini, te duci acasă și te culci. Eu vreau să găsec o fată cu care să-mi petrec noaptea la hotel”.

„Ce-ai zis?”

„Am fost foarte clar. Tu te duci acasă, iar eu vreau să găsec o fată cu care să-mi petrec noaptea la un hotel.”

„Cum poți să vorbești în felul acesta?”

„Dar tu ai fost cea care ai vrut să mergem la cinema și ai văzut doar ce făcea personajul principal. De ce să nu mă port și eu la fel? Dacă mergem și mâine și în zilele următoare la astfel de filme... Fiecare bărbat devine asemenea modelelor pe care le urmărește; dacă însă vrei să fii un soț bun, vino cu mine la biserică, măcar din când în când.”

Aceste cuvinte au pus-o pe gânduri. Apoi, fără să facă mult caz, a început să vină tot mai des la biserică. Însă continua să tânjească după viața mondenă pe care o trăisem înainte și atunci când dorea să iasă undeva, mergeam și eu cu ea. Într-o seară ne-am dus împreună la o petrecere. Se servea băutura din belșug, iar aerul era plin de fum de țigară. Unii dintre cei prezenți dansau în timp ce alții se lăsau în voia pasiunii sexuale fără să le pese de cei din jur. La un moment dat soția mea s-a simțit dezgustată de tot ce se întâmpla acolo și mi-a spus: „Hai să plecăm de-aici! Acum!”

„De ce să plecăm? De-abia am venit.” Și am rămas până s-a făcut miezul nopții. Atunci Sabina a vrut din nou să plece acasă și eu am refuzat-o încă o dată. Dialogul s-a repetat, asemănător, și pe la 1 noaptea, apoi încă o dată pe la 2 și, când mi s-a părut mie că i s-a făcut complet silă de ceea ce vedea, am acceptat să plecăm.

Am ieșit în aerul rece de afară și Sabina mi-a spus: „Richard! Vreau să mergem chiar acum la pastor acasă și să-l conving să mă boteze. Simt că am nevoie să mă curăț, să fac o baie după toată murdăria asta”.

Am izbucnit în râs și i-am răspuns: „Ai așteptat atât de mult încât mai poți avea puțină răbdare până mâine dimineață. Mai bine îl lăsăm pe bietul pastor să se odihnească”.

4

Întreaga noastră viață a suferit o transformare profundă. Înainte ne certam aproape din nimic. Eram gata să divorțez de Sabina fără să clilesc, dacă ar fi devenit o piedică în obținerea plăcerilor pe care mi le doream. Hotărâserăm împreună să nu avem copii pentru a evita astfel alte opreliști în calea vieții libere și aventuroase pe care ne-o doream. În schimb, acum ni s-a născut un băiat. Mihai a venit ca un dar din partea lui Dumnezeu în acest context al renașterii noastre spirituale.

Ne-am bucurat nespus în ziua în care reverendul George Stevens, șeful Misiunii Bisericii Anglicane din București, mi-a cerut să devin secretarul Misiunii. Am făcut tot ce-am putut pentru a-mi converti și instinctele pe care mi le dezvoltasem în lumea afacerilor, dar trecutul m-a trădat în ziua în care am încercat să-l conving pe un agent de asigurări să accepte „un dar” în schimbul căruia să facă pierdută o plângere împotriva Misiunii. Spre surprinderea mea, domnul Stevens părea că nu înțelege aranjamentul pe care-l propuneam eu. „Dar cine are de fapt dreptate? a întrebat el. Compania de asigurări sau noi?” I-am spus

că plângerea lor era justificată. „Atunci trebuie să plătim ce datorăm”, mi-a spus el, anulând în felul acesta compromisul care mie mi se părea, la vremea aceea, destul de onorabil.

În anul 1940, relațiile dintre România și Marea Britanie s-au înrăutățit considerabil și, prin urmare, membrii clerului anglican au fost nevoiți să părăsească țara. Deoarece nu mai era nimeni disponibil prin jur, am fost pus în situația de a încerca să port eu de grijă treburilor bisericii.

Am studiat și m-am instruit singur în tehnica predicării, iar după un timp oarecare am fost ordonat ca pastor luteran. Am intrat în sânul cultului luteran din mai multe considerente. Biserica Ortodoxă, căreia îi aparțineau patru din cinci români, mi s-a părut a fi prea atașată aspectelor exterioare, unui anume tip de spectacol religios. Simțeam ceva asemănător și în ceea ce privește ritualul Bisericii Romano-Catolice. Într-o duminică în care se sărbătorea Paștele, episcopul ne-a purtat prin liturghia rostită în limba latină, apoi ne-a adresat un scurt mesaj cu încărcătură politică și ne-a lăsat să plecăm fără să auzim în limba noastră nici măcar o propoziție legată de învierea lui Hristos din morți. Mă simțeam mult mai atras de serviciile confesiunilor protestante, care făceau din predică - prin care se putea da învățătură și prin care era hrănită mintea credinciosului - partea principală a închinării. Apoi, păstrând proporțiile, simțeam că am un soi de afinitate spirituală cu Martin Luther. Fusese și el un individ coleric, un om certăreț, dar și el Îl iubise pe Isus cu o dragoste atât de adâncă, încât a ajuns să înțeleagă că omul este mântuit nu prin faptele sale bune, ci prin credința lui în Isus Hristos. Așa că am decis să mă închin și să slujesc în tradiția protestantă, luterană.

Înainte obișnuisem să-i privesc pe clerici cu oarecare rețineră, în special pe cei care păreau întotdeauna doritori să te întrebe dacă ești sau nu „mântuit”. Acum însă, măcar că nu purtam nici un veșmânt preoțesc, eram stăpânit de o tendință irezistibilă de a

considera întreaga lume ca fiind parohia mea. Niciodată nu mi se părea că am adus destui oameni la credință. Aveam o listă cu numele membrilor bisericii noastre, pe care obișnuiam să o port cu mine peste tot și oriunde se ivea ocazia - în autobuze sau în locuri în care trebuia să aștept - mă uitam pe ea încercând să-mi imaginez ce face în acel moment fiecare dintre cei notați. Dacă se întâmpla ca unul dintre ei să cadă, eram distrus eu însumi, ore în șir. Simțeam o durere fizică, de parcă inima mi-ar fi fost străpunsă de un cuțit. Trăirile mele erau atât de intense, încât a trebuit să-I cer lui Dumnezeu să mă elibereze de ele. Nu cred că aș fi putut supraviețui în felul acesta.

5

Ca urmare a condițiilor impuse de Stalin pentru ajutorul economic acordat lui Hitler în prima parte a războiului, s-a produs o divizare a Europei de Răsărit. O treime din teritoriul nostru național a fost împărțit între Rusia, Bulgaria și Ungaria. Sub protecția nazistă s-a dezvoltat mișcarea cunoscută sub numele de „Garda de Fier”, grupare ai cărei membri au încercat să atragă Biserica Ortodoxă într-o activitate de terorism politic. În noaptea dinaintea asasinării premierului Călinescu, principalul lor oponent, nouă fanatici ai mișcării au stat ore întregi prosternați pe podeaua unei biserici, cu trupurile așezate în formă de cruce. După acest asasinat, Garda de Fier l-a ajutat pe protejatul lui Hitler, generalul Ion Antonescu, să obțină puterea. Regele Carol a fost forțat să abdice în favoarea fiului său, Mihai, aflat în momentul acela la o vârstă destul de fragedă. Antonescu și-a impus apoi dictatura personală în numele tânărului rege.

În aceste condiții, Garda de Fier avea mână liberă să-și ducă propriile războaie locale împotriva evreilor, a comuniștilor și a protestanților. Crima umbla, efectiv, pe străzi. Misiunea noastră a fost acuzată de trădare. Trăiam într-un climat de amenințare zilnică.

Într-o duminică, de la amvon, am văzut intrând și instalându-se în spatele bisericii un grup de bărbați îmbrăcați în cămășile verzi ale Gărzii de Fier. Membrii bisericii, fiind cu fața spre amvon, n-au sesizat ce se întâmpla în spatele lor, dar eu le-am văzut revolverele ascunse pe sub haine. Mi-am spus că dacă aceasta urma să fie ultima predică pe care o voi rosti, trebuia să fie una cu adevărat bună.

Am predicat despre mâinile lui Isus. Le-am amintit celor prezenți de lacrimile pe care le șterseseră acele mâini, de copiii pe care-i îmbrățișaseră, de flămâzii pe care-i hrăniseră. Aceleași mâini care vindecaseră bolnavi au fost bătute în cuie pe cruce și apoi i-au binecuvântat pe ucenici, înainte ca Isus să fie înălțat la cer.

Apoi mi-am ridicat vocea și am întrebat răstit: „Dar VOI? VOI ce faceți cu mâinile voastre?”

Credincioșii m-au privit nedumeriți. Aveau în mâini Biblii și cărți de rugăciuni.

Am continuat pe un ton autoritar: „Ucideți, bateți și torturați oameni nevinovați! Vă numiți pe voi înșivă creștini? Curățați-vă mâinile, păcătoșilor!”

Oamenii Gărzii de Fier spumegau de furie. Totuși, n-au îndrăznit să întrerupă serviciul. Au rămas pe loc, ascunzându-și armele, în timp ce eu am rostit o rugăciune de încheiere și apoi benedicția. Oamenii din biserică au început să plece și, după ce m-am asigurat că au ieșit aproape toți și că sunt în siguranță, am coborât de la amvon și m-am strecurat în spatele unei draperii. Am auzit pași grăbiți trecând prin apropiere și, în timp ce ieșeam pe ușița ascunsă de draperie, am auzit voci care strigau: „Unde-i Wurmbrand? După el!” Această ieșire secretă fusese construită cu mai mulți ani în urmă. Am răsucit cheia în broască, și am pornit de-a lungul coridorului care m-a scos pe o stradă lăturalnică și ... am scăpat.

Pe măsură ce războiul înainta, mulți credincioși aparținând cultelor minoritare - adventiști, baptiști, pentecostali - au fost masacrați sau duși în lagăre de concentrare împreună cu evreii. Toți membrii familiei soției mele au fost deportați în acele lagăre, iar soția mea nu i-a mai văzut niciodată. Eu am fost arestat de trei ori de către fasciști; am fost judecat, interogat, bătut și închis, așa că eram bine pregătit pentru ceea ce avea să urmeze în perioada comunistă.

6

Prin fereastra celulei din Calea Rahovei puteam zări un colț al curții. Un preot tocmai fusese lăsat să intre pe poartă. A traversat cu repeziciune asfaltul curții și a intrat pe una dintre ușile clădirii - era un informator care venise să dea relații despre membrii bisericii lui.

Știam că voi fi supus la interogatorii, că voi fi tratat cu brutalitate, că voi fi condamnat la mulți ani de închisoare sau poate chiar la moarte și mă întrebam dacă aveam o credință destul de puternică pentru a face față la toate acestea. Mi-am amintit că în Biblie stă scris de 366 de ori - câte o dată pentru fiecare zi a anului - îndemnul: „Nu te teme!”; de 366 de ori, nu de 365, pentru a acoperi și anul bisect. Eram exact în 29 februarie - o coincidență menită să-mi atragă atenția să nu mă tem!

Anchetatorii nu s-au grăbit deloc să mă întâlnească. Închisorile comuniste sunt asemenea unor arhive: se caută în ele ori de câte ori este nevoie de câte o informație. Am fost interogat de nenumărate ori de-a lungul celor paisprezece ani pe care i-am petrecut în închisoare. Știam că, din perspectiva Partidului, legăturile mele cu misiunile creștine din Vest și cu Consiliul Mondial al Bisericilor constituiau dovezi ale trădării. Erau însă lucruri mult mai importante pe care ei nu le știau și nu trebuiau cu nici un chip să le afle de la mine.

Mă pregătisem pentru detenție și tortură la fel cum un soldat se pregătește în timp de pace pentru dificultățile războiului. Studiasem viețile creștinilor care trecuseră prin același gen de suferințe și care fuseseră ispitiți să cedeze. M-am gândit mult încercând să înțeleg cum aș putea să aplic experiențele lor la situația mea. Au fost mulți cei care nu s-au pregătit în sensul acesta și care ulterior s-au prăbușit sub povara suferinței sau au fost amăgiți să spună ceea ce n-ar fi trebuit să spună.

Anchetatorii aminteau mereu preoților: „În calitate de creștin trebuie să promiți că ne vei spune tot adevărul legat de tot ce te vom întreba”. În ce mă privește, deoarece eram sigur că voi fi găsit vinovat orice aș fi spus, m-am hotărât ca sub tortură, dacă va fi nevoie, să mă învinovățesc pe mine, dar să nu-mi trădez niciodată prietenii care m-au ajutat să răspândesc Evanghelia. Prin urmare, am plănuit să fac în așa fel încât, la sfârșitul demersului lor, anchetatorii să se afle într-o confuzie mai mare decât la început. Mi-am propus să îi induc complet în eroare.

Primul lucru pe care doream să-l fac era să trimit un mesaj prin care să-mi avertizez colegii și să-i transmit totodată soției câteva informații despre mine. Am reușit să conving un gardian să facă pe intermediarul, pentru că în acea perioadă familia mea încă mai avea ceva bani disponibili. Gardianul a primit vreo 500 de lei pentru curieratul lui din următoarele câteva săptămâni. După scurt timp, autoritățile comuniste ne-au confiscat tot ce aveam.

Gardianul mi-a adus vestea că Ambasadorul Suediei înaintase un protest oficial privitor la dispariția mea, informând autoritățile române că, atât în țările scandinave, cât și în Marea Britanie, sunt multe persoane interesate de soarta mea. Ministrul de externe, tovarășa Ana Pauker, a răspuns cererii domniei sale, spunând că nu se știe nimic mai mult despre mine decât că părăsisem țara, clandestin, cu ceva vreme în urmă.

Ambasadorul, reprezentantul unui stat străin, nu putea insista mai mult de atât, mai ales că avea de-a face cu Ana Pauker, o femeie în fața căreia tremurau și cei mai puternici bărbați. Avusesem și eu de-a face cu ea și îl cunoscusem și pe tatăl ei, un cleric evreu pe nume Rabinovici. El îmi spusese cândva cu tristețe: „Ana nu are nici un pic de sensibilitate față de nimic din ceea ce ține de noi, evreii”. Înainte de a îmbrățișa cauza comunistă făcuse studii de medicină, apoi venise ca învățătoare în cadrul Misiunii Creștine Engleze. Mai târziu s-a măritat cu un inginer, Marcel Pauker, care era și el un adept al comunismului. Amândoi au fost închiși în repetate rânduri din cauza activității conspirative, dar Ana s-a dovedit a fi o partizană mult mai agresivă decât soțul ei. A părăsit țara, mutându-se pentru o vreme la Moscova, iar Marcel a însoțit-o, deși fără prea multă tragere de inimă. El a și fost executat în timpul unei epurări făcute de Stalin înaintea războiului. Se spune că Ana a fost cea care l-a împușcat și puțini sunt cei care se îndoiesc de acest lucru. Ana Pauker era doar la suprafață femeie; pe interior era „plină ochi”, la fel ca Lady Macbeth, „de la coroană până la călcâie, de cea mai teribilă cruzime”. După ce a traversat perioada războiului locuind la Moscova ca cetățean sovietic, având grad de ofițer în Armata Roșie, tovarășa Pauker s-a întors în țară pentru a ocupa postul de ministru de externe, dominând pentru un timp cercurile puterii comuniste din România.

Loialitatea ei față de Rusia era atât de exacerbată încât ajungea să facă tot soiul de gesturi bizare. Într-o zi, în timp ce se plimba prin București, pe o vreme caldă și senină, cu umbrela deschisă, a fost întrebată de un cunoscut de ce face lucrul acesta, iar răspunsul ei a fost năucitor: „N-ai ascultat buletinul de știri? La Moscova plouă cu găleata”.

După ce un grup de lideri politici, avându-l în frunte pe tânărul rege Mihai, au preluat cu mult curaj puterea din mâinile mareșalului Antonescu și au pus capăt alianței încheiate de acesta cu Germania, Moscova a organizat o întâlnire la nivel înalt. Se dorea ca în cadrul acesteia să se cadă la înțelegere asupra împărțirii sferelor de influență în lume, așa cum arăta aceasta în urma războiului. Cu acea ocazie, Churchill i-ar fi spus lui Stalin: „Cum vi se pare ca vouă să vă fie permisă o influență de nouăzeci la sută în România, iar noi să ne bucurăm de aceeași influență în Grecia?” În timp ce vorbea a notat aceste procente pe o hartă improvizată, pe un șervețel de pe masă. Stalin a rămas câteva clipe pe gânduri, apoi a desenat un semn mare de încuviințare pe hârtie și i-a înapoiat-o lui Churchill.

Ca urmare, în România au intrat un milion de soldați ruși. Aceștia erau noii noștri „aliați”.

„Vin rușii!” nu mai era doar o glumă pentru noi. Membrii noii forțe de ocupație vedeau viața printr-o fereastră foarte strâmtă, dar clar definită: să bea, să jefuiască și să-i nimicească pe „exploatorii capitaliști”. Mii de femei de toate vârstele și condițiile au fost violate de soldații care năvăleau în casele lor. Bărbaților le erau jefuite, în plină stradă, până și bicicletele și ceasurile de la mână. Când, în sfârșit, în urma câtorva execuții a fost restabilită ordinea în cadrul armatei rusești, magazinele au început să-și ridice stururile și să-și expună mărfurile la vedere. Soldații ruși au fost fermecați de bunurile pe care le vedeau în vitrine, mai ales când au aflat că majoritatea clienților acestor magazine „de vis” erau țărani și muncitori în fabrici.

Capitularea proclamată pe 23 august 1944 este încă sărbătorită (până în anul 1989 - n. ed.) ca fiind ziua în care România și-a obținut independența. De fapt, consecința acestei „eliberări - capitulare” a fost jefuirea țării de întreaga sa flotă - în cea mai mare parte flotă comercială - de rezervele de alimente și de toate

autovehiculele găsite. Produsele agricole, casele, vitele și toate rezervele de ulei și de petrol au fost duse în Rusia. România, care era cunoscută drept grâнарul Europei, a devenit astfel un ținut al foametei.

8

În ziua în care m-am convertit, I-am făcut lui Dumnezeu următoarea rugăciune: „Doamne, eu am fost ateu. Îngăduie-mi acum să mă duc în Rusia și să lucrez ca misionar între atei și promit să nu mă plâng niciodată dacă va trebui să-mi petrec apoi tot restul vieții în închisoare”. Dumnezeu nu m-a trimis însă în această lungă călătorie în Rusia, pentru că au venit rușii la mine.

În timpul războiului, în ciuda persecuției, numărul celor convertiți ca urmare a activității misiunii noastre crescuse mult. Acum, mare parte dintre cei care înainte îi urmăriseră și îi vânaseră pe evrei și pe protestanți se închinau alături de fostele lor victime.

După război, mi-am continuat slujirea în cadrul misiunilor bisericii din Vest. Aveam un birou, echipament și asistenți - un adevărat „front” de luptă în campania pe care o duceam pentru câștigarea sufletelor.

Vorbeam bine limba rusă și de aceea nu-mi era greu să intru în vorbă cu soldații ruși pe stradă, în magazine sau în tren. Nu purtam îmbrăcăminte preotească și ei mă tratau ca pe un cetățean oarecare. Cei mai tineri dintre ei erau și cei mai afectați de situația lor și sufereau de un dor nestins de casă. Erau încântați când îi duceam să viziteze diferite locuri din București și apoi îi invitam acasă, într-o atmosferă mai prietenoasă. Mă puteam bucura și de ajutorul multor tineri creștini care vorbeau și ei limba rusă. Le-am spus fetelor că-și pot folosi frumusețea pentru a-i aduce pe băieți la Hristos. O fată a văzut odată un soldat care stătea singur la o masă, delectându-se cu o sticlă de vin. S-a așezat lângă el și a acceptat paharul de vin pe care acesta i l-a oferit, apoi l-a invitat

să meargă împreună într-un loc mai liniștit unde ar putea sta de vorbă mai mult. „Cu tine, oriunde!” i-a spus rusul, după care fata l-a adus la mine acasă. Soldatul s-a convertit și mai târziu i-a adus și pe alții la noi acasă.

Am tipărit în secret Evanghelia în limba rusă. Apoi, timp de trei ani, am distribuit peste 100.000 de copii prin cafenele, prin parcuri, prin stații de tren și prin toate locurile în care am putut găsi ruși. Soldații ruși le-au citit, apoi și le-au împrumutat unul altuia până când s-au rupt și au ajuns de nefolositi. Mulți dintre cei care ne-au ajutat au fost arestați, dar nici unul dintre ei nu m-a dat pe mâna autorităților.

Trăiam o continuă stare de uimire, dată nu doar de numărul convertirilor ci și de naturalețea lor. Rușii erau cu totul ignorați în materie de religie, dar comportamentul lor dovedea că inimile le erau stăpânite de o sete adâncă după adevărul spiritual, iar acum, când dădeau de el, îl recunoșteau și îl primeau cu o bucurie imensă. Cei mai mulți dintre ei erau tineri de la țară, obișnuși să lucreze pământul, să semene și să secere, și de aceea simțeau în adâncul ființei lor că cineva a creat și ține în ordine natura. Din cauză că fuseseră crescuți ca atei, credeau că sunt atei, exact în același fel în care mulți oameni cred că sunt creștini când de fapt nu sunt.

În timpul unei călătorii cu trenul, am întâlnit un pictor din Siberia căruia i-am vorbit, în timpul petrecut împreună, despre Hristos.

„Acum înțeleg! a spus el. Până în momentul acesta cunoșteam despre religie doar ce ne învață ei în școală, anume că este o unealtă pe care o folosesc imperialiștii, și altele asemenea. Dar eu obișnuiam să fac plimbări de unul singur printr-un cimitir din apropierea casei mele. Și deseori mergeam până la o căsuță abandonată, rămasă undeva printre morminte.” (Mi-am dat seama din ceea ce mi-a povestit că fusese capela ortodoxă a cimitirului.)

„Pe unul dintre pereții acelei căsuțe era o pictură care înfățișa un om bătut în cuie pe o cruce. M-am gândit atunci: *Trebuie să fi fost un mare criminal de l-au pedepsit în halul acesta*. Totuși, dacă a fost un criminal, de ce i-au acordat acest loc de onoare pe perete, de parcă ar fi Marx sau Lenin? Explicația pe care mi-am dat-o a fost că, probabil, la început l-au considerat un criminal, iar mai târziu și-au dat seama că a fost nevinovat și, ca urmare, i-au pictat chipul într-un gest de reparație a nedreptății făcute.”

I-am spus pictorului: „Deții deja jumătate din adevăr”. În momentul în care ajungeam la destinație, câteva ore mai târziu, știa tot ceea ce reușisem să-i spun despre Isus. Când ne-am despărțit, mi-a zis: „Aveam în plan ca în seara aceasta să fur ceva, așa cum facem toți. Acum însă, cum aș mai putea s-o fac? Cred în Hristos.”

9

Nu ne-am ocupat însă doar de ruși, ci am lucrat și printre comuniștii români. Fiecare carte ce urma să fie tipărită trebuia să treacă prin cenzura lor. Prin urmare, noi prezentam cenzorului cărți care purtau pe copertă chipul lui Karl Marx. Apoi pe primele câteva pagini se găseau o serie de citate din argumentele aduse de Marx și Lenin împotriva religiei. Cenzorul nu citea mai departe, ceea ce era foarte bine, pentru că restul conținutului cărții era în întregime creștin. Una dintre aceste cărți se numea *Religia: opiu pentru popor*. Având de-a face cu teancuri întregi de cărți mai noi sau mai vechi pe care trebuia să le citească, cenzorul nu s-a mai obosit nici măcar s-o deschidă; ar fi descoperit doar un noian de argumente în favoarea creștinismului. Uneori cenzorul aproba orice material pe care i-l prezentam doar în schimbul unei sticle de băutură.

Numărul membrilor Partidului Comunist din România a crescut rapid de la câteva mii la milioane, deoarece carnetul de

membru de partid îl putea transfera pe deținătorul său dintr-o stare de lipsuri și foamete în categoria celor îndestulați. Stalin instalase un guvern loial Moscovei, sub titulatura de „Front Unit” al cărui șef era liderul „Frontului Plugarilor”, Petru Groza. Exceptând-o pe Ana Pauker, despre care se spunea că l-a „inventat” pe Groza, puterea era exercitată de ruși prin intermediul a trei vechi tovarăși ai partidului: Lucrețiu Pătrășcanu, numit ministru al justiției, Teohari Georgescu, care controla poliția și „securitatea” ca ministru de interne și Gheorghe Gheorghiu-Dej, un fost muncitor la Căile Ferate, care ocupa funcția de prim-secretar al Partidului.

Am participat ca observator la o întâlnire a preoților ortodocși, în cadrul căreia Gheorghiu-Dej a luat cuvântul în calitate sa de reprezentant al noii puteri. Jovial și plinuț, i-a asigurat pe toți cei prezenți că era gata „să ierte și să uite”. În ciuda legăturilor din trecut pe care Biserica Ortodoxă le întreținuse cu Garda de Fier și cu organizațiile de dreapta, statul va continua să le plătească salariile. Observațiile pe care le-a făcut în încheiere cu privire la asemănările dintre idealurile creștine și cele comuniste i-au încântat pe cei prezenți.

În cadrul unor conversații neoficiale, Gheorghiu-Dej își exprima cu sinceritate ateismul și convingerea că, în scurt timp, comunismul se va întinde în toată lumea. Totuși vorbea cu căldură despre mama sa, care umpluse casa de icoane și își crescuse fetele în credința ortodoxă. De asemenea, de-a lungul celor unsprezece ani pe care îi petrecuse în închisoare, în perioada vechiului regim, Dej acordase mult timp citirii Bibliei și purtase nenumărate discuții religioase cu deținuții protestanți, cu care de altfel chiar simpatiza. După ce a evadat din închisoare, cu puțin timp înainte de intrarea rușilor în țară, ar fi fost cu siguranță prins și executat de Antonescu dacă nu ar fi fost adăpostit de un preot care i-a dovedit în felul acesta prietenia sa. Dacă religia i-a atins oarecum inima lui Gheorghiu-Dej în vremurile grele ale vieții sale, acum, când se

afla la putere, nu mai era la fel de dispus să-i arate bunăvoință. Soția, care îi așteptase cu atâta credincioșie întoarcerea, a fost abandonată și locul i-a fost cedat unei actrițe de film. Casa lui era plină de slujitori și de „curteni” care-l lingușeau în schimbul favorurilor la care sperau. Dej era acum bogat și puternic, și prin urmare nu mai era dispus să asculte de sfaturile sau recomandările cuiva din jurul său.

Dacă cineva, în timpul acelei întâlniri cu preoții, încerca să îndrepte conversația într-o direcție mai spirituală, el răspundea cu argumentele standard ale partidului. Ne-a asigurat că ne vom bucura de toată libertatea de conștiință în noua Românie și, în schimb, colegii mei i-au promis că nu vor provoca nici un fel de probleme statului și partidului. Am ascultat tot ce s-a discutat și mi-am păstrat încoiile pentru mine. Mulți preoți s-au evidențiat cu acea ocazie ca mari susținători ai modului comunist de a vedea viața, dar mai devreme sau mai târziu mulți dintre ei s-au împiedicat de unele doctrine ale partidului și au sfârșit în închisoare.

Campania de subminare a religiei s-a dezlănțuit rapid. Toate proprietățile și conturile bisericilor au fost naționalizate. Ministrul cultelor deținea un control absolut asupra preoților. El era cel care le plătea salariile și le autoriza numirile în funcții. Patriarhul Nicodim, care practic se retrăsese din activitatea publică și ducea o viață destul de retrasă, a fost tolerat ca reprezentant al ortodoxiei, dar partidul avea nevoie de un instrument mai flexibil. Gheorghiu-Dej l-a găsit până la urmă pe cel potrivit: preotul care îl ascunsese atunci când fugea din calea fasciștilor. Astfel că părintele Iustinian Marina, un profesor obscur de seminar din Râmnicu-Vâlcea, a fost făcut mitropolit și curând toate cele paisprezece milioane de credincioși ortodocși din România au înțeles că el este patriarhul lor adevărat, chiar dacă, pentru moment, nu purta și titulatura.

Următorul obiectiv al comuniștilor a fost să-i despartă pe romano-catolici de greco-catolici, care împreună erau aproximativ două milioane și jumătate de credincioși. Greco-catolicii, cunoscuți de obicei ca „Uniții”, deși erau credincioși propriilor tradiții (incluzând și dreptul preoților de a se căsători), acceptaseră supremația Papei. Aceștia au fost forțați să se „alătore” Bisericii Ortodoxe, care devenise o biserică supusă statului. Cei mai mulți dintre preoți și toți episcopii care s-au opus acestei „căsătorii sub amenințare” au fost arestați, iar diocesele lor au fost desființate și proprietățile confiscate. Romano-catolicilor li s-a poruncit să se despartă de Vatican, însă ei au refuzat. Ca urmare, au plătit un preț greu. Preoții lor au umplut închisorile, iar veștile cutremurătoare despre felul în care erau tratați s-au răspândit în toată țara, determinându-i pe credincioși să se plece neputincioși înaintea asupritorului și să aștepte tremurând urmarea a ceea ce se întâmpla sub ochii lor.

10

N-au avut mult de așteptat. În anul 1945, în clădirea Parlamentului Român a fost organizat un „Congres al Cultelor”, la care au participat 4000 de reprezentanți ai clerului din toată țara. Episcopi, mitropoliți, pastori, rabini și mulahi au aplaudat laolaltă când s-a anunțat că „patronul congresului” era tovarășul Stalin - al cărui portret atârna pe peretele frontal al sălii - preferând să uite că Stalin era, în același timp, președintele Organizației Mondiale a Ateilor. Fostul patriarh Nicodim, bătrân și bolnav, a binecuvântat adunarea de față, iar prim-ministrul Petru Groza a rostit cuvântarea de deschidere a congresului. Ne-a spus că el însuși era fiul unui preot și ne-a asigurat cu multă căldură de întreg sprijinul său, așa cum au făcut și cei care l-au urmat la tribună. Au fost cu toții întâmpinați de uralele și ovațiile manifestate zgometos de cei din sală.

Unul dintre mitropoliții ortodocși a amintit într-o cuvântare de răspuns că, în trecut, puteri politice de diferite culori au intrat în marea albie a bisericii pe care o reprezenta el - verzi, albaștri, tricolor - și a salutat perspectiva alăturării roșiilor, de această dată. Unul după altul, liderii bisericilor calviniste și luterane, rabinul-șef și alții s-au ridicat să-și rostească discursurile. Toți și-au exprimat dorința de a colabora cu comuniștii. Soția mea, care stătea alături de mine, a simțit la un moment dat că nu mai poate suporta. Mi-a spus: „Du-te și spală rușinea asta de pe fața lui Hristos!”

„Dacă mă duc, îți vei pierde soțul”, i-am răspuns.

„Nu am nevoie de un laș. Du-te și spune ce trebuie spus!” a insistat Sabina.

M-am înscris la cuvânt și organizatorii s-au arătat încântați să mă invite la microfon: abia așteptau să poată publica a doua zi cuvântarea pastorului Wurmbrand, reprezentant al Misiunii Bisericii Suedeze și al Consiliului Mondial al Bisericilor, care urma, în închipuirea lor, să-i laude și să-i felicite.

Am început prin a rosti câteva cuvinte despre comunism. Am spus că datoria noastră de preoți este să-I dăm slavă lui Dumnezeu și lui Hristos, și nu puterilor trecătoare ale lumii acesteia, și totodată să sprijinim și să slujim împărăția nemuritoare a dragostei Sale în lupta dusă împotriva deșertăciunilor zilei. Pe măsură ce continuam să vorbesc, preoții, care ședea de ore întregi ascultând minciunile menite să fleteze Partidul, păreau că se trezesc ca dintr-un vis. Cineva a început să aplaude. Tensiunea și stânjeneala au dispărut ca prin minune și aplauzele au izbucnit în toată sala, iar delegații s-au ridicat în picioare pentru a-și arăta și mai intens adeziunea la aceste cuvinte. Ministrul Cultelor, un fost preot ortodox pe nume Burducea, care fusese un fascist activ în anii anteriori, a strigat de la masa prezidiului să-mi fie interzis dreptul de a mai vorbi. I-am spus că am acest drept de la Dumnezeu și am continuat. Până la

urmă microfonul a fost deconectat, dar în sala de congrese se făcuse deja atâta hărmălaie, încât oricum nu se mai putea auzi nimic.

Cu aceasta lucrările congresului s-au încheiat pentru ziua respectivă. Am auzit că ministrul cultelor intenționa să-mi anuleze licența de pastor și a fost sfătuit să obțină sprijinul influentului patriarh nou ales. După câteva încercări am reușit să dau ochii cu Iustinian, care tocmai se întorsese dintr-o vizită la Moscova, unde se făcuse mare caz de persoana lui. Era omul care, de-acum, avea în grijă patru cincimi din populația creștină a României. Purta o barbă neagră impunătoare, chipul îi era numai zâmbet și era vizibil marcat de noua lui demnitate, dar fără să cadă în capcana prostiei. M-am gândit instantaneu că ar fi mai bine să-mi folosesc timpul pe care urma să-l petrec cu el într-un mod mai util decât să-i vorbesc despre problemele mele, așa că am început spunându-i că mă rog constant pentru el de când a fost promovată în scaunul patriarhal, pentru că a purta grija a paisprezece milioane de suflete era, cu siguranță, o sarcină teribilă pentru puterile unui singur om. Trebuie să se fi simțit asemenea sfântului Irineu, care a plâns când oamenii l-au făcut episcop împotriva voinței sale și le-a spus: „Copii, ce ați făcut - cum pot eu să fiu bărbatul potrivit pentru o astfel de responsabilitate? Biblia spune că un episcop trebuie să fie neprihănit”.

A vorbit puțin în timpul acelei întâlniri, dar după ce am plecat, am aflat că s-a interesat de mine printre apropiații săi. Pentru un timp, zvonurile referitoare la retragerea licenței mele au încetat. Mai târziu, când am fost reținut de poliție pentru o anchetă care a durat vreo șase săptămâni, Iustinian a fost printre cei ce au contribuit la eliberarea mea. După un timp m-a invitat la Iași, la sediul mitropoliei sale, unde relația noastră a devenit destul de apropiată. Ignoranța lui în materie de cunoștințe biblice era cutremurătoare, dar nu era un lucru rar printre preoții ortodocși. M-a ascultat cu multă atenție când i-am amintit despre pilda fiului

risipitor. Luându-i mâinile cu blândețe într-ale mele, i-am spus că Dumnezeu îi primește cu dragoste pe toți cei ce s-au rătăcit, chiar și pe mitropoliți. Au fost și alți creștini care s-au folosit de toate ocaziile avute la îndemână pentru a-l influența în bine pe Iustinian care, în momentul în care partidul a pornit o campanie la scară largă de prigonire a religiei, în ciuda voinței lui, începuse să trăiască deja o viață de rugăciune și dragoste pentru Dumnezeu. După arestarea mea, timp de câțiva ani nu am mai știut însă nimic despre el.

Lupta împotriva lui Dumnezeu a mers mână în mână cu eliminarea partidelor de opoziție, pentru că după ce Stalin a obținut tot ce a vrut de la aliații săi din timpul războiului, a renunțat la orice încercare de a pretinde că este un susținător al democrației. Iuliu Maniu, ilustrul conducător al național-țărăniștilor, a fost arestat alături de alți optsprezece lideri ai partidului în urma unor acuzații false și condamnat la zece ani de închisoare - la acea vreme era în vârstă de șaptezeci de ani și a murit în detenție, patru ani mai târziu. În perioada de teroare care a urmat se estimează că au fost executați în jur de 60.000 de „dușmani ai statului”.

În mod ironic, Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul justiției, cel care a supervizat toată această „curățire” în masă a lumii politice și care la acea dată era în vârstă de patruzeci și șapte de ani, fusese ajutat foarte mult de Maniu să-i apere pe comuniștii persecutați în perioada dinaintea războiului. Cei doi lucraseră împreună cu regele Mihai la proiectul de armistițiu pe care Pătrășcanu l-a semnat ulterior, la Moscova, în numele României. După ce Maniu a fost redus la tăcere, Pătrășcanu împreună cu alți lideri comuniști l-au silit pe tânărul nostru rege să abdice.

Odată ce fusese proclamată Republica Populară, se punea problema conducătorului ei. Cine avea s-o conducă în locul regelui? În nici un caz Groza, cunoscut ca fiind doar o marionetă. Ana Pauker era detestată de toți din jur, chiar și în sânul partidului.

Mulți dintre admiratorii lui Pătrășcanu îl vedeau ca pe un comunist naționalist care ar putea să conducă țara departe de extremele staliniste. Era un tip de comunist „occidental”, care provenea dintr-o familie de aristocrați și toți îl vedeau într-o lumină favorabilă, spunând că, înainte de a fi un „roșu”, Pătrășcanu era un adevărat român. Astfel că în acea perioadă, problema conducerii era unul dintre cele mai fierbinți subiectele de dispută în cadrul Comitetului Central al Partidului Comunist.

Activitatea mea de pastor îmi adusese până în acel moment o mulțime de satisfacții. Familiei mele nu-i lipsea nimic. Mă bucuram de încrederea și dragostea celor pe care-i slujeam. Inima însă nu-și găsea deloc pacea. De ce mi se îngăduia mie să am o viață normală, liniștită, în timp ce o dictatură plină de cruzime distrugea tot ce îmi era drag și în timp ce alții sufereau pentru credința lor? În multe seri, Sabina și cu mine ne-am rugat împreună și I-am cerut lui Dumnezeu să ne îngăduie și nouă să purtăm o cruce.

11

Am perceput arestarea mea, printre multele arestări care erau operate în acele zile, ca pe răspunsul dat rugăciunii mele, dar niciodată nu mi-a trecut prin minte că primul om care mi se va alătura în celulă va fi însuși tovarășul Pătrășcanu.

La câteva zile după sosirea mea, când s-a deschis ușa celulei din Calea Rahovei pentru a-i permite să intre ministrului justiției, cu statura lui impozantă, am crezut că vine să mă chestioneze el personal. De ce oare mi se acorda atâta onoare? Apoi ușa a fost închisă și încuiată în spatele lui; și mai straniu, avea cămașa descheiată la gât și nu purta cravată. M-am uitat imediat la pantofii lui, bine lustruiți; nu aveau șireturi! Al doilea deținut din celula mea proaspăt dată în folosință era tocmai unul dintre cei care adusese comunismul la putere în țara noastră. S-a așezat pe celălalt

pat-banchetă, picior peste picior; un intelectual rafinat ca el nu avea de gând să lase ca această transformare din ministru în deținut să-i afecteze „imaginea”. Stând înfășurați în paltoanele noastre, în încercarea de a ne împotrivi răcorii lunii martie, am început să discutăm. Deși eram conștient că teoriile lui Pătrășcanu făcuseră mult rău ideii de dreptate și cauzaseră atât de multă nefericire, era încă posibil să-l îndrăgesc ca om și să cred în sinceritatea lui. Își întâmpina arestarea cu o atitudine de nepăsare, pentru că nu se afla nicidecum la prima sa trecere printr-o închisoare; fusese arestat de câteva ori de către foștii conducători ai României. Acum se părea că popularitatea lui crescândă i-a stârnit împotriva sa pe ceilalți lideri ai partidului. În cadrul congresului care se desfășurase cu numai câteva zile înainte fusese denunțat de colegul său, Teohari Georgescu, ministrul de interne, drept un burghez care a trădat lupta de clasă. O a doua acuzație care i s-a adus lui Pătrășcanu a fost că ar fi beneficiat de „ajutorul probabil al puterilor imperialiste”. Cel care îi adusesese această acuză nu era altul decât Vasile Luca, ministrul de finanțe, care fusese închis împreună cu el pe vremea vechiului regim. Acuzațiile fuseseră făcute publice de Ana Pauker, încă una dintre persoanele care îi stătuseră alături.

Aceștia complotau împotriva lui de ceva timp, după cum mi-a mărturisit Pătrășcanu, dar un anumit incident i-a făcut să-i pună sub semnul întrebării autenticitatea calității lui de comunist. Îl întrebase pe unul dintre funcționarii din subordinea lui Georgescu dacă erau adevărate zvonurile cu privire la tortura aplicată deținuților. Funcționarul i-a spus că, desigur, așa se întâmpla pentru că aceștia erau niște contrarevoluționari care nu meritau nici un fel de milă, în special dacă ascundeau informații. Pătrășcanu a fost extrem de tulburat auzind acest lucru și a întrebat retoric dacă acesta a fost scopul atâtor ani în care au trudit să aducă la putere Partidul Comunist. Protestul său i-a fost adus la cunoștință lui Georgescu, după care a urmat denunțul din cadrul congresului.

„Când am părăsit sala în care se ținuseră lucrările”, mi-a spus el, „am observat că mă aștepta un șofer nou la mașină. Acesta mi-a zis că 'șoferul dumneavoastră, Ionescu, este bolnav, tovarășe Pătrășcanu'. M-am urcat, după mine au urcat doi agenți ai Securității - și acum sunt aici!”

Era sigur că urma să fie repus în drepturi neîntârziat și când ne-au adus mâncarea m-am gândit că s-ar putea să aibă dreptate. În locul orzului fiert, el a primit pui, brânză, fructe și o sticlă cu vin alb. Pătrășcanu a luat un pahar cu vin și a împins tava spre mine, spunând că nu-i este foame.

În timp ce eu încercam să-mi stăpânesc pofta în fața mâncării pe care mi-o cedase, el a început să-mi spună anecdote. Una dintre ele se referea la senatorul elvețian care nutrea dorința să devină ministrul navigației. „Noi nu avem vapoare!” i-a spus prim-ministrul. „Și ce importanță are asta?” a întrebat senatorul. „Dacă România are un ministru al justiției, de ce n-ar putea și Elveția să aibă un ministru al navigației?” Pătrășcanu a râs din toată inima de această glumă, măcar că ea ridiculiza „justiția” pe care o crease chiar el și căreia acum îi căzuse el însuși victimă.

A doua zi, Pătrășcanu a părăsit celula sub escortă, probabil pentru un interogatoriu. S-a întors seara foarte nervos și mi-a spus că nu fusese supus unui interogatoriu, ci fusese dus să țină cursuri la universitate, unde preda dreptul. Partidul dorea, pentru moment, să păstreze secretă arestarea lui și el, obișnuit de treizeci de ani cu disciplina comunistă, trebuia să le respecte dorința. Vorbea cu mine pentru că nu-i era îngăduit să comunice cu nimeni, nici măcar în afara închisorii. Dacă ar fi încercat să spună cuiva, chiar și soției sale, că se află „în cercetări”, sau să ceară intervenția cuiva, s-ar fi considerat că a săvârșit o greșeală capitală. Această izolare îi măcina nervii, exact ceea ce intenționau denunțatorii săi. Putea să se deschidă doar față de mine pentru că nu avea nici un motiv să creadă că voi mai vedea vreodată lumea de afară.

Mi-a povestit câte ceva din primii lui ani de viață și mi s-a părut interesant să aflu că devenise comunist nu în urma unei evaluări raționale a doctrinelor și ideologiei comuniste, ci dintr-un spirit de revoltă născut din pricina necazurilor suferite în tinerețe. Tatăl său, un om înstărit, i-a sprijinit cu mult entuziasm pe nemți în timpul primului război mondial și, după victoria Aliților, întreaga lui familie a avut de suferit. Tânărul Pătrășcanu a trebuit să plece în Germania pentru a-și urma studiile universitare și la întoarcere s-a alăturat singurului partid politic care l-a dorit. Prima lui soție, o comunistă, a murit în timpul epurărilor staliniste, și a doua oară s-a căsătorit cu o altă membră de partid, care s-a întâmplat să fie chiar o prietenă din timpul școlii a soției mele.

Am încercat să-i arăt lui Pătrășcanu care este sursa convingerilor sale. „Dumneavoastră sunteți în aceeași situație ca Marx și Lenin”, i-am spus, „ale căror idei și acțiuni s-au născut, de asemenea, din frustrările pe care le-au trăit în prima tinerețe. Marx a simțit geniul din el, dar, fiind un evreu în perioada în care în Germania antisemitismul câștiga tot mai mult teren, nu a găsit o altă formă de manifestare decât aceea a revoluționarului. Fratele lui Lenin a fost spânzurat pentru că participase la un complot împotriva țarului. Mânia și frustrarea l-au făcut pe Lenin să dorească să răstoarne lumea. Cam la fel s-a întâmplat și cu dumneavoastră.”

Pătrășcanu a respins ideea. Nervii lui întinși la maxim și-au găsit o supapă într-o serie de tirade înflăcărate împotriva Bisericii. Perioada papilor care au provenit din familia Borgia, Inchiziția spaniolă, cruzimea cruciadelor, persecuția lui Galileo; le-a luat pe toate în colimator.

„Bine, dar tocmai crimele și erorile Bisericii sunt cele care ne fac s-o admirăm și mai mult”, i-am răspuns.

Pătrășcanu a rămas perplex. „Ce vrei să spui?”

I-am spus: „Spitalul poate să miroasă îngrozitor a infecție și sânge, dar tocmai de aici îi vine frumusețea, pentru că îi primește pe toți bolnavii cu bolile lor dezgustătoare și cu rănilor lor oribile. Biserica este spitalul lui Hristos. Milioane de pacienți sunt îngrijiți și tratați cu dragoste aici. Biserica îi acceptă pe păcătoși, aceștia continuă să păcătuiască și, din cauza fărâdelegilor lor, Biserica este acuzată. Pentru mine însă, Biserica este ca o mamă care ține partea copiilor săi chiar și atunci când aceștia se fac vinovați de crime. Intrigile și răul pe care îl provoacă slujitorii ei sunt denaturări a ceea ce vine de la Dumnezeu, adică Biblia și învățăturile ei, închinarea și sacramentele. Oricare i-ar fi greșelile, Biserica are lucruri mai multe și mai mari cu care poate să încante și să trezească admirație. În fiecare an se îneacă în mări și oceane mii de oameni, dar nimeni nu contestă frumusețea acestor întinderi de apă”.

Pătrășcanu a zâmbit. „Aș putea să ridic și eu aceleași pretenții în favoarea comunismului. Adepții lui nu sunt perfecți - sunt multe hahalere printre ei - dar asta nu înseamnă că teoriile noastre sunt greșite.”

„Atunci să judecăm lucrurile prin prisma rezultatelor”, i-am spus, „așa cum ne-a recomandat Isus. Există multe fapte nefericite care pătează istoria Bisericii, dar tot ea a revărsat un mare fluviu de dragoste și mângâiere asupra oamenilor din întreaga lume. Biserica a produs o mulțime de sfinți și Îl are în fruntea ei pe Hristos, cel mai sfânt dintre toți. Cine sunt idoli voștri? Oameni ca Marx, pe care biograful său, Riazanov, directorul 'Institutului Marx' din Moscova, l-a descris ca pe un bețiv? Sau Lenin, a cărui soție ne spune că era un cartofor incorigibil și ale cărui scrieri sunt pline de venin și răutate? *'După roadele lor îi veți cunoaște.'* Comunismul a ucis milioane de persoane nevinovate, a ruinat țări, a umplut lumea cu minciună și teamă. Care-i este latura bună?”

Pătrășcanu l-a apărat făcând apel la „logica doctrinei de partid”.

I-am spus că doctrinele în sine nu au nici o valoare. „Poți săvârși atrocități incredibile sub acoperirea unor titluri foarte nobile. Hitler vorbea despre lupta pentru *Lebensraum* (spațiu vital) și a ucis în numele acestei doctrine populații întregi. Stalin a spus că „trebuie să le purtăm de grijă oamenilor ca unor flori”, dar asta nu l-a oprit să-șiucidă propria soție, și la fel și pe a dumneavoastră.”

Pătrășcanu părea să nu se simtă în largul lui în fața acestor argumente, dezvăluindu-mi cu franchețe: „Scopul nostru pe termen lung este să răspândim comunismul în toată lumea. Sunt puțini aceia care să vrea să parcurgă alături de noi tot acest drum lung, dar reușim întotdeauna să găsim pe câte unii care vor, pentru propriile lor motive, să stea o vreme alături de noi. La început au fost clasa conducătoare din România și regele, care s-a alăturat aliaților împotriva naziștilor. După ce ne ajută să ne atingem scopurile, îi distrugem sau îi înlăturăm. Am câștigat Biserica Ortodoxă de partea noastră făcându-le tot felul de promisiuni, apoi ne-am folosit de confesiunile mai mici pentru a o submina. I-am folosit pe chiaburi împotriva marilor deținători de pământuri și mai târziu pe țăranii săraci împotriva chiaburilor, iar acum vor fi toți colectivizați laolaltă. Acestea sunt ideile tactice ale lui Lenin și funcționează!”

I-am spus atunci: „Toți știu de-acum că tovarășii voștri temporari de călătorie au fost închiși, executați sau nimicți într-un fel sau altul. Ce vă face să credeți că veți putea continua în același mod, folosindu-vă de oameni, pentru ca apoi să-i înlăturați?”

Pătrășcanu a izbucnit în râs: „Pentru că oamenii sunt proști. Uite cel mai bun exemplu! La vreo zece ani după ce s-a încheiat Primul Război Mondial, marele gânditor bolșevic Buharin s-a opus planului propus de Troțki, care susținea declanșarea unei revoluții

mondiale pe cale militară. Buharin susținea că ar fi mai bine să se aștepte până când țările capitaliste se vor ridica una împotriva celeilalte; apoi Rusia se putea alătura părții învingătoare și își putea lua partea leului în dauna țărilor învinse. Deși a fost o profecție extraordinară, nimeni nu l-a luat în serios în acea vremea. Dacă politicienii din Vest ar fi știut dinainte că jumătate din Europa și două treimi din Asia vor deveni parte a lumii comuniste în urma ultimului război mondial, probabil că acesta n-ar mai fi avut loc niciodată. Din fericire, dușmanii noștri nu sunt atenți la confruntările noastre de idei și nu citesc cărțile pe care le scriem, așa că putem să facem totul la vedere, fără nici un pericol.”

I-am atras atenția asupra unui punct vulnerabil din raționamentul lui: „Nu vă dați seama, domnule Pătrășcanu, că exact așa cum voi, comuniștii, vă folosiți de oameni și apoi îi aruncați în lături, și tovarășii dumneavoastră v-au folosit și acum vă aruncă? Nu cumva ați căzut singur în mecanismul diabolic și autodistrugător al logicii din doctrina lui Lenin?”

În acel moment Pătrășcanu nu și-a mai ascuns furia și mi-a spus: „Când Danton era dus la ghilotină l-a văzut pe Robespierre privind cortegiul din balconul unei clădiri și i-a strigat: 'Mă vei urma și tu!' Și te asigur, acum, că mă vor urma și ei - Ana Pauker, Georgescu și Luca”.

Exact așa s-a întâmplat, în mai puțin de trei ani.

12

Nu am mai vorbit în seara aceea, dar pe la ora zece, după ce ne băgaserăm în paturi, ușa s-a deschis și eu am fost strigat pe numele meu cel nou. Trei bărbați așteptau afară. Unul dintre ei, al cărui nume l-am aflat mai târziu ca fiind Appel, mi-a spus să mă îmbrac. M-am conformat, iar Pătrășcanu mi-a șoptit să-mi pun și paltonul pe mine; putea să mai atenueze din duritatea loviturilor. Mi-au pus pe ochi o pereche de ochelari negri, să nu pot vedea pe

unde merg, și am fost dus de-a lungul unui coridor până într-o cameră unde m-au așezat pe un scaun. Acolo mi-au scos ochelarii și am putut vedea.

Stăteam în fața unei mese, iar lumina puternică și neplăcută a unei lămpi era îndreptată direct spre ochii mei. La început am observat în spatele mesei doar conturul vag al unei persoane, dar pe măsură ce ochii mi s-au obișnuit cu strălucirea becului l-am recunoscut pe Moravitz, un fost inspector de poliție. Înainte avusese mari necazuri din cauză că predase comuniștilor informații secrete, iar acum iată că fusese răsplătit cu funcția de anchetator.

„Ah”, a exclamat el, „Vasile Georgescu. Ai acolo, pe biroul acela, hârtie și stilou. Trage-ți scaunul lângă el și scrie despre viața și activitățile tale.”

L-am întrebat ce anume îl interesează în mod particular.

Moravitz și-a ridicat sprâncenele și mi-a spus pe un ton sarcastic: „Ca preot ai ascultat, desigur, nenumărate spovedanii. De data aceasta te-am adus aici, să ni te spovedești tu nouă.”

Am schițat momentele mai importante din viața mea până în momentul convertirii. Apoi, gândindu-mă că declarația mea ar putea ajunge în atenția conducătorilor partidului și ar putea produce oarecare efect, am explicat pe larg cum mi s-au deschis ochii pentru a vedea adevărul, eu, care fusesem un ateu la fel ca ei. Am scris timp de vreo oră și mai bine, până în momentul în care Moravitz mi-a luat hârtia și mi-a spus: „Destul pentru astă-seară”. Am fost dus înapoi în celulă, unde l-am găsit pe Pătrășcanu dormind.

Au trecut alte câteva zile fără să mai fiu chemat. Comuniștii utilizau o metodă contrară celei folosite de poliție înainte, care se baza pe șocul arestării pentru a-l face pe un deținut să vorbească. Comuniștii preferă să-l lase să „fiarbă”, să se „coacă”. Anchetatorul nu spune niciodată ce vrea; își încolțește doar vânatul, ba dintr-o direcție, ba din alta, astfel încât să-i creeze o stare de frică și vinovăție. În timp ce omul își macină creierul încercând să

înțelegă care este motivul arestării sale, anchetatorii folosesc mijloace suplimentare prin care să-i crească tensiunea și disconfortul psihic și emoțional: un proces amânat constant, sunetul înregistrat pe bandă al unui pluton de execuție sau strigătele altor deținuți. Ca urmare, puterea de judecată a deținutului începe să-i slăbească și acesta își pierde coerența gândirii. Un pas greșit duce la altul, și tot așa, până când epuizarea îl face să-și accepte vinovăția. În acel moment, anchetatorul devine plin de înțelegere. Îi alimentează speranțele și îi promite deținutului că va ajunge la capătul suferințelor dacă recunoaște că își merită pedeapsa și spune tot ce știe. Appel s-a întors după câteva zile și așa a început șirul interminabil al interogatoriilor la care am fost supus.

De data aceasta am fost dus chiar de Appel într-o cameră aflată la subsol. Mi-a arătat un scaun, apoi mi-a oferit o bomboană de ciocolată pe care o scosese din servietă, după care s-a așezat comod pe o canapea. Unul dintre colegii lui nota ce se discuta. Mestecând cu calm, Appel a răsfoit declarația pe care o dădusem și a comentat cu voce tare că gândirea omului era determinată iremediabil de pătura socială căreia îi aparținea acesta; din cauză că nu proveneam din rândul proletariatului, eram condamnat să am vederi reacționare. Eram sigur că nici Appel nu avea o origine proletară și am remarcat că nici unul dintre marii gânditori ai comunismului nu fusese și nu era un „muncitor” în adevăratul sens al cuvântului. Marx fusese fiul unui avocat, tatăl lui Engels fusese un latifundiar, iar Lenin provenea din rândul nobilimii. Convingerile cuiva nu sunt dictate niciodată numai de clasa socială.

Appel m-a întrerupt brusc: „Ce legături aveți cu domnul Teodorescu?”

„Teodorescu?” am întrebat. „Acesta-i un nume destul de comun. La care dintre ei vă referiți?”

Dar Appel nu a insistat, ci a început să discute despre Biblie și despre profetiile lui Isaia referitoare la venirea lui Mesia. Din timp în timp, fără nici un avertisment, menționa numele unor persoane care participaseră la distribuirea cărților mele printre soldații sovietici sau la distribuirea ajutoarelor venite din partea Consiliului Mondial al Bisericilor. Mențiunile acestea erau făcute aparent la întâmplare. Appel era întotdeauna politicos și nu insistă niciodată. Părea să fie mai interesat de felul în care reacționam la aceste întrebări decât de răspunsurile mele. După o oră am fost dus înapoi în celulă pentru a mă putea gândi la ce-ar putea însemna toate acestea.

13

Pătrășcanu încerca să se distreze pe socoteala mea, vorbindu-mi despre intențiile partidului de a elimina creștinismul din România. Ana Pauker, Georgescu și alți membri ai Comitetului Central se întâlniseră deja în secret cu Iustinian și ajunseseră la concluzia că acesta va fi omul potrivit pentru a-i sprijini în ceea ce-și propuseseră.

„Iustinian”, a spus el, „are la fel de mult de-a face cu Dumnezeu cât am eu de-a face cu împăratul Japoniei. Cât despre bătrânul patriarh Nicodim, el e deja senil. Cum poți să-l respecti pe unul care la începutul războiului a emis circulare prin care îi chema pe toți credincioșii să lupte împotriva balaurului bolșevic cu șapte capete și apoi, când România a rupt-o cu Hitler, și-a îndemnat turma să se alăture glorioasei Armate Roșii împotriva monstrului nazist? Nicodim este cel care a făcut asta și toată țara o știe. Aștia sunt capii Bisericii și restul turmei nu-i cu mult mai bun. N-or să vă ducă prea departe!”

I-am răspuns că dacă nu va părăsi închisoarea atât de curând pe cât se așteaptă, va avea ocazia să întâlnească și creștini ceva mai virtuoși.

„Patriarhul Nicodim nu-i un om rău”, am continuat, „dar este bătrân și obosit. Și nici n-aș putea să-l condamn pe viitorul patriarh Iustinian sau pe cei pe care i-ați amăgit sau i-ați forțat să vi se alăture. Seamănă mult cu situația în care seduci o fată și apoi o numești curvă.”

M-am gândit că un argument ca acesta ar putea să-și facă loc în înțelegerea lui Pătrășcanu, căruia îi plăcea să vorbească adesea cu cruzime și care avea o anume preferință pentru subiecte sexuale. Am încercat, de asemenea, să-i explic ce înseamnă dragostea creștină. La început era însă prea înecat în propriile lui necazuri și nu mă putea asculta cu prea multă atenție; dar era un om educat, obișnuit să citească, și în situația în care se afla, neavând nici o carte la îndemână, se implica în discuție și controversă de dragul divertismentului. „În materie de religie”, mi-a spus el, „am cam încheiat socotelile în perioada școlii. Înainte obișnuiam să mă rog, dar după aceea am renunțat cu totul”.

L-am întrebat de ce.

„Isus al vostru are pretenții prea mari. În special când ești tânăr.”

I-am răspuns: „Nu m-am gândit niciodată că Isus cere ceva de la oameni. Când fiul meu Mihai era mic, eu i-am dat bani să-mi cumpere un cadou de ziua mea. La fel și Isus ne dă virtuțile care avem impresia că ni le pretinde și, în felul acesta, ne transformă în oameni mai buni. Dar probabil că nu ați avut profesori de religie prea bine pregătiți.”

„Probabil. Nu-i găsești chiar pe toate drumurile.” Pătrășcanu s-a ridicat și a căscat. „Și-apoi, sunt multe chestii pe care nu le pot înghiți în creștinism.”

„De exemplu?”

„Umilinta și în special supunerea față de tiranie. Ia de exemplu epistola sfântului Pavel către Romani. Spune că orice autoritate este de la Dumnezeu, așa că trebuie să ne supunem și să ne plătim

negreșit impozitele - și scria aceste lucruri în timp ce conducătorul lumii era Nero!”

„Dacă veți citi cu atenție Biblia, veți observa că este plină de spirit revoluționar. Mai întâi, robii evrei se revoltă împotriva lui Faraon. Apoi revoltele împotriva tiraniei continuă în vremea lui Samson, Iael, Iehu și alții. Înainte de a merge mai departe, întrebați-vă cum a venit la putere, de-a lungul istoriei, autoritatea aprobată de Dumnezeu. De regulă în urma unei mișcări armate - așa că supunerea față de autoritate înseamnă supunere față de cei care au reușit să obțină victoria într-o revoluție. Washington a obținut puterea după ce a înlăturat autoritatea Angliei.”

„Așa cum Lenin a înlăturat-o pe a țarilor”, a intervenit Pătrășcanu.

„Da, doar pentru a instaura o teroare și mai cumplită decât cea de dinainte. Într-o zi va veni un om care va pune capăt și tiraniei comuniste și va instaura o conducere liberă. Și atunci va trebui să ne supunem. Învățătura reală din acest text al Scripturii nu este supunerea față de tirani, ci evitarea vărsării inutile de sânge în revoluții care nu au nici un sort de izbândă.”

Pătrășcanu a continuat să întrebe: „Cum rămâne cu *'Dați Cezarului ce-i al Cezarului'*? Nu le-a cerut Isus evreilor, prin această axiomă, să se supună tiranului roman?”

„Primul Cezar a fost un uzurpator, i-am explicat, chiar și pentru Roma. A fost un general care s-a instalat ca dictator. Succesorii săi nu au avut mai multe drepturi asupra Palestinei, decât au rușii asupra noastră. Astfel că reiese limpede ce a vrut să spună Isus în acest pasaj: *'Dați Cezarului ce îi datorati, adică un șut în fund și scoateți-l afară'*.”

Pătrășcanu a început să râdă și mi-a spus: „Dacă toți preții ar explica Biblia așa cum o faci dumneata, am ajunge foarte curând să o înțelegem mai bine.”

Nu eram atât de sigur.

Într-o seară, m-a rugat să-i expun esența credinței creștine. I-am recitat Crezul de la Niceea și i-am spus: „În schimb, ar trebui să-mi spuneți care este crezul real al comunismului”.

Pătrășcanu s-a gândit câteva clipe. „Noi, comuniștii credem că vom stăpâni lumea”, a spus el și s-a lăsat pe spate pe bancheta tare și murdară.

Dimineața următoare l-au luat din celulă și nu l-am mai văzut niciodată. Ne apropiaserăm destul de mult unul de altul în acea săptămână pe care am petrecut-o împreună. Simțeam că fusese mișcat de tot ceea ce îi spusese, dar nu era gata să accepte lucrul acesta, nici măcar față de el însuși. Au trecut mai mulți ani până să aflu care i-a fost sfârșitul.

14

Următorul anchetator care m-a luat în primire era un om scund, cu numele de Vasiliu, căruia îi plăcea să vorbească din colțul gurii. A început prin a citi o listă de întrebări, bătută la mașină. Prima dintre ele a fost și cea mai grea: „Scrie pe hârtie numele tuturor celor pe care-i cunoști, unde i-ai întâlnit și în ce relații ești cu ei!” Aveam mulți prieteni pe care voiam să-i protejez, dar dacă nu-i notam în lista mea și anchetatorii știau că îi cunosc, ar fi devenit și mai suspicios. Observându-mi șovăiala, Vasiliu mi-a aruncat scurt: „Nu sta să te gândești și să alegi! Am spus: pe toți.”

Pentru a începe cu ceva, am scris numele asistenților mei și ale celor ce frecventau biserica pe care o păstoream. Numele lor au acoperit o pagină sau două. Am adăugat membri comuniști ai Parlamentului și pe fiecare informator de care mi-am putut aduce aminte.

„Întrebarea numărul doi”, a continuat Vasiliu, „îți cere să declari ce ai făcut împotriva statului.”

„Dar de ce anume sunt acuzat?”

Vasiliiu a lovit biroul cu palma. „Știi foarte bine ce ai făcut. Scapă-ți capul! Începe prin a ne dezvălui contactele pe care le ai cu colegii ortodocși, cu părintele Grigoriu de exemplu. Ce crezi despre el? Scrie, scrie, continuă să scrii!”

Clericii erau mereu chestionați unul despre altul. Protestanții erau chestionați despre preoții ortodocși, catolicii despre adventiști și tot așa, pentru a răscoli rivalitățile confesionale. Orice ai fi scris era folosit pentru a te prinde în capcană. Unui anume deținut i se spunea: „Semnează-te cu un pseudonim, așa lucrăm noi aici”. După ce respectivul dădea câteva declarații sub diferite nume, i se cerea să-l denunțe pe unul dintre prieteni și era avertizat că, în cazul în care refuză, li se va spune tuturor celor care-l cunoșteau că era informator și că dăduse deja câteva declarații sub nume false. Această amenințare era suficientă pentru a-i transforma pe mulți în informatori reali. În timpul așteptărilor lungi și solitare dintre interogatorii, și se pregăteau întrebări noi și tu te străduiai din răspuțeri să îți aduci aminte ce ai spus și ce ai ascuns până în acel moment. Anchetatorii erau de obicei câte doi, fiecare având propria listă cu întrebări bătută la mașină. Dacă unul dintre ei părăsea camera, celălalt nu scotea nici un cuvânt până când primul nu se întorcea. Unii dintre anchetatorii acelor zile de început erau oameni destul de manierați, care trebuiau să-și câștige cumva pâinea. Unul dintre ei mi-a arătat, în timp ce colegul său era afară din cameră, niște declarații date împotriva mea. Câteva dintre acestea erau semnate de persoane în care aveam încredere și mi-am dat seama la ce presiuni trebuie să fi fost supuși.

Mă aflam încă în faza de început a unui lung proces. Numărul celor arestați era covârșitor, iar anchetatorii cu pregătire erau încă în număr redus; în fiecare zi însă, un număr mereu crescând de anchetatori erau instruiți în tacticile sovietice de investigare. Cel puțin aveam timp să mă pregătesc eu însumi pentru ce avea să urmeze. Am primit ca pe o gură de aer proaspăt șoapta unui frizer

care, în timp ce mă bărbierea, mi-a șoptit că Sabina era bine și că se ocupa mai departe de lucrarea noastră spirituală. Bucuria pe care am simțit-o întrece puterea de exprimare a cuvintelor. Trăisem cu teama că a fost și ea arestată și că Mihai, fiul nostru, a fost lăsat să moară de foame ori abandonat la mila vecinilor sau a cunoscuților. Acum mă simțeam gata să înșir oricât de multe capitole din biografia mea spirituală ar fi dorit anchetatorii mei. Cu privire la alte lucruri am declarat cât de puțin am putut. Simplul fapt al unei vizite făcute cândva de un prieten în Vest ar fi putut duce la arestarea membrilor familiei și la o bătaie sălbatică pentru el.

Interogatoriile au continuat luni la rând. Trebuia să fii convins de vinovăția ta absolut criminală înainte de a-ți putea fi inoculate idealurile comuniste. Acestea prindeau rădăcini doar atunci când cedai complet, ajungând să crezi că ești cu totul în puterea partidului, căruia i-ai dezvăluit și i-ai încredințat fiecare fragment din trecutul tău.

Se spunea în acei ani că în România viața este alcătuită din cei patru „auto”: „autocritica” - se cerea făcută regulat la birou sau la fabrică, după caz; „automobilul”, care te ducea la Securitate; „autobiografia”, pe care trebuia să o scrii la ordinul lor, și „autopsia”.

15

Știind că mă așteaptă torturi grele, m-am hotărât ca mai bine să mor eu însumi decât să-i trădez pe alții. Nu aveam nici o rețineră din punct de vedere moral; pentru un creștin, a muri înseamnă a merge la Hristos. Îi voi explica și El va înțelege cu siguranță. Dacă sfânta Ursula a fost canonizată pentru că a ales să se sinucidă decât să își piardă virginitatea în brațele barbarilor care îi invadaseră mănăstirea, atunci și datoria mea de a-mi proteja prietenii era mai presus decât viața mea.

Problema care se punea era aceea de a-mi procura mijloacele de sinucidere înaintea ca vreo persoană să-și dea seama de intențiile mele. Gardienii îi verificau în mod regulat atât pe deținuți, cât și celulele lor pentru a descoperi eventuale instrumente cu care se putea produce moartea: cioburi de sticlă, o bucată de frânghie, o lamă de ras etc. Într-o dimineață, în timpul vizitei făcute de medic, i-am spus că nu-mi mai pot aminti detaliile pe care mi le cereau anchetatorii din cauză că nu am mai dormit de câteva săptămâni. A ordonat să mi se dea câte o pilulă în fiecare seară și apoi să-mi fie controlată gura de fiecare dată de către un gardian, pentru a se convinge că am înghițit-o. Eu țineam pilula sub limbă și o scoteam imediat după ce acesta ieșea. Dar unde să ascund prețioasa mea pradă? Nicăieri pe corp nu era o alegere bună, pentru că mi se putea întâmpla orice. Nici în saltea nu puteam, pentru că îmi era scuturată și strânsă zilnic. Mai era însă cealaltă saltea, cea pe care dormise Pătrășcanu. I-am desfăcut cusătura într-un colț și-mi ascundeam pilulele în fiecare zi, înghesuindu-le printre paie.

La sfârșitul lunii strânsesem treizeci de pilule. Erau, într-adevăr, o încurajare în fața temerii de a ceda sub tortură, dar în același timp mă încercau stări de adâncă depresie la gândul lor. Era vară. De afară răzbăteau până la mine un noian de zgomote familiare. Auzeam câte o fată cântând. Roțile unui tramvai scârțâind în curbă. O mamă își striga copii: „Silviu, Emil, Matei!” Seminte firave erau aduse de vânt în celula mea și se așezau, plutind alene, pe pardoseala de ciment. L-am întrebat pe Dumnezeu de ce face lucrul acesta. De ce eram forțat să pun capăt unei vieți care fusese dedicată slujirii Lui? Într-o seară, în timp ce mă uitam prin fereastra strâmtă, am văzut prima stea care și-a făcut apariția pe cerul întunecat și m-am gândit atunci că Dumnezeu mi-a trimis acea lumină. Își începuse călătoria ei inutilă cu milioane de ani înainte și acum s-a strecurat printre zăbrelele celulei mele pentru a mă mângâia.

Dimineața următoare gardianul a intrat și, fără să rostească nici un cuvânt, a luat salteaua nefolosită cu tot cu grămăjoara mea de pastile și a dus-o probabil unui alt deținut. La început am fost furios. Apoi am izbucnit în râs și în inima mea s-a așternut o pace pe care nu o mai gustasem de multe săptămâni. Din moment ce Dumnezeu nu dorea ca eu să mă sinucid, însemna că El îmi va da puterea de a face față suferinței care-mi stătea înaintea.

16

Ofițerii Securității avuseseră destulă răbdare, mi s-a spus, dar acum sosise vremea să fiu culese și niște rezultate. Colonelul Dulgheru, marele lor inchizitor, nu eșuase niciodată în obținerea acestora. Stătea pe scaunul său, tăcut și amenințător, cu mâinile lui îngrijite odihnindu-se pe birou. „Până acum te-ai jucat cu noi”, mi-a spus el.

Dulgheru lucrase înaintea războiului în cadrul ambasadei sovietice. Apoi, în timpul dominației fasciste fusese închis și astfel l-a cunoscut și s-a împrietenit strâns cu Gheorghiu-Dej și cu ceilalți comuniști ținuți în captivitate. Aceștia i-au observat „calitățile”: inteligența și cruzimea. Astfel ajunsese în această poziție și primise putere de viață și de moarte asupra celor pe care-i ancheta.

Pe neașteptate, Dulgheru a început să-mi pună întrebări referitoare la un soldat al Armatei Roșii care fusese prins în timp ce încerca să ducă Biblia pe teritoriul sovietic. Până în acest moment anchetatorii nu dăduseră semne că știu ceva despre activitatea mea printre ruși, dar, deși soldatul pe care-l arestaseră nu mă trădase, se aflase că avuseserăm legături unul cu altul. Acum, mai mult ca oricând, trebuia să cântăresc fiecare cuvânt rostit pentru că, de fapt, eu îl botezasem pe acel om în București și apoi îl și angrenasem în lucrarea noastră.

Dulgheru a continuat să-mi pună întrebări insistente. I se părea că a mirosit ceva important. De-a lungul săptămânilor care au

urmat, anchetatorii au folosit o sumedenie de mijloace pentru a-mi înmuia rezistența. Au luat paturile din celulă și nu reușeam să dorm mai mult de o oră pe noapte, chinându-mă să-mi găsesc o poziție cât mai stabilă pe scaun. De câte două ori pe minut viziera din ușă se deschidea cu clinchetul ei metalic și ochiul gardianului scruta interiorul. De multe ori, când așpeam, intra și mă îmbrâncea să mă trezească. Până la urmă am pierdut cu totul noțiunea timpului. O dată m-am trezit și am văzut ușa larg deschisă. O muzică plăcută se auzea venind de pe coridor; era vis sau realitate? Apoi sunetul s-a distorsionat, făcând loc scâncetului unei femei. A început să strige. Era soția mea!

„Nu, nu! Vă rog nu mă bateți. Nu! Nu mai pot!”

Se auzea sunetul unui bici care lovea în carne. Strigătele s-au amplificat până au atins o intensitate insuportabilă. Fiecare mușchi din trupul meu era încordat la maximum din cauza ororii pe care o încercam. Încet-încet, vocea a început să se estompeze, sfârșind într-un geamăt stins; dar acum se auzea vocea unui străin, după care s-a făcut liniște. Eram stors de emoții, tremuram și asudam. Mai târziu am aflat că nu fusese decât o bandă înregistrată, dar fiecare deținut care o auzea credea că victima este soția sau iubita lui.

Dulgheru era un barbar rafinat, după modelul diplomaților sovietici cu care avusese legături strânse. „Cu mult regret a trebuit să ordon tortura”, mi-a spus. Având puteri nelimitate în incinta închisorilor, se putea lipsi de note scrise și de martori, astfel că de multe ori venea singur la mine în celulă, noaptea, pentru a continua interogatoriul. O sesiune de felul acesta s-a întins de-a lungul mai multor ore. M-a întrebat despre legăturile mele cu Misiunea Bisericii Anglicane. Ce făcusem când am fost în Anglia? I-am răspuns că vizitasem catedrala Westminster. Devenea din ce în ce mai furios.

„Știi bine”, mi-a spus el plin de venin, „că pot ordona executarea ta pe loc, chiar în noaptea asta, acuzându-te că ești un contrarevoluționar.”

I-am răspuns: „Domnule colonel, aveți acum ocazia unei experiențe interesante. Dumneavoastră spuneți că mă puteți împușca și sunt convins că puteți. Puneți-vă mână aici, în dreptul inimii mele. Dacă bate repede ca semn că-mi este frică, atunci veți putea fi sigur că nu există Dumnezeu și nici viață veșnică. Dar dacă bate liniștit, ca și cum ar spune 'Mă duc la iubitul meu', atunci trebuie să mai reflectați. Înseamnă că există Dumnezeu și există viață veșnică!”

Dulgheru m-a pocnit peste față și imediat i-a părut rău că și-a pierdut controlul.

„Ești nebun, Georgescule!” mi-a spus. „Chiar nu-ți dai seama că ești cu totul la mila mea și că Mântuitorul tău, sau cum oi vrea tu să-I spui, nu are deloc de gând să-ți deschidă ușile închisorii? N-ai să mai ai niciodată ocazia să vezi catedrala Westminster.”

„Numele Lui este Isus Hristos și dacă vrea, El mă va elibera și mă va duce să văd și catedrala Westminster.”

Dulgheru s-a uitat țintă la mine gâfâind de furie. Apoi a strigat: „Bine. Măine ai să-l întâlnești pe tovarășul Brânzaru.”

Mă așteptam să aud cuvintele acestea. Maiorul Brânzaru, ajutorul colonelului, era șeful unui „cabinet” dotat cu bâte, măciuci și biciuri. Avea niște mâini puternice și păroase ca de gorilă. Și alți anchetatori obișnuiau să amenințe folosindu-i numele. Poetul contemporan rus Voznesenski, scrie: „În aceste zile de nespusă suferință, norocos este cel ce inimă nu are” și Brânzaru era „norocos” în felul acesta. M-a introdus cu o politețe ostentativă în depozitul lui de arme. „Este vreuna care-ți place în mod deosebit?” m-a întrebat el. „Aici ne place să fim democrați.”

Mi-a arătat unealta lui preferată - un baston de cauciuc lung și negru. „Citește ce scrie pe etichetă.” Purta inscripția: „MADE IN USA”.

„Noi efectuăm bătaia propriu zisă”, a continuat Brânzaru descoperind un șir de dinți galbeni, „dar prietenii voștri americani ne pun la dispoziție uneltele.” Apoi m-a trimis înapoi în celulă pentru a mă gândi la toate acestea.

Un gardian mi-a povestit că Brânzaru lucrase înaintea războiului pentru unul dintre politicienii de frunte ai țării și că fusese tratat ca un membru al familiei. După venirea la putere a comuniștilor a reușit să urce în ierarhia Securității și într-o zi i-a fost adus la anchetă un tânăr deținut. Nu era altul decât fiul politicianului pentru care lucrase; fusese arestat pentru că încercase să inițieze un grup patriotic de rezistență. Brânzaru l-a recunoscut și i-a spus: „Când erai mic te țineam pe genunchi!” Apoi l-a torturat și l-a executat cu mâna lui.

În mod curios, Brânzaru nu a ajuns să-mi administreze bătaia pe care mi-o promisese. Într-o seară, în timpul turului de inspecție, a deschis viziera pentru a-mi arunca o privire: „Tot aici ești, Georgescule? Ce face Isus astă-seară?”

I-am spus: „Se roagă pentru dumneavoastră”. A plecat fără să-mi răspundă.

A doua zi a venit din nou. Am fost pus să stau, la ordinul său, cu fața la perete și cu mâinile ridicate deasupra capului, astfel încât doar vârfurile degetelor să mi-l poată atinge. „Ține-l în poziția asta”, i-a spus Brânzaru gardianului înainte de a pleca.

Așadar începuse tortura. Nu vreau să fac mult caz de aceste lucruri, dar trebuie să se spună câte ceva despre ele, pentru sunt comune tuturor închisorilor controlate de organele de represiune. Mai întâi am rămas ore întregi în picioare în fața zidului, mult după ce ajunsesem să nu-mi mai simt mâinile și după ce picioarele începuseră să-mi tremure și apoi să se umfle. Când m-am prăbușit

pe podea, mi s-a dat o bucată de pâine uscată și puțină apă, după care am fost forțat să mă ridic din nou. Un gardian îl înlocuia pe altul. Unii dintre ei te obligau să iei tot felul de poziții caraghioase sau obscene. Chinul acesta a durat zile și nopți la rând, cu mici pauze. Și în fața ochilor nu aveai decât peretele și din nou peretele.

M-am gândit la pereții la care se face referire în Biblie și mi-am amintit un verset din Isaia care-mi produsese multă tristețe când l-am citit: Dumnezeu spunea că răutatea lui Israel a pus un zid între El și popor. Eșecurile creștinismului de-a lungul timpului au permis triumful comunismului din aceste zile și de aceea eu aveam în fața mea un zid. Apoi mi-am amintit de un alt pasaj în care scrie că „*alături de Domnul meu sar peste ziduri înalte*”. Aș putea și eu să sar peste acest perete în lumea spirituală a părtășiei cu Dumnezeu. M-am gândit la spionii evrei care s-au întors din Canaan raportând că cetățile erau mari și înconjurate cu ziduri - dar așa cum zidurile Ierihonului s-au prăbușit, și peretele din fața mea trebuia să cadă prin voia lui Dumnezeu. Când durerea m-a copleșit, mi-am repetat un vers din Cântarea Cântărilor: „*Preaiubitul meu este ca un cerb tânăr; iată, el stă în spatele zidurilor noastre*”. Mi-am imaginat că Isus stătea în spatele zidului din fața mea și-mi dădea putere din puterea Lui. Mi-am amintit și că atât timp cât Moise își ținea mâinile ridicate pe munte, poporul ales era biruitor; probabil că suferințele noastre, ale celor închiși și torturați, îi ajutau pe ceilalți copii ai lui Dumnezeu să câștige și ei propriile bătălii spirituale.

Din când în când, maiorul Brânzaru se uita prin vizieră și mă întreba dacă vreau să cooperez. O dată, când eram pe jos, mi-a spus: „Ridică-te! Ne-am gândit, până la urmă, să te lăsăm să vizitezi catedrala Westminster. Pornește chiar acum!”

„Mergi!” mi-a ordonat gardianul. Am încercat să-mi pun pantofii, dar picioarele îmi erau prea umflate. „Hai, vino! Grăbește-te! Mergi în jurul celulei! Eu am să te urmăresc de afară.”

Celula avea un perimetru de doar doisprezece pași: patru pași - primul perete; doi pași - următorul; apoi alți patru pași și în final alți doi. Mergeam pe lângă pereți, având în picioare doar ciorapii, care de-acum se rupseseră. Am auzit zgomotul vizierii deschizându-se și pe gardian strigând „Mai repede!” Mi se părea că celula începe să se învârtă în jurul meu. „Mai repede, sau ți s-a făcut de bătaie?” M-am lovit de perete și am simțit o durere surdă. Ochii mă usturau din cauza transpirației. Continuam să fac turul celulei, o dată, și încă o dată, și încă o dată... Clic! „Stai, întoarce-te! Mergi.” Și din nou turul celulei, în sens opus. „Mai repede!” M-am împiedicat și m-am ridicat singur. „Continuă să te miști!” Când am căzut, gardianul a năvălit înăuntru și m-a croit cu o bătaie peste cot în timp ce încercam să mă ridic. Durerea a fost atât de cruntă, încât am căzut la loc. „Sus, ridică-te! Continuă să te miști! Acum ești în *manej*!”

Aproape toți trebuiau să treacă prin *manej*, sau prin „inelul de antrenament”, cum i se mai spunea. Te învârteai în cerc ore nesfârșite înainte de a primi puțină apă sau ceva de mâncare. Setea te chinuia însă mai rău decât foamea. Te chinuia chiar mai tare decât senzația pe care o aveai peste tot prin picioare, ca și cum ți-ar fi fost împunse cu niște cuțite încinse. Cel mai rău era că trebuia să pornești din nou după ce ți se dăduseră câteva minute de odihnă sau ți se îngăduise să zaci câteva ore, noaptea, jos pe podea. Nici articulațiile înțepenite, nici mușchii epuizați, nici tălpile pline răni nu-ți mai puteau susține greutatea trupului. Te agățați de pereți în timp ce gardienii strigau tot felul de ordine. Când nu mai puteai sta în picioare, continuai să mergi în patru labe.

Nu mai știi câte zile și nopți am petrecut în *manej*. În timp ce mergeam, am început să mă rog pentru gardieni. M-am gândit la textul din Cântarea Cântărilor unde ni se povestește despre dansul sfânt al Miresei lui Hristos, inspirat din dragostea pentru

mirele ei. Mi-am spus atunci: *Voi păși cu tot atâta grație cu care aș păși dacă aș dansa pentru Isus, mânat de dragostea pe care i-o port.* Un timp mi s-a părut că am reușit acest lucru destul de bine. Dacă un om se decide să vrea să facă tot ce trebuie să facă, se află în situația de a face doar lucruri pe care vrea să le facă și atunci, din moment ce sunt îndeplinite din proprie voință, cele mai dificile sarcini devin mai ușor de dus. Și astfel, tot continuând să mă învârt în jurul celulei, mi se părea că totul se rotește în jurul meu. Nu mai puteam să disting un perete de altul sau peretele de ușă; exact ca atunci când cineva iubește cu o dragoste divină care nu mai face distincție între oameni buni și răi, putând să-i îmbrățișeze pe toți.

17

Aproximativ o lună de zile am fost privat de un somn normal, dar într-o bună zi gardianul de serviciu mi-a pus o pereche de ochelari negri și m-a dus într-un birou în care nu mai fusesem până atunci. Era o încăpere lipsită de orice mobilier, în afara unei mese în spatele căreia am zărit trei sau patru figuri. Nu puteam să le disting chipurile din cauza luminii orbitoare a reflectoarelor îndreptate spre fața mea. Stăteam înaintea lor cu mâinile legate și în picioarele goale, purtând doar o cămașă murdară și ruptă. Au început să-mi adreseze întrebările obișnuite. Eu le dădeam aceleași replici. De data aceasta, printre inchizitori se afla și o femeie, care mi s-a adresat la un moment dat cu o voce stridentă: „Dacă nu răspunzi cum trebuie, te întindem pe roată!” Vasăzică, alături de celelalte instrumente de convingere, partidul își adăugase și această instalație cu care erau smulse mărturisirile acum 300 de ani. Am răspuns liniștit: „În Epistola sfântului Pavel către Efeseni scrie că trebuie să ne străduim să ajungem la măsura staturii lui Hristos. Dacă mă întindeți pe roată nu faceți decât să mă ajutați să-mi împlinesc scopul”. Femeia a lovit masa cu furie și în spatele

luminii reflectoarelor s-a iscat o discuție aprinsă. Uneori, un răspuns bine gândit are ca efect înăbușirea unei explozii. Nu m-au mai întins pe „roată”, în schimb am rețrăit atmosfera Inchiziției, pe calea bătăii.

Am fost dus într-o altă celulă. Mi-au tras o cagulă pe cap și mi s-a ordonat să mă las pe vine și să-mi așez mâinile în jurul genunchilor. Mi-au strecurat o bară de fier printre genunchi și coate, pe care au ridicat-o mai apoi sprijinind-o pe doi suportți laterali, astfel încât eu atârnam cu capul în jos, ghemuit și cu picioarele în aer. Unii mă țineau de cap, iar cineva mă biciuia pe tălpile picioarelor. Simțeam loviturile ca pe niște explozii. Unele mă nimereau peste fluierile picioarelor sau peste șira spinării. Din când în când îmi pierdeam cunoștința, dar tortionarii mă readuceau în simțiri aruncând cu apă rece pe mine. De fiecare dată îmi repetau că se vor opri dacă le dau măcar un nume dintre cele pe care le vor. Când m-au dat jos de pe bară a trebuit să fiu dus pe sus până în celulă.

De câte ori eram dus dintr-un loc în altul mi se puneau ochelarii negri pe ochi pentru a nu putea să dibuiesc schița clădirii. Uneori însă ochelarii îmi erau lăsați pe ochi și în timp ce mă băteau. Când vezi că se apropie lovitura, te încordezi pentru a o primi. Dacă nu vezi, frica se dublează, pentru că nu știi nici unde și nici când va veni.

Am trecut și prin alte torturi. Brânzaru avea o nuia de nylon. După câteva lovituri aplicate cu aceasta mi-am pierdut cunoștința. Odată mi-au ținut un cuțit la gât în timp ce Brânzaru mă îndemna să vorbesc dacă vreau să rămân în viață. Doi bărbați mă țineau la pământ. Am sesizat că mă strâng mai tare și apoi am simțit lama cuțitului pătrunzându-mi prin piele. Am leșinat din nou și m-am trezit apoi cu gâtul înecat în sânge. Mi-au turnat apă pe gât, printr-un furtun, până când am simțit că-mi explodează stomacul; apoi gardienii au început să mă lovească și să mă calce în picioare.

Altădată am fost lăsat într-o celulă cu doi câini-lup, care fuseseră antrenati să sară și să latre la cea mai mică mișcare, dar fără să muște. În apropierea ta puneau o bucată de pâine, dar nu îndrăzneai să o atingi. Cu timpul îți dădeai seama că nu te vor ataca, dar de multe ori dinții lor scrășneau la câțiva centimetri de fața ta. De asemenea, am fost însemnat și cu fierul înroșit în foc.

Într-un final, am semnat toate „mărturisirile” despre mine însumi pe care le voiau: că am fost un adulterin și în același timp homosexual; că am vândut clopotele bisericii și am oprit banii pentru mine (deși biserica noastră era o simplă casă de rugăciune, fără clopote); că am făcut spionaj în vederea răsturnării regimului, lucrând sub acoperirea Consiliului Mondial al Bisericilor; că eu și alții ne-am infiltrat de-a lungul timpului în Partidul Comunist pentru a-i afla secretele.

Brânzaru a citit mărturisirile și m-a întrebat: „Unde sunt numele celor cărora le-ai transmis secretele aflate?”

A fost foarte mulțumit când i-am dat o serie de nume și de adrese. Lista avea să-i aducă, desigur, o primă și poate chiar o promovare. Câteva zile mai târziu am primit o nouă porție de bătaie. Numele de pe lista mea fuseseră verificate. Apartineau unora care fugiseră deja în Vest sau care muriseră. Dar în acest interval de timp am apucat să mă odihnesc puțin.

Așteptarea era, probabil, cea mai cruntă tortură: să stau întins, auzind strigăte și plâns, știind că peste o oră va veni rândul meu. Dumnezeu însă m-a ajutat să nu spun niciodată vreun cuvânt care să-i facă rău altuia. Îmi pierdeam ușor cunoștința și ei mă voiau viu. Fiecare deținut putea fi oricând o sursă de informații care mai târziu putea fi folosită în beneficiul partidului, oricât de mult ar fi trebuit să-l păstreze în viață. La toate ședințele de tortură era prezent un medic, care lua pulsul și avea grijă ca victima să nu se apropie de punctul în care să scape în lumea cealaltă, atât timp cât Securitatea mai avea încă nevoie de el. Era o imagine vie a iadului, unde chinul este etern și nu poți muri.

Îmi era din ce în ce mai greu să-mi amintesc textul Bibliei. Cu toate acestea, am încercat să-mi păstrez mereu viu în minte faptul că Isus ar fi putut veni pe pământ ca împărat, dar a ales în schimb să fie condamnat ca un criminal și să fie biciuit. Biciuirea pe care o practicau romanii era ceva oribil și la fiecare lovitură pe care o primeam mă gândeam că și El a cunoscut o astfel de durere și atunci mă bucuram că o pot împărtași cu El.

Bătaia de joc și umilintele la care eram supuși erau și ele de multe ori insuportabile. Isus le-a spus de multe ori ucenicilor că urma să fie bătut, batjocorit și crucificat. Eu am crezut mereu că batjocura era nimic în comparație cu biciuirea și crucificarea, dar aceasta a fost înainte de a ști că un om poate fi silit să-și deschidă gura pentru ca alții să poată scuipa sau urina în ea, în timp ce stăpânii noștri râdeau și-și băteau joc.

Este greu de crezut, dar exact așa cum agenții Inchiziției spaniole erau convinși că arderea ereticilor era o datorie sacră, în același fel mulți membri ai Partidului Comunist credeau că ceea ce fac ei este perfect justificat. Colonelul Dulgheru părea să fie unul dintre aceștia. Obișnuia să spună: „Este în interesul societății ca anumiți oameni să fie maltratați dacă dețin informații necesare pentru protecția ei”. Mult mai târziu, când a văzut că nu mai eram decât o epavă - plângeam din cauza epuizării nervoase - mi-a spus cu o oarecare milă: „De ce nu cedezi? Toată rezistența asta a ta e complet inutilă. Ești doar carne și până la urmă tot ai să clachezi”. Eu însă primisem dovada unei realități contrare: dacă aș fi fost doar carne, doar materie, n-aș fi rezistat până în acel moment. În realitate trupul nu este decât o locuință temporară a sufletului. Comuniștii se bazau pe instinctul de autoconservare și se gândeau că omul este gata să facă orice doar pentru a scăpa de la pieire. Dar greșeau. Creștinii care credeau ce se spune în biserică știau că moartea nu era sfârșitul vieții, ci împlinirea ei; nu anihilare, nu nimicire, ci începutul eternității.

Stăteam de șapte luni în închisoarea din Calea Rahovei. Ne aflam deja în octombrie și iarna își făcea simțită prezența. Acum și frigul ne făcea să suferim, alături de foame și de tratamentul la care eram supuși, iar lunile grele de iarnă abia urmau să vină. Priveam pe fereastră la ploaia rece și lungă de toamnă care cădea pe pavajul din curtea închisorii și oftam, dar nu eram într-o dispoziție rea. M-am gândit că orice aș fi putut face pentru Dumnezeu, cultivând aici, în închisoare, o atitudine de dragoste răbdătoare, părea puțin și nu îndeajuns de important. În viață binele pare întotdeauna mic și puțin în comparație cu răul, care pare mai mare și mai mult. În timp ce în Noul Testament răul este descris ca o fiară monstruoasă cu șapte capete, Duhul Sfânt apare sub chipul unui porumbel. Și totuși porumbelul este cel care va înfrânge fiara!

Într-o seară am fost surprins să primesc de mâncare un gulaș foarte gustos și patru felii întregi de pâine. Înainte însă de a apuca să-l mănânc, gardianul s-a întors, m-a pus să-mi strâng repede lucrurile și să-l urmez până într-un loc în care se aflau și alți deținuți așezați în rând. Ne-au urcat într-un camion și ne-au dus la Ministerul de Interne. (Pe drum m-am tot gândit la gulașul pe care-l ratasem.) Turiștii privesc cu multă admirație această clădire impunătoare, fără să știe că adăpostește la subsolul ei un spațiu imens de detenție, străbătut de un labirint de coridoare și locuit de sute de victime fără ajutor.

Celula mea era situată undeva mai la adâncime. Lumina chioară a unui bec lăsa să se vadă, cu zgârcenie, pereții netencuiți și un pat de fier care avea trei scânduri și o saltea de paie. Aerul pătrundea printr-un tub așezat în partea de sus a peretelui. M-am uitat după găleată și, nezarind-o nicăieri, mi-am dat seama că va trebui să aștept mereu gardianul pentru a mă duce la toaletă.

Aceasta era cea mai grea povară care-i putea fi impusă unui deținut. Uneori te lăsau să aștepti ore întregi, timp în care râdeau de cererile tale disperate. Mulți bărbați, și femei deopotrivă, stăteau uneori fără să mănânce și fără să bea din cauza fricii de a trece prin această agonie. Eu însumi a trebuit adesea să mănânc din vasul în care îmi făcusem nevoile, fără ca, din cauza lipsei de apă, să-l fi spălat măcar.

În acest loc tăcerea era practic totală. Era o situație impusă în mod deliberat. Gardienii noștri purtau încălțăminte cu talpă de pâslă și în liniștea aceea mormântală puteai să auzi și cum ating ușa cu mâna, înainte de a reuși să bage cheia în broască. Din când în când se putea auzi zgomotul îndepărtat făcut de câte un deținut care bătea stăruitor în ușă sau striga cu jale. Celula era atât de mică, încât n-aveam loc să fac mai mult de trei pași în fiecare direcție, așa că m-am așezat jos și mi-am fixat privirea pe bec. A stat aprins toată noaptea. Din cauză că nu puteam dormi, m-am rugat. Lumea de afară încetase să mai existe pentru mine. Toate zgomotele cu care mă obișnuisem în ultimele luni - vântul și ploaia care cădea în curte, bocănitul placheurilor metalice ale bocancilor pe podelele de piatră, bâzâitul câte unei muște, o voce omenească - toate dispăruseră. Aveam sentimentul că inima mi se strânge, mi se atrofiază și că mi se va opri în loc, în această liniște lipsită de viață.

19

Am fost ținut în această izolare totală timp de doi ani. Nu am avut nimic de citit și nimic de scris; rămăsesem singur, doar cu gândurile mele, eu, care nu fusesem un om înclinat spre meditație. Din contră, rareori îmi găseam liniștea. L-am avut pe Dumnezeu, dar oare trăisem cu adevărat pentru a-L sluji pe El sau îmi făcusem doar meseria?

În general oamenii se așteaptă ca pastorii să fie modele de înțelepciune, curăție, dragoste și integritate. Dar ei nu pot fi întotdeauna, cu adevărat, la acest nivel, pentru că și ei sunt oameni și, prin urmare, într-o măsură mai mare sau mai mică încep să joace un rol. Pe măsură ce timpul trece, până și lor le vine tot mai greu să-și dea seama cât din ceea ce trăiesc este doar interpretarea mecanică a unui rol.

Îmi amintesc de comentariul profund al Psalmului 51, scris de Savonarola în închisoare, când oasele îi erau fărâmate în așa hal încât a fost nevoit să semneze declarația de autoacuzare cu mâna stângă. El spunea că există două feluri de creștini: cei care cred sincer în Dumnezeu și cei care, la fel de sincer, au impresia că cred. Îi poți distinge pe unii de ceilalți după felul în care se poartă în împrejurări hotărâtoare. De exemplu, un hoț care plănuiește să spargă casa unui om bogat vede prin apropiere un străin, care poate fi un polițist, și se retrage. Dar dacă, după ce se gândește mai bine, decide să-și ducă planul la capăt, lucrul acesta dovedește că el nu crede că acel om este un agent al legii. Ceea ce facem este dovada a ceea ce credem.

Am crezut eu cu adevărat în Dumnezeu? Acum venise momentul testului. Eram singur. Nu mai aveam nici un salariu de câștigat și nici o propunere interesantă de luat în considerare. Dumnezeu îmi oferea doar suferință. Voi continua să-L iubesc?

Gândul mi-a fugit la una dintre cărțile mele preferate, *Patericul*, în care se scrie despre experiențele și învățăturile duhovnicești ale unor sfinți din secolele patru și cinci, care au trăit în mănăstiri construite în deșert, într-o perioadă în care Biserica era persecutată. Are vreo 400 de pagini, dar prima dată când m-am apucat s-o citesc am uitat de mâncare, băutură sau somn, până am terminat-o. Cărțile creștine sunt la fel ca vinul bun; cu cât sunt mai vechi, cu atât sunt mai gustoase. Mă gândeam la următorul pasaj:

Un frate l-a întrebat pe un călugăr mai vârstnic: „Frate, ce este tăcerea?” Acesta i-a răspuns: „Fiul meu, tăcerea este să stai singur în chilia ta în înțelepciune și teamă de Dumnezeu, păzindu-ți inima de săgețile arzătoare ale gândului. O tăcere de felul acesta aduce cu sine nașterea binelui. O tăcere golită de griji este o scară către cer! O tăcere în care omul se preocupă doar de lucrurile importante și vorbește doar cu Isus Hristos! Cel care rămâne tăcut este cel care cântă: 'Inima mea este gata să Te laude pe Tine, o, Doamne!'”

M-am întrebat cum Îl poți lăuda pe Dumnezeu printr-o viață de tăcere. La început m-am rugat mult, tânjind după eliberare. Îi spuneam lui Dumnezeu: „Ai spus în Scripturi că nu este bine ca omul să fie singur; de ce mă ții acum singur?” Dar pe măsură ce zilele treceau și se transformau în săptămâni, singurul meu vizitator rămânea gardianul de serviciu, care îmi aducea o bucată de pâine neagră și o supă apoasă și care nu rostea niciodată vreun cuvânt.

Sosirea lui îmi amintea zilnic de acea vorbă antică: „Zei umblă în încălțări moi”; cu alte cuvinte, grecii credeau că nu putem sesiza apropierea divinității. Probabil că în această tăcere mă apropiam de Dumnezeu. Probabil că, de asemenea, tăcerea mă putea face un pastor mai bun, deoarece observasem că cei mai buni predicatori erau cei care se bucurau de o anumită liniște lăuntrică, la fel ca Isus. Când gura stă prea mult deschisă, chiar și pentru a rosti binele, sufletul își pierde focul, așa cum o cameră își pierde căldura prin ușa deschisă.

Încet-încet am învățat că în copacul liniștii cresc fructele păcii. Am început să mă cunosc, descoperindu-mi adevărata personalitate și am căpătat certitudinea că-I aparțin lui Hristos. Am descoperit că și în acest loc și în aceste circumstanțe gândurile și sentimentele mele se întorceau spre Dumnezeu și că puteam să petrec noapte după noapte în rugăciune, exerciții spirituale și laudă. Eram sigur de-acum că nu joc rolul unui creștin, crezând că cred.

20

Mi-am stabilit un program pe care l-am ținut tot timpul celor doi ani petrecuți acolo. Stăteam treaz toată noaptea. Când clopotul bătea ora zece seara, anunțând stingerea, îmi începeam programul. Câteodată eram trist, alteori vesel, dar nopțile erau mereu prea scurte pentru tot ce aveam eu de făcut.

Începeam cu o rugăciune în care lacrimile de mulțumire erau mai tot timpul prezente. Rugăciunile, ca și transmisiile radio, se aud cu mai multă claritate noaptea; atunci se dau marile bătălii spirituale. Apoi dădeam glas unei predici așa cum aș fi făcut-o în biserică, începând cu „Dragi frați”. O rosteam în șoaptă pentru ca să nu mă audă vreun gardian și o încheiam cu un „Amin”. În aceste condiții puteam să predic adevărul curat. Nu trebuia să-mi mai fac griji de ce va crede episcopul, de ce vor spune ascultătorii, sau de ce vor raporta spionii. Nu predicam în gol nimănui! Fiecare predică este ascultată de Dumnezeu, de îngerii Săi și de sfinți; simțeam că printre cei din jurul meu, care ascultau, erau și cei care mă aduseseră la credință, erau și membrii turmei mele - atât cei morți cât și cei vii - familia mea și prietenii mei. Toți aceștia formau „norul de martori” despre care vorbește Biblia. Am experimentat în acei ani „părtașia sfinților” despre care se spune în Crez.

În fiecare noapte le vorbeam soției și fiului meu. Meditam și cântăream tot ce era bun și valoros în ei. Uneori gândurile mele ajungeau până la Sabina, depășind zidurile închisorii. În Biblia ei există o însemnare făcută chiar în această perioadă: „Astăzi l-am văzut pe Richard. Stăteam întinsă în pat, încă trează, și el s-a aplecat asupra mea și mi-a vorbit”. Mi-am concentrat toată puterea pentru a-i transmite un mesaj de dragoste. Am fost răsplătiți din belșug pentru cele câteva minute în care ne-am îndreptat zilnic gândurile unul spre celălalt; în timp ce atât de multe căsnicii au

fost distruse de închisoare, a noastră a rămas închegată, fiind chiar consolidată de această experiență.

Dar gândurile îndreptate spre familie îmi produceau și durere. Știam că Sabina va fi confruntată cu presiuni mari pentru a divorța. Dacă refuza și își continua și lucrarea în Biserică, o vor aresta cu siguranță. Apoi Mihai, care nu avea decât zece ani, va rămâne singur. Stăteam culcat cu fața la saltea și o strângeam în brațe, închipuindu-mi că este fiul meu. Odată am sărit în picioare și am început să lovesc cu pumnii în ușa de metal, strigând: „Dați-mi băiatul înapoi!” Gardienii au intrat rapid, m-au pus la pământ și mi-au făcut o injecție, în urma căreia am rămas inconștient timp de mai multe ore. Când mi-am revenit, m-am gândit că s-ar putea să înnebunesc. Îi cunosc pe mulți care au pățit lucrul acesta.

M-am gândit la mama lui Isus, care a stat la piciorul crucii fără să se plângă nici măcar cu un cuvânt și asta mi-a dat curaj. M-am întrebat dacă era corect sau nu să-i interpretăm tăcerea ca pe manifestarea unei întristări pure. Nu cumva a încercat și un sentiment de mândrie fiindcă El Își dădea viața pentru mântuirea omului? În seara acelei zile, fiind ziua Paștelui, Maria trebuie să-I fi cântat lui Dumnezeu cântece de laudă, așa cum cerea ritualul evreiesc. Probabil că și eu ar trebui să-I mulțumesc lui Dumnezeu pentru suferința prin care ar putea trece fiul meu. Dar în același timp m-am îmbărbătat din nou: chiar dacă Sabina ar fi fost arestată, aveam prieteni care cu siguranță îi vor purta de grijă lui Mihai.

Unul dintre exercițiile spirituale pe care le făceam în mod constant era să-mi imaginez o scenă în care Îi predam întreaga viață lui Hristos: cea trecută, prezentă și viitoare; familia mea, biserica mea, pasiunile mele, gândurile mele tainice; fiecare membru al corpului meu. Îi mărturiseam lui Hristos păcatele mele din trecut, fără să las nimic de-o parte și Îl vedeam cum le ștergea cu mâna Lui. Plângeam adeseori.

În primele zile am petrecut mult timp încercând să-mi cercetez sufletul. A fost o greșală. Dragostea, bunătatea, frumusețea sunt creaturi timide, care se ascund dacă știu că sunt văzute și urmărite. Fiul meu mi-a dat o lecție privitoare la acest adevăr când avea doar cinci ani. „Isus are un mare caiet de teme și pe una dintre pagini este scris numele tău. În dimineața asta a trebuit să scrie că nu ai ascultat-o pe mama, ieri că te-ai bătut cu un băiat și că ai dat vina pe el și tot așa.” Mihai s-a gândit câteva clipe, după care mi-a spus: „Tati, dar Isus scrie doar lucrurile rele pe care le facem sau le scrie și pe cele bune?”

Gândul mi se întorcea deseori spre fiul meu! Îmi aminteam cu încântare de felul în care învățam teologie de la el. Când i-am citit într-o zi din Epistola către Corinteni „*Încercați-vă pe voi înșivă dacă sunteți în credință*”, m-a întrebat: „Cum ar trebui să mă încerc?”

I-am răspuns: „Îți dai un pumn în piept și întrebi: 'Inimă, Îl iubești pe Dumnezeu?' și în timp ce îi spuneam aceste cuvinte mi-am dat o lovitură puternică în piept.

„Nu cred că-i corect”, a zis Mihai. „Odată, omul acela de la gară care lovește roțile trenului cu un ciocan m-a lăsat și pe mine să încerc și mi-a spus: 'Trebuie să le dai o lovitură ușoară pentru ca să-ți dai seama dacă sunt sparte, nu trebuie să dai tare'. Așa că nici eu nu trebuie să-mi dau o lovitură tare ca să știu dacă Îl iubesc pe Isus.”

Acum, în închisoare, mi-a fost de folos să știu că un „Da” tăcut, rostit de inima mea era un răspuns suficient la întrebarea „Îl iubești cu adevărat pe Isus?”

În fiecare noapte petreceam o oră transpunându-mă în mintea celor mai mari dușmani ai mei - de exemplu, colonelul Dulgheru! Mă puneam, în imaginație, în locul lui și îi găseam o mie de scuze pentru ce făcea; în felul acesta puteam să-l iubesc, atât pe el, cât și pe ceilalți tortionari. Apoi mă gândeam la propriile mele greșeli

privite din punctul lui de vedere și astfel am ajuns la o nouă înțelegere a propriei mele persoane. Este mai ușor să-i mângâi și să-i consolezi pe alții decât să te mângâi pe tine însuși, tot așa cum putem citi cu calm și cu simpatie despre niște victime ale ghilotinei, dar să fim extrem de tulburați când suntem amenințați noi înșine de desfășurarea unei revoluții. Așa că acum m-am apucat să inversez ordinea evenimentelor în timp, adică să mă gândesc la prezent ca și cum s-ar fi întâmplat cândva demult și la trecut ca și cum s-ar întâmpla astăzi. În felul acesta poți spera să-i întâlnești chiar și pe sfinții din vechime.

M-am gândit la ce aș face dacă aș fi un mare om de stat, un multimilionar, împăratul Chinei sau Papa. Am visat la viața pe care aș fi dus-o dacă aș fi avut aripi sau o manta care să mă facă invizibil și am tras concluzia că reușisem să definesc spiritul uman ca pe o forță invizibilă și înaripată care poate transforma lumea. Acestea erau însă niște jocuri de imaginație, inutile și neconstructive. Un arhitect serios și activ nu face speculații cu privire la ce ar putea realiza cu materiale inexistente, cum ar fi niște pietre fără greutate sau sticlă elastică. Meditația, la fel ca arhitectura, trebuie să fie constructivă. Dar toate aceste digresiuni imaginare m-au ajutat să îmi dau seama că în viața duhului se pot alătura entități opuse și am înțeles astfel cum de putea Hristos să conțină în El Însuși toate lucrurile; să fie în același timp Leul lui Iuda și Mielul lui Dumnezeu.

Nu mi-a lipsit nici distracția în celula mea singuratică. Îmi spuneam singur glume sau inventam unele noi. Jucam șah de unul singur, folosind piese făcute din pâine: negru contra mai puțin negru - culoare obținută din varul de pe perete. Reușeam să-mi împart mintea în așa fel încât negrul să nu știe care este următoarea mutare a lui mai puțin negru și invers și pentru că nu am pierdut nici o partidă în doi ani, mi-am zis că-mi pot pretinde titlul de maestru.

Mi-am dat seama că bucuria poate fi cultivată asemenea unui obicei, în același fel în care o foaie de hârtie îndoită se va plia mereu, de la sine, pe forma acelei îndoituri. „Bucurați-vă” este porunca lui Dumnezeu. John Wesley obișnuia să spună că „el nu a fost trist nici măcar un sfert de oră”. Nu pot spune același lucru despre mine, dar am învățat totuși să fiu vesel chiar și în cele mai dificile situații.

21

Comuniștii cred că fericirea are ca rădăcini satisfacția materială; dar eu, deși eram singur în celulă, deși eram îmbrăcat în zdrențe și sufeream de frig și de foame, dansam de bucurie în fiecare noapte. Ideea mi-a venit odată cu amintirea unor scene cu derviși dansând, pe care le văzusem când eram copil. Am fost foarte mișcat la vremea aceea de extazul lor, de frumusețea gravă a acelor călugări musulmani, de grația mișcărilor și de felul în care invocau numele dumnezeului lor „Allah”! Am aflat mai târziu că mulți alții - evrei, penticostali, creștinii din biserica primară, diferite personaje din Biblie precum David, băieții de la altar din Catedrala din Sevilla în cadrul Sărbătorii de Paște - au dansat sau obișnuiau încă să danseze pentru Dumnezeu. Cuvintele omenești n-au putut niciodată să exprime tot ce simte omul când se apropie sau intră în contact cu lumea spirituală. Uneori eram cuprins de o bucurie atât de mare, încât simțeam că aș fi explodat dacă nu i-aș fi găsit o formă de exprimare exterioară. Îmi aminteam cuvintele lui Isus: „*Ferice de voi când oamenii vă vor urî, vă vor izgoni dintre ei, vă vor ocări și vor lepăda numele vostru ca pe ceva rău, din pricina Fiului omului. Bucurați-vă în ziua aceea și sălțați de bucurie!*” Prin urmare, într-o bună zi mi-am spus: *Am împlinit doar jumătate din această poruncă. M-am bucurat, dar nu este de ajuns. Isus a spus în mod clar că trebuie să și sărim de bucurie.*

Când a venit momentul și gardianul s-a uitat prin viziera ușii, m-a văzut sărind prin celulă. Probabil că avea ordinul de a interveni pentru a ridica moralul celor care dădeau semne că-și pierd mințile, căci s-a îndepărtat și după scurt timp a revenit aducându-mi niște mâncare: un codru de pâine, niște brânză și zahăr. În timp ce le mâncam, mi-am adus aminte de continuarea pasajului scris de sfântul Luca: „*Bucurați-vă în ziua aceea și săltați de veselie, pentru că răsplata voastră este mare*”. Era o bucată foarte mare de pâine; depășea rația normală dintr-o săptămână.

Începând de atunci, rareori am lăsat să treacă vreo noapte fără să dansez; deși nu am mai fost niciodată răsplătit pentru asta, mi-am compus propriile cântece și, cântându-mi-le singur, în șoaptă, dansam pe muzica lor. Gardienii s-au obișnuit până la urmă cu obiceiul meu. Pe de o parte nu tulburam liniștea locului, iar pe de altă parte, ei văzuseră multe lucruri ciudate în aceste celule subterane. Prietenii cărora le-am povestit mai târziu despre dansul meu în închisoare m-au întreat: „De ce? La ce folosea?” Nu era neapărat ceva folositor. Era o manifestare a bucuriei, asemenea dansului lui David, o jertfă sfântă adusă înaintea altarului lui Dumnezeu. Nu-mi păsa dacă cei care mă țineau închis mă credeau nebun, pentru că eu descoperisem o frumusețe extraordinară în Hristos, o frumusețe pe care nu o cunoscusem niciodată înainte!

Uneori aveam vedenii. Odată, în timp ce dansam, mi s-a părut că-mi aud numele strigat; nu Richard, ci un alt nume pe care nu-l pot spune. Am știut că eu eram cel strigat pe numele meu cel nou și prin minte mi-a trecut gândul - nu știu ce anume a dat naștere acestui gând - că, „*Acesta trebuie să fi fost arhanghelul Gabriel.*” Apoi celula s-a umplut de lumină. Nu am mai auzit nimic, dar am înțeles că urma să lucrez împreună cu Isus și cu sfinții pentru a construi un pod între bine și rău - un pod de lacrimi, rugăciuni și sacrificii de sine, o punte pe care păcătoșii să poată traversa și să se alăture celor binecuvântați. Am văzut că podul nostru trebuia

să fie un pod pe care să-l poată folosi chiar și cei mai puțin buni. Isus a promis că la Judecata Finală cei care i-au hrănit pe frații lor înfomețați și i-au îmbrăcat pe cei goi vor sta la dreapta Lui, iar cei nelegiuți vor fi aruncați în întunericul de afară. Desigur, fiecare om îi ajută uneori pe alții, iar alții nu o face: trupul este unul singur, neschimbabil, dar duhul nu. Biblia vorbește despre omul „dinăuntru” și despre omul „din afară”, despre cel „nou” și despre unul „vechi”, despre omul „natural” și despre cel „duhovnicesc”. Omul dinăuntru, omul duhovnicesc este cel care poate ajunge la fericirea vieții veșnice.

Am văzut că trebuie să-i iubesc pe oameni așa cum sunt, nu așa cum ar trebui să fie. Într-o altă noapte am sesizat că o mulțime de îngeri se deplasau încet, prin întunericul nopții, spre patul meu. Când au ajuns mi-au cântat un cântec de dragoste asemănător celui pe care Romeo i l-a cântat, probabil, Julietei. Nu mi-a venit să cred că gardienii nu au auzit această muzică superbă, pasionată, care pentru mine suna atât de real.

Deținuții care petrec mult timp în singurătate au deseori vedenii. Este adevărat că există explicații naturale ale acestor fenomene, care însă nu le invalidează. Sufletul folosește trupul în care se adăpostește pentru propriile sale scopuri. Aceste vedenii m-au ajutat să supraviețuiesc și aceasta dovedește cu prisosință că nu au fost simple halucinații.

22

Într-o noapte am auzit o bătaie slabă în peretele de lângă patul meu. În celula alăturată fusese adus un deținut nou care încerca să mă contacteze. I-am răspuns și asta a provocat un șuvoi de alte noi semnale. Am înțeles repede că vecinul meu încerca să-mi transmită un cod simplu: A - o bătaie; B - două bătăi; C - trei bătăi.

„Cine ești?” a fost primul său mesaj.

„Un pastor”, i-am răspuns.

După acest început greoi, am dezvoltat un sistem nou: o bătaie indica primele cinci litere ale alfabetului, două bătăi, al doilea grup de cinci și tot așa. Deci litera B era transmisă printr-o singură bătaie, urmată de o pauză și apoi alte două bătăi; F prin două bătăi urmate de o pauză și apoi o bătaie. Dar nici acest cod nu l-a satisfăcut pe noul meu vecin. Știa alfabetul Morse și mi-a transmis literele, una câte una, până când le-am învățat pe toate.

Mi-a transmis apoi numele său.

„Să fii binecuvântat”, i-am răspuns eu. „Ești creștin?”

A urmat un minut de pauză. „N-aș putea pretinde că sunt.”

Se pare că era inginer de radio-comunicații și aștepta să fie judecat în legătură cu o acuzație foarte gravă. Avea cincizeci și doi de ani și o sănătate foarte șubredă. Își pierduse credința în urmă cu mai mulți ani, după ce se căsătorise cu o femeie necredincioasă. Acum se găsea într-o stare de adâncă depresie. Am comunicat cu el în fiecare noapte, devenind tot mai fluent în folosirea codului Morse.

Nu după mult timp mi-a transmis: „Aș vrea să-mi mărturisesc păcatele”.

A urmat o confesiune întreruptă de multe momente de tăcere. „Aveam șapte ani... am lovit un băiat... pentru că era evreu. M-a blestemat... Fie ca mama ta... să nu te aibă lângă ea... când o să moară... Mama era pe moarte... când m-au arestat.”

După ce și-a descărcat multe dintre poverile pe care le avea pe inimă, mi-a spus că se simte fericit cum nu s-a mai simțit de mulți ani. Am devenit prieteni prin intermediul codului Morse, așa cum alții devin prieteni prin corespondență. L-am învățat versete biblice. Ne-am transmis anecdote și am jucat șah, comunicându-ne mutările prin același sistem al bătăii Morse în perete. I-am vorbit despre Hristos, predicându-i în codul Morse. Când gardianul m-a surprins făcând lucrul acesta, am fost mutat în altă celulă, alături de un alt vecin, cu care am luat-o de la capăt.

Cu timpul mulți dintre noi am învățat codul. Deținuții erau mutați deseori și de mai multe ori am fost trădat de câte un informator, așa că aveam grijă să transmit doar versete biblice și cuvinte despre Hristos; nu eram pregătit să sufăr din motive politice.

În acel cadru solitar, oamenii se simțeau siliți să zgândărească și să scoată la lumină tot felul de întâmplări din viață pe care le îngropaseră adânc. Vechi trădări și înșelăciuni reveneau la suprafață cu o insistență irezistibilă. Era ca și cum intrau la tine în celulă și te priveau cu reproș: mama, tata, fete abandonate cu mult timp în urmă, prieteni răniți sau înșelați în încrederea lor. Toate mărturisirile pe care le-am ascultat pe calea transmisiilor Morse începeau în felul acesta: „Când eram copil”, „Când eram la școală ...!” Amintirea vechilor fărădelegi stătea asemenea unui câine de pază fioros în fața templului păcii lui Dumnezeu. Dar atunci când un om găsește toate celelalte porți spre cer închise, Cabala ne spune că rămâne *baar Hadimot*, poarta lacrimilor, și aceasta era poarta prin care noi, deținuții, trebuia să trecem.

23

Într-o dimineață, când unul dintre vecini mi-a transmis că acea zi era „Vinerea Mare”, am găsit un cui în spălător și am gravat cu el „Isus” pe peretele celulei, sperând să fie o mângâiere pentru cei care vor veni după mine. Gardianul s-a înfuriat și m-a anunțat: „Pentru asta ești bun de carceră!”

Am fost luat și dus în jos, pe coridor, până la o nișă construită în perete, înaltă doar cât statura unui om și adâncă de 50 de centimetri, cu câteva găurele prin care pătrundea aerul și încă una pe unde îți era împinsă mâncarea. Gardianul m-a îmbrâncit înăuntru și a închis ușa după mine. Am simțit în spate împunsătura unor vârfuri ascuțite. M-am tras spre față și în piept mi-au pătruns vârfurile altor țepi. M-a traversat un val de panică, dar m-am forțat să rămân calm. Apoi, mișcându-mă cu multă grijă prin întuneric,

am simțit marginea laterală a nișei, înțesată și ea cu o sumedenie de vârfuri ascuțite. Singurul mod de a evita înțepăturile era să rămân rigid, în poziție dreaptă. Aceasta era carcera.

Au început să mă doară picioarele. După vreo oră mă dureau toți mușchii corpului. Picioarele, încă nevindecate după sesiunea de masaj, au început să mi se umfle. Când am leșinat, rănindu-mă tot în țepușele din pereți, m-au scos afară să-mi revin puțin, apoi m-au băgat la loc. Am încercat să-mi concentrez mintea asupra suferințelor lui Hristos, dar suferințele proprii erau mult prea puternice în acele momente. Mi-am amintit atunci de dialogul purtat cu Mihai, cu mai mulți ani în urmă: „Tată, ce să fac? Mă plictisesc”. I-am spus: „Gândește-te la Dumnezeu, Mihai!” La care el mi-a replicat: „De ce să mă gândesc eu la El? Eu am un cap mic. El e Cel care are un cap mare, așa că El trebuie să se gândească la mine”. Așa că mi-am spus și eu: *Nu încerca să te gândești la Dumnezeu. Nu gânde deloc.* În întunericul acela sufocant mi-am amintit că yoginii își golesc mintea de orice gânduri repetând la nesfârșit o formulă sacră. O metodă foarte asemănătoare este folosită și de călugării de pe Muntele Athos cu interminabila lor „rugăciune a inimii”, în care rostesc câte un cuvânt pentru fiecare bătaie a inimii: „Doamne Isuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, ai milă de mine!” Știam deja că Isus era milos, dar așa cum obișnuiam să-i spun soției mele în fiecare zi că o iubeam, m-am gândit să fac la fel și cu Isus. Am început să repet: „Isuse, Mire drag al sufletului meu, Te iubesc!” Bătaia tăcută a unei inimi iubitoare este o muzică ce poate duce un astfel de mesaj foarte departe. Am continuat să repet aceeași propoziție, în același ritm. La început mi s-a părut că îl aud pe diavol scrâșnind în urechile mele: „Tu Îl iubești, iar El te lasă să suferi. Dacă este atotputernic, de ce nu te scoate din carceră?” Am continuat să spun în șoaptă: „Isuse, Mire drag al sufletului meu, Te iubesc!” După puțin timp, semnificația cuvintelor mele a început să se înțețoseze și apoi să dispară. Am încetat să mai gândesc.

În perioada care a urmat, am practicat adesea acest soi de detașare în momentele grele. Isus spune în Evanghelia după sfântul Matei: „*Fiul Omului va veni în ceasul în care nu vă gândiți*”. Aceasta a fost o experiență reală pentru mine. Nu gândi, și Hristos va veni când nu te-astepti, luându-te prin surprindere. Strălucirea luminii Sale însă este greu de suportat. De aceea, uneori am simțit nevoia să parcurg drumul invers și să mă refugiez în gândurile mele.

24

M-au ținut două zile în carceră. Unii au stat o săptămână sau mai mult, dar medicul i-a avertizat pe securiști că starea mea fizică era foarte proastă. Mă aflam deja la granița dintre viață și moarte. Din cauza lungii mele întemnițări, în care mi-au lipsit lumina soarelui, mâncarea și aerul curat, părul încetase să-mi crească. Bărbieritul nu-mi mai era necesar decât la lungi intervale de timp. Unghiile îmi deveniseră palide și moi, asemenea unei plante ținute la întuneric.

Începusem să am halucinații. În momente de disperare mă uitam încordat la cana de apă și încercam să mă conving că nu sunt în iad - acolo nefiind apă - și aceasta îmi apărea sub forma unui coif militar. Vedeam apoi niște farfurii superbe așezate pe o masă care se întindea mult dincolo de pereții celulei. De undeva de departe venea soția mea; îmi aducea un platou plin cu cârnați aburinzi, dar eu scrâșneam nemulțumit: „Asta-i tot? Ce mici și puțini sunt!” Uneori celula mea se transforma într-o bibliotecă, cu nenumărate rafturi cu cărți, ce se întindeau în sus, mult deasupra mea. Erau acolo romane faimoase, cărți de poezie, biografii, lucrări religioase și științifice. Alteori vedeam mii de chipuri care se întorceau curioase spre mine: eram înconjurat în acele momente de mulțimi enorme de oameni care așteptau să le vorbesc. Unii puneau întrebări strigând. Se auzeau voci care le răspundeau. Erau

murmure de aprobare și altele de dezaprobare. O mare de chipuri se întindea la infinit.

Am fost, de asemenea, chinuit de vise în care acționam violent împotriva celor care mă aruncaseră în închisoare. Alteori eram tulburat de fantezii erotice. Acesta este un iad greu de înțeles pentru cei care nu au locuit în el. Aveam treizeci și nouă de ani și eram sănătos și activ când am intrat în închisoare. Acum, revenirea tuberculozei adusesse cu sine și o dorință sexuală crescândă. Treaz fiind, eram cuprins de visări frenetice a tot felul de plăceri senzuale intense, în care erau implicate femei și fete, apoi - deși încercam să le alung - mă năpădeau viziuni cu perversiuni și exagerări ale actului erotic. Frustrările și sentimentele de vinovăție îmi produceau suferințe teribile care, deși variau ca intensitate, erau mereu prezente.

Am reușit să găsesc totuși o cale de a mă scutura de astfel de halucinații, tratându-le ca pe niște intruși ostili, asemenea microbilor de TBC din corpul meu. Atât timp cât mă acuzam pe mine însumi de ravagiile pe care le făceau în sufletul meu, mi se părea că am și responsabilitatea de a mă apăra. Odată ce am considerat că halucinațiile nu erau păcate, ci niște dușmani, am putut să mă gândesc și să găsesc modalități de a le distruge. Gândurile rele pot fi învinse de către rațiune, dacă sunt analizate, cu calm, consecințele lor. N-am mai încercat să le alung, pentru că mi-am dat seama că vor intra înapoi pe o altă ușă; în schimb, le-am lăsat în pace, în timp ce mă gândeam la prețul pe care l-aș fi plătit în viața reală dacă aș fi cedat acestor dorințe. Trecerea de la ispită la fapte ar fi adus neazuri uriașe atât în alte familii, cât și în a mea. Soția mea ar fi ajuns să divorțeze; viitorul fiului meu ar fi fost marcat iremediabil; credincioșii din biserică mea și-ar fi pierdut credința. Și apoi, dincolo de disprețul pe care mi l-ar fi arătat cu toții, L-aș fi găsit pe Dumnezeu, căruia ar fi trebuit să-I dau socoteală de tot răul făcut. La fel cum medicii folosesc un

virus împotriva altuia, și noi putem folosi axioma diavolului „divide et impera!” (dezbină și stăpânește!) pentru a-l învinge chiar pe el. Demonul mândriei - teama de a-ți pierde prestigiul - poate fi folosit împotriva demonului poftei senzuale. Demonul avariției urăște viciile care costă bani!

25

Într-o zi, deoarece closetele noastre se înfundaseră, m-au dus la toaleta pe care o foloseau gardienii. Acolo am găsit pe peretele de deasupra chiuvetei o bucată de oglindă în care mi-am văzut chipul pentru prima dată după doi ani.

Când am intrat în închisoare eram tânăr și sănătos. Eram considerat un bărbat chipeș. Acum, când am văzut cum ajunsese, am izbucnit în râs; un râs trist, homeric. Fuseseră mulți cei care mă admiraseră și mă iubiseră; dacă l-ar fi văzut acum pe bărbatul acesta bătrân și înfricoșat care mă privea din oglindă, s-ar fi umplut de oroare. Am luat-o ca pe o lecție prin care puteam învăța pe viu că ceea ce este cu adevărat valoros în noi este invizibil ochilor. Probabil că urma să devin și mai urât - un schelet cu craniu. Punându-mi la inimă lucrul acesta, credința și dorința mea de a-mi cultiva viața spirituală au fost întărite peste măsură.

În toaletă am găsit și un ziar mototolit; primul pe care îl vedeam după arestarea mea. Într-unul din articole se scria despre decizia prim-ministrului Petru Groza de a-i lichida pe bogați, ceea ce m-a amuzat: un guvern care se dedică lichidării bogăției, în timp ce restul lumii încearcă să pună capăt sărăciei. Am căutat numele lui Pătrășcanu, curios să văd dacă a fost reinstalat în funcție, dar nu apărea printre miniștrii cabinetului în cadrul căruia Groza își ținuse discursul.

În drumul meu sub escortă înapoi spre celulă, am auzit o femeie care plângea și striga ca ieșită din minți. Urletele ei păreau

că vin de la un nivel aflat sub cel la care eram noi; au crescut până la o intensitate incredibilă, după care au încetat brusc.

Câteva zile mai târziu, a fost adus un deținut nou în celula vecină cu a mea. Am bătut în perete mesajul: „Cine ești?” la care am primit imediat replică. Era Ion Mihalache, fost membru al câtorva guverne dinaintea războiului și coleg al marelui lider politic Iuliu Maniu. Când s-a declanșat teroarea comuniștilor, Mihalache s-a alăturat unui grup de oameni care au încercat să fugă din țară. A fost arestat la aeroport și, în octombrie 1947, a fost condamnat la închisoare pe viață. Mihalache avea peste șaiszeci de ani. „Toată viața m-am străduit să-mi ajut conaționali și iată-mi acum răsplata”, mi-a transmis el.

„Când vrei tot ce se întâmplă, atunci tot ce se întâmplă este doar ceea ce vrei”, i-am spus. „Renunțarea este drumul spre pace.”

„Nu există pace fără libertate”, mi-a replicat el.

„Într-o țară în care domnește tirania... închisoarea este locul cel mai onorabil...”, am continuat.

Mi-a spus că Dumnezeu era o cauză pierdută pentru el.

I-am transmis că „Dumnezeu nu este niciodată o cauză pierdută pentru vreun om... Noi suntem cei pierduți... Dacă ne găsim pe noi înșine... vom găsi dumnezeirea din lăuntru nostru... Închisoarea ne poate ajuta în această căutare”. Mi-a spus că va încerca din nou.

Înainte de a fi mutat din celula vecină, două zile mai târziu, mi-a spus că femeia ale cărei strigăte le auziserăm era soția fostului prim-ministru Ion Gigurtu. Din felul în care încetaseră zbireretele ei ne-am dat seama că îi făcuseră injecții pentru a o reduce la tăcere. Când am încercat din nou, în ziua următoare, să comunic prin perete, n-am mai primit nici un răspuns. Mihalache plecase.

Curând după aceasta, interogatoriile mele au reînceput. Erau conduse de obicei de locotenentul Grecu, un bărbat tânăr și ambițios, inteligent și sigur pe sine, care fusese îndoctrinat cu ideea că participă la construirea unei lumi mai bune. Întrebările lui ne-au împins discuțiile, încă o dată, la perioada de foamete în care organizasem un serviciu de ajutor public din partea Misiunii Bisericilor Scandinave. Refuzam să recunosc, m-a întrebat el, că fondurile fuseseră folosite în scopuri de spionaj?

I-am răspuns: „Aș înțelege dacă i-ați suspecta pe britanici și pe americani de cheltuirea banilor pentru a face spionaj în Est, dar ce interese ar putea avea Norvegia sau Suedia în astfel de activități?”

„Ambele sunt unelte în mâinile imperialiștilor”, mi-a întors-o el prompt.

„Dar Norvegia este renumită pentru spiritul ei democratic, iar Suedia are de patruzeci de ani un guvern socialist.”

„Ăsta-i un nonsens!” a spus el. „Sunt la fel de fasciști ca toți ceilalți.”

La următoarea întâlnire, Grecu mi-a spus că verificase și s-a gândit că ar fi posibil să am dreptate.

S-a interesat apoi de activitatea de distribuire a Evangheliei în Rusia. I-am sugerat că un anume director al Societății Biblice, pe nume Emil Klein, s-ar putea afla în spatele acesteia. M-a întrebat de ce vizitasem atât de des Iașul - unul dintre punctele-cheie ale acestei activități. I-am răspuns că fusesem beneficiarul unei invitații permanente din partea actualului Patriarh.

A doua zi am fost chemat din nou. Grecu se afla la biroul său, cu un baston de cauciuc în mână.

„Poveștile tale sunt doar minciuni”, a strigat el. „Emile Klein a murit înainte să fii arestat. De aceea i-ai dat numele. Au fost

verificate și datele drumurilor pe care le-ai făcut la Iași. Patriarhul Iustinian s-a aflat rareori în oraș la datele astea.”

Și-a împins scaunul înapoi: „Destul! Poftim, ai aici hârtie. Știm că ai comunicat prin bății în perete cu alți deținuți, inclusiv cu Mihalache. Trebuie să știm cu exactitate ce a spus fiecare din ei. Vrem să știm ce alte reguli ale închisorii ai mai încălcat... Și spune adevărul, că dacă nu...”

A lovit cu bastonul în birou. „Ai o jumătate de oră”, a spus și a ieșit din cameră.

M-am așezat să scriu. Primul cuvânt trebuia să fie „Declarație”. Mi-a fost greu să încep; trecuseră doi ani de când nu mai ținusem un stilou în mână. Am recunoscut că încălcasem regulile închisorii. Transmiseseam mesajul Evangheliei prin pereți. Strânsesem pilule să mă sinucid. Îmi făcusem un cuțit dintr-o bucată de cositor, piese de șah din pâine și var. Comunicasem cu ceilalți deținuți, dar nu le știam numele. (Nu am menționat faptul că unii deținuți mi se confesaseră și că pe unii i-am adus la Hristos folosind alfabetul Morse.) Am scris că: „Nu am vorbit niciodată împotriva comuniștilor. Eu sunt un ucenic al lui Hristos, care ne-a învățat să ne iubim dușmanii. Îi înțeleg și mă rog pentru convertirea lor, astfel încât să-mi devină frați în credință. Nu pot da nici o declarație cu privire la ce mi-au transmis ceilalți mie, pentru că un preot al lui Dumnezeu nu poate fi niciodată un martor al acuzării. Chemarea mea este să apăr, nu să acuz”.

Greco s-a întors după exact treizeci de minute, jucându-se cu bastonul lui de cauciuc. Între timp bătuse câțiva deținuți.

A ridicat „Declarația” mea și a început s-o citească. După un timp și-a lăsat bastonul deoparte. Când a ajuns la capăt s-a uitat la mine cu o privire care trăda o anumită frământare lăuntrică. Mi-a spus: „Domnule Wurmbrand (până în acest moment nu mi se adresase niciodată cu „domnule”), de ce spuneți că mă iubiți? Aceasta este una dintre poruncile primite de creștini, pe care însă

nu o poate respecta nimeni. N-aș putea să iubesc pe cineva care m-a închis și m-a izolat ani în șir, care m-a înfometat și m-a bătut”.

I-am răspuns: „Asta nu are de-a face cu a ține o poruncă. Atunci când am devenit creștin a fost ca și cum m-aș fi născut din nou, având un caracter nou, plin de dragoste. Așa cum dintr-un izvor poate curge doar apă, și dintr-o inimă iubitoare poate curge doar iubire”.

Timp de două ore am vorbit despre creștinism și despre relația lui cu doctrinele marxiste în care fusese crescut. Grecu a fost peste măsură de uimit când i-am spus că prima lucrare mai importantă a lui Marx a fost un comentariu din Evanghelia după Ioan; nu știa nici că, în prefața sa la *Das Kapital*, Marx a scris că religia creștină - în special în forma lui protestantă - este „religia ideală pentru înnoirea vieții ruinate de păcat”. „Deoarece viața mea fusese ruinată de trăirea în păcat, am continuat eu, am urmat pur și simplu sfatul lui Marx și am devenit un creștin protestant.”

După această întâlnire, Grecu m-a chemat aproape în fiecare zi în biroul său, pentru o oră sau două. Verificase și găsisese citatul pe care i-l dădusem. Acesta a devenit pretextul unor lungi discuții despre creștinism, în care am accentuat spiritul democratic și revoluționar de la originile acestei religii.

Grecu obișnuia să repete: „Am fost crescut și educat într-un spirit ateu și nu voi fi niciodată altceva decât un ateu”. I-am spus: „ateismul este un cuvânt sfânt pentru creștini. Părinții noștri în credință erau numiți atei de către Nero și Caligula, atunci când aceștia din urmă îi dădeau să fie sfășiați de fiarele sălbatice din pricina credinței lor creștine. Așa că dacă cineva se numește pe sine ateu, se bucură de tot respectul meu”.

Grecu a zâmbit, iar eu am continuat: „Domnule locotenent, unul dintre strămoșii mei a fost un rabin din secolul al XVII-lea. În biografia lui se povestește că într-o zi a întâlnit un ateu și i-a spus: 'Te invidiez, frate drag! Viața ta spirituală se pare că este

mult mai profundă decât a mea. Când văd un om în necaz, eu obișnuiesc să spun: 'Dumnezeu să aibă milă de tine!' și plec mai departe. Tu nu crezi în Dumnezeu, așa că trebuie să-ți asumi necazul lui și, prin urmare, să-i ajuți pe toți cei pe care-i întâlnești”.

Creștinii nu critică Partidul Comunist din cauza ateismului, ci din cauză că promovează un tip rău de ateism. Sunt două feluri de ateii: cei care spun, 'Dumnezeu nu există așa că pot săvârși orice rău doresc', și cei care se gândesc că 'deoarece Dumnezeu nu există, trebuie să fac tot binele pe care l-ar face Dumnezeu dacă ar exista'. Cel mai mare ateu, în acest al doilea sens, a fost Hristos Însuși. Când vedea oameni înfomețați, bolnavi și suferinzi, nu trecea mai departe spunând: 'Dumnezeu îi va ajuta'. Se implica și acționa de parcă ar fi fost doar responsabilitatea Lui. Așa că oamenii au început să se întrebe: "Este oare omul ăsta Dumnezeu? Căci face lucrările lui Dumnezeu!" Așa au ajuns să-și dea seama că Isus era Dumnezeu. Domnule locotenent, dacă puteți deveni un ateu de felul acesta, care să-i iubească și să-i slujească pe toți din jurul său, oamenii vor descoperi repede că ați devenit un fiu al lui Dumnezeu; și dumneavoastră înșivă veți descoperi că Dumnezeu există și că S-a cuibărit și în sufletul dumneavoastră”.

Argumente de felul acesta s-ar putea să-i șocheze pe unii oameni. Dar sfântul Pavel ne spune că misionarii trebuie să fie ca iudeii printre iudei și ca grecii printre greci. Trebuia să fiu ca marxistii când aveam de-a face cu un marxist ca Grecu și să vorbesc o limbă pe care el o putea înțelege. Cuvintele mele au ajuns la inima lui. A început să se gândească la aceste lucruri și să-L iubească pe Isus. După două săptămâni, Grecu, în uniforma lui kaki cu petlițele albastre care indicau apartenența la structurile Securității, și-a mărturisit păcatele înaintea mea, care eram îmbrăcat cu hainele mele de deținut, zdrențuite și peticite. Am devenit frați.

Începând de-atunci, i-a ajutat cu mult curaj și cât a putut de mult pe deținuți, în ciuda tuturor dificultăților și a pericolelor.

Pentru un timp a reușit foarte bine să continue să joace rolul unui bun slujitor al partidului. Într-o bună zi însă a dispărut și nimeni nu a mai aflat ce s-a întâmplat cu el. Am făcut investigații discrete printre gardieni și aceștia erau de părere că fusese arestat. Nu este ușor să ascunzi efectele unei conversații oneste care ți-a deschis ușa adevărului.

27

Am întâlnit și alți credincioși printre membrii Securității, care-și țineau în secret convingerile și unii dintre ei continuă să-și îndeplinească îndatoririle oficiale. Să nu spuneți că o persoană n-ar putea să tortureze și să se roage în același timp! Isus ne povestește despre un vameș (a cărui activitate în vremurile stăpânirii romane însemna uneori să recurgă la siluiri și brutalități) copleșit de sentimentul de vinovăție, care s-a rugat pentru a primi îndurare și care a plecat spre casă „îndreptătit”. Evanghelia nu ne spune că omul și-a abandonat pe loc slujba lui urâtă. Dumnezeu privește în inimă și vede într-o rugăciune bună promisiunea unei vieți noi, în viitor.

În timpul celui de-al doilea an de detenție, unul dintre aceste suflete împărțite a fost adus în celula mea. Tot timpul cât a stat cu mine, mâinile lui au fost legate la spate. A trebuit să-l hrănesc și să-l îngrijesc în toate nevoile lui.

Dionisiu era un sculptor tânăr, plin de idei originale într-o lume în care i se cereau doar busturi bine făcute ale lui Stalin. Nu avea bani să-și cumpere pâine și atunci s-a angajat în cadrul Securității, care îl obliga să-i bată pe deținuți; în același timp însă își asuma riscuri enorme, punându-i la curent pe deținuți cu numele informatorilor. Dându-și seama, la un moment dat, că există suspiciuni din partea autorităților cu privire la el, s-a hotărât să fugă din țară; când era aproape să iasă și să-și găsească libertatea, un îndemn lăuntric de neînvinș l-a făcut să se întoarcă și să se

predea singur. Acest gen de persoane cu sufletul frământat de lupte lăuntrice sunt de găsit peste tot în lumea comunistă. Dionisiu fusese tras, toată viața lui, din două direcții opuse.

Timp de zece nopți, noapte după noapte l-am învățat pe Dionisiu din Biblie. Până la urmă a reușit să scape de sentimentul de vinovăție care-l stăpânea. Înainte de a fi mutat din celula mea mi-a spus: „Dacă măcar unul dintre cei cincisprezece preoți din micul oraș în care am crescut și-ar fi găsit timp să-mi vorbească atunci când eram tânăr, L-aș fi găsit pe Isus cu mult timp în urmă”.

28

Anchetele n-au încetat odată cu plecarea locotenentului Grecu, dar Dumnezeu mi-a dat darul de a putea să uit numele tuturor celor cărora le-aș fi putut crea necazuri. Deși am compus mai mult de 300 de poezii în închisoare, cu un total de 100.000 de cuvinte, iar după eliberare le-am scris pe toate, am reușit să-mi golesc complet mintea în timpul interogatoriilor. Așa că anchetatorii au încercat o metodă nouă.

Sub pretextul că tuberculoza mea s-ar fi înrăutățit - într-adevăr tușeam aproape continuu - medicii mi-au ordonat să iau un medicament nou: o capsulă galbenă care-mi producea un somn lung și plin cu vise frumoase. Când mă trezeam mi se dădea altă pastilă. Am rămas astfel într-o stare de inconștiență câteva zile la rând. Mă trezeam doar când gardienii îmi aduceau mâncarea care devenise gustoasă și apetisantă.

Îmi amintesc foarte vag întrebările pe care mi le-au pus în acea perioadă. Știu că drogul pe care l-au folosit nu m-a făcut să-mi trădez prietenii, pentru că mai târziu, când mi-a venit rândul la proces, am fost judecat singur. Nu a avut loc niciodată vreun proces răsunător al persoanelor din cadrul „rețelei de spioni” din spatele Consiliului Mondial al Bisericilor. Drogul acesta i-a fost administrat și cardinalului Mindszenty și troțkiștilor și multor

altora. Are capacitatea de a slăbi puterea voinței până când victima cade într-un delir al autoacuzării. Mai târziu am auzit de oameni asupra cărora drogul făcuse ravagii, care băteau în ușile celulelor cerând să-l întâlnească pe ofițerul politic pentru a-i face noi mărturisiri împotriva lor înșiși. Tratamentul poate avea, de asemenea, și efecte pe termen lung: oameni cărora le fusese administrat mai multe luni la rând mi-au mărturisit ulterior păcate pe care nu avuseseră nici o șansă de a le comite vreodată. Probabil că tuberculoza din organismul meu a contracarat efectul drogului. Poate că mi s-a dat o doză mult prea mare. Oricare ar fi fost explicația, prin harul lui Dumnezeu am fost salvat de o eventuală rușine a trădării.

29

După perioada în care mi s-a administrat drogul am slăbit și mai mult, până acolo încât într-o zi am leșinat. Totuși, deși mă sculam foarte greu din pat, cu un efort extrem de mare, mintea mi-a rămas încă activă pentru o vreme. Îmi era chiar frică din cauza lucidității cu care gândeam.

Nu este o legendă faptul că sfântul Antoniu, Martin Luther și mulți alți oameni simpli l-au văzut pe Diavol. L-am văzut și eu o dată, când eram copil. A rânjit la mine. Este prima dată, într-o jumătate de secol, când vorbesc despre acea întâlnire. Acum, fiind singur în celulă, i-am simțit din nou prezența. Era întuneric și frig și el își bătea joc de mine. Biblia vorbește despre locuri în care „dansează satirii”, iar închisoarea devenise un astfel de loc. Îi auzeam vocea zi și noapte: „Unde-i Isus? Mântuitorul tău nu te poate mântui! Ai fost înșelat și tu i-ai înșelat pe alții. Nu El este Mesia; ai greșit persoana!”

¹ Satir - divinitate rustică din mitologia greacă. În cultura creștină, satirul este adesea asimilat demonilor. (nota tr.)

Plângeam cu voce tare: „Cine este atunci adevăratul Mesia, care va veni din nou?” Răspunsul primit a fost perfect clar, dar mult prea blasfemiător pentru a-l repeta. Scrisesem cărți și articole în care dovedeam că Isus a fost Mesia, dar acum nu puteam să aduc nici măcar un argument în acest sens. Demonii care au făcut să se clatine credința lui Nyils Hauge, marele evanghelist norvegian, în timp ce se afla în închisoare, care l-au făcut chiar și pe Ioan Botezătorul să se îndoiască de porumbelul pe care-l văzuse, se dezlănțuiseră acum și împotriva mea. Eram complet dezarmat. Bucuria și pacea mea dispăruseră. Îl simțisem pe Hristos atât de aproape, îmi îndulcise amărăciunea, îmi luminase întunericul și totuși acum strigam: „Eli, Eli, lama sabactani?”, în timp ce mă simțeam abandonat cu totul.

În timpul acelor zile negre, oribile, am compus cu mare greutate un poem lung, pe care s-ar putea ca cei care nu au cunoscut o astfel de stare fizică și spirituală să nu-l accepte prea ușor. Acel poem a fost salvarea mea. Prin cuvânt, ritm și incantație am reușit să-l înving pe Satan.

De mic copil am fost prin temple și biserici.
În ele Dumnezeu era slăvit.
Cântau și tămâiau zelos feluriți clerici.
Ei pretindeau că-i drept să fii iubit.
Crescând însă văzut-am așa o jale adâncă
În lumea acestui Dumnezeu,
Încât mi-am zis: „El are o inimă de piatră.
Căci altfel ne-ar ușura drumul cel greu”.
Copii bolnavi se zbat cu febră în spitale
Părinții triști se roagă pentru ei.
Cerul e surd. Cei ce-i iubim se duc în valea morții
Oricât de lungă-i rugăciunea noastră.
Oameni nevinovați sunt arși de vii-n furnale.

CU DUMNEZEU ÎN SUBTERANĂ

Și cerul tace. Le lasă să se-ntâmples.
Se miră oare Dumnezeu, dacă în șoaptă
Până și cei ce cred încep să se-ndoiască?
Înfomețați și torturați, persecutați în patria lor,
Ei n-au nici un răspuns la astfel de-ntrebări.
Numele Celui Atotputernic este dezonorat
De tot acest oribil ce curge peste noi.

Cum pot să Îl iubesc pe Cel ce a creat microbii
Și tigrii care-i sfâșie pe oameni?
Cum pot să Îl iubesc pe Cel ce-și chinuie toți servii
Pentru că unul a mâncat din pom?
Mai rău ca Iov, stau fără de copii, soție
Și fără de amici mângâietori.
Stau fără soare sau aer într-o pușcărie,
În cea mai aspră dintre închisori.

Viitorul meu coșciug mi-e astăzi pat de scânduri.
Întins pe el, eu a înțelege-ncerc:
De ce spre Tine-alerg-a mele gânduri?
De ce și scrierile-mi tot spre Tine merg?
De ce este în mine iubirea pățimașă?
De ce ești Tu subiectu-a orice cânt,
Deși știu bine că-s mireasa lepădată?
Curând voi putrezi într-un mormânt.

Dar nu, nu a iubit Mireasa din Cântare
Când s-a-ntrebat de-i drept.
Iubirea este propria ei justificare.
Iubirea nu e pentr-un înțelept.
De prin ispite mari va fi silit-a trece,
Nu înceta-va totuși a iubi.

Richard Wurmbrand

De-un foc o arde sau de valuri stau s-o-nece,
Ea săruta-va mâna ce-o lovi.
La grele întrebări de nu afla răspunsuri,
E-ncrezătoare - și va aștepta,
Că lumina-va-odată soarele-n ascunzișuri
Și adevărul se va arăta.
Iertarea multelor păcate doar sporit-a
Al Magdalenei foc mistuitor,
Dar ea parfum și lacrimile dăruit-a
'Nainte de cuvântu-ți iertător.
Iar dacă nu-l spuneai, ea tot ar sta și-ar plânge
De dragostea ce-ți poartă și-n păcat.
Ea Te-a iubit 'nainte să verși sânge.
Ea Te-a iubit 'nainte să ne ierți.
Nici eu nu-ntreb de-i drept să-Ți dau iubire.
Nu Te iubesc că-s mântuit.
Eu Te-aș iubi și-n veșnica nefericire,
Chiar și de foc de-aș fi continuu chinuit.
De ai fi refuzat să Te cobori la oameni,
Tu mi-ai fi fost un vis îndepărtat.
De ai fi refuzat cuvântul Tău să-l sameni,
Te-aș fi iubit și fără să-l fi aflat.
De șovăiai, de-ai fi fugit de răstignire,
Nemântuit, eu totuși Te-aș iubi.
Chiar de păcat descopeream în a Ta fire,
Cu dragostea-mi Ți l-aș acoperi.

Acum cuvintele-mi vor deveni nebune,
Ca toți să știe cât de mult iubesc.
Acuma voi atinge necântate strune.
Pe-o melodie nouă Te slăvesc.
De prorocii toți ar fi prezis pe-un Altul,

Pe Tine nu, pe ei i-aș lepăda.
Dovezi cu miile de ar avea cel Altul,
Iubirea-mi pentru Tine aș păstra.
De-aș bănui la Tine-nșelăciune,
Plângând eu pentru Tine m-aș ruga.
De-ar înceta în lume fala să răsune,
Iubirea-mi pentru Tine nu s-ar micșora.
Cum pentru Saul un Samuel o viață-ntreagă
În post și rugăciune s-a zbatut,
Așa ar rezista iubirea ce ne leagă,
Chiar de aș ști că ești un fiu pierdut.
De nu Satan, ci Tu, în rătăcite clipe,
Revolta cea din cer ai fi produs,
De Tu Ți-ai fi pierdut cereștile aripe
Și-ai fi căzut din cer de sus,
Eu, neavând nădejdi, spera-voi totuși
Că Tatăl cel Ceresc Te va ierta,
Și că-mpăcat cu El, pe-aleile de lotuși
Și străzi de aur, în cer Te vei plimba.

De-ai fi un mit, aș părăsi realul;
Cu Tine-n fantezie aș trăi.
De-ar izbuti neexistența-Ți să-mi arate,
Din dragostea-mi Tu viață ai primi.
Nebună, fără de temeii îmi e iubirea,
Așa cum este și iubirea Ta.
Găsească-Și Domnul Isus în asta fericirea.
Mai mult decât atâta nu-I pot da.

Când am terminat de compus poemul, deja nu mai simțeam apropierea lui Satan. Plecase. În liniștea creată am simțit sărutul lui Hristos și apoi... oricine tace atunci când este sărutat. Liniștea și bucuria s-au întors.

PARTEA A DOUA

După aproape trei ani de izolare, mă aflu în pragul morții. Scuișam sânge tot mai frecvent.

Colonelul Dulgheru mi-a spus atunci: „Noi nu suntem ucigași, ca nașiștii. Noi vrem să trăiți – și să suferiți”. A fost chemat un specialist. De teama de a nu contracta vreo infecție, m-a consultat în vederea diagnosticării prin viziera din ușa celulei mele. În urma consultului s-a dat ordinul de a fi transferat la un penitenciar-spital.

Am fost scos din secțiunea celulelor subterane și, odată ajuns în curtea Ministerului de Interne, am văzut din nou luna și stelele. Apoi, stând întins în ambulanța care mă transporta, am reușit să zăresc locuri cunoscute din București. Mergeam în direcția casei mele și am crezut la început că mă vor duce să mor acasă. Când ajunseserăm însă foarte aproape, ambulanța a cotit și a început să urce un deal spre marginea orașului. Atunci mi-am dat seama că ne îndreptam spre Văcărești, una dintre marile mănăstiri ale Bucureștiului, care fusese transformată în închisoare cu un secol în urmă. Clădirea bisericii și capela deveniseră depozite. Mulți dintre pereții care despărțeau chiliile călugărilor fuseseră demolați pentru a fi create astfel niște camere mult mai mari care adăposteau

mulțimi de deținuți. Mai rămăseseră doar câteva chilii, transformate în celule, în care oamenii puteau fi izolați, la nevoie.

Mi-au pus o cârpă în jurul capului și apoi gardienii m-au scos din ambulanță. M-au apucat de subsuori și, în felul acesta, dus mai mult pe sus, am traversat curtea, am urcat câteva scări și am traversat o verandă. Când mi-au dat cârpa jos de pe cap, am văzut că eram singur, într-o celulă îngustă și goală. L-am auzit pe un ofițer vorbindu-i gardianului de serviciu pe veranda din fața ușii: „Nimeni nu are voie să-l vadă pe acest om, cu excepția medicului și numai în prezența ta”. Faptul că încă existam trebuia să rămână un secret.

Gardianul, un om mic de statură și cu părul grizonat, a devenit foarte curios tocmai din cauza acestor precauții sporite. După plecarea ofițerului m-a întrebat care-mi era vina. I-am spus: „Sunt pastor și copil al lui Dumnezeu”.

Mi-a șoptit, aplecându-se spre mine: „Slavă Domnului! Sunt unul din ostașii lui Isus!” Era un membru secret al „Oastei Domnului”, acea mișcare de trezire născută din sânul Bisericii Ortodoxe. În ciuda persecuției care venea atât din partea comuniștilor, cât și a clerului, mișcarea se răspândise cu repeziciune prin sate, câștigând sute de mii de adepți.

Numele gardianului era Tăchici. Ne spuneam unul altuia versete biblice, iar el m-a ajutat cât a putut de mult; dacă erau prinși că dau unui deținut un măr sau o țigară, gardienii riscau condamnări de până la doisprezece ani de închisoare. Eram prea slăbit să părăsesc patul și deseori rămâneam întins în murdăria mea. Dimineța aveam scurte perioade de luciditate, după care începeam să mă agit și cădeam într-o stare de delir. Dormeam puțin. Aveam însă o ferestruică prin care puteam să văd din nou cerul. Dimineța eram trezit de un sunet care mi se părea tare ciudat – trecuse atât de mult timp de când nu mai auzisem ciripitul păsărelor!

I-am spus lui Tăchici: „Când se plimba prin pădure, Martin Luther obișnuia să-și scoată pălăria înaintea păsărilor și să spună: 'Bună dimineața teologilor! Voi vă treziți și cântați, dar eu, bătrân nebun, sunt mai neînțelept ca voi și mă îngrijorez pentru orice lucru în loc să mă încred, cu simplitate, în grija Tatălui ceresc'”.

Fereastra mea îmi permitea să văd și un colțișor de curte cu iarbă. De obicei nu era nimeni pe acolo, dar uneori treceau grăbiți câțiva medici cărora le era teamă să arunce chiar și o scurtă privire în sus. Trebuiau să practice medicina „în spiritul luptei de clasă”.

Puteam să-i aud pe deținuți vorbind când ieșeau afară pentru exerciții. De-a lungul anilor trecuți avusesem momente în care tânjiseam enorm să aud sunetul unei voci omeneste, dar acum îmi producea o stare de iritare. Oamenii pe care îi auzeam vorbeau tot felul de nimicuri. Gândurile lor păreau triviale și neadevărate.

Într-o dimineață, din celula alăturată a răsunat vocea unui bărbat în vârstă: „Sunt Leonte Filipescu. Cine sunteți?”

Am recunoscut numele unuia dintre primii politicieni socialiști din România, un om de o inteligență strălucitoare, de care Partidul Comunist s-a folosit inițial, pentru ca apoi să-l lepede. „Luptați-vă cu boala”, mi-a strigat el. „Nu renunțați! În două săptămâni vom fi cu toții liberi.”

„De unde știți?” am întrebat.

„În Coreea, americanii au început să-i împingă înapoi pe comuniști. Vor fi aici în două săptămâni.”

Am răspuns: „Dar chiar dacă n-ar întâmpina nici un fel de opoziție, tot nu au cum să ajungă peste noapte în România.”

„Ei așa! Ce înseamnă distanța pentru ei? Doar au avioane supersonice!”

Nu l-am mai contrazis. Deținuții trăiesc cu ajutorul iluziilor pe care și le fac. Dacă într-o zi primeam o fiertură puțin mai consistentă, însemna că americanii i-au înspăimântat pe ruși cu un ultimatum și tocmai de aceea eram și noi tratați mai bine! Dacă

cineva era bătut de unul dintre paznici, însemna că puterea comuniștilor s-a consolidat și mai bine. Deținuții se întorceau uneori foarte bine dispuși din curtea în care-și făceau exercițiile: „Regele Mihai a vorbit la radio și a spus că în mai puțin de o lună se va instala din nou pe tronul țării!”

Nici unul dintre noi nu putea accepta gândul de a-și petrece, cu adevărat, următorii zece sau douăzeci de ani în detenție. Filipescu încă spera într-o eliberare timpurie când a fost mutat, o lună mai târziu, într-un alt penitenciar-spital. Aveam să ne întâlnim acolo din nou. În locul său a venit un fost lider al Gărzii de Fier, Radu Mironovici, care se considera un creștin înfocat, dar care, în schimb, nutrea o ură neîmpăcată față de evrei.

La un moment dat, l-am rugat pe Tăchici să mă ajute să mă ridic în pat și i-am strigat lui Mironovici. „Când vă împărtășiți în Biserica Ortodoxă de care aparțineți, pâinea și vinul se transformă cu adevărat în trupul și sângele lui Isus Hristos?” Mi-a răspuns că da, așa se întâmplă.

„Isus a fost evreu”, i-am spus. „Dacă vinul pe care-l bei devine sângele Lui, atunci acel sânge este unul evreiesc, nu-i așa?”

A recunoscut că este așa, dar cu multă rețineră. Am continuat: „Isus a spus că oricine mănâncă trupul Său și bea sângele Său va avea viață veșnică. Așadar, pentru a obține viața veșnică trebuie să adăugați sângelui dumneavoastră arian și câteva picături de sânge evreiesc. Atunci cum puteți să-i urăți pe evrei?”

Nu a știut ce să-mi răspundă. I-am cerut să observe cât de absurd este pentru un urmaș al lui Isus, care fusese evreu, să îi urască pe evrei – la fel de absurd cum era și antisemitismul în cazul comuniștilor, atât timp cât ei credeau într-un evreu pe nume Karl Marx. La scurt timp Mironovici a fost mutat într-o celulă mai îndepărtată, dar înainte de pleca i-a spus lui Tăchici: „Am încheiat un capitol al vieții mele cu care nu mă pot lăuda. Am fost, până acum, un creștin mult prea mândru pentru a-L putea urma pe Hristos”.

2

Într-una din zile, când starea de sănătate mi se înrăutățise – aveam febră mare și eram cuprins de o slăbiciune generală cu stări de vomă – gardienii au venit și m-au luat. Mi-au înfășurat din nou capul într-un cearceaf și m-au dus de-a lungul unui coridor. Când mi-a fost scos cearceaful de pe cap, am văzut că mă aflu în într-o cameră mare, cu gratii la ferestre. În jur nu se găsea nici un obiect de mobilier, cu excepția unui scaun aflat în apropierea mea și a unei mese în spatele căreia am numărat patru bărbați și o femeie. Aici urma să se desfășoare procesul meu, iar aceștia erau judecătorii.

„A fost numit un avocat din oficiu care să vă apere cauza”, a spus președintele curții. A renunțat la dreptul dumneavoastră de a chema în instanță martori. Vă rog să luați loc.”

Gardienii mă țineau să nu cad de pe scaun și mi-a fost administrată o injecție întăritoare. Imediat ce am scăpat de senzația de vomă și mintea mi s-a mai limpezit puțin, procurorul s-a ridicat în picioare și și-a început rechizitoriul. A spus că mă fac vinovat de propagarea în România a aceleiași ideologii criminale pe care Iosip Broz Tito o răspândise în Iugoslavia. Credeam că delirez. În perioada în care fusesem arestat, Mareșalul Tito era considerat a fi un comunist model – nu știam că între timp ajunsese să fie considerat deviaționist și trădător. Procurorul și-a continuat apoi expunerea interminabilă cu privire la vinovăția mea: activitate de spionaj sub acoperirea Misiunii Bisericii Scandinave, răspândirea ideologiei imperialiste sub masca religiei, infiltrarea în partid cu scopul distrugerii acestuia și altele asemănătoare. În timp ce continuam să-i aud vocea, am simțit că alunec de pe scaun. Au întrerupt procedura pentru a-mi administra o nouă injecție, după care au continuat.

Avocatul apărării a făcut ce a putut. Nu prea mult.

„Aveți ceva de spus?” m-a întrebat președintele Curtii. Mi se părea că vocea lui venea de undeva de departe și că, în același timp, camera se afunda în întuneric. Un singur gând limpede am mai putut articula: „Îl iubesc pe Dumnezeu!”

Mi-am auzit apoi sentința: douăzeci de ani de muncă silnică. Procesul durase zece minute. Înainte de a ieși din sală, capul mi-a fost din nou înfășurat în cearceaf.

3

După două zile, Tăchici mi-a șoptit: „Veți pleca în altă parte. Dumnezeu să vă însoțească!” Un alt gardian s-a apropiat pentru a-l ajuta și m-au dus împreună la poarta principală. De acolo am mai putut arunca o ultimă privire asupra a ceea ce se vedea din București prin poarta penitenciarului – era o ultimă ocazie, înainte de a petrece mulți ani departe de el. Mi-au fost puse la picioare lanțurile regulamentare, care cântăreau mai bine de douăzeci de kilograme. Am fost urcat apoi într-un camion, în care se mai găseau deja vreo patruzeci de bărbați și câteva femei. Toți, chiar și cei bolnavi, fuseseră puși în lanțuri. O fată de lângă mine a început să plângă. Am încercat s-o mângâi.

„Nu vă amintiți de mine?” m-a întrebat ea suspinând.

M-am uitat mai atent, dar chipul ei nu-mi spunea nimic.

„Am făcut parte din biserica dumneavoastră.” La un oarecare timp după arestarea mea, a ajuns într-o așa stare de sărăcie încât s-a apucat de furat, mi-a povestit ea, iar acum avea de ispășit o condamnare de trei luni. „Îmi este atât de rușine!” Vocea îi era înecată în lacrimi. „Am fost parte a bisericii pe care ați păstorit-o dumneavoastră, iar acum dumneavoastră sunteți un martir, iar eu o hoată.”

„Și eu sunt un păcătos, mântuit însă prin harul lui Dumnezeu”, i-am răspuns. „Crede în Hristos și păcatele tale îți vor fi iertate.”

Mi-a sărutat mâna și mi-a promis că atunci când va fi eliberată va avea grijă să spună familiei mele că m-a văzut.

Camionul a oprit lângă peronul unei gări, unde am fost încărcăți într-un vagon special destinat transportului deținuților. Ferestrele erau mici și opace. În timp ce ne deplasam încet de-a lungul câmpiei spre zona dealurilor subcarpatice, am aflat vorbind unii cu alții, că toți eram bolnavi de tuberculoză și că se hotărâse să fim închiși la Târgu Ocna, unde funcționa un sanatoriu rezervat deținuților bolnavi de TBC. Timp de patru sute de ani, condamnații lucraseră în minele de sare din zonă și în urmă cu treizeci de ani un medic renumit, Romașcanu, construise un sanatoriu pe care-l donase statului. Înainte ca autoritățile comuniste să pună mâna pe el, sanatoriul se bucurase de un foarte bun renume.

După o călătorie lungă de mai bine de 300 de kilometri, care a durat o zi și o noapte, am ajuns în gara din Târgu Ocna, un oraș care avea la vremea aceea în jur de 30.000 de locuitori. Eu am fost transportat într-o căruță, alături de alți șase bărbați care de asemenea nu se puteau deplasa. Ceilalți ne trăgeau, în timp ce gardienii supravegheau cortegiul și îl îndreptau spre clădirea mare a sanatoriului, situat la marginea orașului. Când am intrat în incintă, am zărit un chip cunoscut. Era doctorul Aldea, un fost fascist care se convertise și devenise unul dintre prietenii noștri de familie. După ce am fost ajutat să mă așez pe un pat din camera de carantină, el a fost cel ce m-a examinat.

„Și, eu sunt deținut, mi-a spus, dar mă lasă să lucrez ca medic. Nu este nici o asistentă pe aici, doar un singur medic, așa că trebuie să ne îngrijim noi unul pe altul cât putem mai bine.”

Mi-a luat temperatura și apoi m-a consultat mai în amănunt.

„N-am să te amăgesc”, mi-a spus. “Nu cred să se mai poate face ceva în cazul tău. S-ar putea să nu ai mai mult de două săptămâni de trăit. Încearcă să mănânci ce-ți vor da, deși mâncarea-i tare rea, altfel...” Mi-a pus o mână pe umăr și s-a îndepărtat.

În următoarele două zile au murit doi dintre cei care fuseseră în căruță cu noi pe drumul spre sanatoriu. L-am auzit pe un altul rugându-se intens de Aldea: „Jur că mă simt mai bine, doctore! Febra îmi trece, sunt sigur. Ascultați-mă, vă rog! Astăzi n-am scuipat sânge decât o singură dată. Nu-i lăsați să mă bage în Camera 4.”

L-am întrebat pe cel care mi-a adus fiertura ce se întâmplă în Camera 4. El a așezat cu grijă farfuria în fața mea și mi-a spus: „Te duc acolo când sunt siguri că nu mai ai nici o nădejde de vindecare.”

Am încercat să mănânc fiertura, dar n-am putut. Cineva a sărit să mă ajute hrănindu-mă cu lingura. Mâncarea însă pur și simplu nu voia să intre. Doctorul Aldea mi-a spus: „Îmi pare rău, dar ei insistă să te ducem în Camera 4”.

M-am alăturat tovarășilor mei din căruță.

4

În mod normal ar fi trebuit să fiu deja mort. Deținuții își făceau cruce când treceau pe la picioarele patului meu. Eram mai tot timpul în comă. Dacă gemeam, ceilalți mă întorceau pe o parte sau îmi dădeau apă.

Doctorul Aldea nu putea face mare lucru. „Dacă am avea medicamentele potrivite...”, repeta el adesea. Se zvonea că noua descoperire a americanilor, streptomcina, făcea minuni împotriva tuberculozei; partidul hotărâse însă că nu era vorba decât de propagandă occidentală. În următoarele două săptămâni au murit patru dintre cei care intraseră o dată cu mine în cameră. Uneori eu însumi nu mai eram sigur dacă trăiesc sau sunt mort. Noaptea dormeam pe apucate, fiind trezit adesea de junghiuri cumplit de dureroase. Colegii de cameră mă întorceau de pe o parte pe alta pentru a-mi ușura durerile, de câte patruzeci de ori pe noapte. Pe deasupra îmi curgea puroi dintr-o mulțime de răni. Pieptul imi

era inflammat, iar șira spinării era și ea afectată. Scui pam sânge continuu.

Simțeam că legăturile dintre sufletul și trupul meu sunt foarte slabe și trăiam, practic, la granițele lumii fizice. L-am întrebat pe îngerul meu păzitor: „Ce fel de paznic ești tu, dacă nu mă poți scuti de toate aceste suferințe și nici măcar de gândurile necreștine care mă asaltează?” În lumina strălucitoare care a străfulgerat înaintea mea preț de a mia parte dintr-o secundă, am văzut o ființă cu multe mâni care semăna cu Krishna și i-am auzit vocea spunându-mi: „Nu pot să fac tot ce ar trebui să fac pentru tine. Și eu sunt un convertit”.

În starea în care eram atunci nu-mi mai aminteam nici învățăturile Bibliei, nici doctrinele creștine. Mintea mea nu mai era în stare să discearnă valoarea vedeniei. Mi-am amintit vag că unii mistici ortodocși obișnuiau să vorbească despre cazuri izolate în care îngeri negri, căzuți, fuseseră aduși înapoi în slujba lui Dumnezeu. Dar convertirea nu putea schimba în totul caracterul celor care fuseseră foarte răi, nici măcar atunci când pocăința fusese profundă. În orice caz, în acele circumstanțe, vedenia m-a ajutat mult prin faptul că mi-a oferit niște explicații cu privire la situațiile prin care treceam.

Una peste alta, am supraviețuit acelor prime crize. Privirea încărcată de milă a doctorului Aldea a făcut treptat loc uimirii, pe măsură ce observa că viața începe să mă îmbrățișeze din nou. N-am primit nici un fel de medicamente și totuși dimineța, timp de vreo oră, febra îmi scădea puțin și mintea mi se mai limpezea. Am început să privesc în jur și să devin conștient de ceea ce se întâmplă în locul în care mă aflam.

5

Camera avea douăsprezece paturi, foarte apropiate unul de celălalt, și câteva măsuțe. Ferestrele erau deschise; îi puteam vedea

pe oamenii care lucrau în grădina de legume, iar ceva mai departe zidurile înalte și rețelele de sârmă ghimpată. Domnea o liniște adâncă. Aici nu erau sonerii de alarmă, nici strigăte de gardieni – într-adevăr nu erau gardieni. Le era teamă din cauza pericolului infectării și se țineau cât de departe puteau de pacienți. Astfel că Târgu Ocna era administrat de la distanță și, din cauza neglijenței și indiferenței, devenise unul dintre cele mai dezorganizate penitenciare. Rareori ni se dădea sau se făcea ceva pentru noi. Purtam hainele în care fuseserăm arestați, acoperite cu petice puse unul peste altul, pe care ni le confecționam din tot ce găseam la îndemână.

Mâncarea ne era adusă de deținuți de drept comun până la ușa secției politice, de unde era distribuită apoi în celule. Cei care se puteau deplasa, mergeau să-și ia rația; celorlalți le era adusă la pat. Primeam o supă apoasă de varză, o iahnie cu câteva bucățele de carne, sau o fiertură subțire făcută din orz sau mălai.

Câțiva deținuți, care se aflau într-o stare mai bună, lucrau pământul de lângă clădire. Restul lâncezeau pe paturile de scândură, stând la taclale toată ziua, pentru a face să treacă timpul. În Camera 4 însă atmosfera era diferită. Din cauză că nimeni nu ieșise vreodată viu din ea, era numită „camera morții”.

În cele treizeci de luni în care am stat în camera aceasta, au murit o mulțime de oameni și în locul lor au venit alții. Dar am trăit acolo o experiență extraordinară: nici unul nu a murit ateu! Fasciști, comuniști, sfinți, criminali, hoți, preoți, aristocrați bogați și țărani dintre cei mai săraci erau înghesuiți împreună în acea celulă strâmtă. Totuși, nici măcar unul dintre ei nu a murit fără să se fi împăcat cu Dumnezeu și cu oamenii.

Mulți au intrat în Camera 4 ca necredincioși cu convingeri ferme. Am văzut însă cum necredința lor se prăbușea întotdeauna în fața morții. Am auzit odată o vorbă înțeleaptă: „Dacă o pisică trece pe pod, asta nu dovedește că podul este zdravăn și rezistent;

dar dacă trece un tren, atunci da, este cu siguranță un pod în stare bună”. Dacă un om se pretinde a fi ateu atunci când petrece cu soția sa la o ceașcă de ceai sau cafea, aceasta nu-i o dovadă a ateismului său. O convingere adevărată trebuie să supraviețuiască unor presiuni enorme, mai ales în fața morții; și ateismul nu o poate face.

6

Bătrânul Filipescu recita adesea pasaje din Shakespeare, pe care îl iubea mult, sau ne povestea tot felul de întâmplări din viața lui, pentru a face să treacă timpul. Îmbrățișase spiritul revoluționar cu mai bine de cincizeci de ani în urmă. Prima dintre multele lui arestări s-a produs în anul 1907. Dar în 1948, oamenii Securității au fost cei care au venit să-l ridice. „Eu am suferit pentru cauza socialistă înainte ca voi să vă fi născut”, le-a spus el anchetatorilor săi. Aceștia i-au replicat că ar fi trebuit să li se alăture comuniștilor și, în acel caz, s-ar fi înfruptat și el din roadele victoriei.

„Le-am spus acestor tinerei: 'Socialismul este un corp viu, cu două mâini – social-democrația și comunismul revoluționar. Tăiați unul dintre ele și socialismul paralizează!' Și ei au râs.”

Filipescu primise o condamnare de douăzeci de ani. „Unul dintre cei ce mă păzeau mi-a spus: 'Veți muri în închisoare!' La care eu i-am replicat: 'N-am fost condamnat la moarte, de ce vreți să mă ucideți?'”

Ne-a povestit că la începutul vieții sale de adult își câștiga existența făcând pantofi, dar apoi s-a ocupat de educația sa și a învățat să aprecieze frumusețea sub diferitele ei forme. A îmbrățișat învățăturile marxiste cu privire la religie, și anume că Biserica se afla de partea opresorului, că preoții țineau cu cei bogați învățându-i pe săraci să-și aștepte răsplata care le va fi dată abia în ceruri.

Nimeni însă nu-și cunoaște adâncimile inimii. Așa cum mulți oameni cred despre ei înșiși că sunt religioși când de fapt nu sunt,

alții se cred atei, deși nu sunt. Filipescu nega existența lui Dumnezeu, dar de fapt, el respingea concepția primitivă, populară cu privire la Dumnezeu și nu realitățile dragostei, ale dreptății și ale veșniciei.

I-am sugerat acest lucru.

„Eu Îl cred pe Isus Hristos și Îl iubesc ca pe cea mai măreață ființă umană, mi-a spus, dar nu mi-L pot închipui ca Dumnezeu.”

Starea lui se înrăutățea văzând cu ochii. În decurs de două săptămâni, după o serie de hemoragii, și-a găsit sfârșitul. Ultimele lui cuvinte mi le-a adresat mie: „Îl iubesc pe Isus”. a murmurat el. Muriseră alte câteva persoane în acea săptămână și au fost aruncați cu toții, goi, într-o groapă comună pe care o săpaseră deținuții.

Când a auzit aceste lucruri, Generalul Tobescu, fost șef al Jandarmeriei, și-a ridicat vocea din colțul în care se afla: „Asta-i soarta pe care și-o pregătesc socialiștii din Vest dacă le îngăduie comuniștilor să li se alăture.”

Abatele Iscu de la Tismana, vecinul meu, și-a făcut cruce: „Cel puțin putem fi recunoscători că L-a găsit pe Dumnezeu, până la urmă.”

Sergentul-major Bucur nu era însă de-acord și și-a spus părerea din cealaltă parte a camerei: „În nici un caz! El cu gura lui ne-a spus că nu-L poate percepe pe Isus ca Dumnezeu”.

Am intervenit și eu și am spus: „Filipescu va fi aflat adevărul de-acum de la sursă, în lumea cealaltă, pentru că L-a iubit pe Isus, care nu va respinge pe nimeni, niciodată. Tâlharul convertit pe Golgota, cel căruia Isus i-a promis paradisul, I s-a adresat Mântuitorului tot în calitatea Lui de om. Eu cred în dumnezeirea lui Isus, dar în aceeași măsură cred și în iubirea Lui față de cei care nu-I pot percepe dumnezeirea”.

Bucur nu iubea pe nimeni. Se închina viziunii sale cu privire la stat, viziune care îl avea pe el ca vicerege al statului în care impunea propriile standarde ale dreptății. Era mereu fericit să

spună oricui îl asculta cum, ca sergent în cadrul Jandarmeriei, îi bătea pe hoți și pe cerșetori, îi bătea chiar și pe subalternii săi când îndrăzneau să-i întoarcă vorba și – în special – îi bătea cu mare plăcere pe evrei: „Le puneai mai întâi săculețe cu nisip pe spate. Doare tot atât de tare, dar nu pot depune plângere pentru că nu au ce să arate ca dovadă!”

Bucur nu putea nicicum să înțeleagă de ce fusese înlăturat sub noul regim. Era gata să-i zdrobească pe anticomuniști cu același zel cu care ar fi zdrobit, din simțul datoriei, pe oricine altcineva.

Deși era foarte bolnav, Bucur nu voia să creadă. În timp ce doctorul Aldea îl examina, într-una din seri, a izbucnit: „De ce mă țineti aici? Starea mea nu-i așa gravă. Eu nu sunt în situația ăstora!”

Aldea s-a uitat la termometru și a clătinat din cap. „Nu, a spus el, tu stai mult mai rău. Mai bine ai face să nu te mai cerți atât și, în schimb, să te gândești la sufletul tău.”

Bucur era plin de furie. „Cine te crezi?”, a strigat după ce doctorul se retrăsese. „Mi se pare mie că Aldea are ceva sânge de evreu”, a adăugat el apoi. Era cel mai urât lucru pe care-l putea gândi Bucur despre o persoană.

Îi plăcea să se certe cu Moiescu, un evreu scund, de vârstă mijlocie, al cărui pat era în apropierea lui.

„Garda de Fier ar fi știut cum să rezolve cu dumneata”, i-a spus Bucur într-o zi.

„Știti?”, a spus Moiescu amuzat, „că de fapt eu am fost arestat ca membru al Gărzii de Fier?”, stârnind râsul celor din jur.

„Da, acesta-i adevărul curat”, s-a apărut el. „După ce Garda de Fier a fost răsturnată de la putere, era o crimă de neiertat să deții o cămașă verde în garderobă, aceasta fiind parte a uniformeii lor. Noi, evreii, pierduserăm atât de multe în timpul conducerii lor, încât m-am gândit: *Am acum șansa să capăt înapoi ceva din ce-i al nostru. Am să cumpăr toate cămășile verzi rămase nevândute, le vopsesc în bleu și apoi le vând.* Când a venit poliția

să facă o percheziție, casa mea era înțesată cu toate cămășile verzi din București. Nu au ascultat nici un cuvânt din explicațiile mele și așa am ajuns să fiu catalogat ca membru al Gărzii de Fier și în felul acesta un evreu a fost trimis în închisoare ca simpatizant al naziștilor!”

Deși Bucur susținea cu mult zgomot că era un creștin militant, toată viața lui nu fusese decât o ceartă continuă cu Dumnezeu. Mergea la biserică, dar nu a fost niciodată edificat spiritual acolo. Preoții din satul său nu erau niște slujitori ai duhului, ci niște maeștri ai ceremoniilor. De aceea, în situația în care se afla, nu putea înțelege de ce suferea. Urma să moară, dar încă nu știa ce înseamnă o credință autentică.

I-am spus: „Acum simți că n-ai nici un motiv de a spera la mai bine. Dar noaptea este mai întunecată înaintea răsăritului. Creștinii cred că zorii vor veni. Credința poate fi pusă în două cuvinte: 'deși' și 'totuși'. În Cartea lui Iov putem citi: 'Deși Domnul mă apasă, totuși eu mă încred în El.' De multe ori aceste cuvinte apar împreună în Biblie. Ele ne învață să avem credință în cele mai întunecate momente.”

Bucur a fost încântat să găsească pe cineva care să-i arate interes. Dar nu avea nici o remușcare pentru cruzimea și răutatea lui din trecut; asta până în ziua în care și-a dat seama că doctorul Aldea avusese dreptate în privința sănătății sale. Viața i se scurgea repede din trupul său slăbit. Cu o voce înfricoșată ne-a spus: „Mor pentru țara mea”.

Câteva ore apoi, a fost inconștient. Când s-a trezit, a spus: „Vreau să mă spovedesc – înaintea voastră a tuturor. Am păcătuit atât de mult. Nu pot să mor din cauză că mă apasă toate aceste lucruri rele”. Vocea lui a căpătat un calm ciudat. Ne-a spus că omorâse mulți evrei, acționând nu din ordin, ci pentru că știa că nu va fi pedepsit niciodată. Omorâse femei și chiar și un băiat de doisprezece ani. Fusese însetat de sânge ca un tigru.

La sfârșitul mărturisirii a murmurat: „Acum probabil că domnul Wurmbrand mă urăște”.

I-am răspuns: „Nu; tu însuși urăști această creatură care a ucis. Ai scos-o la lumină și te-ai lepădat de ea. Nu mai ești un criminal. Un om poate fi născut din nou”.

În dimineața următoare, mai era încă în viață. „Ieri n-am spus tot ce-am făcut, a zis el cu voce stinsă, mi-a fost frică”.

Împușcase copii când aceștia erau în brațele mamelor lor. Când i se termina muniția, îi bătea cu bâta până mureau. Povestea lui sinistru părea că nu are sfârșit, dar, când într-un final s-a încheiat, omul a adormit. Respirația îi era greoaie și neregulată. Pieptul i se ridica și se cobora de parcă nu reușea nicicum să tragă aer destul. Tăceam cu toții. Măinile i se încleștau și se descleștau pe pătura murdară, iar după un timp s-au agățat de cruciulița de la gât. Apoi a urmat un horcăit chinuit și respirația i s-a oprit.

Cineva a strigat la un deținut de pe coridor. Doi oameni au venit să ia trupul lui Bucur. Soarele dimineții care pătrundea prin fereastra deschisă îi lumina fața. Acum, având ochii închiși, liniile dure ale gurii relaxate, trăsăturile chipului său mort sugerau o pace adâncă, o pace de care nu se bucurase niciodată în viață.

7

Deținuții din alte saloane veneau de multe ori să petreacă noaptea cu noi în Camera 4. Îi ajutau pe muribunzi și ne mângâiau cum puteau pe toți ceilalți.

De Paști, un prieten i-a adus lui Valeriu Gafencu – un fost membru al Gărzii de Fier – un pachetel înfășurat în hârtie. Proveneau amândoi din același oraș. „Au reușit să ni-l trimită de afară, a zis el. Deschide-l!”

Gafencu a desfăcut hârtia și a scos la iveală două bucăți dintr-o substanță de un alb strălucitor – zahăr! Nici unul dintre noi nu mai văzuserăm de ani de zile vreo bucată de zahăr. Trupurile

noastre epuizate tânjeau după el. Toții ochii erau îndreptați spre Gafencu și spre trofeul din mâna sa. Cu gesturi lente l-a împachetat la loc.

„N-am să-l mănânc încă”, a spus el. „În timpul zilei s-ar putea ca cineva să se simtă mai rău ca mine. Dar îți mulțumesc.” A pus darul cu grijă lângă patul său și acolo a rămas.

Câteva zile mai târziu, febra mi-a crescut și am slăbit foarte rău. Zahărul a fost transmis de la un pat la altul până când a ajuns la mine.

„Este un dar”, a spus Gafencu. I-am mulțumit, dar am lăsat zahărul neatins, în caz că cineva ar fi avut o nevoie mai mare, a doua zi. Când mi-a trecut criza i l-am dat lui Soteris, prezbiterul a două comunități de greci, care era într-o stare foarte gravă.

Timpe de doi ani zahărul a circulat de la un om la altul în Camera 4 (de două ori s-a întors la mine); de fiecare dată cel care suferea a avut puterea de a-i rezista.

Soteris și Glafkos fuseseră membri ai gherilei comuniste, dar se refugiaseră în România când se încheiase războiul civil din Grecia. Fuseseră arestați, la fel ca mulți dintre tovarășii lor, sub acuzația că luptaseră prost. Nu oboseau niciodată să se laude cu actele lor de curaj săvârșite înainte ca sortii războiului să se întoarcă împotriva lor. Atacaseră faimoasa mănăstire de pe muntele Athos, jefuind tot ce au putut duce cu ei și distrugând ce nu putuseră lua. Femeilor le este interzisă prezența pe muntele Athos și mulți dintre cei 2000 de călugări de acolo nu mai văzuseră vreo femeie de ani de zile. „Am luat cu noi un grup de fete, partizane și ele, spunea Soteris. Să-i fi văzut pe bătrânii aceia cum fugeau!”

Soteris s-a mândrit continuu cu ateismul său, atât timp cât a fost în stare să glumească și cât i s-a părut că are speranțe de a rămâne în viață. Când moartea s-a apropiat de el însă a început să strige la Dumnezeu după ajutor. Nu-l putea liniști nimic altceva decât vocea preotului care-i vorbea în șoaptă despre iertarea

cerească. Până la urmă și el a găsit marea putere morală de a renunța la cele două bucăți de zahăr.

Corpul i-a fost pregătit pentru înmormântare de un deținut din afara camerei noastre, care venea des să ne ajute. Acesta era numit, cu o atitudine de respect, „Profesorul”, iar numele lui era Pop. Rareori îl vedeai singur, fără să fie însoțit de câte un alt deținut, pe care îl învăța istorie, franceză sau orice altceva.

L-am întrebat odată cum se poate descurca fără să aibă posibilitatea de a scrie. Mi-a explicat că unge o foaie de tablă cu săpun și apoi scrie pe acel strat subțire cu ajutorul unui cui. Când mi-am exprimat admirația pentru perseverența lui, ochii lui albaștri și inocenți s-au luminat: „Mi-am privit mereu activitatea ca pe o sursă de a-mi câștiga traiul. Aici în închisoare am înțeles că de fapt predau fiindcă îmi iubesc învățăceii!”

„Asta înseamnă că este o vocație, așa cum obișnuiesc preoții să spună despre ei?”

„Ei bine”, a conchis el, „abia aici scoatem la iveală cine suntem cu adevărat.”

Când l-am întrebat dacă este creștin, m-a privit cu amărăciune: „Domnule pastor, am fost dezamăgit de prea multe ori. În ultimul penitenciar prin care am trecut, cel de la Ocnele-Mari, biserica a fost transformată în depozit și conducerea a cerut un voluntar care să dea jos crucea de pe turlă. Nici unul dintre deținuți n-a vrut să facă lucrul acesta. Până la urmă s-a găsit un preot care s-a oferit de bunăvoie”.

I-am spus că nu oricine poartă haina preoției are și o inimă de preot, așa cum nu toți cei care se numesc pe ei înșiși creștini sunt urmași ai lui Hristos în adevăratul sens al cuvântului. „Cel care vine la frizer pentru a se bărbieri sau cel care își comandă un costum la croitor, nu este ucenic ci client. În același timp, și cel care vine la Mântuitorul doar pentru a-și obține mântuirea este clientul Mântuitorului, nu ucenicul Său. Ucenicul este cel care-I

spune lui Hristos: 'Cât de mult aş vrea să fac şi eu lucrul pe care-l faci Tu! Să merg din loc în loc şi să vindec teama; să aduc în schimb bucuria, adevărul, mângâierea şi viaţa veşnică!'"

Pop a zâmbit: „Dar ce îmi puteţi spune despre cei care devin ucenici în ceasul al doisprezecelea? Mă uimeşte mulţimea ateilor convinşi care devin credincioşi la sfârşitul vieţii”.

I-am spus că mintea noastră nu lucrează întotdeauna la acelaşi nivel: „Un geniu poate spune aiureli uneori sau se poate certa cu soţia lui, dar nimeni nu-l judecă pentru aceste lucruri. Şi noi ar trebui să arătăm respect minţii noastre, ca şi minţii unui geniu, când se află la nivelul cel mai bun de funcţionare; aceasta se întâmplă atunci când mintea noastră se străduieşte să găsească o soluţie în momentul de criză maximă. Acest moment apare odată cu nevoia minţii de a traversa prăpastia morţii, în faţa căreia masca ateismului se năruie aproape întotdeauna”.

„De ce credeţi că un om ca sergentul Bucur a dorit atât de mult să-şi mărturisească crimele în public?”

I-am răspuns: „Am locuit un timp lângă o cale ferată şi niciodată nu observam trecerea trenurilor în timpul zilei, din cauza agitaţiei şi zgomotului din oraş. Noaptea însă le auzeam foarte clar şuieratul. În acelaşi fel, zarva vieţii ne poate asurzi atât de tare, încât să nu mai auzim vocea liniştită a conştiinţei. Când moartea se apropie de noi în liniştea închisorii, unde nu mai sunt atâtea lucruri care să ne distragă atenţia, putem auzi, în sfârşit, vocea pe care nu am mai auzit-o niciodată înainte”.

Stareţul a adăugat: „În penitenciarul din Aiud era închis în regim de izolare un biet criminal. Nu putea să doarmă noaptea şi striga continuu: 'Cine-i în cealaltă celulă? De ce bate continuu în perete?’”

„Ei şi?” a întrebat nerăbdător Pop.

„Celula vecină era goală.”

„Cunosc și eu un caz asemănător”, a intervenit Moiescu. „În locul în care am fost închis înainte de a veni aici, era și un membru al Gărzii de Fier care ucisese un rabin. Era sigur că rabinul stă călare pe el și își înfige pintenii în trupul lui.”

8

Din cauză că nu aveam putere să mă spăl singur, profesorul Pop s-a oferit să facă lucrul acesta pentru mine.

„Da!” a exclamat el într-o zi. „În Republica Populară Română avem cel mai modern echipament. Doar că nu funcționează. Apa n-a mai trecut prin instalația de duș de ani de zile.” Și-a îndreptat apoi spatele și a continuat:

„Ați auzit de comunistul și de capitalistul care au murit și s-au întâlnit apoi în iad? Au găsit acolo două porți. Pe una scria „Iadul capitalist” și pe cealaltă „Iadul comunist”. Deși cei doi proveneau din clase sociale dușmane, au chibzuit împreună încercând să-și dea seama unde ar putea fi mai bine. Comunistul a spus: „Tovarășe, hai să intrăm în secțiunea comunistă. Acolo, în mod sigur, dacă este cărbune nu sunt chibrituri și dacă sunt chibrituri nu este cărbune și dacă sunt, din întâmplare, și una și alta, precis este stricat cuptorul!”

Profesorul a continuat să mă spele în timp ce colegii de cameră râdeau cu poftă. Aristar, un fost chiabur, și-a dat cu părerea: „Primii comuniști au fost Adam și Eva”.

„De ce?” l-a întrebat încurajator Pop.

„Pentru că nu aveau nici haine, nici casă, au trebuit să mănânce din același fruct și totuși se aflau în paradis.”

Glumele și povestirile vesele ne erau de mult ajutor. Bărbații aceștia lânzeau ziua întreagă, având în fața ochilor doar realitatea mizerabilă în care se aflau și oricine reușea să-i facă măcar pentru o clipă să uite de această realitate urâtă împlinea de fapt un act de milă. Vorbeam adesea ore întregi, deși eram bolnav, amețit și

înfometat: o povestire putea să-i țină în viață pe cei din jurul meu la fel de bine ca o bucată de pâine. Când Pop m-a îndemnat să-mi cruț puterile, în acea dimineață, i-am spus că mai am destulă pentru a putea spune încă o anecdotă.

„Talmudul povestește că un rabin umbla pe stradă, când deodată a auzit vocea profetului Ilie care-i spunea: 'Deși postești și te rogi, nu reușești nicicum să meriți acel loc de mare cinste din cer, care-i așteaptă pe cei doi bărbați de pe partea cealaltă a străzii.' Rabinul a alergat după acei străini și i-a întrebat: 'Dăruiți mult săracilor?'

Ei s-au amuzat de întrebarea lui: 'Noi înșine suntem cerșetori.'

'Atunci, probabil că vă rugați continuu?'

'Nu. Suntem needucați. Nici măcar nu știm cum să ne rugăm.'

'Atunci, voi ce faceți?'

'Facem glume. Îi facem să râdă pe oamenii triști.'"

Pop m-a privit surprins: „Vreți să spuneți că cei care-i fac pe oameni să râdă ar putea fi mai bine văzuți în cer decât cei care postesc?”

„Asta este învățătura Talmudului, care este o carte de înțelepciune evreiască. Dar putem citi ceva asemănător și în Biblie, în Psalmul 2; se pare că Dumnezeu Însuși râde uneori.”

„N-ar găsi prea multe motive de răs pe aici. Dar unde este Dumnezeu, domnule pastor, și de ce nu ne ajută să scăpăm din infernul acesta?” m-a întrebat Pop, în timp ce mă ajuta să mă îmbrac.

„Un pastor a fost chemat la patul unui muribund”, am început eu să-i povestesc, ca răspuns. „Ajungând la casa celui om, a găsit-o pe soție încercând să o mângâie pe fiica lor. Aceasta l-a întrebat pe pastor: 'Unde este mâna protectoare a lui Dumnezeu despre care predicați mereu, domnule pastor?' El i-a răspuns fără să ezite: 'Este chiar pe umărul tău, în atingerea mâinii mamei tale.'"

Isus este cu noi aici, în închisoare, în multe feluri. În primul rând, Îl putem recunoaște în medicii creștini care sunt bătuti și tiranizați, dar care totuși continuă să ne poarte de grijă. Chiar și unii dintre medicii oficiali din penitenciarul Văcărești au adus pe furis medicamente pentru deținuți, primind în schimb câte zece ani de închisoare pentru ei înșiși.

În al doilea rând, Hristos este aici în preoții și pastorii care se străduiesc să ușureze poverile celor închiși, în toți creștinii care îi hrănesc, îi îmbracă și îi ajută pe cei ce sunt într-o stare fizică mai rea decât a lor. În al treilea rând, El este alături de noi sub chipul celor care vorbesc despre Dumnezeu învățându-i pe ceilalți, sub chipul celor care povestesc istorii de tot felul. Și dumneavoastră Îl aveți aproape, nu doar în persoana celor care vă slujesc, ci și în cei pe care-i puteți sluji.

Isus ne-a spus că la Marea Judecată de la sfârșitul vremurilor Dumnezeu îi va separa pe cei buni de cei răi, trecându-i pe primii la dreapta și pe ceilalți la stânga Lui. Isus le va spune celor de la dreapta Sa: *'Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, de moșteniți Împărăția care v-a fost pregătită de la întemeierea lumii. Căci am fost flămând și Mi-ați dat de mâncat; Mi-a fost sete și Mi-ați dat de băut; am fost străin și M-ați primit; am fost gol și M-ați îmbrăcat; am fost bolnav și ați venit să Mă vedeți; am fost în temniță și ați venit pe la Mine'. Atunci cei buni vor întreba: 'Când am făcut noi toate aceste lucruri pentru Tine?' și Hristos le va răspunde: 'Ori de câte ori ați făcut aceste lucruri unuia din acești foarte neînsemnați frați ai Mei, Mie Mi le-ați făcut.'*"

9

Gafencu își petrecuse toată viața de adult în închisoare, dar, la fel ca toți ceilalți membri ai Gărzii de Fier în care credința creștină ocupase locul de cinste, nu era niciodată satisfăcut de faptele bune cu care încerca să-și răscumpere greșelile. În fiecare

zi era un exemplu pentru toți prin felul în care-și punea deoparte puțin din rația lui amărâtă de mâncare pentru a-i întări pe cei mai slabi dintre noi. Se vindecase de mult de antisemitismul său și, când unii dintre foștii săi prieteni fasciști veneau să-l întâlnească în Camera 4, făcea pe neașteptate câte o remarcă ce reușea să-i șocheze pe aceștia: „Mi-ar plăcea să văd țara condusă numai de evrei”.

Tovarășii săi se uitau îngroziți la el.

„Da”, spunea Gafencu liniștit, „primul-ministru, membrii parlamentului, funcționarii de tot felul, toată lumea. Aș pune însă doar o condiție. Să fie toți asemenea vechilor conducători evrei: Iosif, Moise, Daniel, sfântul Petru, sfântul Pavel și Însuși Isus. Altfel, cu oameni de teapa Anei Pauker înălțați în poziții de autoritate, România nu mai are nici un viitor.”

Gafencu fusese închis prima dată la vârsta de nouăsprezece ani. Își petrecuse tinerețea fără să cunoască măcar apropierea unei fete. Când ceilalți vorbeau despre sex, el întreba: „Cum este, cu ce seamănă?”

Într-o zi mi-a spus: „Tatăl meu a fost deportat din Basarabia de ruși. N-am avut niciodată mâncare de-ajuns. Am fost bătut în școală și mai târziu băgat la închisoare pentru că am fugit și m-am înrolat în Garda de Fier. În toată viața mea de până atunci nu întâlnisem nici măcar o singură persoană bună, în care să pot avea încredere, în care să găsesc iubire. Îmi spuneam că Isus Hristos nu este decât o legendă și că în zilele noastre nu mai este nici o persoană de felul acesta în lume și că nici nu a fost vreodată. Dar după câteva luni petrecute în detenție a trebuit să recunosc că greșisem. Am întâlnit oameni bolnavi care își dăruiau pâină și ultima lor coajă de pâine. Am împărțit celula cu un preot de o așa bunătate, încât aveai senzația că simpla atingere a robei lui poate aduce vindecare”.

Gafencu a stat în Camera 4 un an, și în tot acest timp i-a fost imposibil să se întindă vreo clipă pe spate. Era o poziție mult prea dureroasă pentru el. Trebuia să-l sprijine cineva continuu. Cu fiecare zi ce trecea își pierdea din puteri și din capacitatea de a-și controla corpul; de multe ori își făcea nevoile în locul în care se afla și apoi trebuia să aștepte chiar și câteva ore până se găsea cineva care să vină să-l curețe.

Pacienții din alte camere, care încă erau pe picioare, trebuiau să preia și sarcina neplăcută a spălării rufelor pentru aceia dintre noi care nu o puteam face singuri. Frecau din greu la cămăși, lenjerie intimă, fețe de pernă – uneori chiar și douăzeci de cearceafuri într-o zi – măcar că erau nevoiți să spargă gheață în curte pentru a face rost de apă. Lucrurile mele erau mereu scorțoase din cauza puroiului și a sângelui uscat, dar când am încercat să-l conving pe un prieten să nu le mai spele s-a supărat pe mine.

Gafencu nu se plângea niciodată. Stătea liniștit în pat, și doar își mișca ușor din când în când capul în semn de încuviințare, sau murmură câte un cuvânt de mulțumire. Când s-a aflat că este pe moarte, prietenii lui mai vechi și mai noi s-au adunat în jurul patului său cu ochii înlăcrimați. Ultimele lui cuvinte au fost: „*Duhul lui Dumnezeu ne dorește cu gelozie pentru El*”.

După ce a închis ochii, ceilalți au îngenuncheat și s-au rugat. Am spus atunci cu voce tare: „Isus ne învață că dacă o sămânță nu cade în pământ și nu moare, nu poate să producă roade; și după cum o sămânță renaște într-o floare frumoasă, tot așa și omul moare, iar trupul său este reînnoit sub forma unui trup spiritual. Tot astfel și inima prietenului nostru, care ajunsese să fie plină de idealurile creștinismului, va rodi, în mod sigur”.

După ce un preot a spus o rugăciune, Gafencu a fost învelit în cearceaful lui și dus la morgă. În timpul nopții a fost înmormântat într-o groapă comună de către niște deținuți de drept comun care îndeplineau întotdeauna această sarcină.

10

Când sosea câte un grup nou de pacienți-deținuți la Târgu Ocna, aduceau cu ei și informații proaspete de afară. Uneori, după ce ascultam noutățile, ni se părea că noi, cei închiși, nu o duceam cu mult mai rău decât muncitorii „liberi” și decât locuitorii de la țară. Salariile nu fuseseră niciodată atât mici. Oficial, ziua de lucru era de opt ore, dar puteai ajunge să muncești și douăsprezece ore pentru a-ți împlini „norma”, la care se adăugau și sesiunile de învățământ politic; totul pentru a nu lăsa nici un pic de timp pentru viața de familie. Mai mult, în multe apartamente locuiau câte două sau chiar trei familii.

Grevele erau ilegale. Unul dintre nou-veniți, un tip solid, fost sindicalist, pe nume Boris Matei, mi-a spus: „În urmă cu patruzeci de ani am fost închis pentru că am militat pentru ziua de muncă de opt ore, iar acum, sub un guvern comunist, lucrez paisprezece ore, în închisoare”. Crima lui a fost aceea de a-i adresa o scrisoare anonimă tovarășului Gheorghiu-Dej, șeful partidului, în care și-a exprimat protestul în numele colegilor de muncă împotriva condițiilor mizere în care erau siliți să-și facă meseria. De asemenea, el amintea în scrisoare că în orice stat capitalist ar fi avut dreptul, într-o astfel de situație, să refuze să mai muncească. Agenții Securității au sosit la stația de triaj în care lucra și au luat probe de scris de mână de la toți cei 10.000 de muncitori. După câteva săptămâni de anchete, Boris a fost acuzat de încercarea de a instiga la grevă și a primit o condamnare de cincisprezece ani pentru tentativă de sabotaj.

Boris își păstrase crezul său marxist nezdruncinat. Nu avea nici un fel de simpatie pentru grupurile cu orientări diferite de ale lui care se aflau în detenție: francmasoni, rotarieni, teozofiști sau spirițiști. Nu-i plăceau nici poeții și nici romancierii care fuseseră închiși pentru atitudinea lor ostentativ independentă: aceștia

fuseseră convocați pe rând la sediul partidului pentru a li se indica directivele de partid referitoare la specificul activității lor și fuseseră sfătuiți să nu-și piardă vremea în căutarea acelei utopii numită „adevăr obiectiv”.

Boris susținea că Lenin a accentuat în cărțile lui importanța găsirii unui singur punct de vedere în viață și dedicării totale față de acesta.

„Adică linia partidului?” am întrebat eu. „Dar această doctrină contrazice toate conceptele filozofice. Dacă mă uit la camera aceasta din perspectiva patului în care mă aflu, văd doar fereastra. Dacă privesc de unde stai dumneata, văd ușa. Dacă privesc spre podea, camera rămâne fără tavan. Fiecare punct de vedere conține în același timp o doză de orbire, pentru că te face total incapabil de a vedea alte puncte de vedere. Vom găsi adevărul doar atunci când ne abandonăm 'toate punctele de vedere' și acceptăm ceea ce intuim a fi întregul. Sfântul Pavel spune că, '*dragostea crede totul*' – nu doar crezul unui grup sau al altuia.”

Discuțiile despre religie îl înfuriau însă pe Boris: „Nu există nici Dumnezeu și nici suflet! Există doar materie. Nu cred că puteți dovedi contrariul”.

I-am spus că, probabil, și-a găsit argumentele într-o carte comunistă în care citisem următoarea definiție a sărutului: „Un sărut este apropierea a două perechi de buze, prin care se transmit reciproc microbi și dioxid de carbon”. Dragostea, dorința sau falsitatea sărutului nu au loc în filozofia voastră. Această povară a valorilor spirituale afectează partea materială a vieții voastre, singura pe care vreți s-o luați în considerare. Asta îi face pe muncitori să nu mai pună inimă în nimic din ceea ce fac și, prin urmare, calitatea proastă a bunurilor produse în țările comuniste a devenit proverbială.”

Boris a răspuns: „Știu că se spune că Sabatul a fost făcut pentru om și nu omul pentru Sabat, dar noi toți existăm pentru

beneficiul statului. Pierderea libertății individuale și a proprietății particulare sunt pași pe calea obținerii libertății omenirii întregi”.

Când îl auzeam ce susține, mă gândeam că până și un câine s-ar lupta cu oricine ar încerca să-i ia osul; oricum, dacă nici măcar o condamnare de cincisprezece ani nu-l vindecase pe Boris de iluziile lui, puțin probabil să-l poate convinge vreun alt argument, oricât de rațional s-ar dovedi a fi. Mai mult decât atât, se putea foarte bine să fie vreunul dintre cei mai proaspeți informatori racolați de autorități.

Microbul informării se răspândise ca o boală contagioasă. Puteai fi denunțat pentru că ai vorbit despre Dumnezeu sau pentru că te-ai rugat cu voce tare; chiar și pentru că învățai sau predai o limbă străină. Deseori, cel care te trăda putea fi un prieten, din interiorul sau din afara închisorii, un fiu, tată, soție sau soț. Presiunea creată pentru a determina pe cineva să devină informator era extrem de dură și de puternică. Într-adevăr, informatorul constituia o prezență încă mai amenințătoare pentru oamenii „liberi” decât pentru cei care se aflau deja în spatele gratiilor. Cât despre noi, cei din Camera 4, ne bucuram de o mai mare libertate în discuțiile noastre decât în oricare alt loc în România, deoarece se știa că nici unul dintre noi nu va supraviețui prea mult.

11

Era aniversarea celor „zece zile care au șocat lumea” – Revoluția rusă din noiembrie 1917 – și profesorul Pop a sărbătorit-o cu o anecdotă.

„Cu ocazia primei aniversări a victoriei bolșevismului”, a început el, „a fost organizată o partidă de vânatoare în pădurea din jurul Moscovei. După un timp oarecare s-au strâns în jurul focului pentru a se odihni și Lenin i-a întrebat: 'Spuneți-mi, tovarăși, care credeți că este cea mai mare plăcere în viață?'

'Războiul', a răspuns Troțki.

'Femeile', a răspuns Zinoviev.

'Oratoria, puterea de a ține captivă o mare mulțime de oameni cu vorbirea ta', a spus Kamenev.

Stalin era, ca întotdeauna, tăcut, dar Lenin a insistat: 'Spune-ne, tu ce crezi?'

Într-un târziu Stalin s-a hotărât să vorbească: 'Nici unul dintre voi nu știe cu adevărat ce este plăcerea. Am să vă spun eu. Este să urăști pe cineva și să pretinzi totuși ani la rând că îi ești cel mai bun prieten, până când, într-o zi, își pune capul liniștit și încrezător pe pieptul tău. Și atunci îi înfigi cuțitul în spate. Nu există pe lume o plăcere mai mare decât asta!''

A urmat o lungă tăcere. La acea vreme știam deja câte ceva despre viclenia și răutatea lui Stalin; restul urma să fie făcut cunoscut chiar de către tovarășii săi, dovedind adevărul acestei povestiri înfiorătoare.

PARTEA A TREIA

La oarecare timp după sosirea în Târgu Ocna, s-au răspândit niște zvonuri înfiorătoare despre un program de „reeducare” deja pus în practică în penitenciarele din Suceava și Pitești. Programul se baza nu pe cărți, ci pe bătaie. „Pedagogii” erau în mare parte transfugi din Garda de Fier, care se constituiseră într-o „organizație a deținuților cu convingeri comuniste” (ODCC). Liderii acestui grup erau Țurcanu, Levițchi și Formagiu care, din câte se spunea, se manifestau cu o sălbăticie incredibilă.

Eram cuprinși de teamă la gândul că acest program ar putea fi introdus și la noi, dar Boris își bătea joc de astfel de idei. Nu putea crede că foștii lui aliați de stânga permit astfel de atrocități. El spunea: „Ei știu bine că 'teroarea nu poate înfrânge niciodată ideile’. Acesta este un mare adevăr pe care gânditorul social-democrat Karl Kautski l-a enunțat încă de la începuturile revoluției ruse”.

Părerea mea era următoarea: „Da, îmi amintesc și eu bine ce i-a răspuns Troțki, care era ministru al Apărării: 'Tovarășe Kautski, dumneavoastră nu știți ce fel de teroare vom aplica noi’. Ironia

era că înseși ideile ale lui Troțki au fost măturate prin teroare cu aceeași eficiență cu care fuseseră alungate și cele capitaliste”.

Starețul și-a spus și el părerea: „Mi-e teamă că teroarea și tortura aplicate fără milă și îndelung, în absența unei intervenții miraculoase din partea lui Dumnezeu, pot fărâma rezistența omului”.

„Nu cred în miracole”, a spus Boris. „Mă voi descurca fără El, mulțumesc frumos. Nimic nu a reușit încă să-mi schimbe convingerile.”

Atmosfera din închisoare s-a înrăutățit și mai mult după vizita făcută de unul dintre liderii „reeducării”, Formagiu, venit de la Pitești cu instrucțiuni menite să implementeze și aici programul. Până atunci, deși nu ne dădeau pace în cea mai mare parte a zilei, știam că mai devreme sau mai târziu gardienii se vor duce să mănânce sau să se culce. Acum însă, după această vizită nefericită, „prizonierii cu convingeri politice” s-au mutat împreună cu noi. Aveau libertatea să ne facă rău și să ne bată oricând și oricât voiau, iar pentru a-și împlini și mai bine treaba erau dotați cu bastoane de cauciuc. Fuseseră aleși anume de autoritățile închisorii dintre cei mai răi și mai violenți deținuți și nu exista nici o portiță de scăpare din mâna lor. La fiecare cincizeci de deținuți exista un grup de zece sau douăzeci de oameni aparținând ODCC-ului, iar numărul lor creștea mereu. Cei care se declarau gata să devină comuniști trebuiau să-și dovedească convertirea prin „convingerea” altora, folosind bineînțeles aceleași metode.

Violența primitivă și dură era „asezonată” cu sesiuni de o cruzime ceva mai rafinată, sesiuni ce se desfășurau sub supravegherea medicului, care avea grijă ca deținuții să nu moară. Medicii erau de multe ori ei înșiși ODCC-iști. L-am cunoscut pe un anume doctor Turcu, membru al grupului care, după ce l-a examinat pe unul dintre colegii săi de celulă, a recomandat să i se acorde acestuia o pauză, timp în care i-a administrat o injecție pentru a-i întări rezistența, după care le-a spus reeducatorilor când

pot să reia „tratamentul”. Tot Turcu a fost cel care a decis la un moment dat că omul a ajuns la capătul puterilor și că trebuia aruncat înapoi în celulă până a doua zi.

Închisoarea s-a scufundat într-o cumplită atmosferă de nebulie. Pacienții bolnavi de tuberculoză erau dezbrăcați și întinși pe dușumelele de piatră și se aruncau asupra lor găleți întregi de apă rece ca gheața. Pe jos, în fața deținuților care nu mâncaseră de câteva zile, erau aruncate lături pentru porci; apoi, fiind ținuti permanent cu mâinile legate la spate, erau siliți să lingă mizeria împrăștiată pe jos. Torționarii nu se dădeau înapoi de la nici o umilință, oricât ar fi fost de mârșavă. În multe închisori deținuții erau forțați de tiranii ODCC-iști să înghită excremente și să bea urină. Unii plângeau și se rugau de torționari să li se dea măcar propriile lor dejecții și nu ale altora. Unii ajungeau să-și piardă mințile și începeau să mai ceară. Condamnații erau de asemenea forțați să participe la acte sexuale perverse, în văzul tuturor. Nu-mi închipuisem vreodată că sunt posibile astfel de batjocoriri ale trupului și sufletului.

Cei ce rămâneau agățați de credința lor erau tratați cel mai rău. Creștinii erau legați pe cruci timp de patru zile, și în fiecare zi crucile erau culcate pe jos. Apoi celorlalți deținuți li se ordona să-și facă nevoile pe fețele și pe trupurile celor întinși. După ce terminau, crucile erau ridicate în picioare.

Un preot catolic care a fost adus în Camera 4 ne-a spus că în penitenciarul din Pitești, într-o duminică, fusese împins în hazna și apoi i s-a poruncit să rostească Mesa asupra excrementelor și să-i împărtășească cu ele pe deținuți.

„Și ați făcut-o? V-ați supus?” am întrebat.

Și-a ascuns fața în mâini și a început să plângă: „Am suferit mai mult decât Hristos”, mi-a spus printre suspine.

Aceste orori, dar și multe altele se făceau sub încurajarea administrației penitenciarelor și pe baza ordinelor venite de la

București. Țurcanu, Formagiu și ceilalți „specialiști” erau duși din închisoare în închisoare pentru a recruta ODCC-iști și pentru a se asigura că această campanie nu-și pierde intensitatea. Au fost conducători ai partidului, unii chiar din Comitetul Central, precum Constantin Doncea și subsecretarul de stat de la Ministerul de Interne, Marin Jianu, care au venit să vadă la fața locului cum se desfășoară programul. Boris, care fusese coleg cu Jianu, a reușit să se strecoare printre gardieni, încercând să protesteze în fața acestuia, dar Jianu nu a dat nici un semn că l-ar fi recunoscut sau că ar fi dorit să-l bage în seamă. „Noi nu ne băgăm atunci când porcii se sfâșie între ei!” a spus el; cu alte cuvinte, partidul se disocia de acești torționari, dar le permitea să tortureze. „Luați-l de aici”, a spus Jianu. Boris a fost apoi bătut până când a început să strige cerând milă.

Moralul bătrânului militant sindicalist s-a prăbușit complet. După ce a fost supus umilințelor și torturilor zile și nopți întregi, ceva s-a defectat în ființa lui. A început să se târască în patru labe și să le sărute mâinile celor care-l bătuseră.

„Mulțumesc tovarășe”, le spunea. „M-ai făcut să văd, în sfârșit, lumina.” Apoi a început să bată câmpii vorbind despre bucuriile pe care le aduce comunismul și despre cât de ticălos fusese el să persiste atât de mult în greșeală. După o astfel de prăbușire, nevoia lui de respect de sine l-a condus la o schimbare completă a loialităților; altfel ar fi apărut ridicol în propriii lui ochi. Boris s-a alăturat grupului ODCC. Unul dintre primii asupra căruia și-a pus în funcțiune bâta a fost doctorul Aldea.

Programul de reeducare – importat din Rusia – a dat rezultate incredibile. Victimile au scos la iveală secrete pe care le ținuseră nemărturisite luni întregi de interogatorii. Și-au de nunțat prieteni, soții și părinți, astfel că alte mii de persoane au ajuns în arestul Securității.

2

În perioada derulării programului de reeducare, a fost adus la Târgu Ocna un grup de șase persoane de la minele de plumb. Celor șase li s-au adăugat alți câțiva deținuți care, aflând că noii veniți erau preoți, s-au spovedit înaintea lor, câștigându-le astfel încrederea. Bărbații care veniseră de la mine s-au deschis, ca urmare, față de noii lor colegi de suferință, dezvăluindu-le o mulțime din activitățile lor secrete, fie ele religioase sau politice. Apoi au fost mutați într-o celulă mai mare pentru a fi reeducați – și au aflat în felul acesta că vorbiseră de fapt unor informatori.

Unul dintre ei a fost adus plin de vânătași și sânge în Camera 4. Ne-a spus că „reeducatorul” care se ocupase de el era un bărbat tânăr și bine făcut. Zâmbise și glumise tot timpul. „Asta te doare?” întreba el. „Îmi pare *atât* de rău! Hai să încercăm altceva. Asta ți-a plăcut?”

„Dacă am să pun vreodată mâna pe omul ăsta”, a scrâșnit victima, „îl jupoi de viu.”

„Ai dreptate, a izbucnit bătrânul chiabur Bădăraș. Și să nu uiți să-i pui și niște sare și piper pe răni, așa, ca să faci treaba până la capăt!” Bădăraș avea o rugăciune pe care o spunea zilnic: „În Numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, Dumnezeuule, nimicește-i pe comuniști, fă-i să sufere, lovește-i pe porcii ăștia!”

„De ce vorbești așa?” l-am întrebat. „Un creștin ar trebui să gândească diferit.”

Și-a ridicat pumnii spre cer într-un gest de invocare: „Vorbesc, pentru că Dumnezeu nu-i va permite să intre în rai nici unuia dintre cei care nu-i blestemă pe acești bastarzi!”

Erau mulți deținuți în aceeași stare de spirit ca a lui Bădăraș; trăiau doar cu gândul la ziua în care îi vor putea tortura, la rândul lor, pe torționari. Credeau în iad și se bucurau la gândul că tiranii comuniști vor arde acolo.

„N-ar trebui să ne dăm frâu liber mâniei”, le spuneam. „Unii dintre ei, de exemplu Boris, au cedat din cauza unor presiuni peste puterile lor.”

Dar Boris devenise un subiect dureros în Camera 4. Încercarea lui de a-și dovedi convertirea la comunism prin bătaia aplicată doctorului Aldea – care-și exprimase vizibil dezaprobarea față de purtarea lui Turcu și a celorlalți medici ODCC – făcuse din Boris ținta celei mai înverșunate uri din partea deținuților.

Aldea avea mari dureri din cauza furunculelor de pe spate și de pe umeri și Boris îl lovise cu sălbăticie peste spate. Deținuții și-ar fi dat și viața pentru Aldea, cel care și-o dădea zilnic pentru ei. După ce a fost bătut, doctorului i s-a găsit un pat liber în Camera 4. Apoi, la puțin timp, cineva l-a anunțat că un deținut aflat în stare gravă are nevoie de ajutorul său.

„Doctorul este prea bolnav el însuși, pentru a se mai putea deplasa”, a intervenit starețul.

Aldea a întrebat cine este bolnavul.

„Boris”, i-a răspuns cel care venise să-l cheme.

Aldea s-a ridicat cu mare dificultate din pat și toți au rămas muți în timp ce-l priveau cum iese din cameră.

3

Starețul Iscu ne povestea uneori din experiențele trăite în lagărele de muncă forțată de la Canalul Dunăre-Marea Neagră, unde mureau cu miile din cauza foamei și a condițiilor mizere de viață. Realizarea Canalului fusese în mare parte o idee dată de ruși cu scopul de a scoate produsele românești din țară mai repede decât o făceau deja, și totodată o idee îmbrățișată de autoritățile române care visau să constituie o reușită remarcabilă a guvernului nostru. Era un proiect imens, care, prin propaganda făcută, devenise un simbol al puterii productive a regimului comunist. Când un grup de ingineri au lansat un avertisment documentat în

care susțineau că fluviul nu poate asigura volumul de apă necesar și canalului, și rețelei de irigații pe care o întreținea, aceștia au fost acuzați de „sabotaj economic” și împușcați. Resursele României au fost direcționate și consumate într-un procent incredibil spre împlinirea acestui proiect și mai bine de 200.000 de deținuți politici și de drept comun au muncit la construirea lui între anii 1949 și 1953.

Starețul fusese dus la Poarta Albă, una dintre coloniile de muncă în care majoritatea erau condamnați din motive penale. Cei 12.000 de deținuți adăpostiți în niște barăci dărăpănate, înconjurate cu sârmă ghimpată, trebuiau să mute zilnic, fiecare, câte opt metri cubi de pământ. Împingeau roabele încărcate, pe pante abrupte, sub loviturile gardienilor. Iarna temperaturile coborau și la minus 25 de grade și apa din jgheburile în care se spălau îngheța, lăsându-i fără nici o speranță. Bolile erau la ele acasă. Mulți dintre deținuți fugeau spre zonele interzise din jurul lagărului în speranța că vor fi împușcați.

Criminalii cei mai brutali erau puși la conducerea „brigăzilor” de lucru, fiecare brigadă numărând în jur de o sută de deținuți, și erau răsplătiți pentru rezultatele obținute cu mâncare sau țigări. Creștinii erau adunați într-o așa-zisă „Brigadă a preoților” în care, dacă cineva era prins făcându-și semnul crucii – un gest reflex printre ortodocși – era bătut. Nu exista nici o zi de odihnă, nici Crăciun, nici Paște.

Cu toate acestea, starețul povestea că la Poarta Albă a fost martorul celor mai nobile gesturi umane. Un tânăr catolic, părintele Cristea, își atrăsese ura unui preot ortodox devenit informator, care l-a întrebat într-o zi: „De ce închizi ochii atât de des? Nu cumva te rogi? Spune adevărul: încă mai crezi în Dumnezeu?”

Cristea știa că răspunzând „da” urma să fie în cazul cel mai fericit biciuit. S-a gândit câteva clipe și apoi a spus: „Andreescule, știu că mă ispitești așa cum fariseii Îl ispiteau pe Isus, doar pentru

a mă acuza. Isus le-a spus adevărul și eu voi face la fel. Da, cred în Dumnezeu”.

„Bine, dar crezi și în autoritatea papei?” a continuat Andreescu.

Cristescu i-a răspuns fără ezitare: „Da, cred și în autoritatea Papei”.

Andreescu s-a grăbit să-i vorbească ofițerului politic, care a venit și l-a chemat pe Cristea, scoțându-l în fața grupului de deținuți. Cristea era slăbit, epuizat; a ieșit în față cu zdrențele pe care le purta, târându-și cu greu picioarele. Ofițerul era bine hrănit, îmbrăcat într-un palton călduros, având pe cap o căciulă rusească de blană. „Înțeleg că tu crezi în Dumnezeu”, a spus el.

Părintele Cristea și-a deschis gura să vorbească și în acel moment toți cei prezenți au înțeles de ce în Evanghelia sfântului Matei scrie, înaintea Predicii de pe Munte, că Isus „*Și-a deschis gura și a vorbit*” – o precizare ciudată, pentru că nimeni nu vorbește cu gura închisă. Cristea abia apucase să-și deschidă buzele pentru a vorbi, dar toți au simțit că în acel moment dramatic urma să-i iasă din gură o nestemată. Creștinii prezenți erau cuprinși de un adânc sentiment de reverență.

Replica lui Cristea s-a făcut auzită: „Când am fost ordonat, știam că de-a lungul întregii istorii mii de preoți au plătit cu viața pentru credința lor. Și deseori, când mergeam la altar, Îi promiteam lui Dumnezeu: 'Acum Te slujesc îmbrăcat într-o robă maiestoașă, dar Îți promit că voi continua să Te slujesc chiar și dacă va fi să port hainele umile ale pușcărișului'. Așa că, domnule locotenent, închisoarea nu este un argument împotriva religiei. Da, cred în Dumnezeu”.

Tăcerea care a urmat era tulburată doar de șuieratul vântului. Locotenentul părea să-și fi pierdut cuvintele. După un timp a întrebat: „Și crezi în autoritatea papei?”

Răspunsul a venit fără întârziere: „Începând cu sfântul Petru, pe scaunul pontifical a fost mereu un papă. Și mereu va fi unul acolo, până când Se va întoarce Isus. Cel care este acum Papă nu a încheiat pace cu comunismul; și nu o vor face nici succesorii săi. Da, cred în autoritatea papei!”

Starețul și-a încheiat povestea spunând: „Mi-a fost greu să îl iert pe fratele meu ortodox care acceptase rolul de informator și, măcar că nu sunt un urmaș al Romei, în acel moment am simțit să strig *'Viva il Papa!'*”

„Ce i s-a întâmplat părintelui Cristea?” a întrebat cineva.

„A fost închis în carceră timp de o săptămână. Acolo stai în picioare și nu poți dormi. Apoi a fost bătut. Pentru că în continuare a refuzat să renunțe la credința lui, l-au luat de acolo și după aceea nimeni nu a mai auzit nimic despre el.”

4

Reeducarea făcea victime noi în fiecare zi și aveam sentimentul că, în lipsa unei minuni, vom fi cu toții fie „converțiți”, fie uciși. În Camera 4 a pătruns zvonul unui soi de protest care se punea la cale printre deținuții comuniști care erau, de altfel, cei mai îndrăzneți dintre noi. Gardienii îi tratau cu ceva mai multă grijă, pentru că unii dintre cei închiși se aflaseră înainte în poziții de autoritate pe care, într-o bună zi, puteau ajunge să le ocupe din nou.

Noi, creștinii, am început să discutăm situația. Ce aveam de făcut? Dacă ar fi izbucnit o răzmeriță, ar fi trebuit să ne alăturăm și noi? Sau era o ocazie pentru a „întoarce și celălalt obraz”? Câteva dintre deținuți susțineau cu tărie poziția neimplicării în conflict.

Eu am spus: „Isus este de obicei descris ca unul 'blând și smerit', dar și El a fost un luptător. I-a alungat pe negustorii din Templu folosindu-Se de un bici și i-a instruit pe primii Lui ucenici

folosind Vechiul Testament, cu tot focul și înverșunarea care sunt de găsit în el”.

Ne-am hotărât să fim alături de rebeli. Nu puteam lucra foarte mult în secret din cauza mulțimii de informatori care se găseau printre noi și a permanentei suspiciuni dintre antisemiți și evrei, țărani și proprietari de pământ, catolici și ortodocși.

În Târgu Ocna, singura distracție a locuitorilor era meciul de fotbal săptămânal, care se desfășura pe stadionul aflat în imediata apropiere a penitenciarului. Am aflat că pe 1 mai, cu ocazia Zilei Muncii, dată care a coincis cu izbucnirea unui nou val sălbatic de reeducare, urma să aibă loc un meci de fotbal. Meciul avea să înceapă la ora 5 după-amiază și întreg orașul avea să vină să-l urmărească. Era șansa noastră de a organiza o demonstrație. Semnalul trebuia să fie dat de spargerea unei ferestre.

La puțin timp după începerea meciului s-a auzit de undeva un zgomot slab de sticlă spartă și, ca la un semnal, în întreaga închisoare s-a creat un vacarm nebun. Se spăgeau geamuri și se fărâmau ferestre. Deținuții aruncau cu câni și farfurii. Scaunele erau lovite de pereți. Cineva a început să strige cu voce clară: „Ajutați-ne! Ajutați-ne!” De la ferestrele etajelor superioare, cele de la care se vedea stadionul, oamenii strigau: „Suntem torturați aici! Părinții, frații și fiii voștri sunt uciși aici!”

Jocul s-a oprit. Mulțimea spectatorilor s-a ridicat în picioare și câteva sute dintre cei prezenți s-au strâns pe drumul de sub zidurile penitenciarului. Înăuntru, unul dintre deținuți își tăia venele de la încheieturile mâinilor, iar gardienii au început să lovească orbește cu bâtele în dreapta și-n stânga. Oamenii care se strânseseră pe stradă au fost împărștiați repede sub amenințarea și loviturile aplicate cu patul puștii de trupele ieșite din incinta închisorii. Rămăsese de făcut ordine doar în interiorul penitenciarului și apoi de evaluat pagubele. Printre victime se afla și Boris, care fusese doborât și rănit grav în timp ce încerca să-l

scoată pe un alt deținut de sub picioarele gardienilor. Doctorul Aldea s-a ridicat din nou să-l îngrijească. I-am trimis mesaje de încurajare și prietenie, dar nu am primit nici un răspuns. Apoi am aflat că fusese mutat într-un alt penitenciar.

Știrile referitoare la revolta noastră s-au răspândit cu repeziciune prin toată țara. Nu au urmat represaliile generale de care se temeau unii, doar că regimul de detenție a devenit ceva mai strict. Cei suspectați că ar fi fost capii mișcării au fost duși prin alte închisori, unde mulți dintre ei au murit, fiind lipsiți de relativa îngrijire medicală de care aveau parte aici.

5

Starețul Iscu era chinuit zilnic de accese puternice de tuse. Trupul său, istovit de anii grei de foamete și de tratamentul inuman de la Canal, suferea de dureri și stări teribile. Stăteam în jurul său și-l priveam cum se sfârșește. Uneori nici nu-i mai recunoștea pe prietenii care veneau să-l ajute. Când era treaz, petrecea ore în șir rugându-se în șoaptă și întotdeauna avea câte un cuvânt de mângâiere pentru cei din jur.

Veniseră la Târgu Ocna și alți supraviețuitori ai șantierelor de la Canal și ceea ce ne povesteau despre ororile trăite acolo ne făcea să ne gândim la robia lui Israel în Egipt, la care se adăuga însă un plus de suferință: cei oprimați trebuiau să le dea slavă asupritorilor. Un compozitor faimos care se aflase printre acei deținuți fusese forțat să scrie imnuri spre slava lui Stalin, iar brigăzile lucrătorilor maltratați mășăluiau spre zona de lucru pe muzica acestor imnuri.

Odată, când un om s-a prăbușit neputincios iar un medic i-a constatat decesul, colonelul Albu, comandantul de la Poarta Albă – un om urât de toți cei care l-au cunoscut pentru răutatea lui fără margini – a strigat: „Un gunoi!” A dat un șut cadavrului, după care a ordonat: „Puneți-l la muncă!”

Patul meu era așezat între patul starețului și al tânărului Vasilescu, care era și el o victimă – dar de un tip diferit – a Canalului. Vasilescu era un deținut de drept comun, căruia i se încredințase supravegherea Brigăzii Preoților. I-a muncit pe aceștia până i-a terminat, dar dintr-un motiv oarecare a intrat în dizgrația colonelului Albu, care l-a tratat cu atâta brutalitate, încât a ajuns și el pe patul de moarte. Tuberculoza lui era destul de avansată.

Vasilescu nu era genul de tânăr rău în esență. Avea un chip colțuros și aspru, cu păr negru și creț care îi cobora până jos pe frunte, făcându-l să arate ca un taur nărăvaș. Deși era lipsit de educație, fusese prea atașat de ceea ce gândea el că sunt lucrurile bune în viață pentru a-și vedea liniștit de o slujbă stabilă. Pe deasupra, avusese parte și de o viață grea. Semăna cu ucigașul plătit din Macbeth – „Unul pe care răutatea păcătoasă și loviturile lumii l-au înrăit într-o așa măsură, încât puțin îi păsa ce face atât timp cât putea produce suferință lumii”.

Ne spunea: „Dacă ajungi în lagărele acelea, vei face orice, numai să scapi de acolo! Orice! Și Albu mi-a spus că dacă voi face ce-mi va spune, mă vor elibera!” Vasilescu își dorea haine, o față cu care să danseze și alte astfel de bucurii. Partidul i-a oferit șansa să aleagă între a fi torturat sau a tortura.

„Ne-au luat pe mulți dintre noi și ne-au dus într-o tabără specială unde îi pregătesc pe cei din Securitate, a continuat el, și unul dintre exercițiile pe care le făceam era să împușcăm pisici și câini și apoi să-i terminăm pe cei care rămăseseră în viață folosindu-ne de niște țepușe de oțel! Le-am spus: 'Nu pot să fac asta!' Caporalul mi-a răspuns: 'Atunci ți-o vom face noi ție!'”

Acum Vasilescu regreta amarnic. Mi-a povestit în nenumărate rânduri lucrurile groaznice pe care le săvârșise la Canal. Nu-l cruțase nici pe stareț. Vasilescu se apropia de clipa morții și am încercat să-i ofer o mică mângâiere, dar el nu-și putea găsi deloc odihna. Într-o noapte s-a trezit sufocându-se. „Domnule pastor,

mă duc”, a spus el, „vă rog, rugați-vă pentru mine!” A ațipit și s-a trezit din nou și a început să strige: „Cred în Dumnezeu!” Apoi a început să plângă.

Când s-a făcut ziuă, starețul Iscu a chemat doi deținuți la pat la el și le-a cerut autoritar: „Ridicați-mă!”

„Ești prea bolnav să te poți mișca”, au protestat ei. Toți cei din cameră erau îngrijorați. „Ce se întâmplă?” întreba când unul, când altul. „Lasă-ne pe noi să facem ce ai nevoie!”

„Nu, ce am de făcut eu acum, nu puteți face voi”, a răspuns el. „Hai, ridicăți-mă!”

La insistențele lui l-au ridicat. „Duceți-mă la patul lui Vasilescu”, le-a cerut apoi.

Starețul s-a așezat alături de tânărul care-l torturase și l-a mângâiat cu delicatețe pe mână. „Liniștește-te”, i-a spus cu glas blând. Ești tânăr. Nu prea aveai cum să-ți dai seama ce faci.” Îi ștergea transpirația de pe frunte cu o bucată de cârpă. „Te iert din toată inima și la fel ar face și ceilalți creștini. Și dacă noi putem ierta, Hristos, care este mai bun decât noi, sigur te va ierta și El. Este loc și pentru tine în ceruri.” Vasilescu i s-a spovedit și apoi starețul i-a dat sfânta împărtășanie, după care l-au dus înapoi în patul său.

În timpul nopții au murit și starețul, și Vasilescu. Cred că s-au dus în cer ținându-se de mână.

6

Doctorul Aldea mi-a spus că aș avea nevoie să mi se facă un pneumotorax. Se putea realiza în câteva minute și însemna străpungerea toracelui cu un ac gol pe dinăuntru, ceea ce ar fi permis aerului să intre și să formeze o pernă între pleură și plămân. Intervenția nu a fost prea dureroasă și, după ce s-a încheiat, am adormit. Când m-am trezit, am avut surpriza de a-l găsi, stând lângă patul meu, pe profesorul Pop. Petrecuse câteva luni în

penitenciarul din Jilava și suferise mult în cadrul programului de reeducare. Am vorbit ore în șir, bucuroși de revederea noastră.

Profesorul mi-a spus că la Jilava se sinucisese o mulțime de deținuți. La fel se întâmplase și în alte închisori. La Gherla și la Pitești oamenii se aruncau de la etaj, iar conducerile celor două penitenciare au fost nevoite să acopere spațiile interioare dintre paliere cu plase de sârmă, pentru a-i opri să mai sară. Unii și-au tăiat venele folosindu-se de cioburi, alții s-au spânzurat, iar alții au murit după ce băuseră soluții de detergent. Un biet preot ortodox mai în vârstă s-a aruncat de pe ultimul rând de paturi pe podeaua celei, spărgându-și craniul. A făcut lucrul acesta de câteva ori înainte de a reuși să-și provoace moartea.

„Fusese torturat”, ne-a povestit profesorul, „și îi era teamă că dacă reeducatorii vor începe să se ocupe din nou de el, va ceda și-și va trăda credința. Era un bărbat cu vederi foarte stricte; un deținut i s-a confesat că lucrase pentru comuniști cu mult timp în urmă și părintele Ioja i-a interzis să mai ia sfânta Cină timp de cincisprezece ani!”

Unii dintre cei ce s-au sinucis erau oameni cunoscuți, ca de exemplu Gheorghe Brătianu, unul dintre marii politicieni români dinaintea războiului. Nu a găsit un alt mijloc de a-și lua viața decât să refuze hrana. A murit neobservat de colegii de detenție, care nu știau ce face, dar nici nu le păsa. Unul dintre liderii Partidului Liberal, Roșculeț, s-a sinucis în penitenciarul de la Sighet. Fusese unul dintre cei ce susținuseră ideea conform căreia comuniștii „locali” nu erau de același tip cu cei ruși. După ce s-au folosit însă de prestigiul său în cadrul Ministerului Cultelor, comuniștii l-au închis sub acuzația de contrarevoluționar.

Violențele „reeducatorilor” au creat agitație în multe penitenciare, iar zvonurile privitoare la acest gen de acțiuni criminale s-au răspândit în toată țara. În final, două incidente fără legătură unul cu altul au scos adevărul la lumină și au dus la încheierea acestui coșmar.

În timpul unei inspecții la Târgu Ocna, colonelul Sepeanu, unul dintre cei mai urâți membri ai Securității, a văzut un gard nou clădit. „De ce-ați construit gardul ăsta?” l-a întrebat el pe comandantul Brumă. „Mai bine foloseați lemnul pentru a-i bate pe contra-revoluționarii ăștia.” După care a început să râdă cu mare poftă.

Povestea i-a stârnit la culme pe deținuți, iar atmosfera de revoltă încă era prezentă la Târgu Ocna. Un fost maior a strigat atunci plin de furie: „Trebuie făcut ceva!” Și a hotărât că el este cel care chiar putea să facă ceva. După ce a plecat Sepeanu, maiorul a cerut să fie adus un anchetator de la București căruia să-i poată mărturisi un secret pe care nu îl spusese nimănui până atunci.

Anchetatorul a sosit, iar maiorul i-a spus următoarele: „Știi că ispășesc o condamnare de douăzeci și cinci de ani sub acuzația de criminal de război, pentru că am executat prizonieri ruși. Ca maior de brigadă însă, nu i-am împușcat cu mâna mea pe acei oameni. Vă pot spune însă cine a tras efectiv, și anume locotenentul Sepeanu, care acum este colonel în Securitate.”

Așa că Sepeanu a fost și el judecat pentru crime de război și condamnat la douăzeci de ani de închisoare. În timpul procesului el a vorbit însă și de ceea ce se întâmpla în închisori în cadrul programului de „reeducare”.

Al doilea incident pe care l-am amintit a pornit tot de la un șef din cadrul Securității. Colonelul Virgil Weiss fusese în trecut prieten cu Ana Pauker și cu alți membri ai guvernului. Apoi a căzut în dizgrație, a fost închis și, ajungând în penitenciarul din Pitești, a intrat pe mâna lui Țurcanu, conducătorul deținuților cu convingeri comuniste.

Unul dintre cei care l-au ajutat pe Țurcanu să-și tortureze victimele mi-a povestit mai târziu că, în timp ce se „ocupau” de el, acest colonel Weiss și-a pierdut de trei ori cunoștința în decurs de o oră. L-au readus în simțiri cu ajutorul apei reci. Atunci le-a

spus: „Ei bine, voi spune tot ce nu am spus până acum și vom vedea dacă șefii voștri vor putea duce tot ce am de mărturisit”. Țurcanu a crezut că dăduse lovitura și că va obține secrete care-i vor aduce, în sfârșit, eliberarea promisă. „Dacă mă minți”, a avertizat el, „am să te omor.” Weiss i-a replicat: „Am lucruri importante de spus, dar nu ți le spun ție. Au de-a face cu trădători aflați în poziții înalte”.

A fost dus la București, unde l-au ținut câteva săptămâni în spital. Acolo l-au chestionat și i-au ascultat mărturisirile câțiva membri ai Comitetului Central al partidului, rivali ai grupării lui Pauker. Le-a dezvăluit faptul că Pauker, Luca și Georgescu, miniștri aflați în funcții, apelaseră la ajutorul său pentru a obține pașapoarte false cu care să poată părăsi țara, în caz de nevoie. De asemenea, transferaseră și mari sume de bani în conturi personale, în bănci elvețiene.

Informațiile i-au fost transmise secretarului general al partidului, Gheorghiu-Dej, șeful celor ce complotau pentru înlăturarea grupului Pauker.

Colonelul Weiss a vorbit și despre povestea reeducării și le-a arătat prietenilor lui Dej efectele acestei acțiuni, vizibile pe propriul său corp. Acest lucru le-a stârnit teama. Putea să urmeze o nouă răsturnare a puterii în sânul conducerii partidului și ei înșiși ar fi putut cădea pradă aceluiași tratament. Unii dintre ei nu erau la curent cu toate aceste excese din penitenciare, iar alții pretindeau doar că n-au știut nimic; acum însă n-au mai mușamalizat povestea, ci au declanșat anchete și cercetări pentru a aduce totul la lumină. Conducătorii „reeducării” au fost interogați la sediul Securității și câțiva dintre ei, inclusiv Țurcanu, au fost condamnați la moarte.

Scandalul reeducării a fost folosit ca armă împotriva ministrului de interne, Theohari Georgescu, și în procesul epurării politice care s-a făcut în anul 1952, triumviratul care condusesese România încă din momentul în care comuniștii preluaseră puterea

a fost înlăturat. Ceilalți miniștri care au făcut obiectul acuzațiilor aduse de colonelul Weiss, Vasile Luca și Ana Pauker, au fost transformați în țapii ispășitori ai inflației catastrofice și ai dezastrului produs prin colectivizarea forțată.

7

Mulți dintre cei care veneau să ne ajute în Camera 4 erau foști mici proprietari de pământ, chiaburi care se opuseseră colectivizării forțate a ceea ce dețineau.

Ne-au istorisit povești cumplite. Proprietățile le-au fost confiscate și, potrivit legii „reformei agrare” din 1949, nu li s-a dat nici o compensație. Deveniți peste noapte vagabonzi care nu mai aveau nimic de pierdut, au trecut la represalii. Funcționarii implicați în exproprieri erau împușcați, bătuți sau arși de vii, după ce se turna pe ei benzină. Toată această luptă însă nu avea nici un sorț de izbândă. Țăranilor le lipsea orice noțiune de organizare. Revoltele lor izbucneau în momente diferite și în locații diferite, astfel încât guvernul reușea întotdeauna să le stingă.

Ghica, un cioban bătrân, trecut prin viață, mi-a spus odată: „Oamenii Securității mi-au arătat două puști: 'Le-am găsit îngropate la tine în șură', mi-au spus ei. 'Dacă te alături colectivei, scapi de proces.' 'Bine', am zis și am acceptat. Dar când au venit să-mi ia animalele, mi-am pierdut capul cu totul și am încercat să-i opresc. M-au bătut și iată-mă aici, cu o condamnare de cincisprezece ani. Am pierdut totul: pământ, oi, soție și copii!” Toți țărani își deplângeau pierderile în această ordine.

Altul mi-a povestit cum i-au luat cu forța întreaga turmă. I-a rugat să-i lase măcar tălângile de la gâtul oilor. Funcționarii s-au amuzat, dar i-au permis să le păstreze. El le-a legat atunci cu o sfoară și le-a dus în pod. A stat acolo toată noaptea, trăgând de ele din când în când pentru a le auzi dangătul. Când s-a făcut dimineață,

a alergat în sat până la sediul partidului și l-a înjunghiat, omorându-l, pe secretarul de partid.

Un al treilea țaran avusese doi cai de plug. Cea mai mare bucurie a lui era să-i hrănească și să-i țesale. Când i-au fost luați, a provocat un incendiu care a ars din temelii clădirile cooperativei.

În acel an însă au fost închiși ceva mai puțini oameni de la țară. Gheorghiu-Dej, deși își păstrase conducerea partidului, s-a instalat în 1952 și ca prim-ministru și încerca să-și crească popularitatea lăsând-o mai moale cu colectivizarea. Luca, Pauker și Georgescu au fost toți demși din posturile pe care le ocupau.

A venit iarna, cu căderi masive de zăpadă. Țurțuri groși atârnav din tavan și gulere de gheață cenușie îmbrăcau ramele ferestrelor. Gerul de afară îți tăia respirația. În decembrie zăpada atinge în unele locuri și doi metri înălțime. După cum se spunea, se pare că era cea mai grea iarnă din ultimii o sută de ani. În cameră nu era nici un fel de încălzire, dar până atunci avuseserăm câte două sau trei pături fiecare, în loc de una cât prevedea regulamentul. De fiecare dată când murea cineva în Camera 4, ceilalți îi luam așternuturile. În acea iarnă însă s-a făcut un control și ni s-a lăsat fiecăruia doar câte o pătură. Am dormit îmbrăcați toată iarna. Uneori rămâneam fără pâine, iar supa, făcută din morcovi prea mucegăiți ca să mai poată fi vânduți, devenise și mai slabă ca înainte.

În seara de Crăciun, discuțiile din închisoare au luat o notă mai sobră. Au fost chiar mai puține certuri, nici o înjurătură și foarte puțin răs. Fiecare dintre noi se gândea la cei iubiți și stăruia printre noi un sentiment de comuniune cu restul omenirii, omenire care în mod normal era atât de departe de ceea ce trăiam noi!

Am vorbit despre Hristos, dar picioarele și mâinile îmi erau reci și înțepenite, dinții îmi clănțăneau, iar din stomac mi se întindea în tot trupul o senzație de foame rece care părea să-mi lase în viață doar inima. Când m-am oprit, un țaran simplu a preluat

povestirea de unde o lăsasem eu. Aristar nu fusese niciodată la școală, totuși vorbea cu atâta ușurință și descria scena nașterii Domnului cu o așa naturalețe, de parcă s-ar fi întâmplat în propria lui iesle, chiar în acele zile. Toți cei ce ascultau aveau ochii plini de lacrimi.

În acea seară, în închinare cineva a început să cânte cu voce tare. La început vocea i-a răsunat încet, și am auzit-o cu greu, amestecată prin mulțimea gândurilor care îmi ocupau mintea, zburând spre soția și fiul meu. Încet-încet însă, vocea a crescut în intensitate și în claritate, până când ecoul ei a început să răsună de-a lungul coridoarelor și toți s-au oprit din ceea ce făceau, ascultând.

Când s-a oprit, în întreaga clădire domnea o tăcere deplină. Gardienii, strânși în camerele lor în jurul sobelor, nu s-au arătat toată seara. Am început să povestim tot felul de istorii și, când mi-a venit rândul, gândindu-mă la cântecul pe care îl auzisem, le-am spus o veche legendă evreiască:

„Regele Israelului, Saul, l-a adus la palat pe David, păstorul, în semn de onoare pentru uciderea lui Goliat. David iubea muzica și a fost foarte încântat când a zărit în palat o harpă deosebit de frumoasă. Saul i-a spus: 'Am plătit o mulțime de bani pentru acest instrument și am fost foarte dezamăgit. Scoate doar niște sunete urâte și neplăcute'.

David a luat-o pentru a o încerca și a scos din ea niște sunete atât de frumoase, încât toți cei care erau prin preajmă și auzeau au fost adânc mișcați. Harpă părea să râdă, să cânte și să plângă în același timp. Regele Saul a întrebat atunci: 'Cum de toți muzicienii pe care i-am chemat au scos numai sunete false din această harpă și doar tu ai putut să o faci să cânte?'

David, viitorul rege, i-a răspuns: 'Cei care au atins-o înaintea mea au încercat să-și interpreteze, pe aceste corzi, propriul cântec. Dar eu am interpretat cântecul ei. I-am amintit de vremea în care

era un copac tânăr, printre ale cărui ramuri cu frunze verzi, scăldate în lumina soarelui, ciripeau păsărele vesele. I-am amintit de ziua în care a sosit un om pentru a-l tăia; și atunci ați auzit-o plângând sub atingerea degetelor mele. I-am explicat apoi că acela nu a fost sfârșitul vieții sale. Moartea copacului a însemnat începutul unei vieți noi, în care Îl poate slăvi pe Dumnezeu sub forma unei harpe; și atunci ați auzit-o bucurându-se în mâinile mele’.

Tot așa, când va veni Mesia, mulți vor încerca să-și interpreteze pe harpa Sa propriile cântări, iar sunetul lor va fi fals și neplăcut. Noi însă trebuie să cântăm pe harpa Sa propriile Lui cântări, cântecul vieții Sale, al pasiunilor, al bucuriilor, al suferințelor, al morții și învierii Lui. Abia atunci va răsună muzica adevărată.”

Așa a sunat cântarea pe care am auzit-o în acea seară de Crăciun, în închisoarea din Târgu Ocna.

8

Aristar a murit în februarie. A trebuit să înlăturăm zăpada și să spargem pământul tare ca piatra pentru a-l înmormânta în cimitirul închisorii, alături de starețul Iscu, de Gafencu, de Bucur și de o mulțime de alți bărbați pe care îi cunoscuse în Camera 4. Patul i-a fost ocupat de Avram Radonovici, fost critic muzical în București.

Avram cunoștea pe de rost o mulțime de pasaje din lucrările lui Bach, Beethoven și Mozart și le putea fredona ore întregi – pentru noi suna la fel de frumos ca un concert real. Însă el adusesse cu sine un dar mult mai prețios. Din cauza tuberculozei care-i afectase șira spinării, când l-au adus la Târgu Ocna avea trunchiul înfășurat într-un bandaj ghipsat și, sub privirile noastre mirate, și-a strecurat mâna undeva sub această carapace gri și a scos o cârtică uzată. Nici unul dintre noi nu mai văzuse de mulți ani

vreo carte. Avram stătea în patul lui întorcând tăcut paginile, până când a devenit conștient de privirile avide care-l urmăreau.

„Cartea dumneavoastră”, l-am întrebat, „ce carte este? De unde o aveți?”

„Este Evanghelia după Ioan”, a răspuns el. „Am reușit să o ascund în ghips când a venit Securitatea să mă ridice.” Apoi a zâmbind, înțelegând curiozitatea noastră. „Ați dori să v-o împrumut?”

Am luat cărticica în mâini, ținând-o ca pe o pasăre vie. N-aș fi prețuit mai mult nici cel mai miraculos medicament dătător de viață. Eu, cel care cunoscusem pe de rost multe pasaje din Biblie și care predasem din ea la seminar, o uitasem aproape în întregime. Încercam adesea să-mi amintesc, dar în același timp să mă conving totuși de un mare avantaj al lipsei Bibliei: când citim ce le-a spus Dumnezeu profeților și sfinților, am putea să uităm să mai ascultăm ce are Domnul să ne spună nouă înșine.

Evanghelia a circulat apoi din mână în mână. Era greu să renunți la ea. Cred că detenția a fost mai greu suportată de oamenii educați. Muncitorii și țărani au găsit aici o societate mai variată decât cea cu care fuseseră obișnuiți, dar oamenii învățați cu lectura erau ca peștii pe uscat.

Mulți au memorat întreaga Evanghelie și zilnic aveam discuții pe marginea ei; trebuia să avem însă o grijă permanentă pentru a ști pe cine lăsăm și pe cine nu lăsăm să fie parte a acestui grup secret. Evanghelia aceasta i-a adus pe mulți la Hristos, printre care și pe profesorul Pop care, trăind lângă atât de mulți creștini vii și autentici, s-a apropiat tot mai mult de credință. Cuvintele apostolului Ioan au desăvârșit lucrarea, dar mai rămăsese un obstacol.

„Am încercat din nou să mă rog”, a spus profesorul, „dar între recitarea formulelor ortodoxe pe care le-am învățat când eram copil și cererile adresate Celui Atotputernic, Căruia nu prea am

ce să-I cer, nu găsesc prea multe de spus. La fel ca prințul Hamlet, cuvintele îmi zboară, iar gândurile mele rămân jos.”

I-am povestit despre un pastor care a fost chemat odată la căpătâiul unui om aflat pe moarte. Se pregătea să se așeze pe un fotoliu de lângă pat, când bătrânul i-a spus: „Te rog, nu te așeza acolo!” Așa că pastorul și-a tras un taburet, i-a ascultat confesiunile bătrânului și i-a dat sfânta Cină.

Bătrânul s-a înviorat și i-a spus: „Lasă-mă să-ți spun povestea aceluia fotoliu. Cu vreo cincizeci de ani în urmă, un pastor în vârstă m-a întrebat chiar în această cameră dacă mi-am spus rugăciunea. Eram foarte tânăr pe vremea aceea. I-am răspuns: 'Nu. Nu am cui să mă rog. Chiar dacă aş striga cât pot de tare, nici vecinul de deasupra nu m-ar auzi; cum să mă audă atunci Dumnezeu din cer?' Bătrânul pastor, mi-a replicat cu blândete: 'Atunci nici nu încerca să te rogi! Așază-te liniștit dimineața pe un scaun și pune un alt scaun în fața ta. Imaginează-ți că pe el stă Isus Hristos, așa cum stătea în multe case din Palestina. Ce I-ai spune?' Răspunsul meu a fost: 'Dacă e să fiu sincer, I-aș spune că nu cred în El'. 'E bine', a continuat pastorul, 'asta cel puțin arată ce gândești cu adevărat. Poți să mergi mai departe și să-L provoci: dacă există, atunci să-ți dea o dovadă a existenței Lui! Sau dacă nu-ți place cum conduce lumea, de ce să nu I-o spui? Nu ai fi primul care te-ai plânge. Atât împăratul David, cât și Iov I-au spus lui Dumnezeu că este nedrept. Probabil că-ți dorești ceva anume? Spune-I exact despre ce este vorba. Dacă vei primi ce îți dorești, mulțumește-I. Toate aceste lucruri țin de domeniul rugăciunii. Nu încerca să reciti fraze sfinte! Rostește ce este cu adevărat în inima ta!'

Bătrânul a continuat cu povestirea sa: „Nu credeam în Hristos, dar îl apreciam mult pe acel pastor bătrân. Pentru a-i face plăcere, m-am așezat în fața aceluia fotoliu, închipuindu-mi că în el stă Hristos. Primele câteva zile nu a fost decât un joc. Apoi *am știut*

că El era aici, cu mine. Îi vorbeam unui Isus real despre lucruri reale. Am căutat călăuzire și am primit-o. Rugăciunea a devenit un dialog. Eram doar un tânăr atunci, dar de cincizeci de ani vorbesc în fiecare zi cu Isus, care stă pe acel fotoliu”.

Pastorul se afla lângă bătrân când a murit și l-a urmărit cum, cu un ultim gest, și-a întins mâna spre Prietenul său nevăzut de pe fotoliu.

Profesorul m-a întrebat: „Tot așa te rogi și tu?”

I-am spus: „Îmi place să cred că Isus stă lângă mine și că pot să-I vorbesc așa cum vorbesc cu tine. Oamenii care L-au întâlnit în Nazaret și în Betleem nu-I recitau rugăciuni. Spuneau ce aveau pe inimă și cred că așa trebuie să facem și noi”.

„De ce crezi că mulți dintre cei care au avut ocazia să-I vorbească în Palestina acum două mii de ani nu au devenit urmași ai Lui?” m-a întrebat Pop.

I-am spus: „Timp de multe secole evreii s-au rugat pentru venirea lui Mesia și nimeni nu a făcut-o mai zgomotos decât cei ce alcătuiau Sanhedrinul, consiliul lor suprem de conducere. Când a venit însă, L-au disprețuit, L-au scuipat și L-au trimis la moarte, pentru că lucrul pe care și-l doreau cel mai puțin era să vină cineva și să le deranjeze rutina lor confortabilă. Și lucrul acesta rămâne adevărat și astăzi, pentru mulți oameni din lumea întreagă”.

Profesorul Pop a devenit creștin și după un timp mi-a spus: „De când te-am văzut prima dată am avut o premoniție că aveai să-mi dai ceva prețios”. Astfel de intuiții nu sunt neobișnuite în închisoare. Odată ce ne erau tăiate orice legături cu lumea de afară, ni se dezvolta o sensibilitate nouă pentru lucruri altfel nevăzute.

Am devenit foarte apropiați. Când stăteam uneori împreună, în tăcere, se întâmpla să rostească tocmai gândul pe care îl aveam și eu. Așa ar trebui să fie, dar se întâmplă rareori, între prieteni și între un bărbat și soția lui.

Dezghetu! a venit în luna martie, odată cu încălzirea vremii. Turturii se topeau și zăpada mai rămăsese doar în petice răzlețe agățate în tencuiala zdrențuită a zidurilor. Pe ramurile copacilor au început să apară mugurii și printre ei păsările ciripeau vesel a primăvară. Simțeam că viața revenea în brațele noastre pline de răni și infecții, în picioarele înfășurate cu zdrențe, pe fețele pietrificate de frig.

În închisoare se răspândeau noutăți dătătoare de speranță. Un deținut fusese dus la spitalul din oraș, și acolo o văzuse plângând pe o femeie care spăla pe jos. „Ce s-a întâmplat?” a întrebat el. „Părintele nostru Stalin a murit”, a suspinat ea. „Scrie în ziare.” Noi n-am vărsat nici o lacrimă. Toată lumea făcea cu fervoare tot felul de speculații, încercând să ghicească urmările evenimentului.

„Dacă Stalin a murit, înseamnă că și stalinismul este mort; o dictatură nu poate supraviețui dictatorului ei”, era de părere Pop.

„Dar comunismul i-a supraviețuit lui Lenin”, a replicat un altul.

Câteva zile mai târziu am auzit sirenele trenurilor și dangățul clopotelor anunțând funeraliile care se desfășurau la Moscova în onoarea lui Stalin. În închisoare deținuții l-au „onorat” cu multă veselie și cu înjurături. Gardienii arătau destul de descumpăniți, iar ofițerii erau nervoși. Nimeni nu știa la ce să se aștepte de aici înainte.

După câteva luni de nesiguranță, a venit un funcționar de rang înalt din cadrul Ministerului de Justiție și am aflat că fusese trimis pentru a studia condițiile din închisori. A fost întâmpinat cu tăcere în timp ce trecea din celulă în celulă, întrebând dacă există plângeri. Mulți credeau că este doar un șiretlic. Când a ajuns la noi, în Camera 4, i-am zis: „Am ceva de spus, dar nu voi începe dacă nu-mi promiteți că mă veți asculta până la capăt”.

„Tocmai de aceea am venit”, a răspuns politico funcționarul.

Atunci am continuat: „Domnule procuror, aveți un predecesor faimos în istorie, numit Pilat din Pont. Lui i s-a cerut să-l judece pe un om despre care știa că este nevinovat. 'Nu-i nimic', și-a spus Pilat. 'Doar nu-mi voi risca eu cariera pentru un evreu, tâmplar!’

Deși au trecut două mii de ani de atunci, acel act de nedreptate nu a fost uitat. În orice biserică din lume ați intra, ați auzi spunându-se în Crez, că Isus a fost crucificat sub Pontius Pilat”.

Colegii din Camera 4 se priveau plini de îngrijorare pentru soarta mea.

Am continuat: „Priviți în inima dumneavoastră și veți recunoaște că suntem victime ale nedreptății. Chiar dacă suntem vinovați în ochii partidului, ar trebui să ne ispășim crimele în închisoare; dar ceea ce se întâmplă de fapt cu noi este condamnare la o moarte lentă. Înainte de a vă întocmi raportul, vedeți ce ni se dă să mâncăm, lipsa încălzirii și a medicației de bază, murdăria și bolile noastre. Întrebați pentru a afla măcar câteva din barbariile pe care le avem de suferit. Apoi scrieți adevărul. Nu vă spălați mâinile a neputință, așa cum a făcut Pilat”.

Procurorul s-a uitat la mine cu o privire întunecată, s-a întors pe călcâie și a plecat fără nici un cuvânt. Vestea că m-a ascultat s-a răspândit ca fulgerul prin penitenciar, dându-le și altora curajul să vorbească. Înainte de a pleca, am auzit că se rostiseră cuvinte grele și pe un ton furios în biroul comandantului. Începând chiar din acea zi, gardienii au început să se poarte politico cu noi, aproape cerându-și iertare prin atitudinea lor. O săptămână mai târziu, comandantul închisorii a fost demis.

Datorită îmbunătățirii regimului de detenție am reușit să mă dau jos din pat și să fac câțiva pași în fiecare zi. Doctorul Aldea l-a adus pe medicul oficial pentru a mă examina.

Aldea mi-a spus: „Nu putem înțelege ce se întâmplă cu tine. Plămânii îți sunt ciuruiți ca o sită și îți este atinsă și coloana vertebrală. Nu te pot pune în ghips și nu este posibilă nici vreo intervenție chirurgicală. Starea ta nu s-a îmbunătățit, dar nici nu s-a înrăutățit, așa că te vom scoate din Camera 4”.

Prietenii mei, colegii de cameră, au fost foarte fericiți. Au prins și ei curaj văzând că, după doi ani și jumătate, eram primul deținut care părăsea viu „Celula Mortii”.

„Cum ai reușit, domnule pastor?” m-a întrebat unul dintre ei pe un ton glumeț. „De ce nu vrea bătrânul ăsta de corp al dumneavoastră să asculte ordinele medicului și să moară?”

„Probabil că”, i-am răspuns eu, „dacă ați încerca, ați putea găsi anumite rațiuni medicale. Dar în timpul războiului am primit o lecție cu privire la explicațiile pe care încercăm să le dăm diferitelor împrejurări. I-am întâlnit atunci pe niște membri ai partidului care fuseseră în Rusia. Când i-am întrebat cum de Uniunea Sovietică își slăbise în acea vreme campania dusă împotriva religiei, unul dintre ei mi-a răspuns: 'Spuneți-ne dumneavoastră nouă'. Le-am spus că era vorba, probabil, despre o concesie făcută englezilor și americanilor, care încercau să sprijine rămânerea Rusiei în război. Unul dintre ei a zâmbit și mi-a răspuns: 'Asta-i explicația pe care aș da-o și eu, în calitate de comunist. Dacă aș fi creștin însă, aș spune că este răspunsul dat de Dumnezeu rugăciunilor înălțate de credincioși'. Am rămas fără cuvinte, pentru că avea dreptate. În Biblie se povestește cum, odată, o măgăriță l-a muștră pe un profet. La fel vă spun și eu acum: dacă m-am însănătoșit cât de cât, este o minune a lui Dumnezeu și un răspuns al rugăciunii.”

Știam că mulți oameni – deținuți pe care îi întâlnisem, dar și membri ai comunității pe care o păstorisem – se rugau pentru mine; nu am știut câte mii de persoane din întreaga lume se alăturaseră între timp rugăciunii lor. Aveam să aflu după mulți ani.

PARTEA A PATRA

Camera 4 jucase pentru mine rolul unui altar pe care oamenii erau transformați, transfigurați prin și pentru credință. Eram bucuros că trăiam încă, dar resimțeam părăsirea acestei camere ca pe o pierdere. Dintr-o atmosferă de noblețe sufletească și sacrificiu de sine, reveneam într-o lume a certurilor, a vanității și a capriciilor. Era trist și comic în același timp să-i vezi pe mulți dintre cei ce proveneau din fosta „lume bună” cum rămân agățați de iluziile lor. Bărbați murdari și plini de păduchi se adresau unii altora cu titlul de „excelență” și își urau ceremonios „o zi bună”. „Generali” muritori de foame se interesau ritualic unul de sănătatea celuilalt și discutau la nesfârșit despre întoarcerea sigură a abundenței vieții lor trecute.

Unul dintre aceștia, Vasile Donca, a acceptat să primească de la mine o bucată de sfoară pentru a-și lega pantalonii. Sfoara era un articol foarte prețios în condițiile detenției. Când i-am vorbit însă a doua zi, am fost pur și simplu ignorat, pentru că uitasem să mă adresez cu titlul de „general”.

Donca, asemenea multor deținuți, ar fi făcut orice pentru a obține o țigară. Gardienii reprezentau singura sursă de tutun și cu toate că le era interzis să le facă parte de această plăcere și celor pe care îi păzeau, fumau foarte mult noaptea, astfel încât curtea se umplea de chiștoace încă fumegânde. Supraveghetorii celulelor și informatorii erau primii lăsați să iasă dimineața și, prin urmare, ei obțineau monopolul străngerii acestor resturi. Uneori se întâmpla ca și un deținut oarecare să găsească un astfel de trofeu și atunci prietenii săi se strângeau în cerc, fumând împreună cu el bucata de țigară, ținută în vârful unui ac.

Într-o dimineață, un gardian și-a aprins o țigară, în timp ce stătea rezemat cu un aer leneș de ușa celulei, chiar lângă bancheta mea. Donca și-a făcut loc, apropiindu-se, și a început să-i vorbească gardianului pe un ton grav și nerăbdător:

„Gardian! Ce vrei în schimbul țigării aceleia?”

Gardianul a zâmbit: „Ce oferi, generale?”

Donca nu avea nimic de oferit, dar a încercat o cacealma: „Nu-mi lipsesc prietenii sus-puși. Ai putea fi răsplătit într-o zi pentru că te-ai purtat frumos față de mine!”

„Prietenii cu influență, zici?” i-a răspuns gardianul. „Deci ești totuși un adevărat comunist, generale?”

„Sunt un bun român, sergent.”

„Ei, vezi tu, dacă ai fi fost un bun comunist român, generale, ți-aș fi dat țigara asta.”

Donca a șovăit puțin și s-a uitat pe furis în jur. Gardianul a făcut o mișcare ca și cum intenționa să se depărteze.

„Stai! Sigur că sunt un bun comunist român!”

Gardianul le-a făcut semn tovarășilor săi să se apropie să se distreze alături de el.

„Atunci dansezi pe un cântec rusesc, generale? Hai, oferă-ne un dans! Dansează ca un urs rusesc!” În acest timp ținea țigara sus ca pe un premiu.

Cu mâinile întinse și cu un rânjet chinuit pe față, Donca a început să sară de pe un picior pe altul. Gardienii se prăpădeau de râs. Deținuții își întorceau privirea în timp ce Donca, avid, căuta printre picioarele lor țigara aruncată de gardian.

După ce Donca a fost mutat în altă parte, bancheta i-a ocupat-o de un alt fost membru al conducerii armatei, generalul Stavrat. Așa cum nu sutana îl face pe călugăr un om virtuos, nici epoleții nu-l fac pe un ofițer să aibă un caracter mare. Stavrat era tot ceea ce nu fusese Donca. Deși scund, îi făcea să pară niște pitici pe tovarășii săi de detenție prin tăria fără zbârcitură a personalității sale. Aspru, gata să disprețuiască slăbiciunea și totuși plin de bunătate și de bun-simț, îi plăcea să se adreseze locatarilor celulei ca grup, cu apelativul „Camarazi”.

Iuliu Stavrat era un general fără cizme. Le dăruise altcuiva. Foloseam împreună încălțăminte mea. Când ieșeam în curte pentru exerciții, le luam pe rând: o zi unul, o zi altul. La puțin timp după venirea lui, ni s-a permis întâia dată să primim pachete cu mâncare și, printre primele care au sosit, unul purta numele generalului Stavrat. L-a deschis în fața unei asistente extaziate. Din el s-a ridicat un miros amețitor: șuncă, cârnați afumați, prăjitură cu fructe, ciocolată – ce sacrificii trebuie să fi făcut soția lui să cumpere astfel de bunătăți! Stavrat, care trăise ultimii opt ani din tot felul de resturi, a închis pachetul la loc și s-a apropiat de patul meu. „Domnule pastor, a spus el, fiți bun și împărțiți lucrurile acestea oamenilor din celulă.”

Stavrat, înainte de a fi soldat, era creștin. Când a auzit că Rusia și-a detonat prima ei bombă atomică, a spus: „Păi atunci nu-i cazul să ne mai dorim o intervenție militară americană: mai bine să putrezim noi în închisoare decât să moară milioane de oameni într-un război atomic”.

„Credeti că un astfel de război ar putea distruge umanitatea?” l-am întrebat.

„I-ar distruge și viitorul, și trecutul”, a răspuns el. „Nu ar mai rămâne nimeni care să știe și să ducă mai departe peste veacuri truda și progresul nostru.” Stavrat avea o adâncă sensibilitate istorică. Vorbea cu o elocvență emoționantă despre trecutul României.

„Dar din moment ce un război nuclear nu ar rezolva nimic”, a continuat el, „iar comunismul nu poate conviețui cu civilizația, nu știu ce s-ar mai putea face.”

„Păi, soluția o aduce creștinismul”, i-am răspuns. „O soluție care merge până în inima problemei. Creștinismul poate schimba viețile tuturor oamenilor, mari și mici. Amintiți-vă de marii conducători barbari, cum ar fi Clovis al Franței, Ștefan al Ungariei, Vladimir al Rusiei, care au fost convertiți și apoi și-au creștinat popoarele pe care le conduceau. Acest lucru se poate întâmpla din nou în zilele noastre. Apoi vom vedea Cortina de Fier topindu-se de la sine.”

„Ar trebui să începem cu Gheorghiu-Dej!” a spus Stavrat zâmbind. „E unul de rang înalt, nu?”

2

După ce a reușit să-i scoată de pe scenă pe toți rivalii săi, Gheorghiu-Dej a devenit noul nostru dictator. A admis în mod deschis că se făcuseră greșeli grave, și una dintre cele mai grave fusese proiectul Canalului Dunăre-Marea Neagră. După trei ani de lucru intensiv, timp în care se irosise echivalentul a multe milioane de dolari și pieriseră mii de oameni, din cei aproximativ șaiszeci de kilometri proiectați fuseseră realizați doar cinci. Inginerii care coordonaseră lucrările și cei ce administraseră șantierele au fost acuzați de sabotaj. Trei dintre ei au fost condamnați la moarte și doi executați rapid. Altor treizeci li s-au dat condamnări de la cincisprezece ani până la închisoare pe viață. Un studiu nou a dovedit faptul că Dunărea nu putea asigura apă destulă pentru

alimentarea canalului – aceeași afirmație pentru care fuseseră împușcați inginerii consultați la începutul lucrării. Prin urmare lucrările au fost sistate și canalul abandonat. După această primă decadă a conducerii comuniste, tot ce se mai putea folosi în urma enormei investiții de timp și bani erau lagărele de muncă, însă acestea nu puteau face față avalanșei deținuților din penitenciare.

În timp ce vorbeam despre acest mare fiasco, profesorul Pop m-a tras deoparte și mi-a spus: „Este ceva ce nu ți-am spus de când m-am întors la Târgu Ocna. Doctorul Aldea s-a gândit că ar putea fi un șoc prea puternic pentru starea în care te afli. Soția ta a fost și ea arestată și trimisă la Canal”.

Pop pusese cap la cap informații primite de la mai mulți deținuți care lucraseră acolo. Sabina fusese arestată la doi ani după mine. Nu i se adusesese nici o învinuire în mod oficial. Slujea femeile din biserică din poziția de diaconiță și i se spusese ce trebuie să spună și ce nu; dar nu era genul ei să se supună la astfel de ordine. La Poarta Albă a fost repartizată într-o echipă de femei care trebuiau să încarce pământul în roabe și să-l transporte pe distanțe lungi. Celor care nu-și făceau norma nu li se dădea pâine. Erau acolo laolaltă eleve de școală și prostituate, femei din înalta societate și femei care sufereau datorită credinței lor. Comandantul Cormos, șeful Lagărului de la Kilometru 4, a fost condamnat mai târziu la muncă silnică pentru violarea a treizeci de fete dintre deținute; a fost acuzat că „a pătat prestigiul regimului”.

Soția mea ajunsese sub ordinele unui personaj notoriu, colonelul Albu, șeful lagărului de la Poarta Albă. Mâncase iarbă ca animalele, șobolani, șerpi, câini, tot ce se putea mânca. Unii dintre cei care mâncaseră câini au mărturisit că au o carne gustoasă, dar când i-am întreat: „Ați mai mânca vreodată carne de câine?” răspunsul lor a fost: „Oh, nu!”. Sabina era slăbuță și fragilă, și una dintre distracțiile favorite ale gardienilor era să o arunce în apa înghețată a Dunării și apoi să o pescuiască, scoțând-o afară.

Totuși, a supraviețuit. Căderea proiectului i-a salvat viața, ei și altor zeci de mii de oameni. A fost trimisă apoi împreună cu alte deținute la o cooperativă agricolă unde se creșteau porci. Munca era grea și acolo, iar condițiile mizerabile.

Profesorul mi-a spus că un deținut de la Văcărești a vorbit cu soția mea în spitalul penitenciarului.

„Era foarte bolnavă”, mi-a spus Pop, „dar va trăi. Crede cu toată tăria că ești bine și în siguranță. Femeile cu care era în spital i-au vorbit despre un pastor despre care se crede că ar fi murit și care predica din spatele ușii celulei în care era izolat. I-au spus soției tale că de prin 1950 nu ți-au mai auzit vocea și că s-ar putea să fi murit. Dar ea era sigură că trăiești, oricât ar fi încercat cineva să-i dovedească contrariul.”

Informațiile acestea mi-au tulburat aproape complet liniștea. Încercam să mă rog, dar o deznădejde neagră îmi întuneca mintea. N-am vorbit cu nimeni zile întregi. Apoi, într-o dimineață, am zărit în curtea închisorii, lângă ghereta gardianului, un preot bătrân cu o alură impunătoare și cu o barbă albă și lungă care flutura în bătaia vântului. Era proaspăt sosit și gardienii îl lăsaseră acolo. Câțiva ofițeri care se aflau în apropiere s-au mirat văzându-l.

„Ce-i cu preotul ăsta bătrân aici?” a întrebat unul dintre ei.

„A venit să-i spovedească p’ăștialalți”, a glumit un altul.

Într-adevăr, acesta a fost lucrul pe care părintele Suroianu l-a făcut foarte curând. Era înconjurat de o asemenea aură de sfințenie, încât simțeam un impuls irezistibil de a-i spune tot adevărul. I-am dezvăluit și eu, deși nu eram un adept al tainei spovedaniei, toată disperarea mea și i-am vorbit despre păcate despre care nu spusese niciodată, nimănui. În confesional, răul nu este răscolit prea des până în adânc, așa cum am simțit eu nevoia s-o fac atunci. Dar cu cât mă acuzam mai mult, cu atât părintele Suroianu mă privea nu cu dispreț, ci cu și mai multă dragoste.

Avea mai multe motive să sufere decât oricare dintre noi. Familia îi fusese încercată de o tragedie după alta. Uneia dintre fiicele sale, invalidă, i-au luat soțul, care a ajuns la Târgu Ocna împreună cu noi. O altă fiică fusese condamnată împreună cu soțul ei la douăzeci de ani de închisoare. Unul dintre fiii săi murise deja în detenție. Al doilea, în a cărui preoție Suroianu își pusese mari nădejdi, se întorsese împotriva lui. Nepoții fuseseră dați afară din școli sau își pierduseră slujbele din cauza „activităților îndreptate împotriva partidului” imputate părinților lor. Și totuși, părintele Suroianu, un om simplu, autodidact, și-a petrecut toată ziua încurajându-i și mângâindu-i pe alții.

Nu-i saluta niciodată pe ceilalți cu „bună dimineața”, ci folosea întotdeauna expresia biblică: „Pururea vă bucurați!” Mie mi-a spus: „În ziua în care nu poți zâmbi, nu-ți deschide prăvălia. Chipul tău folosește șaptesprezece mușchi pentru a zâmbi, dar are nevoie de patruzeci și trei pentru a arăta supărare!”

L-am întrebat: „Ați avut parte de evenimente atât de tragice! Cum de reușiți să vă 'bucurați' întotdeauna?”

„De ce? Este un păcat grav să nu o faci”, mi-a răspuns. „Ai întotdeauna motive să te bucuri. Dumnezeu este în cer, dar și în inimă. Astăzi dimineață am avut pâine să mănânc și a fost atât de gustoasă! Uite și acum, soarele strălucește pe cer! Și sunt atât de mulți oameni aici care mă iubesc! Fiecare zi în care nu te bucuri este o zi pierdută, fiul meu! Ziua aceea nu se va mai întoarce niciodată.”

3

Mă puteam bucura și eu; cel puțin pentru că acum mi se îndeplinise dorința pe care o avusesem încă de la ordinarea mea: aceea de a fi pastor de închisoare. În viața normală, liberă, venea timpul potrivit și oamenii se strâneau la biserică. Aici însă enoriașii mei erau cu mine „în biserică”, nu doar o dimineață pe

săptămână, ci în toate zilele și în fiecare zi. Trebuiau să asculte, chiar dacă nu doreau întotdeauna.

Lazăr Stancu, un strălucit lingvist a cărui crimă fusese aceea de a lucra pentru o agenție de știri străină, a izbucnit la un moment dat: „Gata cu toate discuțiile despre creștinism, vă rog! Sunt și alte religii interesante”.

„Bine, i-am spus. „Știi câte ceva despre Confucius și despre budism.” Și le-am spus o parabolă mai puțin cunoscută din Noul Testament.

„Fascinant!” a exclamat Stancu și a lăudat frumusețea și originalitatea ideii.

„Mă bucur dacă v-a plăcut”, am spus, după care i-am explicat că făcea, de fapt, parte din învățăturile lui Hristos. „De ce alergați după alte religii?” l-am întrebat. „Să fie vorba despre vechiul proverb românesc care zice că 'Găina vecinului este întotdeauna curcă'? Sau este doar căutarea neobosită a intelectualului după ceva nou?”

Răspunsul lui Stancu a sunat interesant și instructiv: „Bernard Shaw a sugerat odată că oamenii sunt atât de inoculați în copilărie cu mici doze de creștinism, încât rareori ajung să prindă semnificația lui reală”.

Într-o seară, un deținut tânăr s-a ridicat și a strigat: „Ajunge! Ajunge! Ajunge!” S-a făcut liniște. Era nou-venit și toți s-au uitat spre el cu oarecare uimire. S-a întors, s-a îndreptat spre bancheta lui și s-a aruncat pe ea furios. M-am dus spre el, dorind să-i vorbesc. Avea un chip plăcut și sensibil, dar maxilarele și gâtul îi erau acoperite de niște bandaje improvizate. M-a privit cu ochii înlăcrimați și s-a întors cu spatele. Am simțit că n-aș face decât să-l supăr și mai tare dacă aș încerca să-i spun ceva în acel moment, așa că n-am insistat.

Ulterior doctorul Aldea mi-a spus mai multe despre el. Numele lui era Iosif. „Este un tânăr drăguț, dar va purta toată

viața cicatricile ulcerărilor de pe față, plus că este atins și de tuberculoză osoasă.” Mi-a mai povestit că în urmă cu patru ani, când Iosif avea doar paisprezece ani, fusese arestat în timp ce încerca să fugă în Germania, unde trăiește sora sa. Securitatea l-a pus sub paza unor câini dresați, care săreau și-l apucau de gât la cea mai mică mișcare. A fost terorizat de spaimă și a suferit un șoc; de atunci vorbea mereu despre acele ore de groază pe care le-a petrecut la graniță, hărțuit de câini. Securității l-au suspectat de implicare în anumite jocuri politice și l-au dus la București, unde l-au torturat pentru a-i smulge informații pe care nu le avea. Apoi a fost trimis într-o echipă de muncă forțată la Canal, unde a suferit de foame și a contractat TBC-ul.

L-am urmărit pe Iosif în timp ce încerca să-și găsească un loc printre noi. Avea o fire sinceră și deschisă, necoruptă încă de viață. Uneori uita de necazurile sale și, lăsându-și pe spate coama lui de păr negru, râdea în hohote la auzul câte uneia dintre vechile glume care circulau printre deținuți. Dar cel mai des îl vedeam ducându-și mâna la rănile de pe față. Îl dureau, însă gândul care îl chinuia cel mai tare era că prosperitatea și frumusețea chipului său tânăr dispăruseră pentru totdeauna.

Eram sigur că îl pot ajuta și pândeam momentul potrivit pentru a mă apropia de el.

4

Timp de câteva luni după moartea lui Stalin ne-a fost îngăduit să primim de acasă câte un pachet pe lună. Pe cartea poștală pe care ne-au dat-o am scris că aș vrea, pe lângă mâncare, și „hainele vechi ale doctorului Filon”.

Eu nu fumam, dar văzându-i pe cei din preajmă atât de disperăți după țigări, ceream întotdeauna cota întregă care îmi era permisă, pentru a o da celor din jur. Ca rezultat, cei cărora nu

mai ajungeam să le dau se supărau, iar cei cărora le dădeam mă suspectau adesea că dau mai multe altora.

Cererea de a-mi fi trimise hainele vechi ale doctorului Filon i-a pus în încurcătură pe cei de acasă. Doctorul era un bărbat scund, iar eu eram foarte înalt. Speram că vor ghici că ceea ce doream de fapt de la el era streptomicină. Aldea îmi spusese că doctorii socialiști acceptaseră până la urmă că medicamentul, care fusese descoperit cu zece ani în urmă în America, avea într-adevăr merite reale. Dacă aş fi primit câteva pastile, ar fi putut să mă trateze; dar nu ne era permis să cerem medicamente în pachete.

În afară de tuberculoză, sufeream și din cauza durerilor frecvente de dinți, care ne chinuiau pe toți. Dinții ni se stricau rapid în închisoare din cauza lipsei de hrană și a tratamentului adecvat, sau ne erau spărți în timpul bățiilor pe care le primeam. Uneori aveam, legate în jurul gleznelor, lanțuri de douăzeci și cinci de kilograme, din cauza cărora nu puteam să fac nici măcar câțiva pași pentru a-mi ușura durerea. Dar niciodată nu a fost mai greu ca în perioada petrecută la Târgu Ocna. Odată, durerea dintr-o măsea din partea de sus a maxilarului m-a chinuit cumplit o zi întreagă, iar seara a coborât pe maxilarul de jos. Nu aveam nici un dentist și nici o speranță de a ne ușura aceste dureri. Se spune despre Pascal că atunci când era chinuit de dureri de măsele rezolva probleme de matematică, așa că am încercat și eu să compun predici. Se pare însă că durerea este mai sensibilă față de calculele matematice decât față de predici, pentru că cele pe care le-am compus atunci au fost groaznice. Am încercat să compun poezii, dar nu ieșeau decât poeme ale disperării.

Am încercat să uit de durere vorbind cu Iosif. M-am așezat lângă el și l-am întrebat de ce îl înfuriaseră atât de tare cuvintele mele.

Răspunsul său a fost: „Îl urăsc pe 'Dumnezeu! Dacă vei continua am să chem gardienii.” Ochii au început să i se umple cu lacrimi. „Lasă-mă în pace!”

Dar firea bună a băiatului ieșea mereu la suprafață și după doar o zi sau două mi-a împărțit speranțele pe care le are de a ajunge la sora sa, în Germania, și apoi de a pleca împreună la niște cunoștințe pe care le aveau în America.

„În cazul acesta ar trebui să începi să înveți limba engleză”, i-am spus.

„Mi-ar plăcea mult s-o fac, dar cine să-mi fie profesor aici?”

I-am spus că i-aș putea preda niște lecții, dacă vrea.

„Chiar ați putea?” A fost copleșit de bucurie și s-a dovedit a fi un elev sclipitor, chiar dacă nu avea la dispoziție cărți, hârtie sau creion.

I-am povestit despre cărțile pe care le-am citit în limba engleză și l-am pus să repete după mine pasaje din Biblie în această limbă, dintre cele pe care le mai știam pe de rost.

5

Iosif nu a fost singurul deținut care m-a amenințat că mă denunță, dar pericolul real îl reprezentau informatorii neștiuți care se aflau printre noi. De cele mai multe ori, acești oameni își atingeau scopurile folosindu-se, mai ales față de cei tineri, de pretextul patriotismului.

Partizanii care petrecuseră mulți ani în munți i-au inspirat pe mulți tineri să-și formeze propriile grupuri anticomuniste, și de aici s-a ajuns ca un mare număr de băieți și fete de șaptesprezece sau optsprezece ani să fie arestați și trimiși în penitenciare. Aveam la Târgu Ocna chiar și un băiat de numai paisprezece ani. Acestor tineri le plăcea tare mult să asculte poveștile pe care le spunea Armeanu, un fost colonel al serviciilor secrete, despre Ștefan cel

Mare sau despre alți eroi-patrioți care luptaseră împotriva dominației străine.

Generalul Stavrat, care îl cunoștea mai demult pe Armeanu, ne-a atras atenția: „Nu-mi place omul ăsta. Ar trebui să fim cu ochii pe el.”

În aceeași zi, ceva mai târziu, am trecut pe lângă Armeanu, care stătea de vorbă cu un tânăr pe nume Tiberiu. „M-au prins, spunea Tiberiu, dar ceilalți continuă să lupte...”. Când am ajuns din nou în dreptul lor, l-am auzit spunând că în grupul lor era și o fată tânără. Armeanu, văzându-mă în apropiere, l-a bătut pe umăr și s-a îndepărtat.

L-am rugat pe Iosif să stea prin apropiere și să asculte; Armeanu n-ar mai fi fost atât de stânjenit de prezența lui. Într-adevăr, câteva seri mai târziu, Iosif a reușit să prindă câteva frânturi de conversație.

„Un tip bine ca tine nu are vreo prietenă?” îl întreba Armeanu pe Tiberiu. „Normal că ai; și pun pariu că-i și frumoasă. Cum o cheamă?... Maria; de unde e?... Da, știu locul. De fapt, am fost foarte apropiat de o familie cu numele Celinescu, care avea o fiică cu același nume... A, Maria ta este o domnișoară Cuza. Și tatăl ei? Căpitan de armată, zici? Nu cumva din regimentul 22? ... A, 15. Da, da!”

După ce am ascultat această relatare am căzut de acord că Armeanu era probabil un agent și că fata cu numele Maria urma să fie arestată în zilele următoare. Generalul Stavrat ar fi vrut să-l înfrunte pe loc, dar mi-am dat seama că nu am putea să aducem nici o dovadă împotriva lui. Când l-am găsit prima dată pe Armeanu singur, am încercat să inițiez o conversație. M-a întreat de ce mă aflam în închisoare și am văzut în întrebarea lui o șansă nesperată.

„Pentru spionaj”, i-am răspuns, adăugând că știam că pot vorbi deschis unui naționalist ca el. „Arestarea mea nu contează prea mult. Sunt doar un mic pion în cadrul organizației.” I-am

picurat și alte câteva „secrete” de felul acesta, și l-am lăsat să-mi smulgă nume și adrese ale „contactelor” mele. I-am zărit pe față expresia de triumf: se gândea că obținuse informațiile care îi vor asigura eliberarea.

A doua zi, imediat după deschiderea celulelor, Stavrat l-a zărit pe Armeanu șoptind ceva unuia dintre gardieni. După un foarte scurt timp colonelul a fost chemat pentru o „vizită medicală” – un pretext folosit frecvent pentru consultarea informatorilor. Apoi am fost trimis și eu la ofițerul politic. Acesta cred că visa deja cum pe epoletii lui îi strălucea o stea nouă, din moment ce nu și-a dat nici o osteneală de a-l mai acoperi pe Armeanu. Mi-a cerut să-i dezvălui întreaga poveste a mării rețele internaționale de spionaj.

„Domnule locotenent”, i-am spus, „dacă veți transmite mai departe informațiile pe care i le-am dat lui Armeanu ieri, va ieși mare scandal la București. De aceea vă sfătuiesc să nu o faceți. Vă veți pricinui singur un mare rău.”

„Ce vrei să spui?” m-a întrebat.

„Am inventat toată povestea. Am vrut doar să verific bănuiala pe care o aveam cu privire la Armeanu. Acum știu.”

Ofițerul m-a privit cu neîncredere, apoi a izbucnit în râs.

M-am întors în celulă și i-am spus lui Stavrat, care l-a luat în primire pe Armeanu. „Sub comanda dumitale au murit oameni bravi, i-a spus generalul, iar dumneata ai ajuns doar un trădător amărât?”

Armeanu a încercat să nege cu vehemență, dar din ziua aceea a fost tratat ca un proscris. După câțiva ani am auzit că murise în închisoare. Toată trădarea lui nu i-a adus decât rușine.

6

Următorul pachet lunar pe care l-am primit conținea și 100 de grame de streptomycină. Indicația mea codificată fusese înțeleasă! Inima îmi era alături de cei pe care îi lăsasem în Camera

4 și l-am rugat pe generalul Stavrat să meargă la ei și să dea medicamentele celui aflat în starea cea mai gravă.

„Ăla-i Sultaniuc”, a spus el cu dispreț. „Un fascist până în măduva oaselor, membru fanatic al Gărzii de Fier. Este în pragul morții, deși nu vrea s-o recunoască. Mai bine ai lua dumneata medicamentul... Bine, bine, dacă insiști.”

Stavrat s-a întors repede înapoi. „A vrut să știe de unde îi vin medicamentele și când i-am spus că sunt de la dumneata a zis că nu vrea să ia nimic de la un oponent al Gărzii de Fier. Nu mai este nimic de făcut cu un fanatic ca ăsta.”

M-am gândit că ar trebui să fie vreo cale de a-l înmuia. După ce Stavrat s-a îndepărtat, l-am rugat pe Iosif – pe care nimeni nu-l putea bănuși de duplicitate – să facă pe poștașul.

„Spune-i lui Sultaniuc că generalul a greșit. Spune-i că este un dar din partea lui Grăniceru. Este tot un membru al Gărzii de Fier și am auzit că a primit și el de curând niște medicamente.”

Nici misiunea lui Iosif nu a avut succes: „Sultaniuc nu crede că Grăniceru i-ar da lui ceva. Nici nu vrea să se uite la pudra din pliculeț, dacă nu-i jurați că nu vine de la dumneavoastră.”

„De ce nu?” am zis. „I-am dat medicamentul și îi pot da și un jurământ împreună cu el. Streptomicina chiar nu este a mea, ci a lui Dumnezeu. I-am dat-o Lui din momentul în care a sosit.”

Doctorul Aldea, care era ocupat prin alte părți atunci când sosise streptomicina, a rămas mut când a auzit ce s-a întâmplat cu ea. Chiar și Stavrat a fost pus în încurcătură de „jurământul meu fals”. Mi-a spus: „am crezut că slujitorii Bisericii sunt credincioși adevărului întreg și doar adevărului”.

Generalul a obținut curând un exemplu a ceea ce poate însemna „adevărul întreg și doar adevărul” atunci când în celula noastră au fost aduși doi noi deținuți, dintre care unul depusese mărturie împotriva celuilalt. Primul era un episcop catolic care a vrut ca Roma să știe cât de amarnic îi era persecutată biserica. Al

doilea era un avocat care depusese plângerea scrisă la sediul Nuntîului Papal – pe când acesta mai era încă în București – pentru a fi trimisă la Vatican. După ce avocatul a părăsit reședința Nuntîului, a fost arestat și, deoarece nu a vrut să recunoască ce făcuse, a fost confruntat cu episcopul. Episcopul a spus: „Nu pot să mint. Da, i-am încredințat scrisoarea.”

Amândoi au fost torturați și au ajuns la Târgu Ocna, unde se certau proclamându-și fiecare propria dreptate. Episcopul se aștepta ca eu să fiu de partea sa, dar nu-i puteam da dreptate. I-am spus: „Dacă un om refuză să mintă, foarte bine, dar atunci trebuie să-și asume el însuși toate întrebările periculoase. Dacă se hotărăște să îl pună în pericol pe un altul, trebuie să-l apere cu orice preț pe cel pe care l-a implicat.”

Episcopul a protestat: „Toată treaba asta m-a întristat enorm, dar cum aș fi putut să spun ceva neadevărat?”

I-am răspuns că, din moment ce suntem chemați să le facem bine vrăjmașilor, cu siguranță ar trebui să ne ajutăm prietenii. „Dacă gazda mea și-a petrecut toată ziua pregătind o cină groaznică, mă simt totuși obligat să-i fac un compliment; și aceasta nu ar fi o minciună, ci doar un simplu gest de curtoazie. Când oamenii de pe aici întrebă: 'Când vin americanii?' eu le spun: 'Nu poate să mai dureze mult'. Mi-e teamă că nu-i adevărat, dar nu este nici minciună. Este doar un cuvânt care aduce speranță.”

Episcopul nu era convins de dreptatea spuselor mele. „Dacă treci de partea puriștilor”, i-am spus eu, „atunci trebuie să accepți că toată arta nu este decât o minciună. Faust nu a semnat, în realitate, nici un pact cu diavolul, cum știi prea bine; a fost doar o minciună a lui Goethe. Hamlet nu a existat niciodată – a fost doar o minciună shakespeariană. Cele mai nevinovate glume (nădăjduiesc că râzi și dumneata la auzul unei glume) nu sunt decât niște născociri.”

„Da, s-ar putea să ai dreptate”, a spus episcopul, „dar aici este vorba despre o problemă personală. Când dumneata însuși ești interogat de comuniști, domnule Wurmbrand, nu simți că trebuie să spui adevărul?”

„Sigur că nu. Nu am nici o rețineră să le spun primul lucru care îmi vine în minte, atât timp cât îi va conduce pe o pistă greșită pe cei care încearcă să le facă rău prietenilor mei. Ar trebui să le dau acestor oameni informații pe care ei să le folosească pentru a face rău Bisericii? Sunt un slujitor al lui Dumnezeu! Lumea folosește tot felul de cuvinte frumoase pentru a numi lucrurile urâte. Frauda devine istețime; avariția este numită spirit econom; pofta senzuală poartă cununa dragostei. În cazul nostru, cuvântul neplăcut, „minciună”, este folosit pentru a numi ceva ce instinctul nostru ne spune că este drept. Am tot respectul pentru adevăr, dar sunt gata să 'mint' pentru a-mi salva un prieten.”

Când am rămas singuri, Iosif m-a întrebat: „Atunci ce este minciuna?”

„De ce ar trebui să-ți dau eu o definiție? Propria ta conștiință, dacă este îndrumată de Duhul Sfânt, îți va spune în fiecare situație din viață ce să spui și ce să lași nerostit. De exemplu, probabil că nu te gândești la jurământul pe care i l-ai transmis lui Sultaniuc cu privire la streptomycină ca fiind o minciună, nu-i așa?”

„O, nu”, s-a grăbit Iosif să răspundă, cu zâmbetul său plăcut. „Acela a fost un act al dragostei.”

7

Cu timpul, amărăciunea lui Iosif s-a mai domolit și într-o zi, după lecția noastră de engleză, l-am întrebat: „De ce spui că-L urăști pe Dumnezeu?”

„De ce?” a repetat el. „Mai întâi să-mi spuneți dumneavoastră de ce a creat Dumnezeu microbul tuberculozei.” Cu această remarcă credea că a pus capăt discuției.

„Pot să-ți explic”, i-am spus, „dacă mă asculți cu atenție.”

„V-aș asculta toată noaptea dacă ați reuși s-o faceți”, mi-a replicat el cu năduf.

L-am avertizat că s-ar putea să fie nevoit să se țină de cuvânt, pentru că era un subiect care avea de-a face cu însăși sursa suferinței umane. Iosif nu era singurul care se întreba de ce se pot întâmpla astfel de lucruri sub privirea unui Dumnezeu milos; probabil că noi, toți cei care ne aflăm în detenție, ne luptaserăm adesea cu aceeași întrebare și răspunsul nu era simplu, ci extrem de complex.

„În primul rând, noi avem tendința să confundăm un lucru neplăcut cu unul rău. De ce considerăm că lupul este rău? Ne deranjează faptul că mănâncă oi. Vreau să fiu eu cel care mănâncă oaia! Dar trebuie să avem în vedere un aspect: în timp ce lupul trebuie să mănânce oaia ca să trăiască, eu nu am această nevoie, pentru că pot mânca și alte lucruri. Ba mai mult, lupul nu are nici o obligație față de oaie, în timp ce toată viața ei depinde de noi; o hrănim, îi dăm să bea și când ajunge să se încreadă cu totul în noi, îi tăiem gâtul. Și nimeni nu spune că facem un lucrul rău.”

Iosif stătea și mă privea cu capul sprijinit de mână.

„Cam la fel stă situația și cu bacilii. Un anumit bacil își trăiește viața într-un aluat de cocă și îl face să dospească; un altul trăiește în corpul unui copil și îi îmbolnăvește plămânul. Nici unul dintre ei nu știe ce face, dar noi îl apreciem pe unul și îl condamnăm pe celălalt. Așa că lucrurile acestea nu sunt bune sau rele în ele însele – noi le numim astfel, în măsura în care ne convine sau nu ce se întâmplă. Am vrea ca tot universul să funcționeze potrivit cu dorințele și nevoile noastre, deși nu suntem decât o parte extrem de mică din el.”

În celulă se lăsase întunericul și domnea o tăcere neobișnuită. „În al doilea rând”, am continuat, „ceea ce numim noi 'rău' este de multe ori doar un bine neterminat.”

„Asta-i ceva greu de dovedit”, a intervenit Iosif, „mai ales în cazul meu.”

I-am spus: „Tu ai un înaintaş, al cărui nume îl porţi şi care a trăit acum vreo patru mii de ani. A fost vândut ca sclav de fraţii lui şi a suferit multe nedreptăţi în Egipt. Apoi a ajuns prim-ministru şi din această poziţie a fost în măsură să-şi salveze, de la moarte prin înfometare, ţara şi pe fraţii săi netrebnici. Aşa că, până nu ajungi la capătul poveştii, la fel ca Iosif, nu poţi şti niciodată dacă tot ce s-a întâmplat până acum este bun sau rău. Când un pictor începe să lucreze la un portret, tot ce vezi este doar o pată colorată. Va trebui să treacă ceva timp până când chipul dorit să capete contur. Toată lumea admiră portretul Mona Lisei, dar puţini ştiu că Leonardo a avut nevoie de patruzeci de ani pentru a-l termina. Când urci pe un munte, ai nevoie să depui un efort semnificativ înainte de a te bucura de priveliştea ce se vede de pe culmi.”

„Dar oamenii care mor aici, în închisoare”, a intervenit Iosif, „nu vor mai vedea niciodată această privelişte.”

„Pe de altă parte, o perioadă petrecută în închisoare ar putea să-i ajute pe oameni în drumul lor spre culmi. Ar mai fi reuşit tovarăşul Gheorghiu-Dej să ajungă la putere în România dacă nu ar fi fost şi el în închisoare, la fel ca noi?”

„Bine, dar cum rămâne cu cei care nu supravieţuiesc pentru a se bucura din nou de libertate?”

„Lazăr a murit sărac şi bolnav”, i-am răspuns. „Dar Isus ne spune într-una din parabolele Sale că îngerii l-au dus direct pe tărâmul binecuvântărilor veşnice. După moarte vom avea cu toţii parte de o recompensă. Doar când vom vedea sfârşitul tuturor lucrurilor vom putea spera să înţelegem pe deplin.”

Iosif a promis că va chibzui la toate acestea.

8

Un tratament rapid contra durerii de dinți îl reprezintă veștile bune și scrisoarea care mi-a venit într-o bună zi mi-a înălțat duhul până la ceruri, pentru că am aflat din ea că soția mea era liberă. Era încă obligată să nu părăsească Bucureștiul, dar fiului meu i se permitea să-mi facă o scurtă vizită! Scrisoarea se încheia aici; aceasta era toată informația permisă.

Mihai avea nouă ani când am fost arestat, acum avea cincisprezece. Nu mi-l puteam imagina deloc pe fiul meu atât de mare. Fuseserăm întotdeauna foarte apropiați. Am fost cuprins de îngrijorare la gândul întâlnirii. Când a sosit timpul, m-au dus într-o încăpere mare, unde trebuia să stau într-o gheretă care avea o ferestruică asigurată cu trei gratii metalice și care era atât de mică, încât vizitatorul putea vedea doar o parte din chipul deținutului. Gardianul a strigat: „Mihai Wurmbrand!” și fiul meu a venit și s-a așezat în fața mea. Era palid, slab, cu obrajii supti și cu un început de mustăcioară.

Mi-a spus cu mare grabă, de teamă de a nu fi oprit: „Mama îți transmite că nu trebuie să fii trist, chiar dacă va fi să mori în închisoare, pentru că oricum ne vom întâlni cu toții în rai”.

Primele lui cuvinte! Pline de consolare, ce să zic! Nu știam dacă să râd sau să plâng. Am făcut un efort pentru a-mi stăpâni emoțiile și l-am întrebat: „Ce face mama? Aveți destulă mâncare acasă?”

„Este bine, și-a revenit”, mi-a răspuns el. „Și avem mâncare. Tatăl nostru este foarte bogat.”

Gardienii desemnați să asiste la întâlnirea noastră au zâmbit. S-au gândit că probabil soția mea se recăsătorise.

La fiecare întrebare, Mihai găsea răspuns în câte un verset din Biblie, astfel încât în cele câteva minute care ne-au fost permise

am primit puține informații cu privire la familie; mi-a spus însă că îmi lăsase un pachet la gardienii de la poartă.

Am primit pachetul a doua zi, deși depășea numărul de pachete care ne era permis; și asta deoarece Mihai îl dăduse pentru „Richard Wurmbrand”. Celelalte veniseră pe numele meu de detenție, Vasile Georgescu. La scurt timp după această vizită, restricțiile ne-au fost reintroduse în totalitate: nu mai aveam voie să primim nici vizite, nici pachete și nici scrisori.

9

Înainte de a se încheia acea perioadă de relaxare a regimului din penitenciar, unul dintre paznici a adus în celula noastră un coș. Conținea cearceafuri și prosoape – articole de un lux inimaginabil pentru noi toți – în cantitate mult mai mare decât am fi avut nevoie.

„S-a greșit la numărătoare”, a spus Emil, un croitor. „Hai să le tăiem pe cele care sunt în plus și să ne facem haine! Pot să confecționez câteva cămăși călduroase din materialele astea.”

Ion Madgearu, un avocat, a spus cu vădită nemulțumire: „Ar însemna să furăm din proprietatea statului.”

„Cine o să știe? Nu au nici un inventar!”

„Sunt deținut politic, nu hoț.”

„Ești doar un cap pătrat!”

S-au făcut două tabere și cearta s-a amplificat rapid. Iosif m-a întrebat ce părere am eu.

„Tot ce este 'proprietate a statului' este furat de la noi. Am fost lăsați în zdrențe și cred că suntem îndreptățiți să ne luăm înapoi ce putem. Avem, cel puțin față de familiile noastre, datoria să supraviețuim iernii. Este exact același lucru ca atunci când gardianul vine dimineața pe jumătate adormit și întreabă: 'Câți sunteți în celulă astăzi?' Noi încercăm să dăm un număr mai mare

pentru a obține puțină pâine în plus – și nu ni se pare că procedăm greșit!”

Madgearu a răspuns: „Eu prefer să mă țin de lege”.

„Dar orice lege este nedreaptă față de cineva”, i-am replicat eu.

„Legea îi spune unui milionar, căruia nu-i lipsește nimic, să nu fure; și îți pretinde la fel și dumitale și celorlalți oameni care nu au nimic. Isus însă l-a scuzat pe David pentru lucrurile neîngăduite pe care le-a făcut atunci când îi era foame.”

Madgearu ne-a acceptat până la urmă poziția, dar mai târziu mi-a spus de ce evită să facă astfel de compromisuri.

„Am fost procuror și am trimis sute de oameni la închisoare. Mă gândeam: *Ei bine, ce importanță are ce spun eu. Partidul îi va trimite oricum la închisoare.* Când, ceva mai târziu, am fost scos șa ispășitor pentru anumite greșeli și am primit o condamnare de cincisprezece ani, nu mi-a venit să cred. M-au trimis la minele de plumb din Valea Nistrului. Acolo, un deținut creștin s-a apropiat cu multă prietenie de mine. Își împărțea mâncarea cu mine și-mi purta de grijă cu multă dragoste. Mi se părea că ne mai întâlniserăm cândva și l-am întrebat de ce a ajuns în închisoare. 'O, mi-a spus el, l-am ajutat pe un prieten care era într-o situație grea, ca și tine. A venit la mine acasă, deoarece avea nevoie de hrană și de adăpost. Apoi a fost arestat ca partizan și mie mi-au dat o condamnare de douăzeci de ani.' 'Ce urâciune!' am exclamat eu, iar el mi-a aruncat o privire foarte ciudată... Atunci, dintr-o dată, mi-am amintit. Eu fusesem procurorul care-l acuzase și ceruse sentința! Omul acela nu mi-a reproșat niciodată nimic, dar exemplul lui de a-mi întoarce bine pentru rău m-a convins să devin creștin.”

10

Iosif cânta în timp ce proba cămașa pe care i-o făcuse Emil din prosoapele primite în plus. Semăna cu o tunică, având doar o

gaură pe unde să-și poată băga capul, dar el era fericit că simțea ceva nou și curat pe piele. „Proprietatea statului! Toată lumea fură câte ceva în zilele astea”, a spus el cu un aer mulțumit.

Stavrat a comentat: „O ia de bună. În zece ani am fost transformați într-o națiune de hoți, mincinoși și spioni mizerabili. Proprietarii de pământ fură produse de pe pământul care odinioară a fost al lor; țăranii fură de la cooperative; chiar și frizerii fură câte o lamă din prăvălia care înainte a fost a lor. Apoi trebuie să-și acopere furăciunile. Dumneata, domnule pastor, ți-ai plătit absolut corect impozitele?”

Am recunoscut că nu găsisem nici un motiv pentru care să dau partidului ateu banii enoriașilor.

„Cred că următorul pas va fi predarea hoției în școli, ca materie de învățământ”, a spus Stavrat.

A intervenit și Iosif: „La școală nu dădeam atenție la nimic din ce se spunea. Profesorii ne spuneau că Basarabia, despre care toată lumea știe că ne-a fost furată, a fost dintotdeauna pământ rusesc.”

„Bun băiat!” a exclamat generalul.

„Sper că le vei respinge și învățătura pe care o dau împotriva religiei, Iosif!” am adăugat eu și i-am povestit despre un profesor pe care-l cunoșteam, și care predă lecții de ateism. „După ce-și făcea cruce în ascuns, la el în birou, cerându-I iertare lui Dumnezeu, se ducea înaintea studenților și le spunea că Dumnezeu nu există.”

„Da, normal”, a remarcat Iosif, „cu siguranță că-l spionau.” Bietul băiat nu-și putea imagina o lume în care nu trebuia să te uiți cu băgare de seamă în jur înainte de a-ți deschide gura să spui ceva.

Discuția s-a îndreptat spre un informator nou, Jivoin, care dezertase din armata iugoslavă și fusese arestat la graniță ca spion. Acum, pentru a se pune bine cu conducerea închisorii, făcea pe anti-titoistul și le făcea necazuri gardienilor, raportându-i în cazul

în care îi vedea că nu sunt destul de stricți cu regulile impuse deținuților.

„Unii dintre noi ne-am gândit să-i administrăm o corecție lui Jivoin”, a spus Iosif într-o zi. „Dacă sărim mai mulți pe el, nu vor putea să ne pedepsească prea rău.”

„Mai așteptați o zi”, i-am sugerat eu. „Am o idee care s-ar putea să dea rezultate mai bune.”

Jivoin era obișnuit ca toți din celulă să-i întoarcă spatele, așa că s-a simțit flatat când m-am apropiat de el și l-am întrebat despre țara lui. După scurt timp a început să-mi spună anecdote din Croația și proverbe sârbești, să-mi povestească despre frumusețea ținuturilor din Muntenegru, a cântecelor și dansurilor. Sub îndemnurile mele devenise din ce în ce mai incitat.

„Care-i noul vostru imn național?” l-am întrebat.

„O, e fantastic; nu l-ai auzit niciodată?”

„Nu, dar mi-ar plăcea tare mult să-l aud.”

Plin de încântare, Jivoin a sărit în picioare și a început să cânte cu voce tare. Gardienii care erau afară au recunoscut imnul titoist abia când Jivoin a ajuns la refren. L-au luat și l-au dus direct în fața ofițerului politic.

„Bun așa, cred că s-a terminat cu el”, a spus Iosif și am început toți să râdem.

Nu a trecut mult timp după neutralizarea lui Jivoin, când a fost adus la noi în celulă căpitanul Stelea, fost membru al Gărzii de Fier. Părăsise cu mult regret în celula din care venea un vechi tovarăș de arme.

„Cum îl cheamă?” a întrebat generalul Stavrat.

„Ion Coliu”, i-a răspuns Stelea. „A fost adus în celula mea chiar în noaptea următoare sosirii mele la Târgu Ocna și am petrecut foarte mult timp povestind despre vremurile de odinioară.”

Stavrat l-a întrebat atunci dacă îi spusese lui Coliu vreun secret pe care îl păstrase ascuns în timpul interogatoriilor și torturii.

„Da, absolut totul”, i-a asigurat Stelea. „A fost ani de zile cel mai bun prieten al meu. Bag mâna-n foc pentru el.”

Când Stavrat i-a dezvăluit lui Stelea că Ion Coliu devenise cel mai înjurat informator de la Târgu Ocna, acestuia nu i-a venit să creadă. Am fost rugat și eu să confirm acest fapt. Stelea a rămas câteva ore nemișcat ca o statuie, pe bancheta sa. Apoi a sărit dintr-o dată în picioare și a început să strige isteric și să se lupte cu noi, până au venit gardienii și l-au luat.

În fiecare penitenciar există o încăpere specială pentru cei care cedează psihic. Sunt lăsați să delireze și să strige, să-și facă nevoile pe jos și să se bată unii cu alții, uneori până când se omoară. Mâncarea le este împinsă printr-o trapă a ușii și lăsată acolo. Nici un gardian nu-și riscă viața intrând la ei.

11

Mai erau doar câteva săptămâni până la încheierea condamnării lui Iosif. Mi-a spus că este mereu cu gândul la viitor: „Sora mea din Germania va face tot ce se poate pentru a reuși să ajungem împreună în America. Mă voi pune la punct cu engleza și am să învăț o meserie!”

Dar sentimentele lui erau încă tulburate din cauza feței desfigurată. Într-o seară i-am povestit despre Helen Keller, care deși oarbă, surdă și mută, a devenit una dintre cele mai mari personalități ale Americii. A rămas fascinat când i-am spus cum a învățat singură să cânte la pian, ajutându-se doar de o bucată de lemn rezonant, pe care îl ținea în dinți – celălalt capăt fiind fixat în pian; i-am spus de asemenea cum, prin eforturile ei, o mulțime de oameni orbi au putut beneficia de alfabetul Braille.

„Într-una din cărțile ei faimoase scria că, deși nu a putut vedea niciodată frumusețea cerului înstelat, ea are cerul în inima sa. De aceea a putut să se adreseze cu atâta forță unei lumi pline de oameni

Am răspuns povestindu-i lui Stancu despre o tânără ai cărei părinți au forțat-o să se mărite cu un om bogat. După ani de nefericire, femeia s-a îndrăgostit de croitorul ei și a plecat să trăiască împreună cu acesta. Mulți dintre cei care respectă învățăturile Bisericii nu au vrut să mai aibă de-a face cu ea. Să trăiești cu un bărbat în afara căsătoriei este fără îndoială un păcat, dar eu am încercat să-i înțeleg situația. Părinții ei, prin bătaie și prin alte mijloace, au silit-o să intre în această relație. Cel mai bun lucru de făcut nu era să o disprețuiești pe această femeie ci să o ajuți, încurajând-o să pună în ordine, din punct de vedere legal, o situație care oricum nu mai putea fi schimbată. Le-am cerut credincioșilor să nu o judece prea aspru.

Tânăra a venit plângând să-mi mulțumească. I-am spus că registrul în care sunt notați membrii bisericii nu este același cu registrul pe care îl păstrează Dumnezeu în cer. 'Domnul înțelege, chiar dacă nu este de acord cu sentimentele care te-au adus în brațele unui alt bărbat. Dumnezeu continuă să te iubească.' Și-a încolăcit brațele în jurul gâtului meu și m-a sărutat și, chiar în acel moment soția mea a intrat în camera în care ne aflam."

Ceilalți s-au amuzat de finalul acestei scurte istorii și Stancu chiar m-a întrebat: „Și cum ai reușit să-i explici situația soției tale?”

„N-am avut ce să-i explic atunci”, am spus. „Femeia a trăit fericită alături de croitorul ei, iar când acesta a murit, câțiva ani mai târziu, i-am spus soției ce se întâmplase.”

17

Se presupune că penitenciarele încurajează homosexualitatea, dar noi n-am observat lucrul acesta. Poate că lipsa acestor practici s-a datorat bolii, epuizării și îngheșuielii în care eram forțați să trăim. Profesorul Pop se arăta foarte vehement când vorbea despre unul sau două cazuri mai suspecte.

Una dintre cele mai vechi lucrări religioase, "Manava-Dharma-Sastra, (Legile Lui Manu) spune: „Femeia este un altar pe care bărbatul aduce, ca jertfă plăcută lui Dumnezeu, sămânța sa”.

„Cei mai mulți dintre noi o percepem pe femeie într-un mod mult mai primitiv”, s-a plâns Stancu. „O considerăm ca pe ceva ce poate fi folosit, ca pe un obiect al plăcerii; o păpușă îmbrăcată frumos alături de care merită să te afișezi. O roabă care să curețe și să gătească sau un idol în a cărui slujire un bărbat se poate pierde pe el însuși. Nimeni nu pare să o vadă ca pe un egal, chiar și în cadrul bucuriilor sexuale.”

„Lucrul cel mai important este să alegi un partener care te poate face fericit”, a fost de părere preotul.

„Sau viceversa”, am sugerat eu. „Unul dintre cei mai fericiți bărbați pe care l-am cunoscut a ales-o pe cea mai neatrăgătoare fată din sat, pentru că s-a gândit că nu se va găsi nimeni altcineva care să se căsătorească cu ea.”

„Ce romantic!” a rostit Stancu ironic. Căsătoria nu este decât o înțelegere contractuală. Când părinții mei au găsit o fată drăguță, cu o zestre corespunzătoare, înțelegerea a și fost perfectată. Am fost amândoi destul de mulțumiți și ne-am văzut fiecare de viața proprie.”

„Deci, de fapt, voi nu sunteți căsătoriți”, am remarcat eu.

„Legătura a fost consfințită în biserică!”

„Eu cred că o căsătorie încheiată din interese financiare este nulă în ochii lui Dumnezeu, chiar dacă a fost binecuvântată de Papa de la Roma.”

Stancu a izbucnit în râs: „Atunci ar însemna că sunt o mulțime de căsătorii nelegitime în jurul nostru. Sunt mulți tinerii care se vând unor fete bogate, ca și fete tinere care sunt vândute unor bărbați bogați. Nu este mai puțin înțelept să fii evaluat după o înfățișare atrăgătoare, care nu rezistă în timp, decât după un cont substanțial în bancă, valoare ce poate fi mult mai durabilă?”

întotdeauna regulii de bază a bisericii creștine, de a rămâne curat în vorbă, gând și faptă înainte de căsătorie, și ai rămas credincios soției după căsătorie?”

Din 300 de deținuți, care se considerau cu toții creștini, doar doi bărbați au răspuns cu „da”. Unul era acel bătrân evlavios, părintele Suroianu, iar celălalt un băiat de cincisprezece ani.

Ne-am așezat apoi să comentăm rezultatele. Generalul Stavrat era de părere că „Biserica va trebui să regândească aceste lucruri. O armată nu poate porni la război folosind ordine cărora nu li se supune nimeni.”

„Dacă preotul predică ceva ce nu practică nimeni, tot ce spune el devine lipsit de valoare”, a remarcat Stancu, un fost jurnalist.

„Nu ne putem ridica împotriva Bibliei”, a obiectat preotul Novac.

„Sigur că nu”, am spus eu. „Dar cu toate că nu putem face compromisuri cu păcatul, trebuie să arătăm mai multă înțelegere față de păcătos. În vremurile biblice femeile aveau fețele acoperite și purtau haine care semănau cu niște corturi. Trebuia să fii un „virtuoz” al viciului pentru a duce o față în păcat. În zilele noastre, hainele femeilor sunt concepute astfel încât să-l ispitească pe bărbat, iar ocaziile se găsesc din abundență.

Ar trebui să ne amintim de felul în care a tratat-o Isus pe femeia prinsă în adulter. Nici unul dintre cei prezenți nu a îndrăznit să arunce primul piatra. S-au retras cu toții, iar Isus a întrebat-o: *'Femeie, nu te mai osândește nimeni? Du-te și să nu mai păcătuiești.'*”

Preotul s-a arătat îngrijorat: „Tinerii se bucură astăzi de atâta libertate! Au nevoie de îndrumare.”

Am fost de acord, dar am adăugat: „În același timp trebuie să-i învățăm că sexul este un dar pe care Dumnezeu l-a oferit omenirii. Trebuie să le spunem adevărul întreg pentru a nu-i lăsa pradă abordărilor obscene și perverse. Sexul are o natură divină.

de ce te aștepți ca femeile să fie caste, când în jurul lor mișună bărbați ca tine?”

Nova, un preot care de obicei era timid și retras, ne-a surprins pe toți prin cuvintele lui: „Nu întotdeauna soțul este cel rău. M-am străduit să-mi fac soția fericită. Credeam că am reușit. Când m-am întors acasă după prima întemnițare, ușa mi-a fost deschisă de un străin. Soția a ieșit și ea și mi-a spus: 'M-am căsătorit cu el, așa că te rog să pleci!' Am încercat să-i vorbesc, dar nu a vrut să mă asculte. 'Am avut deja destule necazuri; nu mai vreau contrarevoluționari la mine în casă', a strigat ea. Așa că mi-am petrecut prima noapte de libertate în sala de așteptare a unei stații de tren.”

„Mare prost!” a spus Frimu.

Petru, un fost aviator, l-a întrebat: „Ce s-a întâmplat în a doua noapte?”

Preotul s-a înroșit la față și s-a întors cu spatele.

Emil, un om de la țară, tremura de furie în timp ce ne povestea ce a pățit el când s-a întors acasă după condamnarea anterioară. „Căteaua noastră m-a mirosit de la jumătatea străzii. Și-a rupt lanțul cu care era legată și a alergat în întâmpinarea mea, iar când m-am lăsat pe vine a sărit și a început să mă lingă pe față. Apoi am intrat în casă și am găsit-o pe soția mea în pat cu un alt bărbat.”

S-a uitat la noi și ne-a întrebat: „Care dintre cele două s-a purtat ca o cățea, pastore?”

16

Partidul Comunist acționa intenționat în scopul alterării moralității oamenilor. Lăsând însă deoparte această realitate, era respectată oare învățătura creștină despre sexualitate? Luând în considerare discuțiile din închisoare, se părea că nu, și de aceea un grup restrâns de deținuți creștini au încercat să capete un răspuns mai exact, cu ajutorul unei întrebări simple: „Te-ai supus

sex și de toate perversiunile lui posibile. Își căutau refugiul în discuții fără sfârșit și adesea mă atacau cu întrebări provocatoare.

Bărații căsătoriți, care se gândeau la ceea ce ar putea face soțiile lor în libertate, erau cei care sufereau cel mai mult. Mai bine de jumătate dintre ele divorțaseră deja în absența soților; presiunea făcută asupra partenerelor de viață de a divorța de soții „contrarevoluționari” era foarte puternică și femeile care se lăsaseră deja prinse în legături cu alți bărbați nu mai aveau nici un motiv de a rezista acestor insistențe.

Unul dintre marii animatori ai acestor discuții obsesive despre sex fusese odinioară proprietarul unui mare magazin și – potrivit propriilor lui povestiri – sedusese multe din fetele drăguțe pe care le avusese ca angajate. Nicolae Frimu, un bărbat corpolent, de vârstă mijlocie, se mândrea cu porecla pe care și-o dobândise în închisoare, aceea de „Seducătorul”. Se lăuda mereu cu soția sa, o tânără actriță care, după cum spunea el, îl adora.

Când a fost chemat într-o zi în biroul comandantului, se aștepta să primească rezultatul recursului făcut împotriva condamnării. „Voi ieși curând de-aici”, a spus el, „și atunci...” și-a sărutat zgomotos degetele, în mod sugestiv.

S-a întors curând în celulă, plin de furie. „Recursul mi-a fost respins, iar ea a divorțat și s-a recăsătorit!” a explodat el. Minute în șir a descris neobosit felul în care se va răzbuna pe femeie și pe noul ei soț, directorul unui teatru de stat. Alți soți abandonți îl încurajau, strigând și râzând cu amar în timp ce își imaginau pedepse care mai de care mai crude și mai atroce.

Le-am spus: „Bine, dar câți dintre noi le-am fi rămas credincioși soțiilor noastre dacă noi am fi fost liberi și ele în închisoare?”

„Nu începe să ne ții prelegeri!” a strigat Frimu.

„Îmi pare rău pentru veștile rele pe care le-ai primit”, i-am răspuns. „Dar tu vorbești mereu despre fetele pe care le-ai amăgit;

Am devenit prieten cu Losonczi. Era un om interesant, un bun gospodar de la țară, al cărui bun-simț strălucea printre convingerile ciudate pe care le susținea ca martor al lui Iehova. Am aflat că secta îl alesese pe el, nu el alesese secta. După ce fusese dezamăgit de Biserica Ortodoxă și fiind în căutarea unei experiențe religioase datorită unei crize personale, a îmbrățișat prima formă de credință pe care a întâlnit-o. Existau mulți astfel de „refugiați” din sânul confesiunilor mai mari. Dacă Losonczi s-ar fi integrat într-o confesiune recunoscută de stat – cum erau cea baptistă sau cea adventistă, în locul celei ilegale a Martorilor – n-ar fi avut de ispășit acum o sentință de douăzeci de ani de închisoare.

Într-o zi, pe când stăteam de vorbă, m-a întrebat: „Știi de ce mă aflu aici, de fapt?” Mi-a mărturisit că nu ispășea doar din cauză că partidul îi ura pe „martori” pentru atitudinea lor rigidă. „Cu ani în urmă am comis un mare păcat sexual. M-am pocăit și L-am rugat pe Dumnezeu să-mi îngăduie să sufăr și să-mi ispășesc această vină. Sunt aici tocmai pentru a continua să ispășesc.”

Losonczi era pe moarte și nu era în starea potrivită pentru a auzi și înțelege alte doctrine.

„Chiar și cei mai mari sfinți își supun cu multă dificultate pornirile carnale”, i-am spus. „Isus a știut lucrul acesta. El a plătit pentru păcatele noastre și nu mai ai nevoie să ispășești și dumneata acum.” Mi-a răspuns: „Totuși, nu pot să uit”.

Câteva zile mai târziu m-am întors la el în cameră, dar i-am găsit patul gol. Murise în timpul nopții.

15

Bătrânul murise gândindu-se încă la păcatul sexual din tinerețea lui și nu era singurul chinuit de astfel de gânduri. Sexul reprezenta o tortură continuă pentru toți cei închiși. Deținuții stăteau toată ziua lăncezind, cu capul plin de scene imaginare de

ne gândeam la cât de buni suntem în comparație cu el, a sosit fiul său, cu patru saci de făină. I-a pus jos la ușa bisericii și ne-a spus: 'Asta-i rugăciunea lui tata'. Omul acela a făcut ceva pentru a pune temelie Împărăției lui Dumnezeu."

„Ai primit răspunsul pe care-l doreai, Boris!” am adăugat și eu. „Biblia a promis că evreii vor fi adunați de la marginile pământului și că li se va da înapoi împărăția, pe teritoriul palestinian – dar profeția putea să mai aștepte încă o mie de ani dacă oameni ca Herzl și Weizmann nu ar fi lucrat din greu și nu s-ar fi luptat pentru a o aduce la împlinire.”

Ceilalți deținuți-pacienți din această cameră a morții, cu chipuri cadaverice și priviri grave, m-au întrebat atunci care este semnificația rugăciunii și cum poate ea ajuta pe cineva. Am început să gândesc cu glas tare: „Mulți Îl percep pe Dumnezeu ca pe un om bogat la care pot apela pentru a primi diferite favoruri. Mulți au o credință superstițioasă. Dar noi, creștinii care ne aflăm în închisoare, știm că trebuie să încercăm să atingem o formă mai pură a religiei, chiar dacă nu este accesibilă pentru toți. Rugăciunile noastre iau forma meditației, a acceptării, a dragostei.

Milioane de oameni strigă către Tatăl în fiecare zi. Dar din moment ce noi suntem copiii lui Dumnezeu și copiii preiau din responsabilitățile părinților, aceste rugăciuni se întorc și spre noi. Nu este Tatăl, Cel la care se roagă cu toții, în inima mea?

Așa că atunci când spun 'Sfințească-se Numele Tău' eu trebuie să sfințesc Numele lui Dumnezeu. 'Să vină Împărăția Ta' - trebuie să mă lupt pentru a pune capăt stăpânirii pe care fiarele dezlănțuite o exercită asupra unei mari zone a lumii. 'Să se facă voia Ta' - deci voia oamenilor buni, nu a celor răi. 'Iartă-ne greșelile' - deci și eu trebuie să iert. 'Nu ne duce în ispită' - deci trebuie să-i ajut și pe cei din jur să nu cadă în ispite. 'Scapă-ne de cel rău' - deci trebuie să fac tot ce pot pentru a-i elibera pe oameni de sub puterea păcatului.”

M-a apucat de încheietura mâinii. „Este nevoie de o explicație, nu-i așa? An de an deținuții se roagă pentru libertate, pentru informații despre familiile lor, pentru a se putea bucura de singura lor masă zilnică. Și ce obțin ca răspuns? Nimic!”

Boris a continuat: „Am fost la Jilava, cea mai nenorocită închisoare din România. Prietenii mei se rugau: 'Dumnezeul nostru, dacă ne iubești, dă-ne să mâncăm ceva care să nu aibă viermi!'”

„Și ați primit o mâncare mai bună?” a întrebat Losonczi.

„Nu, din contră, mai rea!”

„Când te tratează medicul”, am intervenit eu, „nu-ți pròduce uneori și durere? Gândeți-vă o clipă la animalele care mor în cadrul unor experimente științifice. Dacă unul dintre câinii de acolo ar ști că trece prin toate acele neplăceri pentru a salva viața a milioane de ființe superioare, nu ar accepta suferința și chiar moartea, fără să se opună măcar? Eu cred că suferința noastră de acum va sluji generațiilor viitoare. Isus Și-a purtat propria suferință știind că va duce la mântuirea omenirii.”

Losonczi a intervenit și el: „Peste tot în lume, în fiecare zi, oamenii rostesc rugăciunea 'Tatăl nostru' și proclamă venirea Împărăției Lui, care totuși întârzie să sosească. Dar cred că știu de ce. Pentru că oamenii care se roagă astfel nu își doresc cu adevărat ceea ce cer! Ei spun, 'Să vină Împărăția Ta', dar nu este o rugăciune făcută din inimă. Ceea ce vor, în realitate, este întoarcerea Gărzii de Fier, sau venirea americanilor, sau întoarcerea regelui, sau a oricui altcuiva care să vină și să-i ajute.”

Boris asculta cu atenție.

„Dar ultimul lucru la care se gândesc, poți fi sigur, este Împărăția Cerurilor, deși ar putea-o avea, în mod sigur, dacă s-ar gândi și ar munci pentru ea. În satul meu, am ținut odată un serviciu de rugăciune pentru săraci. Toată lumea se adunase acolo, cu excepția unui țaran prosper, al cărui scaun era gol. În timp ce toți

răzbune pe ei. După șase ani petrecuți în închisoare, i s-a înscenat un proces rapid, în urma căruia a fost condamnat la moarte și executat.

Boris fusese pentru scurt timp în apropierea lui, înainte de moarte. Ne-a povestit că Pătrășcanu, cel care contribuise atât de mult la aducerea comuniștilor la putere, a fost torturat de aceștia înainte de moarte. S-a plâns de frig și l-au îmbrăcat în haine groase, după care l-au pus în lanțuri. „Încă ți-e frig?” l-au întrebat și au încălzit celula și mai tare, până când Pătrășcanu, gâfâind și leoarcă de transpirație, i-a rugat să pună capăt șuvoiului de căldură. I-au făcut cum a dorit, dar după ce l-au dezbrăcat în cămașă au răcit celula până la temperatura de îngheț. Așa că Pătrășcanu a fost, pe rând, fiert și apoi înghețat de nenumărate ori. Din cauză că se încăpățâna să nu moară, l-au scos afară și l-au împușcat.

Boris mi-a spus în final: „Înainte să moară mi-a zis: 'Dacă îl vei întâlni pe Wurmbrand, să-i spui că a avut dreptate.'”

Între timp a apărut și doctorul Aldea care i-a spus lui Boris că va trebui să-l ducă în Camera 4.

14

Am petrecut cât de mult timp am putut alături de Boris în „camera morții” și după câteva zile părea că începe să se simtă mai bine. Firea lui mândră nu-l lăsa să mărturisească, dar se vedea că era fericit să revină într-o atmosferă în care putea gusta din nou puțină bunătate umană.

Mi-a făcut semn spre vecinul de pat, un martor al lui Iehova: „Bătrânul Losonczi se roagă pentru mine. Spune suficiente rugăciuni pentru amândoi.” Apoi, ridicând, vocea, i s-a adresat direct: „Losonczi, Îi spui totul lui Dumnezeu, nu-i așa?”

„Îi cer să ne facă bine la toți”, i-a răspuns bătrânul.

„Nu mi-ai răspuns la întrebare încă”, a continuat Boris. „Te trage de picior, probabil; te testează ca pe Iov!”

Sosise în închisoare un nou lot de deținuți, iar unul dintre ei, care fusese bătut foarte rău, a trimis vorbă că vrea să mă vadă. Am plecat de-a lungul coridorului, însoțit de profesorul Pop.

Îl chema Boris. De când se sfârșise programul de reeducare, bătrânul sindicalist trecuse prin mai multe penitenciare. Zăcea pe podeaua de piatră, acolo unde îl aruncaseră gardienii. Cei din celulă erau afară, pentru exercițiile fizice, și nimeni nu-i dăduse nici o mână de ajutor, până când Pop a trecut prin apropiere și l-a zărit. L-am așezat pe o banchetă-pat. Cămașa murdară îi era îmbibată cu sânge închegat. Am reușit să i-o scoatem provocându-i dureri mari, deși ne-am străduit să o facem cu grijă. A ieșit la iveală un spate brăzdat de urme de lovituri, unele mai vechi, altele mai proaspete. Aceasta era răsplata căpătată în schimbul cooperării cu reeducatorii, răsplată pe care o primiseră toți cei care au sperat să-și atragă bunăvoința partidului prin mânuirea bătei.

Deținuții au început să intre și mulți dintre ei îi aruncau lui Boris priviri încărcate de ură și reproș.

„Mi-am căutat-o”, a spus Boris în timp ce Pop și cu mine îi curățam rănille.

„Și ai obținut-o!” i-a aruncat în replică unul dintre deținuți.

Boris m-a apucat de mână: „Am întâlnit pe cineva pe care-l cunoști. Pătrășcanu mi-a dat un mesaj pentru dumneata.”

Boris ne-a spus că Lucrețiu Pătrășcanu, fostul ministru comunist al Justiției, cel cu care împărțisem celula după arestarea mea din 1948, murise. În timpul aceluși an de confuzie și temeri care a urmat morții lui Stalin, șefii partidului au trăit aceeași spaimă ca gardienii noștri, și anume că s-ar putea confrunța cu o contrarevoluție. Pătrășcanu, care se afla în detenție, le-a apărut drept o personalitate ce se bucura de suficientă popularitate pentru a fi în stare să conducă o mișcare de eliberare pentru ca apoi să se

O altă lovitură dată credincioșilor a reprezentat-o soarta lui Petrache Lupu, cunoscut drept „ciobanul sfânt” de la Maglavit. În timp ce-și păștea oile, cu mulți ani înainte, i-a apărut în față chipul unui om bătrân. Acesta i s-a prezentat ca fiind Dumnezeu și i-a spus că trebuie construite mai multe biserici și de asemenea trebuie strânși bani și dați săracilor. Deși Lupu era un sifilitic ereditar și avea o vorbire de neînțeles, oamenii au dat crezare poveștii lui. Au venit cu miile să-l întâlnească. Când a izbucnit războiul, a fost dus pe front pentru a-i încuraja și inspira pe soldați, care se înghesuiau să-i sărute mâna. Mergea de la un batalion la altul spunându-le oamenilor că Dumnezeu dorea ca ei să ucidă cât mai mulți ruși. După ce comuniștii l-au arestat, Petrache Lupu i-a întrebat pe colegii de detenție când vor veni americanii să-i elibereze. „Ce nevoie ai tu de yankei?” l-au întrebat ei. „Bătrânul tău o să te elibereze repede, nu?” La care Lupu a mustăcit: „I-ar plăcea lui s-o facă, dar nu are pușcă!”

Preoții ortodocși citau cu tristețe încă un caz nefericit: acela al călugărului făcător de minuni, Arsene Boca, ai cărui apropiați spuneau că nu aveai nevoie să-i mărturisești păcatele, întrucât le știa doar aruncându-ți o privire. Boca a petrecut un timp în detenție, apoi și-a abandonat activitatea monahală, s-a căsătorit și a trăit la fel ca ceilalți oameni.

Multe dintre loviturile aplicate de partid vieții religioase din România au retezat mai curând niște ramuri ale unor atitudini superstițioase, în timp ce curente de credință autentică s-au întărit mai mult ca oricând înainte. Totuși, omul are o așa natură sufletească, încât atunci când o superstiție religioasă îi este luată în mod agresiv, ajunge să pună în loc o superstiție ateistă. În locul unor imagini sfinte, mulți au ajuns să-l venereze pe Stalin, acest asasin în masă; iar al doilea diavol se dovedise a fi chiar mai rău decât primul.

În afara închisorilor, suferințele Bisericii creștine în aceeași măsură. Am aflat de la preoți ortodocși, proaspăt arestați, că patriarhul Iustinian devenise în totalitate o marionetă a partidului.

Una dintre cele mai condamnabile fapte ale sale a fost tratamentul pe care i l-a aplicat maicii Veronica, o măicuță venerată pe tot cuprinsul României. Cu mai mulți ani în urmă, fiind o tânără fată de la țară, fără școală, a mărturisit că avusese parte de o viziune a fecioarei Maria. Aceasta îi apăruse pe când Veronica se afla în câmp și i-a spus că în acel loc trebuie construită o mănăstire de maici. După alte câteva relatări ale unor apariții similare, au început să se strângă contribuții bănești și 200 de fete i s-au alăturat în vocația monahală. În anii care au urmat, mănăstirea a devenit un loc de pelerinaj, asemenea celui din Lourdes, iar după ce comuniștii au preluat puterea, legenda conform căreia maica Veronica avea să salveze România a căpătat o nouă dimensiune. Într-o bună zi, Iustinian a sosit într-o limuzină neagră și a luat o serie de măsuri administrative, începând cu demiterea preotului care slujea biserica mănăstirii. Apoi, din poziția lui de conducător al Bisericii, le-a spus călugărițelor că își pierdeau vremea pregătindu-se pentru viața de apoi; ar fi mult mai bine să meargă și să-și satisfacă plăcerile vieții acesteia. De ce să-și refuze drepturile sexuale de dragul unei fericiri viitoare iluzorii? Măicuțele și-au acoperit urechile la auzul acestor lucruri și au refuzat să părăsească mănăstirea. Prin urmare, vizita lui Iustinian a fost urmată de o razie a Securității. Călugărițele care nu au acceptat să-și calce jurământul au fost tratate într-un mod oribil și, în final, mănăstirea a fost închisă.

Vestea aceasta a șocat întreaga țară. Conducerea partidului a fost chiar îngrijorată pentru o vreme. Maica Veronica a fost supusă unei presiuni puternice, într-o închisoare secretă, și forțată să afirme că vedeniile ei nu fuseseră decât o minciună. După eliberare, s-a măritat și a avut copii. Acesta a fost sfârșitul acestui „Lourdes românesc”.

I-au zis ei, au mâncat pâine din cer. Moise le-a dat-o." Isus le-a răspuns: „Eu sunt pâinea vieții. Oricine vine la mine nu va flămânzi și nici nu va înseta vreodată. Părinții voștri au mâncat și sunt morți. Eu vă vorbesc despre pâinea care vine din cer și care dă viață veșnică celui ce o mănâncă.”

A doua zi, Iosif s-a dus să-i slujească pe bolnavii din Camera 4, așa cum făcea tot mai des în ultimul timp. Când ne-am întâlnit, în cursul serii, mi-a spus: „Îmi doresc, mai mult decât orice altceva, să fiu și eu un creștin autentic”. L-am botezat cu puțină apă pe care am scurs-o dintr-o cană de tablă, rostind asupra lui cuvintele Scripturii: „În Numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh”. Înainte de a fi eliberat din penitenciar, inima i-a fost vindecată complet de amărăciunea și frustrarea care-l stăpâniseră ani de zile.

În ziua plecării, m-a îmbrățișat. Avea lacrimi în ochi când mi-a spus: „M-ați ajutat cu atâta dragoste de parcă ați fi fost tatăl meu. Acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, simt că pot sta pe picioarele mele.”

După mai mulți ani ne-am reîntâlnit. Crescuse în viața lui de credință și era mândru acum de cicatricile pe care odinioară le urâse atât de mult.

12

Conducerea închisorii noastre a depășit destul de repede temerile iscate de moartea lui Stalin. În lagărele de muncă din Siberia se produsese o mulțime de tulburări și ai noștri erau decizi să nu arate nici un fel de slăbiciuni. Au fost reintroduse vechile restricții, fiindu-le adăugate altele noi. Ferestrele au fost închise și vopsite, în ciuda protestelor medicilor. Puteam să le mai deschidem doar vreo doi-trei centimetri în timpul nopții, când gardienii nu le mai puteau vedea. Vara, căldura și mirosul deveneau insuportabile.

I-am spus lui Trăilescu: „Ia-o și pe a mea. Știi cât de foame îți este.” A ridicat din umeri și și-a îndesat pâinea în gură.

În acea după-amiază ședeam împreună și traduceam în engleză versete din Noul Testament, când Iosif mi-a spus la un moment dat: „Am citit de-acum, aproape tot ce a spus Isus, dar mă tot întreb cum a fost El, ca om.”

I-am răspuns: „Am să-ți spun. Când mă aflam în Camera 4, era acolo un pastor întotdeauna gata să dea tot ce avea – ultima lui bucățiță de pâine, medicamentele sale, jacheta de pe el. Și eu am dat din lucrurile mele uneori, chiar dacă aș fi dorit să le păstrez. Dar au fost și momente în care nu mi-a părut de cei cărora le era foame sau erau bolnavi; am tăcut și mi-am văzut de ale mele. Celălalt pastor era cu adevărat asemenea lui Hristos. Aveai impresia că simpla atingere a mâinii lui îți putea aduce vindecarea și liniștea. Într-o zi vorbea unui mic grup de deținuți și unul dintre ei i-a adresat aceeași întrebare pe care mi-ai pus-o și tu mie: 'Cum este Isus, de fapt? N-am întâlnit până acum nici un om ca acela pe care-l descrii dumneata – atât de bun, de iubitor și de integru'. Într-un moment de mare curaj, cu simplitate și umilință pastorul i-a răspuns: 'Isus este ca mine'. Omul respectiv avusese de multe ori ocazia să guste din bunătatea reală a pastorului și a răspuns zâmbind: 'Dacă Hristos seamănă cu dumneata, atunci să știi că Îl iubesc'. Să știi Iosif, că momentele în care cineva poate spune un astfel de lucru sunt foarte rare. Dar pentru mine asta înseamnă să fii creștin. Să crezi în El nu-i mare lucru. Să devii ca El însă este cu adevărat mareț.”

„Domnule pastor, dacă Isus seamănă cu dumneavoastră, să știți că-L iubesc și eu”, a spus Iosif. În ochii lui se puteau citi curăția și pacea.

Momentul s-a consumat și am trecut mai departe la lecțiile noastre. I-am spus despre felul cum le-a răspuns Isus iudeilor care I-au cerut un semn pentru a putea crede în El: „*Înaintașii noștri,*

atât de multe boli. Până să i se găsească folosul real, mușegaiul era privit ca fiind ceva rău. S-ar putea ca în momentul acesta să mai avem câte ceva de învățat pentru a ajunge ca într-o bună zi să punem microbul de TBC la lucru în favoarea noastră. Când în sfârșit această boală incurabilă de care noi suferim acum va fi fost învinsă, copiilor noștri li se vor inocula, probabil, mici doze ale germenului pentru a le crește inteligența.

Dumnezeu a făcut cerul și pământul, viața ta și atât de multe alte lucruri frumoase, Iosif! Suferința ta are un rost, așa cum a avut și suferința lui Isus, pentru că moartea Lui pe cruce a fost cea care a adus omenirii mântuirea.”

Iosif tremura în cămașa lui cea nouă, care începuse deja să se rupă.

Mi-am scos jacheta de lână pe care mi-o trimiseseră rudele și i-am desfăcut căptușeala, oprind-o pentru mine. L-am convins apoi să ia el jacheta. Și-a strâns mâinile în jurul bustului său subțire pentru a-mi arăta cât de cald îi era. În ziua aceea, Iosif a început să deschidă ușa credinței. Totuși, mai era nevoie de ceva pentru a-l face să pășească cu totul într-o viață alături de Domnul.

Lucrul acesta s-a petrecut în timpul unei distribuiri a rațiilor de pâine. Acestea ne erau lăsate în rânduri, pe o masă, în fiecare dimineață. Fiecare porție ar fi trebuit să aibă o sută de grame, dar unele erau puțin mai mari, iar altele puțin mai mici. Deseori se nășteau certuri între deținuți când încercau să stabilească cine să ia primii și cine ultimii. Își cereau sfatul unii altora: care era cea mai mare bucată rămasă? După ce o luau, li se părea că au fost prost îndrumați și astfel ajungeau să se destrame vechi prietenii din cauza unei bucăți de pâine neagră. Când un deținut cu apucături mai rele, Trăilescu, a încercat odată să mă înșele, am băgat de seamă că Iosif era cu ochii pe noi, urmărind cu atenție reacțiile fiecăruia.

cu simțuri sănătoase, vorbindu-i – ea, cea oarbă și surdă – despre frumusețea creației lui Dumnezeu.”

I-am povestit, de asemenea, că Helen Keller se trăgea dintr-o familie bogată. Dacă ar fi fost la fel de „norocoasă” ca alte fete și ar fi beneficiat de toate simțurile fizice normale, ar fi putut ajunge să-și risipească viața pe lucruri de nimic. În schimb, ea a folosit ceea ce oamenii numesc „răul” situației ei ca pe un stimulent în obținerea unor realizări deosebite.

„Helen Keller este, probabil, un caz la o mie”, a observat Iosif.

„Nu. Sunt mulți asemenea ei. Scriitorul rus Ostrovski era orb, paralizat și atât de sărac, încât trebuia să-și scrie romanele pe hârtie de împachetat. Astăzi numele lui este cunoscut în toată lumea. Mulți dintre oamenii cunoscuți s-au luptat cu diverse boli. Schiller, Chopin, Keats au fost tuberculoși ca noi. Baudelaire, Heine și poetul nostru, Eminescu, au suferit de sifilis. Oamenii de știință ne învață că microbii acestor boli ne irită celulele nervoase și stimulează activitatea creierului, ascuțindu-ne inteligența și puterea de percepție, deși până la urmă ne pot produce nebunia sau moartea. TBC-ul îl poate face pe un om rău să fie și mai rău, dar pe cei buni îi face și mai buni; aceștia își dau seama că nu mai au mult de trăit și atunci vor să facă tot binele pe care îl pot face în timpul scurt care le-a rămas.”

Iosif îi ajută des pe cei din Camera 4. L-am întrebat într-o zi: „N-ai observat acea pace deosebită, acea bunătate și luciditate pe care o emană parcă cei care suferă de tuberculoză?”

A ridicat din sprâncene: „E-adevărat. Ce ciudat!”

I-am spus atunci: „Mii de ani, oamenii au considerat germenii de fungus – așa-zisul mucegai care crește pe ziduri – ca pe ceva rău. Apoi, cu vreo douăzeci și cinci de ani în urmă, Sir Alexander Fleming a găsit lucrul de valoare pe care îl ascundea acest mucegai și astfel a fost descoperită penicilina, medicamentul care vindecă

Le-am amintit că trebuie să condamnăm păcatul, dar să încercăm să-i înțelegem pe acești oameni nefericiți și să le iertăm căderea, așa cum o facem și cu alte erori omenești și, să încercăm să-i vindecăm. Mulți oameni mari din istorie au fost homosexuali: Alexandru Macedon, Adrian, Platon, Leonardo; și mulți au dovedit în lucrările pe care le-au făcut un spirit foarte înrudit cu spiritul creștinismului. Lista poate fi deschisă de Socrate – care a fost numit 'un creștin dinaintea lui Hristos' – și poate continua cu Michelangelo, iar în timpurile moderne, cu Oscar Wilde și cu Andre Dunant, cel care a fondat Crucea Roșie Internațională.

„Da, știi lista lor de onoare”, a răspuns Pop, „dar prea mulți dintre ei, mai ales în lumea artistică, și-au trâmbițat problema și au transformat o situație particulară într-una publică. Atât timp cât societatea condamnă această înclinație, ar trebui ca și ei să cultive măcar puțin mai multă discreție.”

Un rabin ne-a amintit de un sfat pe care îl dă Talmudul, acea carte de înțelepciune practică: „Se spune că dacă un rabin nu poate să-și țină sub control un impuls rău, ar trebui cel puțin să evite scandalul, acoperindu-și fața și ducându-se într-o altă localitate; și abia apoi să se întoarcă și să predice legea.”

Paul Cernei, un tânăr care odinioară făcuse parte din Garda de Fier, stătuse întins până atunci într-un pat din apropiere. La auzul acestor lucruri s-a ridicat în șezut și, coborându-și picioarele pe podea, ne-a spus: „Am să vă pun în față o problemă reală, una care mi-a făcut viața de nesuportat... Cu câțiva ani în urmă am întâlnit o fată – hai să-i spunem Jeni. Ne-am îndrăgostit. Nu mă lăsa niciodată să o conduc acasă, așa că într-un final m-am hotărât să merg și să-i cer tatălui său permisiunea de a ne căsători. Când am găsit casa și mi-am spus numele, el a ieșit la ușă și mi-a spus: 'Fiule, Jeni mi-a spus totul despre voi!' L-am privit îngrozit. Era rabin și purta pe piept steaua lui David. Eu eram un antisemit.

N-am știut ce să fac. Am murmurat încurcat că nu știam că Jeni vine dintr-o familie de evrei și am plecat grăbit.”

A făcut o pauză. „Nu m-am mai întâlnit deloc cu ea după aceea. Nu m-am mai căsătorit cu nici o altă fată și nu pot s-o uit. Am auzit că și ea este tot singură, necăsătorită.”

Cernei ne povestise într-un mod foarte mișcător această istorie. Stavrat a sugerat: „Când vei ieși din închisoare, poate nu va fi prea târziu...”

„Dar dacă ar fi să ne căsătorim”, a întrebat Cernei, „cine ar trebui să-și schimbe religia? Eu sunt ortodox, iar ea este evreică.”

„Fie credința ta are cu adevărat valoare pentru tine”, i-am spus eu, „și atunci nu o poți schimba pentru nimic în lume, fie nu are nici o semnificație și atunci poți să renunți la ea fără nici o problemă. Dar dacă vă iubiți unul pe celălalt, de ce să nu vă puteți păstra fiecare credința voastră?”

„Dar eu vreau să avem copii”, mi-a replicat el. „Asta înseamnă că va trebui să-i educăm fie într-o religie, fie în alta.”

M-am gândit că, pe măsură ce copiii cresc, Cernei și soția sa îi pot instrui în ambele religii – respectând fiecare credința celuilalt –, lăsându-i pe copii să aleagă singuri la momentul potrivit. „Ai putea face ca dragostea voastră să devină un mijloc prin care, cu răbdare și sensibilitate, să fie atrasă și ea spre adevăr.”

„Părinții ei nu vor fi niciodată de acord ca ea să-și schimbe religia”, a spus Cernei.

„Sigur că trebuie să le dea ascultare, dar nu este obligată să li se supună dacă își dă seama că ei greșesc.”

Stavrat a clătinat din cap: „Cinstește pe tatăl și pe mama ta”, a citat el.

„Dar, domnule general”, i-a spus Cernei, „tatăl meu a plecat de acasă pe când eu eram încă în leagăn. Mama a plecat cu un alt bărbat, iar eu am crescut într-un orfelinat.”

Nimeni nu a mai avut nimic de spus.

„Îmi doresc să fi încetat să mai gândesc înainte de a mă îndepărta de casa ei, în ziua aceea”, a continuat Cernei.

I-am auzit de multe ori pe deținuți vorbind în felul acesta. Suntem ca niște mașini cu farurile montate în spate; vedem stricăciunile pe care le-am făcut și oamenii pe care i-am rănit. Ne dăm seama prea târziu că, dacă ne-am fi oprit puțin în loc pentru a socoti costurile pe care familia, sănătatea sau respectul nostru de sine le au de plătit, nu am mai fi acționat așa cum am făcut-o.

După plecarea lui Cernei, generalul a comentat: „E un tânăr cu bun-simț. Oamenii condamnă de multe ori, în vremurile acestea, proasta educație primită de cei cu purtări rele, dar contează și moștenirea genetică. Avem grijă să creștem controlat diferite rase de animale, dar pe criminalii înrăiți și lipsiți de scrupule nu-i descurajăm nicicum în a-și transmite natura pe cale ereditară.”

Creștinii nu pot ignora această realitate fundamentală a eredității. Încercăm să-l remodelăm pe adult, să-l pedepsim pe criminal, dar nu le cerem niciodată celor care urmează să devină părinți să se gândească dacă nu cumva există ceva în moștenirea lor ereditară care i-ar putea face rău celui pe cale să se nască. Sexul nu are ca scop doar aducerea copiilor pe lume; are și propria sa valoare, făcând viața mai nobilă și mai fericită. Și tocmai aceasta este scuza pe care o invocăm când dăm naștere la copii, arbitrar, pentru o clipă de plăcere, uitând că procrearea este un act sacru.

Cei mai mulți deținuți, fiind permanent chinuți de foame, așază nevoia sexuală pe același plan cu mâncarea. La judecata finală, oamenilor li se va reproșa că nu i-au hrănit pe cei înfomețați; li se va reproșa, spun unii, și că nu au satisfăcut setea de iubire a partenerilor lor, ori de câte ori ar fi putut s-o facă, înnobilându-i pe aceștia și crescându-le bucuria de a trăi.

În mod sigur putem vorbi despre nedreptate sexuală, așa cum vorbim și despre nedreptate socială și economică. Este una dintre cele mai mari cauze ale suferinței umane. Dar în această situație,

orice lege, chiar și legea divină, conține în mod inevitabil un element de nedreptate, din cauză că impune aceleași responsabilități unor oameni care trăiesc vieți și circumstanțe diferite, inegale. Legea stabilește aceleași reguli pentru bogat și pentru sărac, pentru cel lipsit de relație sexuală ca și pentru cel suprasaturat de sex, pentru ignorant și pentru intelectual.

Căsătoria ar trebui să fie o chestiune de onoare. Este o datorie pe care ți-o iei asupra ta: aceea de a fi credincios. Iubirea este un sentiment și toate sentimentele sunt schimbătoare: nimeni nu iubește și nu este mândros continuu, cu aceeași intensitate. Este o lege a naturii care face ca pasiunea să scadă în intensitate pe măsură ce omul înaintază în vârstă, așa că sentimentele nu pot fi o garanție a unei căsătorii fericite. Este nevoie de ceva mai mult, adică de hotărârea de a rămâne loial, hotărârea de a-l face fericit pe celălalt.

Deoarece este în mod evident imposibil să fie satisfăcută nevoia sexuală a tuturor oamenilor, am propus ca alternativă castitatea. Catolicii au vorbit susținând celibatul preoților.

„Dacă celibatul este impus”, am fost eu de părere, „și căsătoria interzisă prin jurământ, căderea unui preot în fața ispitei îi poate distruge acestuia credința.”

„Totuși, abținerea sexuală poate genera o mare forță creativă”, a fost de părere profesorul. „Puțin probabil ca Spinoza, Kant, Descartes, Newton sau Beethoven să fi cunoscut vreo femeie în sensul biblic al cuvântului.”

Am fost de părere că ajutorul cel mai bun care poate fi dat este acela de a-i învăța pe oameni să-și canalizeze acest instinct natural spre lucrări folositoare societății și lui Dumnezeu. Castitatea, în înțelegerea mea, era un dar de care dispun puțini oameni. Și totuși, trebuie să înțelegem și să acceptăm că trupurile noastre nu ne-au fost date spre a le folosi în mod greșit pentru plăceri personale, ci sunt temple ale lui Dumnezeu care se cer consacrate slujirii Lui.

18

Pop și cu mine îl îngrijeam cu rândul pe Boris, care zăcea în Camera 4, tușind groaznic. Doctorul Aldea ne-a spus: „Dacă mănâncă, mai poate rezista vreo zece zile. Vizitele mele nu prea îi sunt de ajutor. Îl chinuie remușcările din cauza acelei bătăi pe care mi-a administrat-o. Se frământă rău ori de câte ori mă vede.”

Am întrebat dacă n-ar putea fi mutat în celula mea. Aldea a reușit să aranjeze mutarea, așa că Boris a fost adus în patul de lângă mine și am putut să-i port de grijă în ultima lui săptămână de viață.

Se stinge sub ochii noștri. Din păr îi mai rămăseseră câteva fire, obrajii îi erau supti. Transpira continuu, astfel că trebuia să-l șterg mereu, zi de zi.

„Totul se va sfârși curând”, a murmurat el. „Un preot mi-a spus mai de mult: 'Ai să putrezești în iad'. Așa să fie?”

„Ce l-a făcut să spună asta?” am întrebat.

„Îl blestemam pe Dumnezeu pentru suferințele mele. Mi-a spus că voi fi pedepsit veșnic.”

Un pastor, Valentin, a intervenit: „Oamenii înjură Partidul Comunist, dar până la urmă acesta îi eliberează. Dacă iadul ar fi veșnic, atunci Dumnezeu ar fi mai rău decât Securitatea noastră.”

Boris a deschis ochii a mirare: „Vrei să spui că nu crezi în focul veșnic?”

„Doctrina biblică despre suferința veșnică în iad este subiectiv adevărată, fără îndoială, dar ce este de fapt iadul? Dostoievski îl numește o stare a conștiinței, și el era un credincios ortodox. În *Frații Karamazov* a scris despre iad următoarele: 'Eu cred că este suferința celor incapabili să iubească.'”

„Nu cred că am ceva împotriva unui astfel de iad”, a spus Boris.

I-am spus: „Probabil că nu te-ai gândit niciodată la ce ar însemna să trăiești acolo unde nu există dragoste. Când cel rău are parte doar de compania altor oameni răi, îți poți oare imagina ce-i acolo? Se spune că atunci când Hitler a ajuns în iad, s-a uitat în jur până a dat de Mussolini. 'Cum e pe-aici?' a întrebat. Mussolini i-a răspuns: 'Nu-i așa rău, doar că se face multă muncă forțată'. După care a început să suspine. 'Hai, Duce', i-a zis Hitler, 'spune-mi ceva cu adevărat rău.' 'Ei bine, uite, Stalin este șeful Partidului Muncii!'”

Boris a zâmbit. „Ar fi groaznic s-o găsec pe vechea mea șefă, Ana Pauker, acolo jos.” A continuat să mediteze cu voce tare: „Preotul acela catolic care mi-a spus că voi arde din cauza blasfemiei mele era un om bun. Nu rănea niciodată pe nimeni, dar, cu toate acestea, el credea că Dumnezeu, doar din răzbunare, mă va tortura veșnic. Dumnezeu în care credea era mai rău decât el însuși.”

Pastorul Valentin a intervenit: „Nu mă îndoiesc că toți cei care sunt în iad au sentimentul unei pedepse eterne. Acesta este sensul în care Biblia îl numește fără sfârșit, așa cum închisoarea ne pare nouă ca neavând sfârșit. Dar chiar și în cele mai grele condiții putem vedea că oamenii ajung să-L iubească pe Dumnezeu și să înțeleagă că ceea ce au făcut ei a fost rău. Bogatul aruncat în iad, din parabola lui Isus, dă semne ale unei schimbări a inimii, acolo jos! Fusese un egoist, iar acum era preocupat de soarta fraților săi. Nimic nu este fix, nemișcat în natură. Dacă în iad există o oarecare mișcare spre bunătate, atunci se deschide o ușă speranței!”

Boris a strigat cu restul de putere pe care-l mai avea spre deținuții de pe banchetele alăturate: „Vești bune, băieți! Pastorul Valentin spune că, până la urmă, s-ar putea să nu ne prăjim veșnic!”

S-au auzit râsete ca răspuns. Frimu, Stavrat și alți câțiva s-au apropiat de noi.

„Bine, dar atunci”, a întrebat Frimu, „care va fi pedeapsa mea?”

Frimu era un gurmand. I-am spus: „Primii creștini obișnuiau să povestească despre surpriza pe care a avut-o un om care, coborând în iad, a dat peste un mare banchet. În jurul mesei a recunoscut multe chipuri faimoase din istorie. 'Sigur că putem comanda orice dorim!' 'Atunci care vă este pedeapsa?' 'Nu putem niciodată să ducem la gură mâna în care avem mâncarea.' Noul venit a sesizat însă o cale de ieșire din impas. 'Dar nu puteți să vă hrăniți reciproc, unul pe celălalt?' 'Ce? a strigat cel cu care vorbea, să-l ajut pe ăsta? Mai bine rabd de foame!’”

„În școală și la biserică am fost învățat că Dumnezeu îi va pedepsi veșnic pe cei care mor fără credință și fără să se pocăiască. Aceasta este dogma pe care am primit-o.”

„Ai primit-o probabil cu mintea, dar nu și cu inima, domnule general. Avem în jurul nostru o mulțime de exemple de oameni care Îl blestemă pe Dumnezeu și Îi neagă existența din cauză că suferă pe nedrept. Aceștia vor fi cu siguranță judecați potrivit faptelor, vorbelor și gândurilor lor. Și atunci? Presupune că vezi un străin în pericol de a fi ucis – vei fi primul care vei alerga să-l ajuti. Și dacă un creștin crede cu adevărat că semenul său va fi chinuit întreaga veșnicie în iad, ar trebui să încerce zi și noapte să-l convingă să se pocăiască și să creadă. Ce trist este că acest lucru nu se întâmplă!”

19

Vechile prejudecăți ale lui Boris au căzut una câte una, dar în loc să capete o dispoziție mai bună, devenea tot mai trist și deprimat. „Simt că mi-am irosit viața, mi-a spus. M-am crezut deștept. De-a lungul ultimilor cincizeci de ani i-am făcut pe mulți oameni să meargă pe căi greșite. Dacă Dumnezeul vostru există,

nu-mi va dori prezența în Paradis, așa că mă voi duce jos să mă alătur acelei scroafe ticăloase, Pauker; acum chiar mi-e frică!”

Deseori, când nu putea dormi, mă ruga să vorbesc cu el.

„Cine se va ruga pentru mine după ce voi pleca?” m-a întrebat într-o zi. Se gândea că luteranii resping rugăciunea pentru cei morți. I-am spus că luteranii pur și simplu nu vor ca oamenii să creadă că, oricât de mult au păcătuit, îl pot plăti pe un preot să se roge pentru ei și să-l scoată astfel din purgatoriu.

Pastorul Valentin a adăugat: „Ne rugăm pentru semenii noștri, deținuți, care mor zilnic în jurul nostru. N-ar fi un act de dragoste să ne oprim din rugăciune exact atunci când sufletul părăsește trupul, doar pentru că protestanții și catolicii s-au certat în legătură cu rugăciunea publică acum patru sute de ani.

„Și îi ajută rugăciunea cu ceva?”

„Da, sigur”, a răspuns pastorul. „Înainte de Dumnezeu toți sunt vii – și la fel sunt și pentru mine. Și dacă sunt vii, sunt sigur că rugăciunea mea îi poate ajuta.”

„Dacă aș fi în locul dumitale, nu mi-aș irosi rugăciunile pentru unul ca mine.” A râs puțin de gândul său și asta i-a cauzat un nou acces de tuse.

Valentin a continuat atunci: „Sunt sigur că ai făcut și multe fapte bune și cu siguranță că sunt mulți oameni mai răi ca dumneata. Dar eu mă rog pentru cei mai răi dintre toți: Stalin, Hitler, Himmler, Beria.”

„Ce te rogi?” l-a întrebat Boris cu voce stinsă.

Valentin i-a răspuns: „Dumnezeul meu, iartă-i pe cei mai mari păcătoși și criminali și iartă-mă și pe mine, ca pe unul dintre cei mai răi!”

Am stat mult timp alături de Boris. Uneori era atât de liniște în jurul nostru, încât îl puteam auzi pe Frimu laudându-se în celula de alături. Acolo se râdea și se chicotea continuu la auzul poveștilor și glumelor lui sexuale.

Boris a rămas tăcut câteva ore la rând. Credeam că a adormit. Dintr-o dată a murmurat: „Oare cum o fi?”

„Ce?” l-am întrebat.

„Judecata lui Dumnezeu. Stă oare pe un tron înalt, indicând destinul fiecărui suflet care vine înaintea Lui: 'Iad, cer... iad, cer'?

Nu pot deloc să-mi imaginez cum va fi!”

I-am spus cum îmi închipui eu că va arăta acel moment final al istoriei.

„Dumnezeu stă pe un tron, având o cortină mare în spatele Lui și unul câte unul vom veni înaintea Sa. Apoi Dumnezeu va face un semn cu mâna Lui dreaptă și din spatele cortinei vor ieși niște ființe, una mai frumoasă decât cealaltă; atât de superbe, încât nu le vom putea privi. Fiecare dintre aceste ființe se va așeza în fața unuia dintre cei ce urmează să fie judecați. Noi, acuzații, ne vom întreba: 'Cine este această frumoasă ființă de lângă mine?' Dumnezeu ne va răspunde: 'Ești tu, așa cum ai fi ajuns dacă M-ai fi ascultat'. Și apoi va urma, în cazul celui care a trăit în neascultare, iadul veșnic al remușcării.”

„Remușcare”, a murmurat Boris.

În timpul nopții care a urmat a avut o hemoragie. Au fost ceasuri foarte grele; apoi a intrat în comă. A rămas întins, fără să scoată nici un sunet, cu ochii îndreptați, fără vedere, spre tavan, mai bine de o oră. Pulsul îi era slab, dar încă îl mai simțeam. Pe neașteptate, și-a tras mâna și s-a ridicat pe jumătate. A scos un strigăt care părea că-i smulge sufletul din trup: „Doamne Dumnezeule, iartă-mă!”

Câțiva deținuți din apropierea noastră s-au trezit și au bodogănit cu supărare înainte de a cădea înapoi în somnul lor.

Când au răsărit zorii, am început să-i spăl trupul și să-l pregătesc pentru înmormântare și, în timp ce făceam lucrul acesta, cineva i-a dat de știre unui episcop dintr-una din celulele de pe coridor că a murit un om. Acesta a sosit la noi în celulă și și-a

început ritualul. Eu mi-am continuat treaba. Din când în când episcopul se întrerupea și mă sâsâia: „Ridică-te! Arată și dumneata puțin respect!”, dar nu-i aruncam nici măcar o privire. După ce și-a încheiat ritualul, episcopul m-a muștrat din nou.

L-am întrebat atunci: „Unde ai fost toată săptămâna trecută, când omul acesta era pe moarte? I-ai dus vreo cană cu apă la buze când i-a fost sete? De ce vii abia acum să împlinești un ceremonial care nu mai înseamnă nimic pentru el?”

Eram amândoi furioși. Ritualul lui părea un lucru atât de fără rost pe lângă strigătul simplu și profund al inimii lui Boris, „Doamne Dumnezeule, iartă-mă!”

20

În primăvara anului 1955 au apărut semnele unui oarecare dezgheț politic. Câțiva dintre comandanții de penitenciare au fost arestați, fiind acuzați de „sabotaj”. La Târgu Ocna au sosit mulți dintre cei ce executaseră muncă forțată și care fuseseră victime ale „sabotorilor”. Trebuiau găsite paturi pentru ei și, prin urmare, am fost și eu numit într-un grup căruia i s-a ordonat, la începutul lunii iunie, să se pregătească pentru transferul către o altă închisoare.

Doctorul Aldea mi-a spus atunci: „Nu ești într-o stare fizică bună pentru o astfel de mutare, dar nu putem face nimic. Încearcă să-ți porți singur de grijă. Și dacă mai pui mâna pe niște streptomicină, nu-i mai da drumul cu atâta ușurință!”

Ne-am luat „la revedere” unii de la alții, cu lacrimi în ochi.

„Ne vom întâlni din nou, sunt sigur”, mi-a spus profesorul Pop.

Mi-am auzit numele strigat și am intrat în rândul deținuților înșiruți jos în curte. Eram o adunătură ciudată, cu capetele rase și cu hainele pline de petice, fiecare ducând cu sine câteva zdrențe – acestea erau tot ceea ce dețineam. Unii mergeau cu mare dificultate;

cu toate acestea, noi, cei care ispășeam pedepse de lungă durată, am primit ordinul de a face un pas înainte și apoi ne-am așezat pe jos pentru a ne fi puse lanțuri la picioare.

Ofițerul politic îl supraveghea îndeaproape pe fierar în timp ce acesta se muta de la om la om. Când mi-a venit rândul, ofițerul a zâmbit ironic.

„Ah, Vasile Georgescu! Sigur ai ceva de spus legat de lanțurile de la picioare, nu-i așa?”

Stând întins pe-o parte l-am privit și i-am răspuns: „Da, domnule locotenent, vă pot răspunde printr-un cântec”.

Și-a prins mâinile la spate și mi-a spus: „Oh, te rog! Sunt sigur că toți am fi bucuroși să te auzim.”

Am cântat primele cuvinte ale imnului republicii: „Zdrobite cătușe în urmă rămân...”. Ciocanul fierarului și-a încheiat treaba după câteva lovituri și, în liniștea grea care a urmat, am adăugat: „Voi cântați că lanțurile sunt rupte și lăsate în urmă, dar acest regim a pus în lanțuri mai mulți oameni decât oricare altul dinaintea lui.”

Locotenentul n-a găsit nici o replică și în clipa următoare un strigăt venit dinspre camera de gardă a anunțat sosirea mașinilor care urmau să ne transporte. Am fost duși la gară și înghesuți în vagoane. Am așteptat ore întregi înainte ca trenul să pornească, scârțâind și poticnindu-se, de-a lungul țării. Prin mici orificii zgâriate în vopseaua de pe geamuri, am reușit să zărim păduri și munți. Era o zi frumoasă și caldă de vară.

PARTEA A CINCEA

Am parcurs aproximativ 320 de kilometri, dar au fost atât de multe opriri și porniri, încât drumul ne-a luat aproape două zile și două nopți. Chiar înainte de a ajunge în fața zidurilor groase, vechi de o sută de ani, se răspândise printre noi zvonul că suntem transferați la faimosul penitenciar din Craiova.

Lanțurile ne-au fost scoase în curtea pavată cu piatră și apoi am fost mânați cu lovituri de-a lungul unor pasaje întunecate, pline de mizerie. Am fost împinși, în grupuri mici, în niște celule înșirate de-a lungul unei galerii. Din ele au început să se audă proteste vehemente: „Nu mai e loc aici! Deja ne sufocăm!” Gardienii i-au forțat pe noii veniți să intre. Era asemenea aglomerației de la orele de vârf dintr-o stație de metrou.

Un brânci în spate m-a proiectat înainte și m-a făcut să intru, împiedicându-mă, într-o astfel de celulă, după care ușa s-a închis cu zgomot în urma mea. Aerul duhnea atât de rău, încât mi-a venit să vărs. La început nu am putut să văd nimic. Am întins mâna pipăind în întuneric și am tras-o instinctiv înapoi, simțind un trup transpirat, aproape complet dezbrăcat. Treptat, ochii mi s-au

obișnuit cu lumina chioară dată de becul minuscul din tavan și am zărit rândurile de banchete înșirate de-a lungul peretilor, pe care zăceau o mulțime de oameni, ce respirau cu greu aerul insuficient al încăperii. Alții, de asemenea pe jumătate dezbrăcați, stăteau pe jos sau rezemați de pereți. Nimeni nu se putea mișca fără să-l trezească pe unul dintre vecini, ale cărui înjurături le stârneau pe ale tuturor celorlalți.

Șederea mea în această celulă, de-a lungul următoarelor două luni, a fost întreruptă doar de drumurile făcute la haznaua îngrozitor mirositoare, unde goleam căldarea ce ținea loc de latrină.

Le-am spus deținuților că eram pastor și am rostit o scurtă rugăciune. Câțiva m-au înjurat, dar mulți alții au ascultat în liniște. Apoi, cineva de pe una din banchetele de pe rândul de sus, cufundat în întuneric, mi-a strigat numele.

„Îți recunosc vocea”, mi-a spus el. „Ți-am auzit intervenția la acel Congres al Cultelor, ținut în urmă cu mai mulți ani.”

L-am întrebat cine este. Mi-a răspuns: „Mai vorbim mâine”.

Lunga noapte s-a sfârșit la ora 5 dimineța, când un gardian ne-a dat deșteptarea lovind cu o bară de fier într-o bucată de șină de tren. Bărbatul de pe bancheta de sus, un tip scund ce purta o legătură de cârpă în jurul capului, a coborât să-mi strângă mâna.

„Ce bine că v-am recunoscut vocea în întuneric”, mi-a spus, privindu-mă cu o pereche de ochi injectați. „Nu v-aș fi recunoscut după înfățișare. Partidul s-a răzbunat pe protestul dumneavoastră, din câte pot să văd. Ce slăbit sunteți!”

Era un hodge, pe nume Nassim, care participase la acel Congres al Cultelor din 1945, ca reprezentant al micii comunității musulmane.

Ne-am împrietenit în timp ce încercam să-mi mănânc prima mea porție de hrană primită la Craiova. Mirosul rău și grețos al supei a pătruns în celulă înaintea ei. În apa murdară pluteau fâșii

de varză mucegăită și bucăți de intestine necurățate. Dar a mânca era o datorie, așa că mi-am golit castronul.

„Cum poți să mănânci așa ceva?” m-a întrebat hoguea, al cărui stomac se întorcea pe dos la vederea mâncării.

„Păi este un secret creștin”, i-am spus. „Mă gândesc la cuvintele sfântului Pavel: *'Bucurați-vă cu cei ce se bucură'*. Și mă gândesc la prietenii din Statele Unite care mănâncă acum pui la grătar și în timp ce iau prima gură de supă îi mulțumesc lui Dumnezeu împreună cu ei. Apoi mă bucur cu prietenii din Anglia, care mănâncă probabil friptură de vită. Și iau încă o gură de mâncare. Și tot așa, cu ajutorul atâtor țări prietene, mă bucur cu cei ce se bucură.”

În timpul nopților călduroase și lipsite de aer, hoguea și cu mine trebuia să împărțim aceeași banchetă. Eram norocos că nu stăteam pe podea.

„Dormi foarte liniștit”, mi-a spus el, în timp ce alții tușeau și se agitau în jurul nostru. „La ce te gândești? Te ajută sfântul Pavel și acum?”

„Da”, i-am răspuns, „pentru că acum mă bucur cu cei din Vest, gândindu-mă la casele lor confortabile, la cărțile pe care le au, la concediile pe care și le pot planifica, la muzica pe care o ascultă, la dragostea pe care o poartă soțiilor și copiilor lor. Și mă mai gândesc și la a doua parte a aceluiași verset din Epistola către Romani: *'plângeți cu cei ce plâng.'* Sunt sigur că în Vest multe mii de credincioși se gândesc la noi și încearcă să ne ajute prin rugăciunile lor.”

2

Toți deținuții simt nevoia să iasă cumva în evidență. Le place să se certe și să argumenteze. Se aprind cu mare ușurință și, când au de-a face cu cineva care nu le întoarce insultele, îl torturează și mai mult. În condițiile de la Craiova, dificultățile pe care le-am

întâmpinat erau aproape insuportabile. Când predicam, trebuia să-mi ridic vocea pentru a acoperi gemetele și sforăiturile prefăcute. Deținuții se plictiseau groaznic. Nu aveau nici un fel de resurse interioare și tânjeau după distracțiile cu care fuseseră obișnuiți. Am observat că predicile se transformau în discuții care degenerau în certuri grele. Dar oricine putea spune o poveste, și în special una care să aibă de-a face cu o crimă, putea fi sigur că va fi ascultat cu atenție și interes. Așa că am început să spun povești de felul acesta, pe care le inventam eu însumi și în care mesajul creștin, deși mai greu de sesizat, juca un rol central.

Eroul principal al povestirilor mele era Pipa, personaj al cărui nume îl cunoștea toată lumea în România. Le-am povestit cum mama mea, când era foarte tânără, l-a văzut odată la tribunal și nu a mai putut niciodată scăpa de amintirea acelei priviri sălbatice și hăituite.

Părinții lui Pipa erau oameni prosperi. Au murit însă când el nu era decât un copil, lăsându-l în grija unui apropiat, care i-a furat întreaga avere. Pipa s-a angajat la un han, al cărui proprietar i-a promis că-i va păstra salariul până după ce-și va satisface serviciul militar, pentru ca astfel să-și poată înjgheba propria afacere. Când Pipa s-a întors însă din armată, patronul hanului nu a mai vrut să recunoască înțelegerea pe care o avuseseră și, plin de o furie oarbă, tânărul l-a înjunghiat, omorându-l.

Pipa a devenit astfel un răufăcător vânat de oamenii legii. Din adăpostul său din munți cobora adesea atacând și prădând, întotdeauna hanuri. De-a lungul anilor a ucis treizeci și șase de hangii. (În acest punct s-au auzit mai multe fluierături de uimire.) Nu ducea lipsă de companie. Odată, împreună cu alți doi bandiți, a coborât într-un sat, îmbrăcat în cele mai frumoase haine furate și a convins trei fete tinere să ia cina împreună. Cei trei, au „dres” vinul, ameteindu-le pe fete, după care le-au dus în peștera în care trăiau.

Până aici totul fusese doar evocarea faptelor reale; dar din acest punct, în istorisirea mea fetele, după ce s-au trezit, și-au ținut răpitorii la distanță spunându-le povești, la fel ca în *O mie și una de nopți*. Istoria s-a încheiat când cea mai drăguță dintre fete le-a vorbit din Evanghelie și bandiții s-au convertit la credință.

„Pastore”, a spus un pădurar cu numele de Rodion, „am auzit multe istorii cu bandiți și criminali, dar nici una ca cele pe care le spui dumneata, care întotdeauna se termină cu criminalul, victima și polițistul ducându-se împreună la biserică.”

La fel de bine primită a fost și povestea unui anume Dillinger care, pornind în viață ca un tânăr sărac și fără viitor, a ajuns cel mai rău gangster al Americii. Era genul de existență cu care se identificau mulți din celulă. O copilărie nefericită, trăită în lipsuri, sau nedreptatea socială sunt preludiul obișnuit al unei cariere criminale. Dillinger își începuse propria „ascensiune” atacându-l pe casierul unei săli de cinema, pentru doar câțiva dolari.

„Când înțelegem cum au ajuns Pipa și Dillinger să devină ceea ce au devenit, putem simți milă față de ei”, le-am spus, „și din milă se poate naște dragostea, iar țelul creștinismului este tocmai dragostea între oameni. De obicei suntem gata să-i condamnăm pe oameni, dar rareori le oferim dragostea care i-ar putea întoarce de pe drumul crimei.”

Puteam vorbi și douăzeci și patru de ore pe zi și tot nu le-aș fi săturat celor din jurul meu setea de povești. Am trecut apoi la clasicii care scriseseră dintr-o perspectivă creștină. *Crimă și Pedepsă* a lui Dostoevski și *Învierea* lui Tolstoi, pe care le-am povestit în episoade.

De multe ori, deținuții își istoriseau povestea vieții lor; absurdă, tragică sau amândouă la un loc. Rodion, înalt și subțire asemenea copacilor pe care obișnuia să-i taie, trăise o viață fără evenimente spectaculoase până într-o zi în care, după ce a traversat

o pădure împreună cu doi prieteni ai săi, a privit înapoi și a văzut copacii în flăcări.

„Când am ajuns în satul următor am fost arestați și acuzați de aprinderea focului”, ne-a spus el. „Am fost bătuți până când am mărturisit că o făcuserăm pentru a sabota 'colectiva' locală. La proces însă adevăratul vinovat a ieșit în față și noi am fost achitați. Dar nu ne-au eliberat. Ne-au dus înapoi la secția de poliție și ne-au spus: 'Acum mărturișiți ce altceva ați făcut!' Am mărturisit sub tortură un complot cu scop de sabotaj, care nu era decât pură invenție. Aș fi spus orice doar să scap de durerea cumplită pe care mi-o provocau!” Au fost condamnați la câte cincisprezece ani fiecare.

La Craiova erau multe istorii asemănătoare. Nu după mult timp am ajuns să ne cunoaștem unii pe alții și pe dinăuntru, și pe dinafară. Era o atmosferă plină de nervozitate, foarte încărcată. Nimeni nu suporta să fie contrazis și se pierduse orice simț al proporțiilor sau logicii.

Când le-am repovestit romanul *Înfometat*, scris de Knut Hamsun, m-au ascultat plini de interes și, în timp ce grupul s-a împrăștiat pentru servirea mesei, un deținut pe nume Herghelegiu mi-a mărturisit că fusese foarte mișcat. I-am sugerat că ar putea să-i ofere o bucată din pâinea lui hogeni, care se temea că mâncarea ar putea conține grăsime de porc, interzisă de Coran. Dar, deși inima lui Herghelegiu fusese mișcată, stomacul nu fusese atins. Mi-a ignorat propunerea.

Intellectualii erau prizonierii cuvintelor. Dacă cineva menționa vreo descoperire științifică de-a americanilor, era luat în batjocură ca agent de propagandă al Statelor Unite. Dacă cineva vorbea despre vreun scriitor rus modern, era disprețuit și considerat o coadă de topor a regimului. Catolicii respingeau, fără măcar să asculte, înțelepciunea filozofilor evrei. Evreii, pe de altă parte, erau prea puțin familiarizați cu ideile creștinismului.

Odată le-am vorbit despre textul unei cărți religioase la care mă gândisem în timpul ultimelor nopți. Instantaneu au fost rostite judecăți necruțătoare. „Plină de luteranisme!” a strigat un ascultător ortodox. „Se vede cât colo că ești protestant”, a spus un altul. Câteva zile mai târziu, în timpul unei conversații cu aceleași persoane, le-am citat un lung pasaj din *Problema adevărului*, scrisă de „marele gânditor român” Nae Ionescu. De data aceasta am fost întâmpinat cu mult entuziasm. Mi-am dat seama că dacă vreodată îmi voi dori o reacție corectă față de ideile mele, va trebui să le public ca autor anonim. Cele două cărți de mai sus erau de fapt una și aceeași!

Alexandru, un student, ne-a recitat odată câteva versuri pe care le compusese. I-am sugerat în șoaptă că ar trebui să mai recite câteva, care au fost anunțate drept un sonet de-ale lui Shakespeare. „Superb!” au rostit criticii în cor. Fără să le dezvălui secretul lui Alexandru, le-am atras atenția că nu ar trebui să fie impresionati peste măsură de numele faimoase. Shakespeare, Byron – considerând doar poeți englezi, ca exemplu – au ridicat adesea în slăvi idei nevrednice.

Un bătrân ofițer de cavalerie m-a contrazis: „Nu sunt un literat”, a spus el, „dar l-am admirat întotdeauna pe Gunga Din. Kipling a creat în el un adevărat erou militar!”

„Gunga Din s-ar putea să fi fost un om mai bun decât mine”, mi-am spus eu părerea, „dar și-a dat viața luptând de partea britanicilor împotriva propriilor compatrioți. Ce părere ați avea despre un român care și-ar da viața luptând pentru ruși împotriva conaționalilor săi?”

Un profesor de literatură engleză a intervenit laudând noblețea gândirii lui Shakespeare.

I-am răspuns că în vremea în care și-a scris Shakespeare lucrările, controversalele Reformei și ale puritanismului îi scosese ră în stradă până și pe țesătorii din Anglia. Și totuși, unui istoric care

ar avea la dispoziție ca documente de epocă doar piesele de teatru ale lui Shakespeare, i-ar fi aproape imposibil să afle că Anglia a fost recucerită de creștinism în acea perioadă.

„În toate piesele lui nu apare nici măcar un personaj creștin”, am spus, „cu excepția, probabil, a bieteii Cordelia. Claudiu își ucide rivalul. Regina se căsătorește cu ucigașul soțului ei. Hamlet visează să se răzbune, nu o va face și nu reușește să ierte. Poloniu este un intrigant. Singura scăpare a Ofeliei este nebunia. Othello este un ucigaș profesionist. Desdemona nu face decât să se joace cu dorința senzuală a iubitului său. Iago este un monstru de cinism și înșelăciune... Shakespeare a fost un poet magnific și un psiholog înăscut, dar habar nu a avut ce înseamnă un personaj creștin.”

„Probabil că nici nu există un așa-zis 'personaj creștin', care să poată fi descris într-o operă literară”, a fost de părere profesorul.

I-am răspuns că, din câte știam, se afla în închisoare de doar câteva săptămâni; după ce va fi petrecut ceva mai mult timp în detenție va avea șansa, probabil, să cunoască mai bine oamenii. Va putea să vadă ceva din bunătatea pe care o experimentasem și eu: păcătoși care și-au mărturisit răutatea odată cu ultima suflare, sfinți care și-au iertat ucigașii așa cum sperăm cu toții să fim iertați la sfârșitul tuturor lucrurilor. I-am citat, ca argument, câteva rânduri care dovedeau ce mult s-a pierdut prin faptul că Shakespeare nu a fost un poet creștin:

Ei spun că limba celor care mor și atrage luare-aminte asemenea unei profunde armonii.

Cuvintele-s rostite cu zgârcenie, însă arareori în van

Căci ei respiră adevărul pe care-l respiră la rându-i, în durere, vorba lor.

Cât de bine ar fi putut poetul să aplice acest pasaj ultimelor cuvinte rostite de Isus pe cruce!

3

Micul hoga avea multe să ne învețe cu privire la supunerea față de Dumnezeu. Ne amintea adesea că fiecare capitol al Coranului, cea mai răspândită carte din lume după Biblie, începe cu invocarea „În numele lui Allah, Cel milos, Cel plin de îndurare” și încerca să facă din acest precept o realitate a fiecărei zile. De cinci ori pe zi, Nassim îngenunchea pe podeaua dură și făcea plecăciuni cu fața spre Mecca.

Oamenii își băteau joc de el. Le-am spus: „Când un englez cere *bread* (pâine, în limba engleză), un german cere *brot* și italianul cere *pane*, ei toți cer același lucru. Carol este catolic și își face semnul crucii într-un fel anume. Gheorghe este un credincios ortodox și își face semnul într-un mod diferit. Ion, un baptist, se roagă lipindu-și palmele. Atunci, de ce n-ar avea Nassim dreptul să-și îndrepte fața către răsărit atunci când se roagă? Ne îndreptăm și ne adresăm lui Dumnezeu în moduri diferite, dar El vede dincolo de gesturile noastre de iubire și închinare, privind înăuntrul inimii. Acolo ar trebui să ne uităm și noi.”

Am purtat multe discuții cu Nassim, șezând alături pe o banchetă joasă, acolo, în mijlocul atmosferei de mizerie și confuzie morală care domnea în celulă. Îmi vorbea despre credința lui – despre care musulmanii cred că i-a fost revelată Profetului de îngerul Gabriel – cu un așa entuziasm, încât reușea să mă facă să uit, pentru câteva clipe, de locul deprimant în care ne aflam. Spre surprinderea mea, mi-a vorbit cu multă prețuire despre Isus.

„Pentru mine, Isus este cel mai sfânt și mai înțelept dintre profeti, unul care vorbește limba lui Dumnezeu Însuși. Dar, din perspectiva noastră, El nu poate fi Fiul lui Dumnezeu. Sper că nu te-am jignit.”

„Nu, deloc”, i-am răspuns. „De fapt, sunt de-acord cu tine!”

„Cum poate un creștin să facă o astfel de afirmație?”

„Am spus acest lucru pentru că un fiu rezultă în urma actului de dragoste sexuală dintre un bărbat și o femeie. Nici un creștin nu crede că Isus este fiul lui Dumnezeu în acest sens. Îl numim 'Fiul lui Dumnezeu' într-un sens diferit, unic, acela de emanație a Creatorului. El este Fiul pentru că poartă în Sine caracteristicile lui Dumnezeu, așa cum un om poartă caracteristicile tatălui său. El este Fiul, în felul în care dă pe dinafară de dragoste și adevăr. Privitor la lucrurile acestea noi creștinii nu avem nici o îndoială cu privire la El.”

„În felul acesta cred că pot și eu să accept ideea”, mi-a răspuns Nassim, cu zâmbetul său grav, caracteristic musulmanilor.

Isus nu-l respinge pe nici unul dintre cei care-L iubesc, chiar dacă acea persoană nu cunoaște adevăratul titlu al Celui pe care-L iubește. Tâlharul pocăit l-a vorbit ca unui om, dar Isus i-a promis, cu toate acestea, că îl va lua cu Sine în rai.

4

Deținuții veneau și plecau; doar aerul nu se schimba niciodată. De fiecare dată când unii plecau, alții le luau locul și eu îmi începeam din nou „lucrarea parohială”.

Într-unul din loturile de nou-veniți s-a aflat și generalul Călescu, fost șef în cadrul Tribunalului Militar, care se desfăta în retrăirea luptelor duse odinioară. Cele mai multe dintre ele avuseseră loc, după cum recunoștea singur, în „budoar” și cele mai bune zile de acest fel le trăise pe timp de război. „Atât de multe spioane frumușele! Întotdeauna m-am străduit să le fac scăpate dacă erau drăguțe cu mine!”

Când Călescu nu vorbea despre femei, vorbea despre mâncare. Într-o seară a anunțat: „Astăzi este ziua mea de naștere; vă invit pe toți la cină!” Și pentru că își petrecuse multe aniversări vesele și îmbelșugate la Paris, pe vremea tinereții sale, ne-a spus: „Vom merge la Maxims. Sunteți invitații mei!” Timp de o oră sau

două, fără să-i pese de costuri, ne-a întreținut cu cele mai bune bucate pe care le putea oferi bucătăria restaurantului său îndrăgit. „Maître d’hôtel!” a strigat el. „Ce ne recomandați? O *bouillabaise* (supă de pește) din toate felurile de pește, care să înoate în sos de șofran? Probabil este prea mult pentru început? Ce spuneți de niște *foie gras* (pateu de ficat), cu ciuperci de Périgord și pâine prăjită cu unt de Normandia? Toate sunt destul de ușoare! Apoi niște *canard à l’orange* (rață cu portocale) – vă place rața, domnule pastor, nu-i așa? Sau un *coq au vin* (cocoș în sos de vin)? Și, pentru hodgea, ‘*șaslâc* încins cu frigărui?”

Fiecare fel de mâncare era însoțit de câte un cuplet de vinuri alese: de Burgundia și Hock, o sticlă mare de șampanie, un Château Yquem, lichioruri și coniac vechi. Apoi a ales țigările: Henry Clay, Romeo y Julietta. Defilarea delectărilor culinare imaginare părea fără sfârșit. La urmă s-a deschis ușa și ne-a fost dată oala obișnuită cu resturi de mațe și varză.

În toată această evocare de meniuri, la fel ca în timpul visărilor erotice cu ochii deschiși, imaginația devenea de nestăpânit. Suflete mai simple decât Călescu inventau meniuri imaginare cu pui umpluți cu banane, cartofi amestecați cu gem de căpșuni și multe alte feluri de mâncare pe care, din fericire, le-am uitat. De fapt, la Craiova am avut parte de cea mai proastă mâncare din toate închisorile, cu excepția unei singure zile în care, în mod incredibil și spre totala noastră surpriză, gardienii ne-au adus o oală cu supă de ceapă, o alta cu ghiveci cu carne adevărată, cartofi albi fierți, morcovi proaspeți, două chifle pentru fiecare dintre noi și un coș mare cu mere. Aproape că ne așteptam ca una dintre țigările de pe lista lui Călescu să încheie acest meniu de vis.

Ce să însemne oare un astfel de tratament? Deținuții găsesc semnificații dintre cele mai spectaculoase chiar și în cele mai mici schimbări ale rutinei lor și, prin urmare, am început să așteptăm cu speranță și alte minuni. În timpul după-amiezei, generalul

Călescu a strigat plin de fervoare de la fereastră: „Fraților, sunt femei în curte; veniți să vedeți!” Cei din apropiere s-au strâns grămadă în jurul geamului zăbrelit, uitându-se plini de curiozitate. Vreo șase sau șapte femei bine îmbrăcate erau conduse spre poartă de comandantul închisorii. Erau membrele unei delegații de „femei democrat” venite din Vest, după cum ne-a spus ulterior un gardian, care părăseau închisoarea după o vizită ce durase o oră, comentând cu încântare pe marginea mâncării excelente cu care erau întreținuți cei închiși.

De-a lungul săptămânilor care au urmat, hrana a fost și mai proastă ca înainte. Mai târziu am aflat că relatările acestor martori care ne vizitaseră penitenciarele cu privire la regimul de detenție model din România circulasera prin Marea Britanie, Franța și Statele Unite.

5

În acea perioadă au avut loc, prin închisori, câteva astfel de tururi planificate. Când puterea din Rusia trecea dintr-o mână în alta, se producea, de obicei, câte o ușoară relaxare. Acum, după o luptă ascunsă și acerbă între succesorii lui Stalin, Mareșalul Bulganin a reușit să se impună ca șef al Consiliului de Miniștri.

Călescu era de părere că această ascensiune la putere a unui fost ministru de război însemna că „până la urmă americanii vor trebui totuși să lupte.” Zvonurile care circulau prin închisoare păreau să confirme teoria lui. Erau citate și cuvintele pe care „le rostise literal” președintele Eisenhower cu privire la acest subiect: „Până îmi voi încheia ultimul nasture al uniformei mele, captivii din Europa de Est vor fi eliberați!”

Visul lui Călescu era ca, odată ce armatele rușilor vor fi fost alungate, regele să se întoarcă și să se va reinstaleze pe tron. Credința aceasta în monarhie era împărtășită de majoritatea celor de la țară și de foștii mari proprietari de pământuri. Raționamentul

lor era simplu: „Când regele era în țară, eu aveam pământul și vitele mele. Acum el nu mai este, iar eu nu mai am nimic.”

În ziua în care în regimul anterior se sărbătorea ziua națională, mulți din celulă țineau un serviciu religios special, în timpul căruia se rugau pentru regele Mihai și pentru familia regală. Informatorii au hotărât că era mai sigur pentru ei să pretindă că nu observă și nu știu nimic. Dar Constantinescu, republicanul din celula noastră, fost învățător, a argumentat vehement împotriva monarhiei și a „ceremoniilor ei fără rost”.

Rodion, pădurarul, a intervenit: „Fastul și măreția poate nu înseamnă mare lucru pentru dumneata, dar unui rege i se par normale. Nu are nevoie să trudească pentru ele. El nu se află în situația unui politician, care are nevoie să-și facă un nume pe calea războaielor și a revoluțiilor, toate acestea, bineînțeles, pe spinarea noastră. Regele ne asigură mai multă pace și liniște. De aceea eu sunt pentru monarhie!”

Rodion l-a mai pus la punct și pe Călescu, în domeniul religios, căci acestuia din urmă îi plăcea să-și bată joc de lucrurile spirituale, ori de câte ori prindea prilejul.

„Dacă Isus a transformat cu adevărat apa în vin”, a spus Călescu, „de ce nu Și-a deschis o prăvălie și nu a făcut avere?”

Rodion i-a replicat: „Cu siguranță că nici unul dintre cei ce trăiesc azi pe pământ nu poate dovedi că Mântuitorul a făcut această minune. Dar eu pot confirma, ca martor ocular, că Isus poate transforma vinul în mobilă.”

„De necrezut!” a exclamat ironic Călescu.

„Da”, a continuat Rodion. „Înainte de a mă converti, îmi cheltuiam pe băutură fiecare banuț pe care-l câștigam, iar soția mea nu avea, din această cauză, nici măcar un scaun pe care să stea. Când am renunțat la băutură, am economisit bani și am putut să ne cumpărăm mobilă pentru toată casa.”

Primăvara a adus cu sine vești noi, de data aceasta pe cale oficială, vești care au pus capăt și jocurilor de-a războiul ale generalului Călescu. Rușii promiseseră să-și retragă trupele din Austria și, după zece ani de război rece, urma să aibă loc la Geneva prima Conferință la nivel înalt dintre Est și Vest.

Curând, ideea de „coexistență pașnică” a fost îmbrățișată cu mare entuziasm în toate mediile. Constantinescu vorbea numai despre asta. „De ce Vestul cu Estul să nu conviețuiască în pace?” a întrebat el.

„Eu nu sunt politician”, am fost eu de părere, „dar știu că Biserica nu poate face niciodată pace cu ateismul, așa cum poliția nu poate face pace cu răufăcătorii, sau boala cu sănătatea.”

„Asta înseamnă că-i urăști pe atei?” m-a întrebat Constantinescu.

I-am răspuns: „Urăsc crezul ateist, dar pe atei îi iubesc, la fel cum urăsc lipsa vederii ca boală, dar îl iubesc pe cel orb. Și atât timp cât ateismul este o formă de orbire spirituală, trebuie luptat împotriva lui.”

Fața prelungă a lui Constantinescu a mimat surprinderea: „Vorbești despre luptă, domnule pastor? Credeam că creștinii sunt cei care întorc și celălalt obraz. Nu a salvat sfântul Francisc un lup din mâinile celor care voiau să-l ucidă, spunându-le: 'Nu-l uicideți pe fratele lup, este și el una dintre creaturile lui Dumnezeu?’”

„Îl admir foarte mult pe sfântul Francisc, i-am răspuns, dar dacă nu-l împușc pe fratele lup, acesta o va mânca pe sora oaie. Datoria mea de a-l ucide pe lup, dacă nu reușesc să-l țin sub control în nici un alt fel, este inspirată de dragoste. Isus ne-a spus să ne iubim vrăjmașii, dar El însuși a folosit forța când nu a mai fost nici o altă cale de rezolvare. Dumnezeu ia zilnic mii de vieți; împrăștierea morții se face sub autoritatea Lui, tot așa cum se întâmplă și cu darea vieții.”

Un nou-venit la Craiova, inginerul Glodeanu, ne-a spus că auzise la o emisiune a BBC-ului faptul că puterile occidentale n-ar trebui să mai încerce să intervină în treburile interne ale țărilor din blocul comunist.

Eu nu eram de acord cu o astfel de teorie: „Dacă eu m-aș apuca să scobesc o gaură în barca în care ne aflăm amândoi și ți-aș spune: 'Nu te băga, asta-i partea mea de barcă', ai fi de-acord cu mine? Nu! Gaura făcută în partea mea va duce la scufundarea amândurora! Comuniștii au acaparat țări întregi și se străduiesc din răsuputeri să-i otrăvească pe tineri, incitându-i la ură. Planul lor, de a răsturna ordinea existentă în întreaga lume, nu a fost niciodată și nici nu este o problemă internă.”

„Este un fel de banditism internațional!” a fost de părere și Călescu.

„Vestul nu poate avea întotdeauna dreptate, generale”, a reacționat Constantinescu, „iar Stalin nu a fost totalmente rău. Obișnuia chiar să spună că 'Omul este cel mai prețios capital al nostru.’”

„Probabil că din cauza asta suntem noi ținuți închiși aici”, i-a replicat fără zăbavă Călescu. Dar Constantinescu a continuat, susținând că sub comunism se realizase un real progres industrial și chiar cultural. „Nu poți nega lucrul ăsta”, a spus el.

„Un vizitator al Egiptului antic”, i-am răspuns, „ar fi fost uimit de monumentele lui Faraon, dar Dumnezeu nu le-a admirat nicidecum. Erau lucrări făcute de sclavi, pentru a căror eliberare Dumnezeu l-a trimis pe Moise. În Rusia, ca și în țările-satelit, tot robii sunt cei care construiesc casele, fabricile și școlile de care vorbești. Și ce se învață în școli? Ura față de tot ce este occidental.”

„Comuniștii spun că plănuiesc viitorul”, a reluat Constantinescu. „S-ar putea să fie sacrificate o generație sau două, dar în felul acesta se pun bazele pentru binele viitor al omenirii.”

„Pentru ca generațiile viitoare să fie fericite trebuie ca oamenii să fie buni, dar conducătorii comuniști se acuză constant unii pe alții ca fiind cei mai răi criminali. Cei mai puternici oameni din Uniunea Sovietică au fost uciși de propriii lor tovarăși. Ce comunist poate fi fericit când știe că ar putea deveni victima următoarei purificări de partid?”

„Totuși, au și comuniștii ceva bun în ei”, a continuat să susțină Constantinescu. Nici un om nu este rău în totalitate, iar comuniștii sunt și ei oameni, care mai păstrează ceva din chipul lui Dumnezeu.”

„De acord. Și Hitler avea ceva bun în el. A ridicat nivelul de trai al majorității germanilor. A făcut din Germania cea mai puternică țară din Europa. Împrejurările morții sale în buncăr împreună cu Eva Braun, căsătoria cu ea în ultimele clipe, pot fi considerate mișcătoare. Cine se mai poate gândi însă la astfel de lucruri după ce Hitler s-a făcut vinovat de moartea a milioane de oameni? A câștigat lumea pentru Germania, dar i-a distrus sufletul, și asta chiar înainte de înfrângerea ei finală. Succesele comuniste, câte or fi ele, au fost realizate cu prețul sufletului, prin strivirea celui mai important element al omului, și anume personalitatea lui.”

„Nu-i poți cântări pe toții comuniștii cu aceeași balanță”, a spus din nou Constantinescu. „Tito, de exemplu, este privit în general ca un dictator bun.”

„Dar toți urmăresc același scop: să extindă în toată lumea revoluția comunistă și să nimicească religia. 'Bunul' Tito și-a ucis mii de dușmani și i-a încarcerat chiar și pe prietenii săi.”

„Eu tot cred că putem vorbi de un progres”, a insistat Constantinescu.

„Eu unul nu am nici o prețuire pentru un progres obținut cu lacrimi și sânge, oricât de impresionant s-ar putea vedea de afară. Niciodată până acum comuniștii nu au ajuns la conducere în urma

unor alegeri libere și nici nu au putut fi înlocuiți prin mijlocirea unor astfel de alegeri.”

„Lumea vrea pace; care este alternativa pe care o propui dumneata? Războiul nuclear?”

„Războiul nuclear nu poate fi o alternativă; nimeni nu-și dorește așa ceva”, i-am răspuns eu. „Lumea se confruntă cu mari probleme din cauza dependenței de droguri, dar asta nu înseamnă că aplaudăm soluția adoptată de Hitler, aceea de a-i înghesui pe dependenți în camerele de gaze. În același timp, nu putem accepta o 'coexistență pașnică' cu traficul de stupefiante; o soluție trebuie găsită, chiar dacă va fi nevoie să luptăm pentru ea timp de cincizeci de ani. Cum să trăim în pace alături de oameni care nu pot menține pacea între ei înșiși din cauză că tot ceea ce-și doresc liderii lor este putere și tot mai multă putere? Comuniștii încearcă să ne adoarmă temerile în timp ce își pregătesc atacul următor.”

Orice i-am spus, nu am reușit să-l conving pe Constantinescu să interpreteze acțiunile sovieticilor la adevărata lor valoare. M-am întins de pe bancheta mea și i-am tras perna – mica legătură cu lucruri personale pe care o folosea pentru a-și sprijini capul. Capul i s-a lovit de perete. S-a înfuriat.

„De ce nu putem coexista pașnic? I-am întrebat. Sunt gata să fîm prieteni, acum după ce ți-am furat tot ce ai.”

A trebuit să-i înapoiez însă lucrurile înainte ca discuția să degeneze.

Constantinescu era victima unei gândiri condiționate de ceea ce ar fi vrut el să fie comunismul. Oamenii pregătiți în școlile lui Lenin și ale lui Stalin văd bunăvoința sau bunățatea ca pe o slăbiciune care trebuie exploatată. Tocmai de dragul și pentru binele lor trebuie să luptăm pentru a-i înfrânge. Dragostea nu este un panaceu universal; nu poate fi folosită drept catapasmă. Liderii comuniști sunt criminali la scară internațională și un criminal se

pocăiește doar când este înfrânt; abia atunci poate fi condus la Hristos.

În Senatul roman, ori de câte ori se ridica vreo problemă care cerea rezolvare, Cato intervenea: „Mai întâi trebuie să ne distrugem dușmanul, Cartagina, și apoi toate lucrurile vor putea fi puse la punct! *Delenda est Carthaga!*” Eu aveam siguranța că Vestul are doar două opțiuni: să distrugă comunismul sau să fie distrus de acesta.

6

Dorința de a înfățișa societatea comunistă într-o lumină cât mai favorabilă înaintea Conferinței la nivel înalt dintre liderii occidentali și cei comuniști a condus la diminuarea celor mai insuportabile excese din sistemul penitenciarelor. La Salcia, unde pedepsele includeau spânzurarea deținuților cu capul în jos și scufundarea femeilor în apă rece ore în șir, a fost arestat întreg personalul. Documentele oficiale vorbeau despre cincizeci și opt de persoane care muriseră din cauza întrecerii dintre „șefii de brigadă”, iscată pentru a vedea cine poate determina moartea mai multor deținuți. În realitate, supraviețuitorii de la Salcia care au ajuns la Craiova spuneau că muriseră cel puțin 800 de oameni.

În cadrul unui spectacol de indignare judiciară, membrii personalului de la Salcia au primit condamnări lungi, iar efectul purificator s-a simțit curând în toate penitenciarele. Bătăile au încetat. Gardienii au devenit binevoitori și politicoși. Când comandantul închisorii din Jilava, colonelul Gheorghiu, a întreat dacă sunt plângeri și a primit ca răspuns o farfurie cu orz fiert aruncată spre el, vinovatul nu a primit decât o zi de carceră.

Reformele au avut însă viață scurtă. Curând, atât bătăile, cât și insultele au devenit din nou rutină; și după un an și ceva, când procesele și condamnările fuseseră date uitării în străinătate, ucigașii în masă de la Salcia au fost reinstalați în funcții și chiar

promovați. Au rămași închiși numai deținuții de drept comun care le serviseră ca unelte pentru torturarea celorlalți.

În timpul acestor tulburări din sistem am fost mutat de câteva ori. Toate călătoriile de coșmar dintr-o închisoare în alta s-au suprapus în mintea mea într-o singură imagine. Îmi închid ochii și zăresc o mulțime de acuzați cu fețe supte și capete rase, înghesuiți, purtați de-a lungul și de-a latul țării în legănatul nesfârșit al trenului. Aveam întotdeauna la picioare lanțuri care cântăreau mai bine de 20 de kilograme, lanțuri care ne sfâșiau hainele și ne făceau răni adânci și dureroase. Din cauza lipsurilor și condițiilor precare, vindecarea lor dura luni de zile.

Într-una din aceste călătorii am ajuns la o haltă, în timpul nopții. Liniștea a fost curmată la un moment dat de un vaiet: „Am fost jefuit!”

M-am ridicat și l-am văzut pe micuțul Dan, un escroc mărunț din București, cum merge printre rândurile deținuților adormiți, trezindu-i pe toți, unul după altul. Primea înjurături și palme, dar el continua să se vaite: „Am avut cinci sute de lei puși bine și nu mai sunt, s-au dus! Erau tot ce aveam pã lumea asta!”

Sperând să-l fac să tacă, i-am spus: „Prietene, sper că nu-l bănuiești pe un pastor de furt, dar dacă totuși ai îndoieli, poți să mă cauți până la piele.”

De dragul păcii, l-au lăsat și ceilalți din preajmă să-i caute, dar nu a găsit nimic. Trenul s-a pus din nou în mișcare și unul câte unul am adormit la loc. Am fost trezit în zori de o nouă văicăreală, mult mai puternică de această dată. Fuseseră jefuiți toți ceilalți optsprezece deținuți.

„Știam eu că avem un hoț printre noi!” s-a plâns Dan în gura mare.

Peste câteva zile, la Poarta Albă, următoarea noastră oprire, i-am povestit întâmplarea unui om care ispășea o condamnare de un an pentru furt. A izbucnit în râs și mi-a spus: „Îl cunosc pe Dan

de multă vreme. A vrut pur și simplu să afle unde vă țineți fiecare lucrurile care merită șterpelite!”

La Poarta Albă erau mulți „Dani”. Acolo deținuții „politici” și cei de drept comun erau ținuți laolaltă. Odată am ațipit în timp ce un grup al celor din urmă jucau un joc de noroc folosind niște zaruri făcute artizanal. Am simțit o atingere ușoară pe picior și m-am trezit. M-am ridicat și l-am surprins pe unul dintre deținuți trăgându-mi un pantof din picior. Celălalt era deja scos.

„Ce ai de gând să faci cu pantofii mei?” l-am întrebat.

„Tocmai i-am câștigat la zaruri”, mi-a spus rânjindu-mi. S-a arătat extrem de indignat văzând că nu am vrut să-i dau.

Lumea hoților, a răufăcătorilor, este o lume aparte. Am observat că le place să vorbească despre „loviturile” lor. Cu cât acestea fuseseră mai riscante, cu atât se arătau mai încântați de ele. Savurau starea de tensiune oferită de risc tot așa cum alții se bucură de băutura, de jocuri de noroc sau de femei. Am fost foarte uimit văzându-i cât de dedicați sunt activității lor.

Într-o seară, pe când majoritatea deținuților erau afară, ușa s-a deschis brusc, cu violență, și gardienii l-au aruncat înăuntru pe un hoț de buzunare cunoscut sub numele de „Degete”. S-a rostogolit pe podea, suspinând și văitându-se. L-am ajutat să se așeze pe bancheta lui și, după ce am înmuiat o cârpă în apă, am început să-i spăl sângele de pe gura umflată. Se pare că șterpelise ceva de pe la bucătărie.

„Nu ești soi rău, pastore”, mi-a spus Degete. „Când am să ies de aici și am să dau o lovitură bună, n-am să uit să-ți fac parte din ea.”

I-am răspuns că nădăjduiam să-și găsească un mijloc mai bun de a-și câștiga pâinea. A râs cu poftă: „Își pierd timpul degeaba bătându-mă. Îmi place mult ce fac. N-am să renunț niciodată la asta.”

Mi-am trecut brațul peste umerii lui și i-am spus: „Mulțumesc. Mi-ai dat o lecție mare”.

„Ce vrei să spui?” a întrebat Degete mirat.

„Dacă pe tine bătaia nu te poate convinge să renunți la căile tale, eu de ce i-aș asculta pe cei ce mă îndeamnă să mi le schimb pe ale mele? Ar trebui să mă gândesc cu cel puțin tot atâta seriozitate la câștigarea unui suflet, cu câtă te preocupi tu de pregătirea următoarei lovituri. Cu cât ascult mai mult istoriile pe care le povestești tu și prietenii tăi, cu atât învăț mai mult.”

A zâmbit cu neîncredere: „Glumești, pastore?”

„Nu”, i-am răspuns. „De exemplu, pornești la treabă într-o noapte și, dacă nu reușești, încerci din nou în noaptea următoare. La fel, ca pastor, ar trebui să-mi petrec noaptea în rugăciune și, dacă nu obțin ceea ce vreau, n-ar trebui să renunț. Tu furi de la alții, dar între voi, hoții, există un anume spirit de dreptate și onestitate; noi, creștinii, ar trebui să fim la fel de uniți între noi. Mai mult, deși vă riscați viața și libertatea pentru bani, imediat ce-i obțineți îi aruncați în stânga și-n dreapta; nici noi n-ar trebui să supraevaluăm banii. Voi, hoții, nu permiteți vreunei pedepse să vă descurajeze; nici noi nu ar trebui să ne prăbușim sub povara suferințelor. Așa cum voi riscați totul, și noi ar trebui să riscăm știind că avem de câștigat, în schimb, un paradis.”

Închisoarea de la Poarta Albă era constituită din rămășițele unuia dintre lagărele de muncă amenajate în cadrul proiectului de construire a Canalului, unde fusese silită și soția mea să muncească. Aflasem că în prezent se găsea pe undeva prin București. Nu trecea nici o oră fără să mă gândesc la ea. Eram ținuți în niște barăci lungi, în care încăpeau câte cincizeci de persoane. De jur împrejur se vedeau barăci abandonate și straturi de legume pe care mă gândeam că Sabina le cunoștea bine. Această mângâiere nostalgică mi-a fost răpită după numai câteva săptămâni, când mi s-a spus să mă pregătesc pentru o altă mutare.

Degete a venit să-și ia rămas bun. Era împreună cu un tovarăș de-al lui, numit Calapod, un tâlhar înrăit, știut de frică prin toată țara. Acesta m-a bătut pe spate, întrebând cu voce sonoră: „Deci asta-i sfântu' părinmte care-i prieten cu hoții și cu tâlharii?”

„Domnule Calapod”, i-am spus eu, „Isus nu S-a dat înapoi de la a Se compara pe Sine cu un hoț. Iată ce ne-a promis că, 'Voi veni ca un hoț în noapte'. Tot așa cum cei pe care-i jefuiești dumneata nu se așteaptă niciodată să vii, și Isus va veni într-o noapte să-ți ia sufletul și dumneata nu vei fi pregătit.”

7

Săptămânile petrecute în răcoarea umedă și nesănătoasă de la Craiova și de la Poarta Albă, cât și drumurile lungi făcute în lanțuri, mi-au agravat din nou tuberculoza. Când am ajuns la următorul loc de detenție, în Gherla, undeva prin munții Transilvaniei, starea mea fizică era atât de proastă, încât am fost pus într-un grup de celule cărora li se spunea „spitalul”. Medicul nostru, o femeie tânără, Marina, mi-a spus că acesta era primul post pe care-l ocupa după terminarea facultății. Ceilalți pacienți mi-au povestit că în prima ei zi la locul de muncă, în timp ce mergea de la o celulă la cealaltă se făcea tot mai palidă; nimeni și nimic n-o pregătiseră pe parcursul întregii ei instruirii medicale pentru murdăria, foamea, lipsa medicamentelor de bază și a echipamentului medical și, în general, pentru lipsa plină de cruzime a asistenței medicale cu care s-a confruntat aici. Au crezut că va ceda sub greutatea poverii și va renunța la slujbă, dar ea a mers mai departe.

Marina era o fată înaltă și delicată, cu părul blond înconjurându-i chipul obosit. După ce m-a examinat, mi-a spus: „Aveți nevoie de mâncare bună și de foarte mult aer curat”.

Nu m-am putut abține să nu izbucnesc în râs. „Dar, doamnă doctor, nu știți unde ne aflăm?”

Ochii i s-au umplut de lacrimi: „Eu asta am învățat la Facultatea de Medicină”.

Câteva zile mai târziu, câțiva ofițeri superiori au venit în inspecție la penitenciar. Dr. Marina i-a oprit pe coridorul din fața celulelor noastre pentru a-și spune păsul: „Tovarăși, acești oameni nu sunt condamnați la moarte. Statul mă plătește pentru a-i ține în viață, tot așa cum pe dumneavoastră vă plătește pentru a-i ține în siguranță. Tot ceea ce solicit este să mi se ofere condițiile care să-mi permită să-mi fac slujba.”

O voce de bărbat i-a răspuns: „Va să zică le luați partea acestor proscriși condamnați de stat!”

„Poate că pentru dumneavoastră sunt proscriși, tovarășe inspector”, i-a replicat Marina, „dar pentru mine ei sunt doar niște pacienți.”

Condițiile de trai nu au devenit mai bune în urma inspecției, dar am primit o veste care pentru mine valora mai mult decât toate medicamentele din farmacie. Înaintea întâlnirii la nivel înalt de la Geneva ni se permitea să primim vizite din partea rudelor noastre.

Spiritele ni s-au încins la maximum. Nervii ne erau încordați. La un moment dat, oricare dintre noi putea fi plin de bucurie pentru ca, după scurt timp, să ajungă să plângă. Unii deținuți nu mai aveau vești din partea familiei de zece sau chiar doisprezece ani. Eu nu o mai văzusem pe Sabina de opt ani.

Ziua mult-așteptată a sosit și, când mi-a fost strigat numele am fost condus într-un hol mare și așezat în spatele unei mese. La vreo 19-20 de metri, în spatele unei alte mese, am văzut-o pe soția mea. Comandantul, înconjurat de ofițeri și gardieni, stătea lângă perete, între noi, de parcă era gata să urmărească un meci de tenis.

Am privit-o pe Sabina cercetându-i chipul cu mult interes. Mi se părea că în anii de suferință prin care trecuse căpătase o

pace și o frumusețe cum nu mai văzusem niciodată înainte. Stătea acolo cu mâinile încrucișate și-mi zâmbea.

Apucându-mă cu putere de masă, am întrebat-o: „O duceți bine acasă?”

Vocea mea a răsunat tare ciudat în spațiul larg al încăperii. Ea mi-a răspuns: „Da, suntem bine cu toții, slavă Domnului.”

Comandantul a intervenit: „Nu aveți voie să menționați aici numele lui Dumnezeu”.

„Mama mea mai trăiește?” am întrebat eu.

„Slavă Domnului, trăiește.”

„AM SPUS CĂ NU AVEȚI VOIE SĂ-L MENȚIONAȚI PE DUMNEZEU.”

Apoi Sabina m-a întrebat: „Cum stai cu sănătatea?”

„Sunt internat în spitalul închisorii...”

Comandantul: „Nu ai voie să spui unde stai în incinta închisorii”.

Am încercat din nou: „În procesul meu, există speranța vreunui recurs?”

Comandantul: „Nu ai voie să discuți despre procesul tău”.

Am continuat tot așa, până când i-am spus: „Mergi acasă, Sabina dragă. Văd că nu ne lasă să vorbim.”

Soția îmi adusese un pachet cu mâncare și haine, dar nu i s-a dat voie să-mi lase nimic mai mult decât un măr. În timp ce mă scoteau de acolo, m-am uitat în urmă și am văzut-o ieșind pe ușa de la celălalt capăt al holului, escortată de gardieni înarmați. Comandantul și-a aprins o țigară nouă, cu gândul în altă parte.

În seara aceleiași zile, doctorița Marina s-a oprit în dreptul patului meu. „Oh, Doamne!” a exclamat ea, „și eu care credeam că vizita soției vă va face mult bine.”

Ne-am împrietenit. Mi-a spus că nu primise nici un fel de învățătură religioasă, dar se considera pe sine o atee. „Nu-i toată lumea la fel, în vremurile noastre?”

Într-o zi, pe când mă aflam doar cu Marina și cu un alt deținut creștin în micul cabinet care-i servea drept sală de operație, le-am amintit că era chiar ziua de Rusalii.

„Ce înseamnă Rusaliile?” a întrebat ea. Un gardian de serviciu intrase și răsfoia prin fișet, așa că am așteptat să plece cu fișa pe care o căuta și apoi i-am răspuns: „Este ziua în care Dumnezeu ne-a dat cele Zece Porunci, cu mii de ani în urmă”.

Am auzit pașii gardianului care se întorcea și am adăugat cu voce tare: „Și mă doare și aici, doamnă doctor, când tușesc”.

Gardianul a pus fișa la loc, după care s-a îndepărtat din nou, iar eu am continuat: „Cincizecimea este și ziua în care Duhul Sfânt s-a coborât asupra apostolilor”.

Pașii gardianului s-au auzit din nou, așa că am reluat în grabă: „Și noaptea, durerea pe care o simt în spate este cumplită”.

Doctorița și-a strâns buzele să-și rețină râsul. Am continuat predica mea cu întreruperi, în timp ce ea îmi lovea ușor bustul și-mi spunea să tușesc și îmi examina gâtul, până când nu s-a mai putut abține și a izbucnit în râs. „Gata, opriți-vă!” a suspinat ea, ținându-și o batistă în dreptul gurii, în timp ce chipul impasibil al gardianului își făcea din nou apariția în dreptul ușii. „O să-mi spuneți mai târziu.”

De-a lungul săptămânilor care au urmat i-am istorisit Evanghelia și când eu, alături de alți creștini de la Gherla, am reușit s-o aducem pe Marina la Hristos, ea și-a asumat riscuri și mai mari pentru a ne ajuta.

După mai mulți ani, pe când eram închis într-un alt penitenciar, am aflat că murise din cauza unei crize de reumatism care-i afectase inima. Trudise întotdeauna mult peste puterile ei.

8

Am fost mutat înapoi la Văcărești, închisoarea-spital unde mai petrecusem o lună după detenția mea solitară din celulele

Ministerului de Interne. Penitenciarul era mai aglomerat ca niciodată. Pacienții bolnavi de tuberculoză trebuiau să-și împartă camerele și să-i contamineze pe cei ce sufereau de alte boli.

Doi ofițeri ai Securității care au venit să mă interogheze m-au întrebat, oarecum amuzați, ce gândeam acum cu privire la comunism. Am răspuns că îl cunosc numai din interiorul închisorilor pe unde am pribegit.

Au zâmbit și unul dintre ei mi-a spus: „Ei, acum poți afla mai multe despre el de la un comunist important, Vasile Luca – fostul ministru al Finanțelor – se află în celula ta.”

Demiterea lui Luca, din cauza scandalului conturilor din străinătate izbucnit în martie 1953, ajutase la doborârea clicii Anei Pauker. Luca fusese exclus din partid împreună cu Teohari Georgescu, ministrul Internelor, și acum toți trei se aflau în diferite închisori alături de victimele guvernării lor de cinci ani. În zilele lui de glorie, Luca fusese flatat în numeroase rânduri, dar prea puțin iubit. Acum, atât gardienii, cât și deținuții foloseau prilejul de a-și arăta adevăratele sentimente.

Luca stătea singur, într-un colț al celei noastre, mușcându-și pumnii și vorbind de unul singur; arăta bătrân, bolnav și de nerecunoscut față de bărbatul ale cărui fotografii apăreau cu regularitate în ziarele comuniste.

Suferința lui Luca era de nemângâiat. Un creștin, oricare ar fi necazurile prin care trece, știe că datorită credinței lui are de mers pe același drum pe care a mers și Hristos, dar Luca, omul care își închinase viața comunismului, nu mai avea nici o speranță și nici un strop de credință. Dacă ar fi venit la putere naționalistii sau dacă ar fi sosit americanii, Luca și tovarășii săi ar fi ajuns primii în ștreang. În același timp, ei erau pedepsiți de foștii prieteni din partid. Când ne-am întâlnit, Luca se afla aproape de momentul unui colaps interior total.

În urma căderii sale în dizgrație, mi-a spus el, fusese silit prin tortură să mărturisească niște fapte absurde. Un tribunal militar îl condamnase la moarte, dar sentința îi fusese comutată în închisoare pe viață.

„Știau că nu voi rezista mult”, a spus el tușind.

Izbucnea în accese de furie cumplite împotriva dușmanilor săi din partid. Într-o zi, când nu s-a putut atinge de mâncarea adusă în celulă, i-am oferit pâinea mea. A luat-o cu mare poftă.

„De ce faci asta?” a îngăimat el.

„Am învățat în închisoare cât de prețios este postul.”

„Dar ce-ți poate aduce?”

I-am spus: „Mai întâi, dovedește că spiritul stăpânește trupul. Apoi, mă cruță de certurile și resentimentele născute în jurul mâncării, atât de des întâlnite în detenție. În al treilea rând, ei bine, dacă un creștin nu postește în închisoare, ce alte mijloace îi mai rămân pentru a-i ajuta pe alții?”

Luca a admis faptul că singurul ajutor pe care l-a primit de când se afla închis a fost din partea creștinilor. Apoi, amărăciunea i-a revenit.

„Dar cunosc mult mai mulți prelați care sunt niște pramatii de mâna-ntâi. Ca membru în Comitetul Central al Partidului am avut sub control strict sectele și organizațiile religioase, în general. Departamentul meu are câte un dosar cu datele fiecărui preot din țară, inclusiv al dumitale. Am început să mă întreb dacă chiar există vreun preot în România care să nu ciocăne la ușa mea din spate, după lăsarea întunericului. Halal frați!”

I-am spus că omul s-ar putea să dezonoreze religia, dar religia îl înobilează pe om într-o măsură mult mai mare. Adevărul acesta este confirmat de mulțimea sfinților: nu doar de cei din vechime, ci și de mulți creștini care pot fi întâlniți în zilele noastre.

Luca s-a enervat. Resentimentele lui față de lume nu-i dădeau voie să vadă bunătate în vreo persoană. Mi-a recitat argumentele

ateiste obișnuite referitoare la persecuția exercitată de Biserică asupra științei. I-am reamintit de marii oameni de știință care fuseseră creștini: începând cu Newton și Kepler, continuând cu Pavlov și cu cel ce a descoperit anestezele, sir James Simpson.

„S-au conformat și ei convențiilor timpului în care au trăit” a insinuat Luca.

L-am întrebat atunci: „Cunoașteți declarația făcută de Louis Pasteur, cel care a descoperit microbii și vaccinarea? *'Je crois comme une charbonniere le plus que je progresse en science.'* (Cu cât înaintez mai mult din punct de vedere științific, cu atât credința mea este mai asemănătoare credinței unei simple vânzătoare de cărbuni, n. tr.) A avut o credință sinceră și simplă ca a unui miner, ca a unei femei miner din secolul trecut. Acest bărbat, care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în atmosfera unor studii științifice de vârf, a avut în același timp credința celei mai simple ființe umane.”

Luca a sărit indignat: „Ce spui de toți oamenii de știință pe care i-a persecutat Biserica de-a lungul timpului?”

L-am întrebat dacă poate să dea vreun nume.

„Galileo, desigur, care a fost aruncat în temniță. Giordano Bruno, pe care l-au și ars...” Apoi s-a oprit.

„Deci puteți numi doar două cazuri de-a lungul a două mii de ani! Oricare ar fi standardele umane luate în considerare, acesta-i un triumf al Bisericii. Comparați performanța Bisericii cu ce a realizat partidul în ultimii zece ani, doar aici, în România. Multe mii de oameni nevinovați împușcați, torturați și închiși; dumneavoastră înșivă condamnat pe baza unor mărturii false obținute prin tortură, amenințări și mituirii! Câte acte de justiție strâmbe credeți că au fost săvârșite în toate țările aflate sub conducere comunistă?”

Într-o seară vorbeam despre „Cina cea de Taină” și am amintit cuvintele lui Isus adresate lui Iuda: „*Ce ai să faci, fă repede*”.

Luca a zis: „Nimic nu mă va determinasă cred în Dumnezeu, dar dacă aş ajunge să cred, singura rugăciune pe care I-aş adresa-o ar fi: 'Ce ai de făcut, fă repede.'”

Starea i s-a înrăutăţit. Scuiţa sânge şi avea febră, însoţită de o transpiraţie rece a frunţii.

La scurt timp eu am fost transferat într-o altă închisoare. Înainte de a pleca, Luca mi-a promis să se gândească la situaţia sufletului său. Nu am avut nici o modalitate de a afla ce s-a mai întâmplat, dar atunci când un om începe să se certe cu sine, şansele de a găsi adevărul sunt mici. Convertirile au loc, de obicei, instantaneu. Mesajul pătrunde în inimă şi din adâncul ei tâşneşte afară, dintr-o dată, ceva nou şi vindecător.

În acele timpuri am întâlnit mulţi oameni asemenea lui Luca şi vorbeam deseori cu prietenii despre felul în care ar trebui trataţi conducătorii comunişti şi colaboratorii lor atunci când comunismul va cădea. Creştinii se opuneau ideii de răzbunare, dar erau împărţiţi în două tabere: unii susţineau că iertarea ar trebui să fie completă, în timp ce alţii spuneau că Isus – spunându-i lui Petru să-i ierte pe cei ce i-au greşit „*nu de şapte ori, ci de şaptezeci de ori câte şapte*” – indicase o limită fixă, pe care comuniştii o depăşiseră oricum de mult.

Eu eram de părere că fiecare individ trebuia judecat separat, ţinându-se cont de forţele răului care l-au făcut să fie ceea ce devenise şi că aveam astfel dreptul, fără să fim mânăţi de un spirit răzbunător, să-l aşezăm pe cel ce făcuse răul într-o poziţie din care nu mai putea răni pe nimeni. Comuniştii consumaseră deja mult timp şi efort pedepsindu-se unii pe alţii. Stalin l-a otrăvit pe Lenin, după cum se spunea. A aranjat uciderea lui Troţki cu un târnăcop. Hrusciiov şi-a urât atât de tare „*tovarăşul*”, încât i-a distrus reputaţia şi i-a jefuit mormântul. Luca, Teohari Georgescu, Ana Pauker şi mulţi alţii au fost victimele cruzimii propriului lor sistem.

9

Următoarea mea călătorie ca deţinut a avut loc pe şosea, într-o dubă pe care era înscris numele unei întreprinderi alimentare de stat. Vehiculele folosite de Securitate erau adesea mascate prin aceste însemne exterioare, pentru ca populaţia să nu sesizeze toate mişcărilor lor şi, probabil, pentru a evita riscul unor încercări de a-i elibera pe deţinuţi. Împreună cu mine se mai aflau încă doi bărbaţi. Unul dintre ei era un fost conducător al Gărzii de Fier, care ispăşea o condamnare de douăzeci de ani. Celălalt era un hoţ oarecare, aproape de a fi eliberat după ispăşirea unei pedepse de şase luni.

„N-am să-i mai văd pe ăştia vreodată”, a spus încântat fostul membru al Gărzii, scuturându-şi cătuşele. Apoi, întorcându-se cu spatele la mine, i-a spus hoţului că se căzuse la înţelegere ca toţi „politicii” să fie eliberaţi înaintea întâlnirii la nivel înalt şi că el va fi printre primii eliberaţi. Hoţul i-a spus că, în ceea ce-l privea pe el, tot ce-şi dorea era să obţină o slujbă bună, dar probabil că nimeni nu-i va oferi aşa ceva.

„Gardistul” s-a arătat preocupat de frământările hoţului. Apoi, apucându-l pe celălalt de mânecă, i-a spus: „Am o idee! De ce să nu ne ajutăm unul pe celălalt? Acum, că ruşii se dau la o parte, americanii vor fi aici în mai puţin de-o lună. Eu am o mulţime de prieteni printre ei, aflaţi în poziţii-cheie. Dacă ar fi să facem schimb de identităţi – la următoarea oprire, tu răspunzi la auzul numelui meu şi eu la al tău. Imediat ce mă vor lăsa să ies în locul tău, mă voi apuca să pregătesc venirea americanilor. Tu, deoarece vei purta numele meu, vei fi eliberat ca deţinut politic în chiar ziua sosirii lor. Restul lasă pe mine – viitorul îţi este asigurat!”

Hoţul a fost fascinat la auzul acestui plan. Când duba noastră a intrat în curtea închisorii, cei doi au răspuns fiecare cu numele celuilalt şi au fost duşi în secţii diferite. Peste zece zile, membrul

Gărzii a fost eliberat. Hoțul a văzut cum trec săptămânile și lunile fără nici o veste din partea americanilor. Având în față perspectiva ispășirii până la capăt a condamnării celui alt deținut, i-a spus comandantului adevărul. Fostul membru al Gărzii de Fier a fost prins și întemnițat la loc, iar hoțul se aștepta să fie în sfârșit eliberat. În loc de asta, a fost acuzat pentru ajutorul dat unui criminal fascist și a primit el însuși o condamnare de douăzeci și cinci de ani. Astfel că cei doi bărbați au trebuit să continue să trăiască alături – la fel ca mulți alții care își făcuseră reciproc rău.

Numele noului penitenciar era Jilava - după cum indică și numele, un loc plin de umezeală, jilav. Pentru a pătrunde în incinta lui, mașina a coborât o pantă abruptă, intrând sub pământ, în întuneric. Palierele cele mai adânci de la Jilava se află la mai mult de 10 metri sub nivelul solului. Construcția a fost concepută ca fortăreață, fiind înconjurată de tranșee. Cei ce nu erau din partea locului puteau trece pe lângă ea fără ca măcar să-i bănuiască existența. Deasupra ei pășteau oile. Noi ne simțeam de parcă am fi fost îngropați de vii, acoperiți de mii de tone de pământ. Jilava fusese proiectată pentru a adăposti 500 de militari, dar acum trebuia să adăpostească 2.000 de deținuți, într-un șir de celule și tuneluri extrem de slab luminate, care se deschideau ici și colo în mici curți interioare unde erau scoși deținuții pentru exercițiile fizice. În unele locuri apa șiroia pe pereți, dând naștere unor pete mari de mușgai verzui.

Cel care-și avea bancheta lângă mine, un fost șef al poliției din Odessa, colonelul Popescu, mi-a spus că la vremea sosirii lui condițiile fuseseră mult mai proaste. Fuseseră înghesuți o sută de oameni în mica noastră celulă cu ferestrele astupate cu scânduri, iar unii muriseră sufocați.

Popescu mi-a relatat că se ascunsese de ruși timp de doisprezece ani după încheierea războiului, într-o mică peșteră căreia îi blocase intrările. Dormea pe o grămadă de paie și mânca

ce reușeau să-i strecoare niște prieteni printr-o mică deschizătură. Până la urmă însă poliția reușise să-l găsească. Stând înghesuit în acel spațiu strâmt atât de mult timp, picioarele îi paralizaseră. A avut nevoie de luni de zile până să reușească din nou să meargă.

Din modul vulgar de a vorbi, mi-am dat seama că gândurile lui Popescu nu se opriseră de multă vreme asupra lucrurilor spirituale. L-am întrebat cum își petrecuse timpul în peștera lui singuratică.

„Am compus un roman”, mi-a spus el. „Dacă l-aș scrie pe hârtie, cred că ar avea vreo cinci mii de pagini. Dar nu cred c-ar îndrăzni cineva să-l publice.”

Am înțeles de ce, când Popescu s-a apucat să-mi recite pasaje din el. Niciodată nu mai ascultasem un asemenea șuvoi de obscenități.

Ora mesei era anunțată printr-un strigăt venit de undeva de pe coridor. Mi-am servit supa de morcovi mucegăiți pe bancheta unui vecin și, cu această ocazie, am stat puțin de vorbă. Era un tânăr inginer de radio-comunicații, care transmisese anumite informații unui grup de patrioți din Vest. Printre altele, a menționat că fusese condus la Hristos cu ajutorul cunoștințelor sale de Morse.

„S-a petrecut cu vreo cinci sau șase ani în urmă. Eram anchetat, pe vremea aceea, în celulele Ministerului de Interne și, în timp ce mă aflam acolo, un pastor necunoscut din celula alăturată mi-a transmis prin bătăi în perete texte biblice.”

Când mi-a indicat poziția celulei lui, i-am spus: „Eu am fost acel pastor”. Cu ajutorul lui, am alcătuit un nucleu de credincioși care și-au răspândit apoi influența prin întreaga închisoare. Există însă un om pe care toată lumea îl evita.

Gheorghe Băjenaru era fiul unui episcop ortodox. Era cunoscut drept „cel mai ticălos preot din România”. Falsificase semnătura tatălui său pe diplome de absolvire pentru a obține tot felul de avantaje. Furase bani de la școala la care soția sa era

directoare. Când ea s-a sinucis pentru a-i acoperi lui vina, Băjenaru nu a arătat nici o urmă de remuşcare. Din contră, l-a acuzat pe tatăl său de furtul banilor. Apoi a plecat în Vest, pozând în refugiat. A fost făcut episcop, răspunzând de toţi exilaţii ortodocşi din România. A obţinut, în calitatea lui, bani mulţi de la aceştia, dar şi de la Consiliul Mondial al Bisericilor. În tot acest timp comuniştii au aşteptat.

Băjenaru fusese un bărbat dedat în totul lumii, arogant, puternic ca un taur, dar acum era slab şi cocârjat. Mi-a povestit cum l-au prins comuniştii. Se dusese în Austria la căsătoria unui român bogat şi a rămas acolo câteva zile. Într-o seară, după ce a ieşit dintr-un restaurant din zona franceză, a auzit paşi în urma lui. A fost lovit în cap cu o bătă, dar şi-a revenit într-o clipă şi s-a întors pentru a fugi. Patru bărbaţi au sărit atunci pe el şi a simţit în picior înţepătura unui ac.

„Când m-am trezit, eram în zona sovietică. Pe perete era o oglindă şi când m-am uitat în ea nu l-am recunoscut pe cel din faţa mea. Barba mea neagră dispăruse. Îmi tăiaseră părul şi-l vopsiseră în roşu. Am fost dus cu avionul la Moscova. Anchetatorii de la Lubianka îşi închipuiau că sunt vreun personaj important din reţelele de spionaj anglo-americe. Voiau să ştie ce plănuieşte Consiliul Mondial al Bisericilor să facă în spatele Cortinei de Fier şi totodată să obţină informaţii despre intrigile exilaţilor români din Vest. Nu le-am putut spune nimic despre toate astea. Eu mă ocupasem doar de mine. Ruşii nu m-au crezut. 'Prea bine, Sfinţia Voastră', au spus ei, 'vă vom stimula memoria printr-o operaţie chirurgicală.'”

Băjenaru şi-a ridicat mâinile pentru a-mi arăta că îi lipseau aproape toate unghiile.

„Mi le-au smuls una câte una, mi-a povestit el. Medicul era îmbrăcat în alb, la fel şi cele două asistente ale sale. Se afla acolo

fiecare articol sau unealtă medical-științifică la care te poți gândi, cu excepția anestezicelor.”

Băjenaru fusese torturat săptămâni în șir. Era gata să-și piardă mințile, când rușii, dându-și seama că într-adevăr nu are nimic să le ofere, l-au predat Securității române. Aceștia l-au supus la propriile lor torturi.

La Jilava, anchetarea lui continua și când se întorcea în celula noastră de la câte un interogatoriu, deținuții îl acuzau că este informator. De fapt, el nu dorea decât să ispășească cumva pentru felul în care trăise. Suferința îl purificase. Ceilalți însă nu puteau să creadă, deși Băjenaru dovedea în multe feluri că în inima lui se produsese schimbări reale. Odată, când a ținut o liturghie publică și s-a rugat cu voce tare pentru rege și pentru familia regală, cineva i-a informat pe gardieni. A fost dus în „Camera Neagră” împreună cu mine și cu alți câțiva clerici care fuseserăm printre victimele informatorului.

Am fost conduși pe o scară abruptă în adâncurile fortului într-o cameră de la subsol, fără ferestre, care părea un fost depozit de muniții: nici o muscă nu putea pătrunde acolo. Apa picura continuu din tavan, menținând podeaua „Camerei Negre” într-o stare de umezeală perpetuă, iar frigul era teribil chiar și în mijlocul verii. „Trebuie să ne mișcăm mereu”, s-a auzit o voce de undeva din întunericul gros al încăperii. Așa că am început să mergem în cerc, pășind pe podeaua umedă, și am continuat să ne rotim până când, după multe ceasuri, epuizați și răniți din pricina căzăturilor, am fost lăsați să ieșim.

Ceilalți spuneau că am fost norocoși. Deținuții erau de multe ori dezbrăcați până la piele înainte de a fi închiși în „Camera Neagră”. Rămăsese faimoasă povestea unui grup de optsprezece condamnați care reușiseră să supraviețuiască acolo două zile. Erau bărbați de vârstă mijlocie și dintre cei mai în etate, toți foști membri ai Partidului Național-Țărănesc. Pentru a nu muri înghețați, au

format cu trupurile lor un soi de lanț uman, mișcându-se astfel prin întunericul celulei. Fiecare îl strângea în brațe pe cel din fața lui, pentru a se încălzi, în timp ce pășeau într-un cerc care se rotea continuu, stropiți din cap până-n picioare de mizeria ce băltea pe jos. Adesea câte unul dintre ei cădea epuizat, dar ceilalți îl trăgeau mereu din apă și îl sprijineau, forțându-l să rămână în picioare.

Băjenaru a continuat să se roage pentru rege. Când, într-un final, a fost dus la proces, a revenit și ne-a spus calm că fusese condamnat la moarte. Dobândise virtutea umilinței. Am observat că oamenii umili, care trăiseră o viață de păcat adânc, reușeau de multe ori să suporte persecuția mai bine decât creștini de o înaltă spiritualitate. Sfântul Ioan Crisostom, care a trăit pe vremea când în Imperiul Roman erau la modă cursele de care, a spus odată: „Dacă un car tras de caii Neprihănirii și Mândriei ar concura cu un altul tras de Păcat și Umilință, cred că al doilea car ar ajunge primul în cer”.

Colonelul Popescu a fost de părere că Băjenaru ar trebui să facă apel, cerând îndurare. Băjenaru nici nu a vrut să audă: „Nu-i recunosc pe acești judecători. Eu mă supun doar lui Dumnezeu și regelui.”

Când Băjenaru a fost mutat în celula condamnaților, Popescu a comentat: „Probabil că și noi am greșit atunci când ne-am luat dreptul de a-l judeca.”

Nu am mai știut nimic despre soarta lui timp de patru luni; după această perioadă s-a întors în celula noastră, pedeapsa fiindu-i schimbată în detenție pe viață. Deși caracterul lui era cu totul schimbat, majoritatea deținuților nu-l puteau accepta defel. „Asta-i o altă șmecherie de-a ta, diavole!” spuneau ei. Totuși, erau nedrepti. Lui Băjenaru i se oferise libertatea, cu condiția colaborării cu Securitatea. Răspunsul lui a fost fără echivoc: „Voi părăsi închisoarea abia după ce va fi eliberat liber și ultimul preot”.

Anularea execuției a fost privită cu multă suspiciune pentru că, de obicei, condamnările erau înăsprite, nu ușurate. În orice moment, sub autoritatea comuniștilor, statul putea obține o pedeapsă mai grea pentru o persoană deja condamnată. De exemplu, unui deținut care ispășise doisprezece ani dintr-o condamnare pe viață i s-a spus, fără nici o explicație, că dosarul lui a fost revizuit. În ziua următoare a fost împușcat.

Băjenaru a fost mutat într-o altă celulă, unde deținuții îl loveau și-l băteau permanent. A încercat în două rânduri să se sinucidă. Apoi l-au transferat într-o altă închisoare, unde a și murit.

10

Prima execuție care a avut loc în timp ce eram la Jilava i-a avut ca victime pe doi frați cu numele de Arnăuțoiu. Trăiseră în pădure ca partizani mai mulți ani, până când o femeie care le vizita ascunzătoarea a fost urmărită de soldați și ei au fost prinși.

Execuția a fost organizată în cadrul unui ceremonial sinistru. Înainte de miezul nopții, gardienii s-au aliniat pe coridoare și sute de ochi priveau din celule, prin crăpături și viziere, cum mica procesiune condusă de comandant se îndrepta spre curtea închisorii. Doi ofițeri mergeau în față; veneau apoi cei doi frați, trăgând după ei lanțurile grele, fiecare fiind ținut de câte doi gardieni. După ei venea un medic și apoi mai mulți gardieni înarmați cu pistoale-mitralieră. Am auzit apoi loviturile ciocanului răsunând în aerul rece al nopții, în timp ce le erau desfăcute lanțurile. Le-au pus niște saci pe cap și i-au împins într-o mașină, care i-a dus pe un câmp din apropiere. Au fost împușcați pe rând, în ceafă. Am auzit împușcăturile.

Cel ce i-a executat era un bărbat de etnie rromă, pe care îl chema Niță. Primea cu fiecare ocazie un bonus de 500 de lei. Era cel mai manierat gardian pe care îl aveam. Porecla lui era „Îngerul Negru de la Jilava”.

„Le dau întotdeauna o ultimă țigară, în celulă, înainte să le vină ceasul”, ne spunea el. „Încerc mereu să le ridic moralul și nu este chiar atât de greu cum s-ar crede, pentru că fiecare dintre ei crede până în ultimul moment că va fi salvat.”

Lucrul acesta s-a întâmplat o dată, în cazul unui tânăr de nouăsprezece ani, numit Lugojanu. Tatăl lui, un fost funcționar guvernamental, fusese torturat și murise în închisoare. Băiatul, ajutat de câțiva prieteni, a organizat, ca răzbunare, o serie de atacuri asupra milițienilor. Unul dintre tineri a fost capturat și a mărturisit, astfel că Lugojanu și alți opt complici ai lui au fost arestați și condamnați la moarte.

Primii doi au fost duși în curte, apoi următoarea pereche. Cei rămași au auzit cum le sunt scoase lanțurile. Au auzit împușcăturile. I-au auzit pe gardieni întorcându-se pentru a-i lua pe următorii. Unul dintre aceștia mi-a spus mai târziu: „Eram absolut calm. O văzusem pe Sfânta Fecioară, care îmi vorbise cu blândețe. Eram sigur că va interveni ceva care să anuleze execuția.” Ușa celulei s-a deschis. Era comandantul. Sosise un ordin de la București prin care se anunța că pedeapsa fusese comutată pentru cei care mai rămăseseră. De multe ori am fost, în închisoare, martorul acestei puteri miraculoase care venea în ajutorul oamenilor în ultimul moment.

Politețea Îngerului Negru era un fel de a se scuza pentru slujba macabră pe care o îndeplinea. De fapt, voia să spună: „Nu sunt un monstru”. Ceilalți gardieni, ca de altfel și asistenții lor răspândiți printre deținuți, nu simțeau o astfel de nevoie.

Atmosfera de la Jilava era în mod particular neplăcută. Era o închisoare de tranzit, unde oamenii își întâlneau deseori dușmani vechi. Mulți dintre deținuți erau foști polițiști. Vechii polițiști, chiar și cei care lucraseră împotriva comunismului, fuseseră păstrați în funcții vreo doi ani pentru a-i instrui pe oamenii partidului. Acești slujbași experimentați au primit ulterior ordin să-i aresteze pe unii

dintre propriii lor tovarăși, apoi au fost ei înșiși arestați tocmai de cei pe care îi instruiseră. După ce au fost condamnați, o mulțime dintre acești foști polițiști s-au văzut nevoiți să împartă aceeași celulă, pentru că până la urmă nici unul dintre ofițerii vechiului regim nu a scăpat de epurarea sistemului.

Într-o bună zi, certurile și acuzațiile reciproce au încetat, făcând loc unei preocupări noi; centrul atenției devenise un personaj urât de toți cu multă patimă.

A fost aruncat în celula noastră, după ce fusese într-o alta; era plin de vânătași, neras, murdar, cu maxilarul atârându-i rupt. Arunca priviri hăituite de jur împrejur. După câteva clipe, un urlet general a făcut să răsunе întreaga celulă: „Albu!”

Comandantul de la Poarta Albă, cel care purta răspunderea morții a mii de oameni, fusese făcut țapul ispășitor pentru eșecul proiectului de la Canal. Ne aminteam de modul în care colonelul Albu îi saluta pe noii sosiți în lagărul său: „Profesori, doctori, avocați, preoți, toți prietenii mei isteți! Aici n-avem nici o nevoie de creiere; doar de mâini, de mâinile voastre aristocratice! Pentru munca voastră sunteți plătiți cu aerul pe care-l respirați. Să nu vă gândiți că veți fi eliberați altfel decât prin moarte sau când vor opri lucrările la Canal și mă vor închide pe mine!”

Acum Albu se uita la noi ca un iepure hipnotizat. Un deținut l-a apucat de guler și l-a tras în sus, ridicându-l în picioare. Un altul l-a învârtit în loc. Al treilea l-a lovit între picioare. Albu s-a prăbușit sub o ploaie de lovituri, țipând isteric.

Am încercat să-l scot din mâinile lor. Oamenii, furioși, s-au întors atunci spre mine: „Va să zică îi iei apărarea criminalului ăstuia!”

Albu s-a luptat să se ridice, plin de sânge și praf, în mijlocul râsului, batjocurilor și huiduielilor. A căzut din nou, încercând să ajungă la ușă, tăindu-se în colțul ascuțit al unei banchete. Încercând să facă față unui nou atac, cămașa i s-a rupt în spate. Își ținea

măinile ridicate pentru a-și apăra fața de lovituri. În cele din urmă a căzut, rămânând nemișcat pe podea.

A avut parte de același tratament în fiecare celulă în care a fost pus, până când l-au mutat în penitenciarul de la Ocnele Mari, penitenciar pe care autoritățile îl rezervaseră ofițerilor și înalților funcționari căzuți în dizgrație.

După un timp, am recunoscut un alt chip familiar. Colonelul Dulgheru, cel care mă interogase timp de o săptămână în perioada izolării mele, ajunsese și el la închisoare. I-am spus ce i se întâmplase lui Albu și a încercat să se ferească de necazuri, dar era inevitabil ca până la urmă să nu-l recunoască altcineva.

Mi-a spus că fusese acuzat de spionaj în favoarea poliției în perioada pre-comunistă – învinuirea obișnuită folosită de partid, când dorea să incrimineze pe vreunul dintre angajații săi – și mi-a povestit cum fusese arestat. S-a dus în zona celulelor pentru a interoga un deținut, însoțit de trei subalterni de-ai săi. Aceștia au deschis politicos ușa unei celule și l-au invitat pe colonel înăuntru, după care au închis ușa în urma lui. Dulgheru s-a trezit încuiat, singur într-o celulă goală. A început să bată în ușă, cerând să fie lăsat să iasă. Oamenii lui au început să râdă, după care l-a auzit pe unul dintre ei spunând: „De data asta, e rândul dumitale să stai acolo!”

Când a fost descoperită identitatea lui Dulgheru, la Jilava, deținuții au sărit să se răzbune, ca în cazul lui Albu, și autoritățile au fost nevoite să-l mute și pe el la Ocnele Mari. Închisoarea partidului a devenit foarte curând la fel de neîncăpătoare ca tot restul penitenciarelor.

La scurt timp după plecarea lui Dulgheru, am fost trimis la București pentru o nouă serie de interogatorii. Mi-au pus pe ochi niște ochelari ca de motociclist, apoi m-au urcat în mașina cu care am fost dus cei câțiva kilometri care ne despărțeau de capitală. Întrebările care mi-au fost adresate la sediul Securității de un

colonel în uniformă intenționau mai curând să-mi testeze atitudinea față de regimul comunist, decât să obțină informații noi. Nu mi-a dat nici o explicație cu privire la scopul real al interogării mele.

Clădirea era plină ochi și deținuții „secreți” stăteau mai mulți în aceleași celule. Eu am fost pus alături de un bărbat corpolent și ursuz. Era Vasile Țurcanu, „reeducatorul” șef; fusese condamnat la moarte de regimul care odinioară îl autorizase să ucidă. Partidul îl păstra în viață de trei ani, intenționând, în maniera-i obișnuită, să-i anunțe execuția atunci când se făcea simțită nevoia vreunei diversiuni politice.

Țurcanu mi-a povestit cum îl arestaseră pe Teohari Georgescu, fostul ministrul de interne, în timpul epurărilor din 1953. Acesta se afla în biroul său în fața unui lung șir de telefoane, când trei dintre ofițerii însărcinați cu securitatea lui personală au intrat cu revolverele îndreptate spre el. L-au pus cu fața spre propriul portret, care atârna pe perete într-o ramă aurită, și l-au silit să-și dea pantalonii jos pentru a-l percheziționa.

În cele câteva ore pe care le-am petrecut alături am încercat să picur puțin creștinism în viața lui Țurcanu, dar prea puțin se mai putea face pentru un om care se cufundase atât de mult în nămolurile violenței.

Cea mai surprinzătoare veste pe care am aflat-o pe când mă găseam în celulele din sediul Securității a fost aceea că Stalin fusese denunțat ca asasin și tiran de către succesorul său, Hrusciiov. Tocmai se publicaseră primele relatări ale execuției lui Beria și a altor șase dintre principalii săi colaboratori, în ziua de Crăciun a anului 1953, alături de alte câteva mii de agenți secreți sovietici de mai mică importanță. Așadar, procesul discreditării lui Stalin se declanșase și în România. Gheorghiu-Dej, noul dictator al României, se străduia să implementeze o politică ceva mai populară. Lui Dej îi plăcea să trăiască bine și cel puțin temperamentul său reprezenta un pas înainte față de atmosfera austeră din cercul lui Pauker.

11

Noutățile cu care m-am întors la Jilava au stârnit mare agitație în celulă. Toți erau încântați de prăbușirea prestigiului lui Stalin, sperând că acest lucru va grăbi și eliberarea lor.

Dar Popescu avea o altă părere: „Cunosc prea bine partidul. Îl denunță pe tâlhar, dar nu-l vor despăgubi nicicum pe cel tâlhărit.”

„Oricum, cu Stalin s-a terminat”, a intervenit un alt deținut. „Probabil că arde în iad!” a strigat cu năduf un al doilea.

Printre râsete, glume și batjocuri, doi deținuți au început să valseze împreună, făcând remarci obscene referitoare la „Tătuțul Iosif”. Doar gardienii erau tăcuți. Denunțarea lui Stalin le așeza în față un viitor foarte nesigur.

„Dumneata nu arăți prea fericit, domnule pastor!” mi-a aruncat Popescu.

„Nu mă pot bucura exploziile de ură, indiferent spre cine ar fi ele îndreptate”, i-am răspuns eu. „Nu știm nimic despre soarta lui Stalin. Poate a fost mântuit în ultimul moment, la fel ca tâlharul de pe cruce.”

„Cum? După toate crimele pe care le-a comis?” a întrebat cineva.

„Poate fi în situația omului bogat, care în viață a avut doar unele momente de pocăință, dar care a ajuns, totuși, în cer”, am insistat eu.

Le-am povestit apoi despre un om care trăise toată viața exploataându-i pe cei săraci și care ajunsese să nutrească o mare ură față de pastorul din localitate doar pentru că acesta din urmă era un om bun. Când se întâlneau pe stradă, bogatul îl scuipa în față pe pastor; pastorul îl lăsa s-o facă, gândind: „Probabil că lucrul acesta îi face plăcere bieteii ființe”. Dar o dată pe an, bogatul nostru, pe care îl chema Bodnăraș, mergea la biserică. Se întâmpla întotdeauna în Vinerea Mare și, când asculta istoria crucificării,

pe obrajii lui dolofani se scurgeau mereu două lacrimi. Și le ștergea repede și pleca înainte de a se strânge colecta.

Într-o zi de Vinerea Mare, o mare mulțime de oameni aștepta începerea slujbei. Dar nici preotul și nici Bodnăraș nu-și făcuseră încă apariția. A trecut o oră. Până la urmă, cineva s-a dus să arunce o privire în spatele altarului. Pastorul se afla acolo, întins pe jos, respirând liniștit, cu ochii închiși. Pe față i se putea citi o bucurie atât de mare, încât oamenii și-au dat seama că era transfigurat de o vedenie extatică.

În acea dimineață, Bodnăraș murise și ajunsese la judecată. Când demonii i-au așezat toate faptele rele pe un taler al cântarului, îngerul său păzitor nu a avut nimic altceva de pus pe celălalt taler în afara celor două lacrimi pe care bogatul le vărsa în fiecare an. Spre surpriza tuturor, acele două lacrimi cântăreau exact cât toate faptele rele la un loc.

Ce era de făcut? Bodnăraș a început să transpire și să tremure. Dar chiar în acel moment Dumnezeu a privit pentru o clipă în altă parte și bogatul a tras câteva fapte rele de pe cântar. Balanța s-a înclinat de partea Binelui.

Dumnezeu însă vede chiar și când se uită în altă parte. I-a spus cu tristețe omului bogat: „Niciodată nu s-a găsit în toată creația cineva care să încerce să Mă înșele în Ziua Judecării”. Apoi, privind de jur împrejurul cerului, a întrebat: „Este cineva care vrea să intervină pentru a-l apăra pe acest om?”

Îngerii tăceau mâlc. „Haideți, a continuat Dumnezeu, aici nu-i Republica Populară Română. Noi nu condamnăm pe nimeni fără să îi dăm șansa unei apărări.”

Chiar și îngerul păzitor al bogatului se făcuse mic, refuzând să-și asume această sarcină. „Dar”, a spus el încet, „în orașul lui este un slujitor al Bisericii, care are un caracter atât de sfânt, încât s-ar putea să vrea să spună ceva în favoarea omului nostru.”

Astfel că pastorul a fost adus în cer, în timp ce trupul îi rămăsese jos, pe pământ. Când l-a zărit pe cel pe care îl umilea ori de câte ori avea prilejul, Bodnăraș s-a gândit că nu mai are nici o șansă, dar pastorul a acceptat imediat sarcina.

„Părinte ceresc”, a început el, „cine dintre noi este mai bun, Tu sau eu? Dacă eu sunt mai bun decât Tine, coboară de pe tronul Tău și lasă-mă să-Ți iau locul, pentru că în fiecare zi i-am îngăduit lui Bodnăraș bucuria de a mă scuipa și nu i-am păstrat resentimente. Dacă eu l-am putut ierta, cu siguranță că și Tu o poți face.

Mai mult decât atât, Isus a murit pe cruce pentru păcatele oamenilor și, cu toate că în țara noastră nefericită putem fi adesea pedepsiți de mai multe ori pentru aceeași greșală, nu ar fi corect ca Bodnăraș să sufere din nou pentru păcatele lui, din moment ce ele au fost deja pedepsite în trupul lui Isus.

În al treilea rând, Doamne, am o întrebare practică: ce ai de pierdut dacă el merge în cer? Dacă raiul este prea mic, Tu poți să-l mai lărgești. Dacă nu dorești să amesteci răul cu binele, atunci poți face un alt cer pentru sufletele pierdute – oferă-le și lor puțină fericire.”

Aceste cuvinte i-au plăcut atât de mult lui Dumnezeu, încât i-a strigat lui Bodnăraș pe loc: „Intră acum în rai!” Bogatul a ieșit grăbit. Apoi Dumnezeu s-a întors spre slujitor și i-a spus, adânc mișcat: „Rămâi aici o vreme, să stăm puțin de vorbă.”

„Mulțumesc”, i-a răspuns pastorul, „dar nu mi-am ținut încă slujba și toată lumea așteaptă în biserică pentru a putea pleca acasă să-și ia prânzul. Trebuie să mă întorc și să-mi fac datoria și să le spun oamenilor să se ferească de păcat. Dar am să-i învăț, de asemenea, că și Tu Îți faci datoria și ne ierți, pentru că Îți oferi dragostea chiar și celui mai rău dintre păcătoși. Dacă Te-ai apuca să-l judeci pe om potrivit cu ceea ce merită, nici unul dintre noi n-ar putea scăpa.”

Oamenii din celulă au ascultat în liniște întreaga poveste.

„Și dumneata”, m-a întrebat Popescu, „l-ai apăra pe Stalin înaintea lui Dumnezeu?”

„Cine știe dacă Stalin nu a plâns din cauza păcatelor sale?” am răspuns. „Psihologii susțin că omul este cu atât mai puțin responsabil pentru păcatele sale, cu cât acestea sunt mai rele. Un maniac ca Hitler, care a ars milioane de oameni nevinovați pe care nu-i cunoscuse niciodată, un ucigaș în masă ca Stalin, care și-a ucis mii de tovarăși – toți aceștia nu sunt oameni normali și nu-i putem judeca după standardele pe care le aplicăm altora.”

Colonelul Popescu a tras concluzia: „Am auzit multe învățături creștine în celula asta, însă asta-i cea mai bună – dar și cea mai grea de pus în practică”.

12

În primăvara lui 1956, niște rândunele și-au făcut cuibul sus, lângă fereastră, chiar sub acoperișul celulei. Într-o bună zi, un ciripit vesel ne-a anunțat că puii își scosese capul din ouă. Unul dintre deținuți s-a cățărat pe umerii altuia și a privit în cuib. „Sunt patru!” a strigat el. Păsările părinți păreau că nu se odihnesc niciodată. Pentru a mai face o pauză în discuțiile interminabile despre eliberarea noastră, ne-am apucat să numărăm de câte ori intră și ies pentru a-și hrăni puii; 250 de drumuri pe zi! Un bătrân de la țară ne-a spus: „În douăzeci și una de zile vor zbura”. Ceilalți l-au luat în râs. „O să vedeți”, a zis el. În cea de-a douăzecea zi nu s-a întâmplat nimic, dar în cea de-a douăzeci și una, cu ciripituri și bătăi agitate din aripi, tinerele păsărele și-au luat zborul. Eram atât de încântați! „Dumnezeu le-a stabilit programul, am remarcat eu, și El poate face același lucru și pentru noi.”

Au mai trecut câteva săptămâni și se părea că denunțarea lui Stalin anunța, într-adevăr, un alt „dezgheț”. Nu putea dura prea mult, și totuși mulți deținuți erau eliberați pe baza amnistiei care deja fusese decretată. Voi fi oare și eu unul dintre ei? Gândul acesta

nu a făcut decât să mă întristeze: dacă mă vor lăsa să plec acum, cine-ar mai fi avut nevoie de mine? Fiul meu crescuse și probabil că-i venea greu să și-l amintească pe tatăl său. Sabina se obișnuise să se descurce singură. Biserica avea alți pastori care produceau, probabil, mai puține necazuri.

Într-o dimineață devreme, o voce a pătruns în celulă împrăștiindu-mi violent aceste gânduri: „Hai, la interogatoriu, acum! Mișcă!”

Iarăși bătaie, frică, întrebări la care trebuia să găsesc răspunsuri false! Am început să-mi adun lucrurile, în timp ce gardianul striga la mine: „Haide, hai mai repede! Mașina te-așteaptă.” Am pornit grăbit în urma lui de-a lungul coridoarelor și apoi am traversat curtea interioară. Rând pe rând, pe măsură ce urcam scările, ușile metalice erau descuiate pentru a ne lăsa să trecem, până când am ieșit la suprafață.

Nu am văzut nici o mașină, ci doar un funcționar care mi-a înmănat o hârtie. Am luat-o. Era o decizie a tribunalului care declara oficial eliberarea mea, potrivit ordinului de grațiere. Eram liber!

Mă uitam prostește la petecul de hârtie. Tot ce am putut să spun a fost: „Dar nu am făcut decât opt ani și jumătate și sentința mea a fost de douăzeci”.

„Pleci chiar acum. Ordinul de eliberare a fost pronunțat de cel mai înalt tribunal al statului.”

„Mai am încă aproape doisprezece ani de ispășit.”

„Nu mai insista! Ieși afară!”

„Dar uitați-vă la mine!” Cămașa mea peticită era gri din cauza murdăriei. Pantalonii arătau ca o hartă de petice colorate cusute unul peste altul. Ghetele, parcă le-aș fi împrumutat de la Charlie Chaplin. „Primul milițian pe care-l voi întâlni o să mă aresteze.”

„Nu avem aici haîne pentru dumneata. Pleacă odată!”

Funcționarul s-a întors și a intrat în incinta închisorii. Poarta s-a trântit și zăvorul a fost tras la locul lui. În afara zidurilor închisorii nu se vedea nici un suflet viu; eram singur, într-o lume pustie, în plină vară. Acea zi călduroasă de iunie era atât de liniștită, încât puteam auzi mulțimea de insecte bâzâind ocupate prin preajmă. Un drum alb și lung se întindea pe sub copacii de un verde aprins. La umbra unui pâlcc de castani pășteau niște vaci. Cât de liniștit era totul!

Am strigat cât am putut de tare pentru ca gardienii să mă poată auzi din spatele zidurilor lor: „Dumnezeul meu, ajută-mi ca bucuria libertății să nu fie mai mare decât bucuria pe care am avut-o pentru că ai fost alături de mine în închisoare!”

Distanța de la Jilava până la intrarea în București era de vreo trei kilometri. Mi-am pus lucrurile pe umăr și am luat-o de-a lungul câmpurilor. Nu aveam decât niște zdrențe urât mirositoare, dar îmi fuseseră atât de prețioase în închisoare, încât niciodată nu-mi trecuse prin cap să le abandonez. După puțin timp am ieșit de pe drum, mergând prin iarba înaltă și atingând scoarța aspră a copacilor pe lângă care treceam. Uneori mă opream să privesc o floare sau mugurul unei frunze.

Două siluete s-au apropiat de mine venind din sens invers – o pereche de bătrâni de la țară. S-au oprit și m-au întrebat curioși: „Vii de-acolo?” Bărbatul a scos un leu și mi l-a dat. Am privit mica monedă și aproape că mi-a venit să râd. Nimeni nu-mi mai dăduse până atunci un leu.

„Dați-mi vă rog adresa, pentru a vi-l înapoia,” am spus eu.

„Nu, nu, păstrează-l”, m-a îndemnat el, folosind singularul, așa cum ai vorbi cu un copil sau cu un cerșetor.

Am pornit mai departe cu micul meu bagaj. O altă femeie m-a oprit pentru a mă întreba: „Vii de-acolo?” Spera să-i pot spune câte ceva despre preotul din Jilava, care fusese arestat cu câteva luni în urmă. Nu-l întâlnisem, dar i-am spus că și eu sunt pastor.

Ne-am așezat pe un zid de la marginea drumului. Eram atât de bucuros că întâlnisem pe cineva care voia să vorbească despre Hristos, încât nu simțeam nici o grabă să ajung acasă. Când în sfârșit m-am ridicat să plec, femeia mi-a dat și ea un leu: „Să aveți pentru biletul de tramvai”.

„Dar am deja un leu.”

„Luați-l atunci de dragul Domnului nostru.”

Am pornit mai departe până am ajuns la o stație de tramvai de la marginea orașului. Oamenii s-au îngrămădit în jurul meu, dându-și seama imediat de unde veneam. Mă întrebau de frații, tații și verii lor – toți aveau pe câte cineva la închisoare! Când m-am urcat în tramvai, nu m-au lăsat să-mi plătesc biletul. Câteva persoane s-au ridicat invitându-mă să stau jos. În România, deținuții eliberați, departe de a fi niște proscriși, erau persoane foarte respectate. M-am așezat, punându-mi bagajul pe genunchi, dar când să pornească tramvaiul, de afară am auzit un strigăt: „Oprește! Oprește!” Inima mea a fost cea care era cât pe ce să se oprească. Ne-am oprit și motocicletă unui milițian a virat pe loc, așezându-se în fața tramvaiului. Se făcuse o greșeală și probabil că veneau să mă ducă înapoi! Dar vatmanul s-a întors și a strigat: „Spune că stă cineva pe scară”.

Lângă mine ședea o femeie cu un coș cu căpșune proaspete. Mă uitam la ele nevenindu-mi să cred că sunt adevărate.

„N-ai mai mâncat căpșune anul acesta?” m-am întreat ea.

„N-am mai mâncat căpșune de opt ani”, i-am răspuns.

„Hai, ia câteva!” și mi-a umplut mâinile cu fructe coapte și zemoase. Mi-am umplut gura cu nesaț, ca un copil.

Până la urmă am ajuns în fața ușii casei mele și preț de o clipă am șovăit. Ai mei nu se așteptau să mă vadă și, în plus, arătam înfricoșător în zdrențele mele mizere. M-am hotărât și am deschis ușa. În hol erau câțiva tineri și printre ei era unul slab și deșirat care s-a uitat perplex la mine și după o clipă a strigat: „Tată!”

Era Mihai, fiul meu. Avea nouă ani când îl părăsisem; acum avea aproape optsprezece.

Apoi a apărut și soția mea. Chipul ei cu trăsături fine arăta slăbit, dar părul era încă negru; mi s-a părut mai frumoasă ca oricând. Privirea mi s-a încetșosat. Când m-a îmbrățșșat, mi-am adunat toate puterile și i-am spus: „Înainte de a ne săruta, trebuie să-ți spun ceva. Să nu crezi că am venit, simplu, de la necaz la fericire! Am venit de la bucuria de a fi cu Hristos în închisoare la bucuria de a fi cu El în familia mea. Nu vin dintre străini la ai mei, ci de la ai mei din închisoare la ai mei de acasă.” Ea a suspinat printre lacrimi și eu am continuat: „Acum, dacă vrei, poți să mă săruti”. Mai târziu am cântat încetișșor un cântecel pe care i-l compusesem în închisoare cu ani în urmă, cu gândul să i-l cânt dacă ar fi fost să ne mai vedem vreodată.

Mihai a venit să ne spună că veniseră o mulțime de vizitatori care nu voiau să plece înainte de a mă vedea. Membri ai bisericii noastre dăduseră de veste prin tot Bucureștiul; soneria suna continuu. Prieteni vechi aduceau cu ei alții noi. Unii trebuiau să plece pentru ca alții să poată avea loc în sufrageria noastră. De fiecare dată când eram prezentat unei femei trebuia să mă înclin politicos în pantalonii mei caraghioși, legați cu sfoară. După ce au plecat și ultimii musafiri, se făcuse deja miezul nopții și Sabina insista să mănânc ceva, dar nu mi-era deloc foame. I-am spus: „Astăzi ne-am bucurat de o bună porție de fericire. Hai să facem din ziua de mâine o zi de post ca recunoșștință, și să încheiem cu Cina Domnului, înainte de a lua cina în familie.”

M-am întors spre Mihai. Trei dintre musafiri – unul era profesor de filozofie la Universitate și nu-l cunoscusem niciodată înainte – mi-au spus că fuseseră conduși la credința în Hristos de fiul meu. În închisoare trăisem cu teama că, rămas fără tată și fără mamă, fiul nostru s-ar fi putut pierde! În acea seară nu găseam cuvinte pentru a-mi exprima fericirea.

Mihai mi-a spus: „Tată, ai trecut prin atât de multe necazuri. Vreau să știu ce ai învățat din toate suferințele tale.”

Mi-am pus mâna în jurul umerilor săi și i-am mărturisit: „Mihai, în tot acest timp am uitat aproape tot ce știam din Biblie. Dar mi-au stăruit neconținut în minte patru lucruri. Primul, există Dumnezeu. Al doilea, Hristos este Mântuitorul nostru. Al treilea, există viață veșnică. Și al patrulea, dragostea este cea mai bună dintre toate căile posibile.”

Fiul meu mi-a răspuns: „Asta-i tot ce voiam să știu”. Mai târziu mi-a spus că hotărâse să se facă pastor.

În noaptea care a urmat nu am putut deloc să dorm în patul curat și moale de acasă. M-am ridicat și am deschis Biblia. Voiam să citesc din cartea lui Daniel, care fusese întotdeauna textul meu preferat, dar nu am mai putut da de ea. În schimb, ochii mi s-au oprit asupra câtorva cuvinte dintr-o epistolă a apostolului Ioan. „*Eu n-am bucurie mai mare decât să aud despre copiii mei că umblă în adevăr.*” Trăisem și eu această bucurie. M-am dus în camera fiului meu, pentru că simțeam nevoia să mă asigur că se află cu adevărat acolo. În închisoare visasem adesea că fac acest lucru, dar mă trezeam mereu în celula mea, departe de el.

Au trecut două săptămâni până să pot dormi normal noaptea. Dar atunci mă bucuram deja de tratament în cel mai bun pat, din cel mai înșorit salon, din cel mai bun spital posibil. Ca fost deținut, toată lumea dorea să mă ajute – pe stradă, în magazine, peste tot – și șuvoiul de vizitatori a început să curgă din nou.

PARTEA A ȘASEA

Acum că eram liber, în adâncul inimii mele tânjeam după liniște și odihnă. Dar comunismul lucra cu hărnicie la toate nivelele pentru a duce la capăt distrugerea Bisericii. Pacea pe care o doream ar fi fost o evadare din realitate și un pericol real pentru sufletul meu.

Mă întorsesem într-o casă sărăcăcioasă, dar eram mai norocos decât mulți alții. Aveam două camere mici, la mansardă, mobilate destul de simplu. Eu dormeam pe un pat vechi de lemn, peste care pusesem o saltea subțire împrumutată de un vecin; picioarele îmi erau susținute de un taburet pus în prelungirea patului. Apa ne-aduceam de la subsol, iar cea mai apropiată toaletă se afla în clădirea vecină. Dar nu mă așteptasem la mai bine de atât. În închisoare aflaserăm despre lipsa mâncării și a locuințelor, despre închiderea bisericilor sau confiscarea clădirilor acestora, așa cum se întâmplase și cu a noastră.

Apartamentul nostru confortabil fusese confiscat odată cu arestarea soției mele. Din cauză că a refuzat să divorțeze de mine după ce a fost eliberată, nu a putut să-și găsească de lucru și a trăit

într-o mare sărăcie, beneficiind de bunătatea prietenilor și remaind ciorapi de damă. Ea spunea că i-ar fi fost însă greu fără Mihai.

Când avea treisprezece ani, lui Mihai i s-a dat voie să-și viziteze mama în lagărul de muncă forțată de la Canal. Lipsit de amândoi părinții și trăind din mila altora, era plin de frustrări și de amărăciune.

„Am împrumutat bani pentru a putea ajunge în lagăr, mi-a spus el. Ne-am întâlnit într-un loc în care eram despărțiți de două șiruri de gratii de fier. Mama purta haine de deținut, era murdară și slabă. Aproape plângea și trebuia să țipe ca s-o aud. Mi-a spus: 'Mihai, să crezi în Isus și să fii credincios!' Iar eu i-am răspuns: 'Mamă, dacă într-un loc ca ăsta tu poți încă să crezi, atunci trebuie să cred și eu.'”

Când s-a întors în București, Sabina a aflat că Mihai învățase să acordeze pian de la acordorul Operei, care-l luase ca ucenic: auzul lui era atât de bun, încât a putut să lucreze pe cont propriu încă de la vârsta de unsprezece ani. A ajuns să câștige îndeajuns pentru a-și ajuta mama și pentru a se întreține la școală. Era o viață cu multe lipsuri, dar avea pâine pe masă.

Necazurile pe care partidul i le-a cauzat lui Mihai au început de timpuriu, când și-a câștigat dreptul acordat elevilor merituoși de a purta o cravată roșie, iar el a refuzat-o din cauză că era „simbolul opresorilor”. Exmatriculat în mod public, după ce scandalul a fost dat uitării Mihai a fost reprimat pe tăcute la școală, pentru că profesorii săi slujeau regimul doar din vârful buzelor. La vârsta de paisprezece ani a fost din nou exmatriculat pentru că a susținut că citise Biblia și că atacurile la adresa religiei, prezente în manualele școlare, se bazau pe afirmații neadevărate. Din acest moment a încercat să-și continue studiile la seral.

Mihai era creștin și nu iubea deloc comunismul. Dar o pasăre cântătoare ce își are cuibul lângă o familie de ciori va scoate curând sunete false și Mihai, ca și alți tineri, nu auzise mai nimic în afara

informațiilor oferite de propaganda comunistă. Chiar a doua zi după revenirea mea acasă, a trebuit să-i atrag atenția că greșea crezând că muncitorii din țările capitaliste mureau de foame. Colegi de-ai lui luau de bune toate aceste idei; o tânără mi-a spus că plânse adesea în timpul școlii gândindu-se la copiii care mor de foame în America.

Până și cei mai buni dintre tineri păreau neîncredători și dezorientați. Nu doar că li se răpise șansa de a-i citi pe cei mai buni autori creștini, dar nu aveau de unde să-i cumpere nici pe Platon, Kant, Schopenhauer sau Einstein. Prietenii lui Mihai se plâneau că părinții le spun una, iar profesorii alta și veneau de multe ori la mine pentru a-mi cere sfatul.

Un teolog tânăr de la Universitatea din Cluj mi-a cerut ajutorul pentru a-și compune teza de licență.

„Care este subiectul?” l-am întrebat.

„Istoria cântului liturgic în Biserica Luterană.”

Atunci i-am spus: „Ar trebui să începi scriind că nu ar fi bine să le umplem tinerilor mintea cu nimicuri istorice, într-un context în care mâine ar putea să se confrunte cu moartea datorită credinței lor”.

„Ce-ar trebui să studiezi atunci?” m-a întrebat el.

„Cum să ne pregătim pentru sacrificiu și martiraj.”

I-am povestit unele dintre lucrurile pe care le întâlnisem în închisoare și după puțin timp și-a adus și prietenii. Se confruntau toți cu aceeași problemă în dorința lor de a-și face lucrările. I-am întrebat cu privire la materiile pe care le studiau la facultate.

Unul dintre ei mi-a spus: „Profesorul meu de teologie spune că Dumnezeu a dat trei revelații: prima lui Moise, a doua lui Hristos și a treia lui Karl Marx”.

„Și pastorul tău ce părere are despre o idee ca asta?”

„Cu cât vorbește mai mult, cu atât pare că spune mai puțin.”

Ca rezultat al acestor conversații am acceptat să merg și să predic în catedrala din Cluj. Studenții voiau să obțină cărțile mele, dar toate scrierile semnate de mine fuseseră interzise.

Înainte de a pleca spre Cluj, a trebuit să am o întâlnire cu Patriarhul Bisericii Ortodoxe, pentru a-mi împlini promisiunea pe care o făcusem în închisoare membrilor Oastei Domnului, confesiune hărțuită fără odihnă de Securitate. Trecuseră câțiva ani de când îl întâlnisem ultima dată pe Iustinian Marina și mă gândeam că el ar putea da o mână de ajutor. Răul pe care îl făcuse Bisericii era mare, dar în același timp, tot el avea puterea să facă și ceva bun.

L-am găsit plimbându-se în grădina din spatele palatului său. Am bănuț că a ales să mă întâlnească în grădină pentru a fi ferit de microfoane și pentru a fi departe de prelații spioni. I-am spus: „Sunteți patriarh și oamenii vin la dumneavoastră pentru a obține poziții și beneficii și, în plus, peste tot pe unde mergeți trebuie să predicați și să cântați. M-am gândit că aș putea să vin și să vă cânt și eu dumneavoastră. Este un cântec al Oastei Domnului pe care l-am învățat în închisoare.” I-am cântat și i-am cerut să facă ceva pentru acești oameni buni și simpli: „Nu trebuie să rămână pentru totdeauna în închisoare doar pentru că aparțin unei anumite grupări religioase”. Mi-a spus că va încerca să intervină pentru ei, după care am avut o lungă discuție.

Am încercat să-l chem înapoi la Dumnezeu. I-am spus: „În grădina Ghetsimani, Isus l-a numit chiar și pe Iuda 'prieten', deschizându-i ușa mântuirii”. Am vrut să plantez o sămânță din care să poată crește o schimbare a inimii. M-a ascultat cu atenție și chiar într-un spirit de umilință, dar mi-a spus că nu poate face prea multe pentru că alături de el îl avea pe Mitropolitul de Iași, Iustin Moiescu; dacă ar merge prea departe ori s-ar retrage, Moiescu i-ar lua locul ca Patriarh și situația s-ar agrava și mai rău. Iustinian îmi păstra un oarecare respect, dar, deși inimii lui

împărțite nu-i plăcea ce făceau mâinile, pendulările sale se sfârșeau întotdeauna în supunere față de ceea ce-i solicita partidul să facă.

Mai târziu am aflat că ridicase problema „Oastei” în Sfântul Sinod, unde a întâmpinat opoziția Mitropolitului – care fusese acceptat ca reprezentant din partea Ortodoxiei române în cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor. Apoi Iustinian a fost muștrat de ministrul Cultelor pentru că-mi acceptase vizita – secretarul său, desigur, făcuse raport cu privire la vizita mea, la fel cum patriarhul raporta Securității toate mișcările secretarului său. Iustinian acceptase să-i întâlnească pe reprezentanții „Oastei”, dar când aceștia au sosit i-a expediat cu brutalitate: „Așadar Wurmbrand v-a spus să veniți, nu? A sosit timpul să se întoarcă în închisoare!”

2

Vestea că voi ține o serie de prelegeri în vechiul oraș universitar al României a fost transmisă imediat autorităților, împreună cu avertismentul că scopul meu real era să atac marxismul și să fac valuri printre studenți sub pretextul unor conferințe pe tema filozofiei creștine. Zelosul informator fusese, în această situație, un slujitor baptist care mi-a spus în față ce făcuse.

Fapta lui nu m-a mirat. După eliberarea mea, îi întâlnisem pe mulți dintre colegii săi – preoți, pastori și chiar episcopi care ofereau astfel de informări Ministerului Cultelor. De obicei, rapoartele se refereau la membrii propriei turme și, în cele mai multe cazuri, clericilor le era rușine și erau întristați din cauza a ceea ce făceau. Spuneau că motivul principal nu era propria lor siguranță ci dorința de a evita închiderea bisericilor lor. Fiecare oraș avea câte un securist ca delegat din partea Ministerului Cultelor, care îi interoga cu regularitate pe slujitorii bisericești în legătură cu activitatea lor și a comunității de credincioși. Nu erau

interesați prea mult de politică, însă voiau să știe care dintre credincioși era mai exuberant, care dintre ei încerca să vorbească mai multora despre credință și ce fel de păcate mărturiseau oamenii. Cei care refuzau să răspundă întrebărilor erau demiși, iar în cazul în care nu era găsit nici un înlocuitor „potrivit”, bisericile lor erau închise. Prin urmare, în această perioadă, România avea patru feluri de lucrători creștini: cei care se aflau în detenție, cei care, din cauza presiunii făcute asupra lor alegeau să informeze încercând să ascundă acest lucru, cei care erau indiferenți la consecințe și făceau tot ce li se spunea și, în fine, cei care căpătaseră un soi de gust pentru activitatea de informare. Aceștia din urmă erau, din fericire, doar câțiva. Pastorii oficiali mai cinstiți și dedicați lucrării lor spirituale au refuzat să colaboreze și, ca urmare, și-au pierdut repede autorizația de a predica. Trădătorii însă, la fel ca niște prostituate, lipsiți de sentimentul rușinii, au prosperat; și colegul meu baptist era unul dintre aceștia.

Avertismentul său a fost luat imediat în considerare de un agent oficial al Securității, numit Rugojanu. Ministerul Cultelor avea la rândul său mai multe categorii de angajați. Unii dintre ei erau leneși, alții își foloseau puterea pentru a stoarce o așa-numită „taxă de protecție” de la slujitorii Bisericii, dar Rugojanu era un tip fanatic care mergea din biserică în biserică vânând neobosit „contrarevoluționari”. A participat el însuși la prelegerile mele.

La Cluj s-au adunat în prima seară un grup de cincizeci de studenți și câțiva profesori de teologie. Pentru că Darwin și teoriile lui evoluționiste iscau mereu dezbateri la cursurile de teologie, am încercat să abordez acest subiect. Am spus că pare ciudat să vezi cum o Românie nouă, progresistă și socialistă, care s-a debarasat de toate ideile capitaliste, a făcut o singură excepție în cazul burghezului englez, Sir Charles Darwin.

Rugojanu s-a aplecat în față, urmărindu-mă cu mare atenție. Am privit spre el și am continuat spunând: „Fiul unui medic vrea

să fie și el medic, fiul unui compozitor vrea să fie muzician, fiul unui pictor vrea să fie artist și tot așa. Dacă alegi să crezi că ești creat de Dumnezeu, atunci ai să încerci să devii asemenea lui Dumnezeu; dacă preferi să crezi că te tragi din maimuță, ești în pericol de a te transforma într-o fiară.”

Mi-am început prelegerile într-o seară de luni. Marți, audiența se dublase. La sfârșitul săptămânii mai mult de o mie de chipuri mă priveau din marea sală – mi se părea că s-a adunat acolo, îngrămădindu-se în catedrală, toată universitatea. Știam că mulți dintre ei erau însetați să audă adevărul, dar la gândul consecințelor le era teamă să-l îmbrățișeze, așa că le-am împărtășit sfatul pe care mi-l dăduse un pastor omorât de fasciști pentru credința lui: „Când îți dai trupul tuturor celor ce vor să te bată și să-și bată joc de tine, I-l dai de fapt lui Dumnezeu, ca jertfă. Isus, știind că se apropia momentul crucificării Sale, a spus: *‘Vremea Mea este aproape’*. Vremea Lui era vremea suferinței și se bucura la gândul de a suferi pentru mântuirea oamenilor. Noi ar trebui să privim suferința cu aceiași ochi, ca pe o datorie încredințată nouă de Dumnezeu. Sfântul Pavel scria în epistola către Romani (12.1): *‘Vă îndemn dar, fraților, pentru îndurarea lui Dumnezeu, să aduceți trupurile voastre ca o jertfă vie, sfântă, plăcută lui Dumnezeu: aceasta va fi din partea voastră o slujbă duhovnicească.’*”

Am privit spre adunarea tăcută a celor de față. Mi s-a părut, pentru un moment, că timpul s-a dat înapoi și că sunt în biserica mea, în timpul războiului, în ziua în care brutele Gărzii de Fier o invadaseră cu revolverele la brâu. Amenințarea se simțea peste tot în jurul nostru; nu doar în locul în care Rugojanu își lua conștiincios notițe.

Am continuat: „Nu lăsați ca suferința să vă ia prin surprindere! Meditați la ea cât mai des! Îmbrăcați-vă voi înșivă, mental, cu virtuțile lui Hristos și ale sfinților Lui! Pastorul despre care v-am povestit, învățătorul meu care a murit pentru credința lui, mi-a dat

o rețetă pentru ceaiul împotriva suferinței și am să v-o spun și vouă.”

Le-am istorisit povestea medicului din vremea bisericii primare, care a fost închis pe nedrept de împăratul roman. După câteva săptămâni, familiei i s-a îngăduit să-l viziteze și, când l-au văzut, au plâns. Hainele i se zdrențuiseră, iar hrana care i se dădea era alcătuită dintr-o felie de pâine și o cană cu apă pe zi. Soția s-a mirat însă și l-a întrebat: „Cum de arăți totuși atât de bine? Ai aerul unui om care tocmai se întoarce de la o nuntă!” Medicul i-a răspuns, zâmbind, că a găsit remediul tuturor necazurilor și familia l-a întrebat despre ce este vorba. Medicul le-a spus: „Am descoperit un ceai care face bine împotriva tuturor suferințelor și necazurilor. Conține câteva ierburi pe care am să vi le spun.

Primă se numește mulțumire: să fii satisfăcut cu ceea ce ai. Pot tremura în zdrențele mele în timp ce mușc dintr-o coajă de pâine, dar cu cât mai greu mi-ar fi fost dacă împăratul m-ar fi aruncat dezbrăcat într-o celulă de sub pământ și nu mi-ar fi dat nimic de mâncare!

A doua plantă este dreapta măsură. Fie că mă bucur, fie că mă îngrijorez, tot în închisoare rămân, așa că de ce să mă plâng fără rost?

A treia este amintirea păcatelor săvârșite în trecut. Enumeră-le și presupunând că fiecare dintre ele merită o zi de închisoare, închipuiește-ți câte vieți ar trebui să petreci în spatele gratiilor. Așa, am scăpat de fapt foarte ieftin!

A patra este amintirea durerilor pe care Hristos le-a purtat cu bucurie pentru noi. Dacă singurul Om care a putut vreodată să-Și aleagă destinul pe acest pământ a ales durerea, ce valoare imensă trebuie să fi găsit în ea! Concluzia este că, purtată cu seninătate și bucurie, suferința are puterea de a răscumpăra.

A cincea plantă este conștientizarea faptului că suferința vine în viața noastră din mâna lui Dumnezeu, Tatăl nostru; nu pentru a

ne face rău ci pentru a ne curăți și a ne sfinți. Suferințele prin care trecem au scopul de a ne purifica și de a ne pregăti pentru cer.

A șasea este convingerea că nici o suferință nu poate face rău unei vieți creștine. Dacă plăcerile cărnii sunt tot ceea ce dă sens vieții, atunci durerea și închisoarea nimicesc orice scop pe care îl poate avea un om în viață; dar dacă esența vieții este adevărul, pe acesta nici o celulă a vreunei închisori nu-l poate schimba. Atât în închisoare, cât și în afara ei, doi și cu doi fac patru. Închisoarea nu mă poate opri să iubesc; gratiile nu pot alunga credința. Dacă aceste idealuri sunt cele care dau sens vieții mele, pot fi senin și liniștit oriunde.

Ultima plantă din rețetă este speranța. Roata vieții îl poate duce pe medicul împăratului la închisoare, dar continuă să se rotească. Mă poate duce înapoi la palat, și chiar să mă instaleze pe tron.”

Am făcut o pauză. În biserică domnea o liniște deplină.

„De atunci am băut butoaie întregi din acest ceai, am spus, și pot să vi-l recomand tuturor. S-a dovedit a fi bun.”

Când am terminat de vorbit, Rugojanu s-a ridicat și s-a grăbit să iasă, fără să arunce nici măcar o privire înapoi. Am coborât de la amvon și în sală s-au iscat nenumărate discuții. Afară studenții aplaudau și îmi mulțumeau, încercând să-mi strângă mâna. I-am telefonat Sabineei, care s-a bucurat de ceea ce făcusem, deși era conștientă că vor urma represaliile.

A doua zi am fost chemat de episcopul meu, care mi-a spus că Rugojanu agita spiritele. În timp ce el îmi aducea la cunoștință protestele celor de la Ministerul Cultelor, Rugojanu însuși a intrat vijelios în cameră. „Ah, chiar dumneata!” a strigat el. „Ce suze încerci să găsești? Un torent de răzvrătire; am auzit totul!”

L-am întrebat ce anume i-a dispăcut din ceea ce vorbisem. Totul, dar în particular leacul pentru suferință.

„Dar ce-a fost rău în bietul meu ceai?” am întrebat eu. „Care dintre ierburi nu v-a plăcut?”

Mi-a răspuns cu agresivitate: „Le-ai spus că roata se învârteste întotdeauna. Ei bine, cu această răbufnire contrarevoluționară ai greșit. Roata nu se va întoarce, prietene! Comunismul va fi aici pentru totdeauna!” Chipul îi era schimonosit de ură.

„Eu nu am menționat comunismul”, i-am replicat. „Am spus, simplu, că roata vieții se întoarce. De exemplu, am fost în închisoare și acum sunt liber. Am fost bolnav, iar acum mă simt mai bine. Mi-am pierdut parohia, acum pot lucra...”

„Nu, nu, nu! Ai vrut să spui că regimul comunist va cădea și ei toți au înțeles ce-ai vrut să spui. Să nu-ți imaginezi că vom încheia cazul cu această discuție!”

Rugojanu i-a convocat pe liderii diferitelor biserici la o întâlnire la palatul episcopului din Cluj, iar în cadrul ei am fost denunțat că încercam să otrăvesc tineretul prin atacuri mascate la adresa guvernului. „Puteți fi siguri că nu va mai avea niciodată ocazia să predice”, a strigat Rugojanu, ambalându-se într-un acces de furie incontrollabilă. La final a urlat: „Wurmbrand este terminat, Wurmbrand este terminat, Wurmbrand este terminat, Wurmbrand este terminat!” Apoi și-a luat pardesiul și pălăria și a ieșit din clădire.

La vreo o sută de metri de la ieșire, o mașină, virând pentru a feri un câine, a urcat pe trotuar și l-a strivit de zid. A murit pe loc.

Istoria ultimelor cuvinte ale lui Rugojanu și a ceea ce a urmat s-a răspândit în toată țara. Deseori în acei ani, Dumnezeu Și-a făcut simțită prezența prin semne puternice.

Revocarea licenței mele de pastor nu m-a putut împiedica să predic, dar în noile condiții trebuia să lucrez în secret, așa cum făcusem printre soldații sovietici, după Al Doilea Război Mondial. Un pericol nou îl reprezentau vizitele pe care le primeam din partea unor vechi prieteni din închisoare, care îmi cereau sfaturi sau ajutor

de un fel sau altul. Unii dintre ei deveniseră informatori și încercau să mă provoace. Acești nefericiți avuseseră așteptări prea mari în urma eliberării; trezindu-se cu familiile destrămate, și-au căutat consolarea în mreaja plăcerilor sexuale, într-o încercare disperată de a-și recâștiga tinerețea pierdută. Acest soi de viață însă costa mai mult decât își puteau permite și, sub noul regim, drumul cel mai scurt spre un nou început sub noul regim și spre câștiguri rapide îl constituia aderarea la marele grup de informatori ai Securității. Libertatea le devenea astfel mai tragică decât detenția.

Cea mai sigură protecție împotriva informatorilor consta în avertizările pe care le primeam de la prietenii noștri din cadrul Securității. Mulți dintre convertiții noștri își păstrau slujbele pe care le avuseseră în cadrul aparatului de partid. Un cuplu de tineri care ziua lucra în departamentul de propagandă al partidului ni se alătura seara la rugăciune și de mai multe ori ne-am întâlnit chiar în casa unui ofițer din conducerea Securității, în timp ce el era plecat din oraș, pentru că cea care avea grijă de casa lui era dintre ai noștri. Alteori ne întâlneam prin beciuri, prin mansarde, apartamente sau în case de la țară. Serviciile noastre erau la fel de simple și de frumoase ca ale primilor creștini, de acum 1900 de ani. Cântam tare; dacă cineva dintre vecini întreba ce se petrece, afla că sărbătoream o zi de naștere. Familii creștine cu trei sau patru membri ajungeau să sărbătorească și câte treizeci și cinci de zile de naștere într-un an! Uneori ne întâlneam în aer liber. În acele ocazii cerul devenea cupola catedralei noastre, păsările ne asigurau muzica, mirosul florilor era ca o tămâie frumos mirositoare, stelele țineau loc de candelă și îngerii erau diaconii care le aprindeau; iar costumul ponosit al câte unui martir care tocmai fusese eliberat din închisoare valora pentru noi mai mult decât cele mai prețioase robe preoțești.

3

Știam, desigur, că mai devreme sau mai târziu voi fi arestat din nou. După revoluția din Ungaria, situația se înrăutățea de la o lună la alta. Hrusciiov a anunțat un nou plan de șapte ani, în scopul „eradicării vestigiilor superstiției”. Bisericele au fost închise sau au fost transformate și folosite drept cluburi comuniste, muzee sau depozite de cereale. Cei pe care ziarele de partid îi insultau ca fiind „șarlatani în sutane negre” erau ridicăți cu miile.

Eu mă rugam astfel: „Doamne, dacă cunoști vreun om în închisoare pe care l-aș putea ajuta, suflețe pe care să le pot mântui, trimite-mă înapoi și nu mă voi plânge!” Sabina ezita uneori și abia apoi spunea „Amin”. În acea vreme ea trăia o bucurie interioară specială, care venea din înțelegerea faptului că în curând Îl vom putea sluji pe Hristos și mai mult. M-am întrebat din nou dacă imaginea pe care o aveam în minte despre mama lui Isus, stând doborâtă de întristare la picioarele crucii, nu era cumva greșită. Nu cumva trăia în același timp și o bucurie adâncă la gândul că fiul său urma să fie Mântuitorul lumii?

Au venit după mine pe 15 ianuarie 1959, la ora 1 dimineața. Mica noastră mansardă a fost răscolită de sus până jos într-o percheziție care a durat patru ore. Fiul meu a zărit o curea de-ale lui în spatele unui bufet mutat din loc de agenții Securității. „Și oamenii spun că securiștii nu sunt de nici un folos! a remarcat el. O căutasem peste tot.” A doua zi a fost exmatriculat de la școala serală pe care o urma din cauza obrăzniciei lui.

După ce m-au luat, Sabina a ridicat Biblia mea dintre lucrurile aruncate vraisește în cursul percheziției. A găsit scrise pe un petec de hârtie câteva cuvinte din Epistola către Evrei (11.35): „*prin credință ... femeile și-au primit înapoi pe morții lor înviați*”. Sub ele adăugasem: „Eu am ca soție o femeie de felul acesta”.

4

Era încă întuneric și străzile erau acoperite cu polei în timp ce ne îndreptam spre sediul Securității din București. Am trecut prin procesul de încarcerare, devenit familiar, și apoi gardienii m-au condus spre una dintre celule. Înăuntru l-am găsit pe Drăghici, un bărbat de vreo treizeci de ani, unul dintre acei multurâți reeducatori de la Pitești. De fiecare dată când se deschidea ușa celulei tresărea, intrând într-o stare de agitație. A simțit nevoia să-mi explice: „Îmi pare rău că sar așa. Niciodată nu știu dacă vin să mă ducă la baie sau să mă împuște. M-au condamnat la moarte în urmă cu patru ani”.

Drăghici mi-a povestit istoria vieții lui. Pe când era copil, îl venera pe preotul din localitate, care într-o zi i-a spus: „Tatăl tău repară ceasuri; roagă-l să repare orologiul bisericii, dacă se poate ceva mai ieftin”. Drăghici l-a convins pe tatăl său să facă treaba gratis. Atunci preotul i-a cerut o chitanță pentru suma de 500 de lei, pe care să o poată deconta din banii bisericii, dar care să intre de fapt în buzunarul său. Drăghici a zâmbit cu amărăciune, adăugând: „Aș fi putut deveni un creștin dedicat la maturitate și aș fi putut da Bisericii o mulțime de bani de-a lungul anilor dacă nu ar fi existat acel incident”.

Tatăl său, un bețiv, a dispărut cu economiile familiei, și băiatul, în vârstă de paisprezece ani, s-a înrolat în Garda de Fier de dragul cămășii verzi, a marșurilor pe care le cântau și a admirației fetelor. După numai câteva luni Garda a fost înfrântă și răsturnată de la putere. Drăghici a intrat în închisoare și când comuniștii au preluat puterea a primit automat o condamnare de unsprezece ani pentru activități fasciste. După ce și-a ispășit primii șapte ani, i s-a promis, la Pitești, că va fi eliberat dacă este dispus să îi bată pe ceilalți deținuți. „Aveam douăzeci și unu de ani atunci și nu voiam să rămân și să mor în închisoare. I-am crezut și acum trebuie să mor din cauza asta.”

Se uita la mine cu o privire de muribund. Era bolnav de tuberculoză. „Nici nu merit altceva”, a încheiat el.

Stăteam întins, ascultându-l pe Drăghici cum tușește și gândindu-mă că dacă Dumnezeu m-ar fi chemat în acest moment și m-ar fi întrebat: „După cincizeci de ani petrecuți pe pământ, ce părere ai despre om?” I-aș fi răspuns: „Omul este păcătos, dar vina nu-i a lui. Satan și îngerii săi căzuți lucrează din greu pentru a ne face la fel de nemernici ca pe ei înșiși.”

Am discutat continuu cu Drăghici timp zece zile și zece nopți. „Nu a fost alegerea ta să devii un criminal”, i-am spus, „dar sentimentul tău de vină cere o ispășire. Isus a luat asupra Lui pedeapsa pe care tu simți că o meriți.”

În a zecea seară, Drăghici a izbucnit în plâns. Ne-am rugat împreună și a fost eliberat de remușcări și de frică. Așa se face că, la cererea mea de a mi se îngădui să îi ajut pe alți deținuți, Dumnezeu mi-a răspuns încă din primele zile după întoarcerea în închisoare.

5

După scurt timp am fost dus pentru interogatorii la închisoarea Uranus din București. Un maior de Securitate s-a străduit să mă convingă să-i dau numele „contrarevoluționarilor” cu care mă întâlnisem în perioada în care mă bucurasem de libertate.

I-am spus că mă bucur să-i dau câteva nume de contra-revoluționari, atât din Rusia, cât și din țară. Câteva mii dintre ei fuseseră uciși în Uniunea Sovietică în timpul anilor '30 de către Yagoda, ministrul Internelor la vremea aceea, dar până la urmă s-a dovedit că adevăratul contrarevoluționar fusese chiar Yagoda. Apoi, sub conducerea succesorului său Beria, poliția politică sovietică a trimis la moarte sute de mii de cetățeni, până când Beria însuși a fost împușcat. Am continuat amintindu-i că dușmanul cel mai mare al revoluției, ucigașul a milioane de

oameni, a fost Iosif Stalin, care a și fost scos din mormântul său din Piața Roșie. Așa că, i-am sugerat eu, cel mai bine ar fi să caute contrarevoluționari ori unde în altă parte, nu în biata mea biserică!

Ofițerul a ordonat să fiu bătut și închis în izolare. Am rămas acolo până la proces. A fost de fapt o reaudiere de numai zece minute, în cadrul unei ședințe secrete, a vechiului rechizitoriu întocmit cu zece ani în urmă. De data aceasta li s-a permis soției și fiului meu să asiste și să audă acuzațiile ce mi-au fost aduse.

Am fost trimis apoi într-o celulă pentru a aștepta să fiu dus la următorul penitenciar. În timp ce le vorbeam altora despre Hristos, a intrat un ofițer pentru a mă anunța care este noua decizie a curții. I-am mulțumit și mi-am continuat ideea pe care tocmai o dezvoltam. Condamnarea fusese prelungită de la douăzeci la douăzeci și cinci de ani.

PARTEA A ȘAPTEA

În duba Securității mai erau și alți clerici ale căror condamnări fuseseră „împrospătate”. După un drum scurt, am coborât o rampă abruptă, apoi ne-am oprit. Inima mi s-a strâns, căci mi-am dat seama că m-am întors în închisoarea subterană de la Jilava. S-au auzit voci strigând: „Scoateți-i afară!” după care ușile dubei s-au deschis.

Gardienii ne-au dirijat de-a lungul coridorului, în mijlocul unei partide de mânuit bastoane, cu lovituri și îmbrânceli. Băuseră și la vederea preoților au scos un chiot de bucurie. Ne-au fost aruncate uniforme de deținuți, gri și mucegăite. Celor care nu reușeau să se schimbe destul de repede le rupeau hainele de pe ei. Bărbile au fost tăiate în mijlocul hohotelor de răs, iar capetele tunse brutal și cu nepăsare. Sângerând și pe jumătate dezbrăcați, am fost duși într-o celulă mai mare.

Stăteam pe podeaua de piatră, strânși unul în altul, încercând să ne încălzim cât de puțin în frigul de februarie. Pe neașteptate, a intrat un gardian strigând: „Toți preoții afară!” Dincolo de ușă se auzeau râsete și chicoteli înfundate. Am ieșit din celulă și am pornit

alergând prin ploaia loviturilor de baston, apărându-ne capul cu mâinile cât de bine reușeam. Cei care cădeau erau scuipați și loviți cu cizmele.

După o jumătate de oră, preoții au fost chemați din nou afară. Nimeni însă nu s-a mișcat din loc și atunci gardienii au năvălit în celulă, lovind în dreapta și-n stânga fără nici un discernământ.

Încercam să-i mângâi pe cei de lângă mine. Unul din apropiere își pierduse câțiva dinți și buzele îi erau sparte. În timp ce-i curățam sângele de pe față mi-a spus: „Sunt arhimandritul Cristescu”.

Ne întâlniserăm cu mai mulți ani în urmă, cu ocazia unei vizite pe care i-o făcusem patriarhului. Așteptam să intru la înaltul ierarh. Miron Cristescu lucra în biroul său, așa că i-am vorbit și lui despre necazurile noastre. Și-a pus mâinile cu blândețe pe umerii mei și mi-a spus: „Frate, Hristos va veni din nou: asta-i nădejdea noastră” – un adevăr pe care un om al lui Dumnezeu ar trebui să-l rostească cadesea și totuși rareori o face. Nu l-am uitat. Dar având barba rasă și fața plină de sânge și murdărie, era de nerecunoscut.

Orele treceau, iar noi continuam să tremurăm din cauza frigului și a rănilor. Miron Cristescu mi-a vorbit despre felul în care el și alții din jurul patriarhului încercaseră să salveze Biserica de la a deveni o unealtă a statului. Au crezut că ar putea să se folosească de latura bună a firii patriarhului, dar Gheorghiu-Dej alesese bine. Iustinian a fost trimis într-o vizită la Moscova, unde mintea i-a fost otrăvită și mai tare. A lăsat apoi să cadă lovitură după lovitură asupra catolicilor, asupra greco-catolicilor și chiar și asupra celor din propria sa „curte”, care nu au vrut să accepte compromisul.

„Acum sunt aici, la fel ca toți ceilalți”, a spus arhimandritul Cristescu. „Am greșit încercând să fac lucrul acesta – ar fi trebuit să mă opun încă de la început.”

„Nu lăsați ca astfel de gânduri să vă întristeze prea mult”, l-am încurajat eu.

Și-a ridicat ochii lui frumoși spre mine și mi-a răspuns: „Frate Wurmbrand, nu cunosc decât o singură tristețe: aceea de a nu fi sfânt.”

Dacă ar fi spus-o de la amvon, ar fi fost doar o frază frumoasă; dar în celula aceea oribilă, după ce fusese bătut cu ferocitate, cuvintele lui au scos la iveală măreția caracterului și a credinței sale.

2

Miron era împreună cu mine când, după câteva zile, am fost inclus într-un convoi care a pornit spre nord, în direcția munților. După multe ore am ajuns în orașul Gherla din Transilvania, unde clădirea cea mai înaltă, vizibilă de la mare distanță, era cea a penitenciarului. Soției mele i s-a permis din nou să mă viziteze în timpul celor două luni pe care le-am petrecut aici, în decursul anului 1956. Mi-au mai rămas și alte amintiri din Gherla: de la ferestrele etajelor superioare ale închisorii, care fusese construită în timpul domniei împărătesei Maria Tereza, în secolul al optsprezecelea, se puteau vedea vechile spânzurători care nu mai erau folosite în prezent; metoda preferată de comuniști pentru executarea condamnaților era împușcarea în ceafă. Dincolo de zidurile înalte urmăream viața orașului. Deținuții se uitau cu neașteptare la scenele ce se desfășurau sub ochii lor și visau cu ochii deschiși. La amiază însă nimeni nu mai suporta să privească. Era ora la care copiii se întorceau de la școală, chiuind și râzând, fugărindu-se unul pe celălalt; toți se gândeau atunci la propriile familii.

Eram înghesuți vreo 10.000 de deținuți într-un spațiu proiectat pentru 2000, iar regimul de detenție era la fel de aspru ca în cea mai rea perioadă a campaniei de reeducare. În vara anterioară sosirii noastre la Gherla, avusese loc o revoltă puternică.

Deținuții se baricadaseră într-una dintre aripile clădirii pentru a protesta împotriva măsurii luate de conducerea penitenciarului de a bate în cuie obloanele de la ferestre, oprind astfel intrarea luminii și a aerului curat. Gardienii au sfărâmat ușile, după care a început o luptă cruntă. Au fost chemate în ajutor echipe de milițieni, care au deschis focul, ucigând și rănind o mulțime de deținuți. Ca pedeapsă, rația de hrană a fost redusă la nivelul de supraviețuire și sute de deținuți au fost împrăștiati prin alte penitenciare.

Noi, preoții și pastorii, le-am luat curând locul acestora din urmă, alături de mii de alți deținuți politici, capturați odată cu noile valuri de arestări – proprietari de pământuri, ofițeri de armată, proprietari de magazine, meșteșugari care refuzaseră să intre în cooperativele comuniste, chiaburi care se opuseseră ultimei exproprii de pământ pe care partidul tocmai o pregătea. După două cincinale catastrofale, Dej anunțase o planificare economică pentru șaisprezece ani, care urma să dureze până în anul 1975 – „dacă mai rămâne cineva în libertate pentru a-l pune în aplicare”, a comentat ironic un deținut.

Celulele era lungi, întunecoase, ca niște camere-barăci. În fiecare dintre ele ne aflam câte 80 sau 100 de deținuți, deși nu erau decât 50 sau maxim 60 de banchete. Mulți erau nevoiți să stea câte doi pe un pat. Cu dormitul era tare greu. Pe lângă obișnuita procesiune nocturnă spre gălețile pentru necesități, care oricum dădeau foarte repede pe afară, mai aveam și o mulțime de colegi care sforăiau în mod regulat, fiecare pe o tonalitate proprie. Dacă se oprea unul dintre ei, pornea un altul care se alătura corului răsunător. Nu te puteai odihni nici ziua, când disciplina era aplicată cu ajutorul nuielor și al cizmelor cu ținte. Gardienii obișnuiau să facă prin surprindere „vizite de siguranță” în celule, trecând cu bastoanele peste gratiile de la ferestre pentru a se asigura că nu fuseseră tăiate. În același timp, deținuții stăteau întinși pe podea cu fața în jos, pentru a fi numărați. Gardienii călcau pe fiecare dintre noi în timp ce ne rosteau numele.

Cea mai mică abatere de la reguli atrăgea după sine o pedeapsă de cel puțin douăzeci și cinci de lovituri de nuiua, cu medicul prezent de fiecare dată – pentru că oamenii puteau muri sub o astfel de sancțiune. Greu putea fi găsit în închisoare un deținut care să nu fi fost biciuit niciodată, iar unii primiseră „douăzeci și cinci” chiar și de câteva ori. Am căzut de-acord că nuiua dădea mai rău decât bețele sau bastoanele de cauciuc. Loviturile ardeau ca focul: spatele îți era parcă prăjit într-un furnal, iar șocul pe care-l resimțea sistemul nervos era cumplit. Un lucru pe care l-am observat, de asemenea, a fost efectul pe care acest soi de biciuire îl aveau asupra gardienilor, stăpânii noștri: le amplifică și mai mult pornirea spre violență, făcându-i și mai brutali. Sângele și puterea păreau să-i afecteze chiar și pe cei mai buni dintre ei, la fel ca o băutură amărâtoare; după ce plecau dintre noi, duceau zilnic cu ei otrava cruzimii în lumea de afară.

La capătul fiecărui palier se găsea câte un closet, la care eu și cu Miron aveam sarcina să golim gălețile din celulă în fiecare zi. Trebuia să stăm la coadă alături de alți deținuți și să ne așteptăm rândul pentru a vărsa conținutul în conducta colectoare. Arhimandritul era un om de o mare finețe și cultură, dar se străduia să împlinească cu sârguință aceste mici treburi neplăcute. Într-o dimineață, a alunecat pe dalele unsuroase, stropind puțin cizma unui gardian.

„Cretinule!” i-a strigat furios acesta, lovindu-l pe Miron în umăr. „Ai s-ajungi în Rozsa Sandor!”

Puțin mai târziu, în timp ce ne mâncam fiertura, m-a întrebat ce înseamnă cuvintele pe care i le adresase gardianul.

„Cimitirul”, i-am răspuns. „Întotdeauna aruncă amenințarea asta; nu o luați în seamă.”

Rozsa Sandor era cimitirul închisorii. De la ferestrele celulelor puteam să vedem și pietrele lui funerare, gri și sumbre, și buruienile de pe morminte. Purta numele unui ucigaș care fusese condamnat

În secolul trecut la douăzeci de ani de închisoare, când nu avea decât nouăsprezece ani. Privind printre zăbrelele de la Gherla, acesta a văzut într-o grădină o femeie cu o fetiță în brațe. A urmărit-o apoi în fiecare zi. A văzut când a fost dusă la biserică pentru a fi botezată; apoi petrecerea dată cu ocazia primei împărțășanii; apoi a mers la școală și cu anii s-a transformat într-o tânără femeie atrăgătoare. În toți acești ani, Rozsa Sandor a privit-o și s-a gândit neobosit la ea. Devenise o obsesie, ea era chiar sensul lui de a trăi. A decis că atunci când va fi liber se vor și căsători. Până la urmă a sosit și ziua așteptată și a ieșit din închisoare. S-a grăbit să traverseze drumul și a nimerit în mijlocul unei petreceri – o petrecere de nuntă. Se gândise ea oare să-l aștepte în felul acesta? A alergat spre ea și i-a spus: „Nu pot să-ți spun cât de fericit sunt că vei deveni azi soția mea”. Fata s-a uitat uimită la Rozsa Sandor, privindu-i chipul hidos, fără dinți, și a început să râdă. „Ce vrea să spună bătrânul ăsta caraghios?” a întrebat ea. Apoi, luându-l de braț pe tânărul de lângă ea, a adăugat: „Acesta este mirele meu”. Rozsa Sandor a privit nedumerit spre cei doi. Apoi, într-un acces de furie nebună, a scos un cuțit făcut de mână și i-a înjunghiat mortal pe amândoi. A fost spânzurat pentru această dublă crimă și l-au înmormântat în cimitirul închisorii, care acum îi poartă numele.

„Ai să-ajungi în Rozsa Sandor!”

Amenințarea aceasta ne amintea în fiecare zi că îmbătrânim și ne apropiem de capătul vieții. Deținuții nu-și dau seama niciodată de trecerea timpului. Li se pare că rămân la aceeași vârstă pe care o aveau când au intrat în închisoare; visează la soțiile tinere sau la iubitele pe care le-au lăsat în urmă și nu-și imaginează nicicum femeile marcate de viață pe care le vor găsi de fapt acasă.

Chiar și marele orologiu de deasupra porții principale de la Gherla se oprise. Limbile lui nu s-au mișcat deloc în timpul celor șase ani pe care i-am petrecut acolo.

3

Comandantul închisorii era un mic Nero, gras și cu fața roșie, care nu se putea opri niciodată din mâncat. Deținuții duși înaintea maiorului Dorobanțu rămâneau muți când, în mijlocul câte unei tirade, își strecura mâna într-un sertar și o scotea apoi cu degetele strânse hulpav în jurul unui cârnat sau a unui măr.

Prima mea întâlnire cu el a fost una tipică. Am stat liniștit ascultând un imn al urii, incoerent și încâlcit. Părea că pentru Dorobanțu existau doar două lucruri pe care nu le ura: mâncarea și sunetul propriei voci.

„Deci tu ești Wurmbrand!” a strigat el, împrôscând masa cu o ploaie de firmituri de cozonac. „Călugăr, hm!”

I-am spus că de fapt eram pastor.

„Pastori, preoți, călugări! Pentru mine toți îs la fel! Îi jupuți pe bieții săraci să vă faceți voi cuibul mai comod. Las' că știu!” Dădea din mâini ca un clown în timp ce-mi înșira povești despre copilăria lui mizerabilă. Păștea oile tatălui său pe lângă una dintre cele mai bogate mănăstiri din România; odată, când animalele au intrat pe pământul mănăstirii, călugării l-au alungat cu brutalitate.

„Ai văzut vreodată, Wurmbrand, un preot îndreptând o pușcă cu două țevi spre un copil înfometat? E o imagine tare drăguță și sfântă!”

Dorobanțu s-a plâns și că mai târziu, în tinerețe, fusese exploatat ca muncitor în fabrică. Așa că acum își folosea cât putea de bine poziția pe care o ocupa pentru a le plăti polițele capitaliștilor și preoților.

În celula mea erau câteva personaje „tari” – ucigași și hoți care fuseseră încadrați ca deținuți politici pentru că uciseseră vreun comunist sau pentru că furtul lor fusese considerat un sabotaj economic. Alții erau criminali de război condamnați pe viață pentru că masacraseră ruși sau evrei. Aceștia erau arțăgoși, acri, și toate

încercările mele de a le oferi mângâiere pe calea credinței au eşuat, fiind respinse. Cei care omorâseră evrei erau cei mai porniți împotriva mea, din cauză că eu însumi eram evreu. Nu am ascuns niciodată această realitate și deseori, atunci când eram întrebat, îmi exprimam atașamentul natural pe care îl aveam pentru propria mea națiune, deși îmi folosisem dreptul oricărui om de a-și alege credința. Și alesesem o altă credință decât a celor mai mulți din neamul meu. Odată, când am început să-i vorbesc în șoaptă unui deținut aflat într-unul din colțurile celulei, alți câțiva s-au strâns amenințător în jurul nostru.

„Ți-am spus să taci!” a mârâit cel care părea să fie șeful. M-am ridicat și unul dintre ei m-a îmbrâncit. Un altul a întins piciorul și am aterizat pe burtă. Am simțit o lovitură puternică în coaste. Dar tocmai când s-au aruncat asupra mea, s-a făcut auzit un strigăt de avertisment.

Un gardian care se uitase prin vizieră văzuse scena luptei și striga după ajutor. Deținuții care mă atacaseră s-au împrăștiat cu repeziciune. Când ușa celulei s-a deschis, toți erau la locul lor.

„Wurmbrand!” Comandantul se vântura pe coridoare și auzise agitația. Gardianul mă recunoscuse pentru că eram cel mai înalt din cameră, dar din cauza semiîntunericului nu i-a putut identifica și pe atacatori.

„Wurmbrand, cine a făcut-o?”

I-am spus, în timp ce-mi tamponam buza spartă, că nu-i pot răspunde.

„De ce nu?”

„Eu sunt creștin și de aceea îmi iubesc dușmanii și îi iert, nu-i denunț.”

„Atunci ești un idiot!” a răbufnit Dorobanțu.

„Aici aveți dreptate”, i-am răspuns. “Oricine nu este creștin din toată inima este un idiot.”

„Adică mă faci idiot?” a tunat comandantul.

„Nu asta am vrut să spun, ci că eu nu sunt un creștin așa de bun cum ar trebui să fiu.”

Dorobanțu s-a lovit cu palma peste frunte. „Luați-l de-aici! Treizeci de nuiele!”

S-a îndepărtat cu mersul lui legănat, ca de rățoi, murmurând: „Călugări nebuni!”

Când m-am întors, gardienii îi chestionau încă pe deținuții din celulă. Din moment ce nu reușiseră să mai afle nimic, nu a mai fost pedepsit nimeni altcineva. Dar după acest incident, de foarte puține ori am mai fost întrerupt când încercam să predic.

4

Uneori, certurile din închisoare erau de-a dreptul comice, deși cei ce participau la ele nu prea își dădeau seama. Am fost închis în câteva celule diferite, niciodată cu mai puțin de șaiszeci de bărbați în încăpere, dar întotdeauna cu numai două deschizături în perete, înguste și zăbrelete, având rol de ferestre. Trebuiau să stea deschise, astfel încât să înghețăm în paturile noastre, sau să stea închise, lăsându-ne cu aer insuficient și urât mirositor, astfel încât ne sculam în fiecare dimineață cu dureri de cap. Subiectul acesta era dezbătut efectiv ore în șir, zi de zi, ca și cum ne-am fi aflat în parlament. Erau întotdeauna două partide. Cei care se aflau la distanță de fereastră susțineau: „Aerul curat nu face rău nimănui”. Cei din apropierea ei replicau: „În fiecare an mor mii de oameni din cauza pneumoniei.”

O axiomă faimoasă a lui Lenin spune următoarele: „Dacă anumite interese materiale puternice impun ca doi ori doi să facă altceva decât patru, atunci acela va fi rezultatul”. În închisoare am găsit dovada acestui adevăr. De exemplu, gardienii se plictiseau de moarte în timpul plimbărilor noastre zilnice. „S-a încheiat timpul! Toată lumea înăuntru!” strigau ei. Noi protestam: „Nu au trecut încă cele cincisprezece minute!” Ambele părți credeau că

au dreptate; interesul propriu dicta felul cum fiecare dintre noi percepeam trecerea timpului.

Deținuții de drept comun se adaptau repede, simțindu-se aproape la fel de „acasă” aici ca și afară. Aveau propria lor rutină creată în urma trecerilor repetate prin aceste situații și totodată propriul lor limbaj. Erau extraordinar de pricepuți în a șterpeli mâncare. Vorbeau cu gardienii folosind poreclele acestora și încercau să obțină țigări prin viziera ușii. Dobândeau pozițiile de încredere, pasând treburile neplăcute politicianilor, iar pe cele mai murdare preoților și creștinilor practicanți.

Din cauza supraaglomerării, stăteam înghesuit pe bancheta între doi oameni care se certau ca două păsări de pradă închise în aceeași colivie. Fostul sergent Grigore, înalt și slăbit, împușcase sute de evrei ca urmare a ordinelor primite. Dușmanul său, Vasile, un „sabotor economic”, îl făcea pe Grigore țap ispășitor pentru toate necazurile sale. Vasile, care era scund și costeliv, a găsit repede punctul slab al adversarului său. Fața i se schimonosea de plăcere și triumf când îi scuipa în față cuvântul: „Ucigașule!” Grigore se făcea mic și nu-i putea răspunde nimic.

I-am spus lui Vasile: „De ce-i spui așa? Este bătrân și bolnav și nu putem ști unde-și va petrece veșnicia. Dacă va fi să stea alături de Hristos, înseamnă că îl insultă pe un viitor cetățean al cerului; dacă va fi să rămână în iad, de ce să mai adaugi blesteme suferinței lui?”

Hoțul s-a arătat surprins: „Dumneata nu știi cât de mulți ruși și evrei a ucis șobolanul ăsta?”

„Lucrurile acestea s-au întâmplat în timpul unui război oribil desfășurat acum douăzeci de ani”, i-am răspuns eu, și a plătit pentru crimele lui cu cincisprezece ani de foame, bătaii și închisoare. Mă poți considera clovn pentru că mă jucam cu o roată de căruț prin sufragerie când aveam trei ani? Sau poți spune că sunt un analfabet pentru că atunci când aveam patru ani nu știam să citesc? Acele zile s-au dus, au rămas în urmă.”

Raționamentul meu l-a iritat vizibil pe Vasile. A doua zi, un grup de deținuți a început să vorbească lângă mine despre ce intenționau să le facă ei rușilor, dacă li se va ivi vreodată prilejul.

„Spânzurătoarea este o pedeapsă prea blândă pentru ei”, a spus Vasile printre dinți. „Ar trebui jupuți de vii...” Într-un târziu n-am mai putut suporta și am intervenit, spunând că nici rușii și nici alții n-ar trebui tratați în felul acesta.

„Dar ieri abia”, a protestat Vasile, „îl apărari pe omul care a ucis sute de ruși, iar acum spui că uciderea rușilor e un lucru rău!”

Grigore trăia o durere profundă la gândul crimelor sale și într-o zi chiar m-a întreat: „Oare ispășesc ceva din răul pe care l-am făcut dacă sufăr acum... dacă totuși suferința îmi este impusă?”

„Da! Biblia spune că cel care a suferit în trup a sfârșit-o cu păcatul.” I-am povestit despre săracul Lazăr, care suferise în trup și care după moarte ajunsese în rai. „Dacă crezi în Hristos, vei fi mântuit”, i-am spus.

„Alții nu gândesc la fel”, mi-a zis el. „Uite ce i-au făcut lui Eichmann, cel pe care vor să-l spânzure în Israel.”

„Nu avem nici o dovadă că el ar fi suferit vreun pic până să-l prindă; dar în orice caz, nu cred că un om ar trebui acuzat de crimele pe care le-a comis cu atât de mult timp în urmă. S-ar putea să nu mai fie același om. Eu știu bine că nu mai sunt același cu cel care am fost cu mulți ani în urmă și sunt sigur că mulți evrei ar confirma vorbele mele. (Abia câțiva ani mai târziu am auzit că Martin Buber, marele gânditor evreu, se opusese sentinței date lui Eichmann.)

„Nici eu nu mai sunt același”, mi-a spus Grigore, „pentru că m-am pocăit pentru ceea ce am făcut în acei ani; dar alții par că sunt gata s-o ia de la capăt.”

„Nimeni nu poate fi pedepsit pentru răul pe care ar fi posibil să-l săvârșească în viitor. Răutatea este doar o parte din noi toți.

Unii dintre cei mai răi oameni sunt capabili și de mari acte de virtute. La fel stau lucrurile și cu dumneata, Grigore.”

La gândul acesta s-a mai liniștit puțin.

În celulă nu duceam lipsă de amuzament și de prilejuri de a râde. Bucuria este numită în Faptele Apostolilor drept o mărturie a existenței lui Dumnezeu; și fără o astfel de credință, prezența bucuriei în închisoare este inexplicabilă.

Unii pot să rădă chiar de propriile suferințe. Maiorul Brăileanu era unul dintre aceștia. Fostul ofițer, scund, plin de viață, cu părul mereu ciufulit ca un puști, a adus într-o zi un zvon nou în celulă. Urma să se țină o nouă conferință la nivel înalt în primăvara lui 1959, între ministrul de externe sovietic și reprezentanții guvernelor occidentale. Se spunea că întâlnirea va fi ținută pe 10 mai. Deținuții adoptaseră un salut nou – își ridicau toate cele zece degete pentru a indica ziua-cheie a speranței eliberării.

În ziua conferinței, gardienii au deschis ușa celulei și au strigat numele a patru dintre noi, printre care și maiorului Brăileanu. Oare vor fi ei primii eliberați? Noi ceilalți i-am privit cu oarecare invidie. Curând însă am auzit strigăte agonizante venind dinspre mica încăpere aflată la capătul coridorului, acolo unde aveau loc biciuirile. Era imposibil să te ascunzi de sunetul acela. Au fost bătăuți primii trei, dar când a venit rândul celui de-al patrulea, acesta nu a scos nici măcar o șoaptă în timpul celor douăzeci și cinci de lovituri obișnuite. Brăileanu s-a întors și el în celulă, în urma celorlalți, palid și incapabil să spună ceva. A făcut un efort uriaș și ne-a zis: „Domnilor, iată noul nostru salut”. Și-a ridicat două degete de la mâna dreaptă și cinci de la stânga, pentru a indica douăzeci și cinci.

Se spuneau povești, ghicitori și glume cu orele. Toată lumea trebuia să contribuie. Un anume soi de ghicitori, lipsite de logică, ne făcea să râdem mai mult decât orice altceva.

„Ce are trei culori, atârnă în copac și cântă tara-bum-cia-cia?” a întrebat odată Florescu, un hoț pe jumătate rrom. Nimeni nu i-a putut răspunde. „Un hering.” „Dar heringul nu are trei culori!” „Dacă îl colorez eu are.” „Și heringii nici nu atârnă în copaci.” „Ba da, dacă îi leg eu.” „Și nici nu cântă 'tara-bum-cia-cia'!” „Asta am spus-o doar așa, să nu puteți ghici.”

Gaston, un pastor unitarian care purta ochelari cu lentile groase, a spus o altă ghicitoare: „Un om care călătorește cu trenul are o soție numită Eva și amândoi trăiesc într-o casă roșie: cum îl cheamă?” Confuzie totală pe toate chipurile – cum poți să ghicești numele unui bărbat dacă știi doar că merge cu trenul și că locuiește cu soția sa Eva într-o casă roșie? „Foarte ușor”, ne-a dezvăluit Gaston, “îl cheamă Carol.” „Dar de unde știi?” „Îl cunosc de mult timp, e cel mai bun prieten al meu.”

Arhimandritul Miron ne-a istorisit o poveste despre comandant, jurând că este vorba despre fapte reale: plimbându-se prin fața unui rând de condamnați scoși la apel, a pus fiecăruia aceeași întrebare: „Ce fărădelege ai făcut?”

„N-am făcut nimic, domnule, și am primit zece ani.”

Dorobanțu a trecut la următorul. „Tu ce fărădelege ai făcut?”

„Nimic, domnule, și am primit douăzeci de ani.”

„Porc mincinos”, a izbucnit Dorobanțu plin de indignare. „Nimeni nu primește în Republica Populară mai mult de zece ani dacă n-a făcut nimic!”

Micii escroci și hoți de buzunare erau cei mai buni povestitori. Aceștia își duceau viața de răufăcători bizuindu-se pe istetiimea și iuțiimea gândirii lor. Florescu spunea că l-a jefuit odată pe un bijutier de pe strada Carol din București, stradă plină cu magazine de bijuterii. Povestea pe care ne-a spus-o suna cam așa:

Domnul Herșcovici, cel mai curtenitor dintre giuvaiergii, a salutat cu multă căldură intrarea pe domeniul său a unei foarte elegante tinere perechi. „Bună dimineața”, i-a răspuns bărbatul, care era, desigur, Florescu al nostru. „Ea este logodnica mea, cea

mai dulce față din București!” Și una dintre cele mai bogate, de asemenea, luând în considerare dialogul lor. „Am venit să alegem inelul – cu diamante, desigur... Oh, nu, acelea sunt prea mici.” De la inele au trecut la un ceas placat cu pietre prețioase pentru mama fetei, o casetă îmbrăcată în piele de crocodil pentru tatăl ei și apoi fata și-a adus aminte: „Oh, dragă, nu trebuie să-l uităm pe episcop. Este unchiul meu, așa că nu va accepta nici o plată pentru slujba ținută, dar tu cunoști tradiția noastră: o slujbă pentru care nu se plătește nimic nu este primită în cer.” „Adevărat, ai dreptate, dar ce i se poate dărui unui episcop?” Și în acest moment amândoi și-au întors privirile spre o vitrină în care era expus un set complet de haine episcopale împodobite cu țesături aurite. „Exact ce avem nevoie!” a exclamat Florescu. „Dar, dragă, a spus fata, nu știm dacă i se potrivesc.” Florescu l-a măsurat din ochi pe giuvaiergiu, preț de câteva clipe. „Sunt de aceeași statură!” Și Herșcovici, sperând să vândă acele haine scumpe, a fost de-acord să se înfășoare în roba aurită. I-au legat și cordonul în jurul mijlocului, trăgându-i și o mitră bogat împodobită pe cap. „Ce costum perfect!” a exclamat Florescu. „Ține, te rog, acest sceptor!”

În acest moment au pus bijuteriile în caseta din piele de crocodil și au ieșit din prăvălie. Herșcovici a rămas paralizat câteva clipe din cauza șocului, după care s-a luat după ei strigând: „Hoții! Oprți-i! Ajutor!” Negustorii evrei vecini, au ieșit la ușile prăvăliilor și l-au zărit pe Herșcovici alergând de-a lungul străzii goale, îmbrăcat cu toate însemnele rangului de mitropolit ortodox. „Herșcovici a înnebunit!” își spuneau unii altora. Trei dintre ei l-au prins și l-au ținut strâns, în timp ce el se lupta să se elibereze și protesta: „Nu, nu! Ce faceți? Scapă hoții!” Așa s-a și întâmplat, căci au luat-o pe o stradă dosnică și nu i-au mai putut prinde.

Când ne-am oprit din râs, pastorul Gaston a remarcat: „Dar până la urmă te-au prins totuși, Florescule”. Hoțul însă nu voia să vorbească despre acest episod din viața lui.

„Ei bine, ce-ar fi să ne spui dumneata, domnule pastor, de ce te afli aici”, a spus el.

„Bine, a răspuns Gaston. „Și eu am o istorie nostimă. Am primit o pedeapsă de șapte ani pentru o predică de Crăciun, pe tema fugii Familiei Sfinte în Egipt.”

Gaston fusese denunțat de un membru al congregației sale. La proces s-a spus că, acuzându-l pe Irod de încercarea de a-L ucide pe pruncul Isus prin acel masacru al micilor nevinovați, Gaston ataca de fapt campania comunistă dusă împotriva religiei; iar referirile sale la Egipt scosese la iveală speranța predicatorului că Nasser¹ se va alătura taberei imperialiste.

Pastorul Gaston l-a întrebat pe un anchetator, după proces, ce făcuse de fapt pentru a stârni supărarea partidului. „Am fost întotdeauna de partea muncitorilor”, a protestat el. “Am fondat o școală și o cooperativă. Am dublat numărul membrilor congregației noastre.”

Ofițerul a izbucnit în râs: „Tipul de preot pe care îl dorim noi este cel care păstorește parohia vecină cu a dumitale – un bătrân afemeiat și bețiv, a cărui biserică este întotdeauna goală”.

Gaston mi-a povestit în câteva rânduri despre copilăria sa, în care a suferit multe lipsuri. Îi era întotdeauna foame și când acasă nu era nimic de mâncare, fura. „Odată am dat iama într-un coteț de păsări, mi-a spus el. M-au plimbat apoi prin sat cu o tăbliță atârnată de gât, pe care scria: 'Hoț!'” A crescut „dorind să răstoarne lumea”.

A studiat diferite sisteme politice și filozofice și s-a alăturat până la urmă Bisericii Unitariene. Când a venit miliția comunistă să-i percheziționeze locuința, i-au găsit printre sutele de cărți și o copie a lucrării lui Adler: *Psihologia individului*.

¹ Președintele în exercițiu al Egiptului, în momentul expunerii predicii (nota tr.).

„Aha! a exclamat milițianul. Un individualist!” Și a luat cartea ca probă a vinovăției lui Gaston.

5

Am rămas șocat când l-am zărit în mijlocul unui grup de nou-veniți pe profesorul Pop. Arăta bolnav și se mișca asemenea unui om bătrân. Nu ne mai întâlniserăm după amnistia din anul 1956, iar scrisorile pe care i le trimiseseam rămăseseră fără răspuns. Pop mi-a explicat chiar în acea seară ce se întâmplase.

Asemenea multor alți deținuți eliberați, s-a dăruit și el unei vieți de căutare a plăcerilor. „Simțeam o foame nepotolită”, mi-a spus. „Mi-era teamă că viața a trecut pe lângă mine. Mi se părea că trebuie să-mi dovedesc că mă mai pot bucura de ea. Am trăit în poftă, am băut mult, mi-am părăsit soția pentru o femeie mai tânără. După un timp, am fost copleșit de regrete. Nu-mi uitasem jurămintele creștine. Am vrut să te întâlnesc, dar erai departe. Atunci i-am povestit toate acestea unui alt pastor și i-am spus ce credeam: comunismul ne distrusese națiunea. El m-a ascultat cu atenție... și apoi m-a denunțat.”

Pop primise o nouă condamnare de douăzeci de ani. Prima întemnițare îl storsese de toată puterea și bunătatea pe care le avusese. Profesorul trăise asemenea unei păsări de mare care își deschide aripile larg, lăsând ca vântul să o ridice în înălțimi, și apoi cade odată cu coborârea curentului de aer. Își pierduse tăria voinței. Am încercat să-l aduc înapoi spre Dumnezeu, dar viața i se părea acum lipsită de orice sens.

Mi-a spus că la puțin timp după condamnarea lui fusese anunțat despre „înmormântarea sa civilă”. Aceasta era o caracteristică nouă a vieții în sânul Republicii Populare. Când un contrarevoluționar era închis, colegii lui, prietenii și familia erau adunați laolaltă de către funcționarii partidului și li se spunea: „Tovarăși, acest om este mort pentru totdeauna și pentru toți.

Ne-am strâns aici pentru a-i înmormânta amintirea.” Insultele aduse de el statului trebuiau să fie denunțate una câte una de cei ce-l „plângeau”. Fiica văduvă a lui Pop a trebuit să vorbească alături de ceilalți în aceeași manieră. Dacă ar fi refuzat, și-ar fi pierdut slujba și acasă avea doi copii mici de crescut.

A doua zi, Pop a fost pus să muncească împreună cu mine. Trebuia să curățăm podeaua celulei, frecând-o de la un capăt la celălalt. Un deținut, pus de gardieni ca șef de cameră, s-a apropiat de noi când eram aproape gata și, dându-i un picior, a răsturnat găleata cu apă murdară, spunându-ne: „Acum, spălați-o din nou!” După ce am terminat, a venit un gardian pentru a verifica. L-a apucat pe șeful de cameră de gât și l-a dus cu fața jos până aproape de o urmă de noroi pe care îl adusese chiar el pe cizme. „Mizerie!” a strecurat gardianul printre dinți. Am frecat podeaua timp de încă o oră, însoțiți de șuturile și insultele șefului de cameră. Nu există un asupritor mai rău decât cel asuprit.

Această experiență l-a adus pe Pop într-o stare de epuizare totală. Cu gândul de a-i alunga puțin tristețea, i-am făcut cunoștință cu pastorul Gaston. Acesta a rămas mut. Pop s-a întors cu spatele și și-a închis ochii.

De-a lungul zilelor care au urmat, profesorul s-a închis și mai mult în el însuși. Trebuia să-l îndemnăm să mănânce și să-l ajutăm să se scoale dimineața. Nici nu râdea, nici nu plângea, nici nu se alătura în vreun fel vieții din celulă. Dar într-o dimineață, stârnit de remarcile disprețuitoare ale șefului de cameră, l-a apucat pe om de gât, scuturându-l ca un nebun, până când doi gardieni l-au doborât cu lovituri de bătă. A fost dus în stare de inconștiență în aripa în care se afla spitalul. A doua zi ni s-a spus că a murit.

6

Tragedia aceasta a creat o atmosferă de tristețe în celulă. În timp ce alții se rugau pentru sufletul lui Pop, potrivit obiceiului

ortodox, Gaston stătea tăcut pe bancheta lui, iar atunci când am început să vorbesc despre viața veșnică s-a ridicat și s-a îndepărtat.

În aceeași seară, s-a iscat o discuție aprinsă cu privire la viața de după moarte. Gaston a fost întrebat și el ce credea despre aceste lucruri. „Unitarieni progresiști nu cred într-o supraviețuire supranaturală”, a spus el.

„Dar noi nu vorbim cu niște unitarieni progresiști”, i-am replicat. „Vorbim cu tine. Hai să avem curajul de a fi noi înșine. Nu să spunem mereu 'noi suntem catolici, noi suntem protestanți, noi suntem români...'”

„Dacă e să spun ce cred eu personal, ei bine, nu cred în ea.”

„Dacă spui ce crezi dumneata personal”, am zis eu, „acesta este primul pas spre a crede, pentru că personalitatea este cel mai mare dar pe care Dumnezeu l-a făcut omului, lucrul care rămâne în timp ce trupul se schimbă. Atomii de oxigen și de hidrogen din trupul meu sunt ca aceia din trupul dumitale. Temperatura corpului meu poate fi măsurată cu același instrument ca și în cazul corpului dumitale. Toate energiile trupului – de natură chimică sau electrică – sunt la fel la toți oamenii. Dar gândurile mele, sentimentele mele, voința mea sunt doar ale mele. Energia fizică este ca un jeton de poker care nu are nimic distinctiv pe el. Energia spirituală este ca o monedă care poartă chipul regelui. De ce atunci să aibă aceeași soartă cu a trupului?”

Florescu își trăsese un taburet și, stând comod pe el, a spus, folosind o expresie obscenă: „Eu cred doar în ce pot să văd, să gust și să simt. Toți suntem materie, ca bucata asta de lemn pe care stau și când ai murit, gata, totul s-a dus”.

M-am apropiat de el și am dat cu piciorul în taburet, care s-a dus cât colo, făcându-l pe Florescu să cadă în șezut. S-a ridicat furios și s-a repezit la mine, dar ceilalți l-au ținut. „Ce-ai vrut cu asta?” a mârâit el.

I-am răspuns cu blândețe: „Dar abia ai spus că ești făcut din același material cu taburetul. Pe taburet nu l-am văzut înfuriat și nici nu l-am auzit plângându-se!”

Câțiva au râs, printre care chiar și Gaston.

„Îmi pare rău Florescule”, am continuat. “Am vrut doar să-ți dovedesc că, din moment ce materia nu reacționează cu dragoste sau cu ură, este de fapt diferită de noi.”

Florescu a rămas îmbufnat un timp, după care a intervenit din nou:

„Aș putea crede dacă morții s-ar întoarce să ne vorbească”.

„Sunt sigur că oamenii se află în contact cu morții, i-am răspuns. Oameni de știință faimoși, ca Newton sau sir Oliver Lodge credeau în spirite. Biblia povestește cum regele Saul a invocat spiritul lui Samuel. Scripturile interzic comunicarea cu spiritele morților, dar spun că acest lucru este posibil.”

Micul scandal iscat în jurul taburetului îi atrăsese și pe alții la discuția noastră, așa că am început să predic cu entuziasm despre viața de după moarte. Pentru noi nu era un subiect academic, ci unul care ne ardea, care ne interesa în mod expres. La Gherla mureau oameni în fiecare zi.

„Dacă Dumnezeu ne-ar fi făcut doar pentru lumea aceasta, le-am spus, ne-ar fi dat mai întâi bătrânețea cu înțelepciunea ei și apoi tinerețea cu vigoarea ei. Pare un nonsens să aduni cunoștință și înțelegere doar pentru a le lua cu tine în mormânt. Luther compară viața noastră de pe pământ cu viața unui copil nenăscut: el spune că dacă embrionul ar putea gândi în pântecul mamei, s-ar mira întrebându-se la ce bun îi cresc mâini și picioare și ar ajunge, cu siguranță, la concluzia că se pregătește să intre într-o altă lume în care va putea să se joace, să alerge și să lucreze. Exact așa cum embrionul se pregătește pentru o lume viitoare, noi ne pregătim pentru ce va veni.”

Am uitat de gardieni și mi-am ridicat vocea pentru a predica și pentru deținuții care stăteau lungiți pe banchetele înșirate pe lângă pereți până sus, la tavan. O mulțime de ochi mă urmăreau în lumina chioară pe care becul slab ce atârna deasupra noastră o făcea să pară și mai deprimantă.

Am continuat spunându-le: „Dacă aş susține că într-o sticlă de un litru încap douăzeci de litri de lapte, ați spune că sunt nebun. Cu toate acestea, în capul meu încap în același timp gânduri referitoare la un eveniment de dimensiunile potopului, care s-a petrecut cu mii de ani în urmă, amintiri cu soția și fiul meu în camera în care au rămas când am fost arestat, gânduri despre Dumnezeu și diavol. Cum se poate ca în acest loc limitat care este capul meu să aibă loc atât lucruri simple, care țin de viața zilnică de pe pământ, cât și lucruri infinite care au de-a face cu veșnicia? Ceea ce este nelimitat nu-și poate găsi loc decât într-un recipient nelimitat: or acesta este chiar duhul. Atât timp cât duhul vostru se poate mișca liber și neînlanțuit, ducându-se oriunde în timp și spațiu, chiar credeți că poate fi dependent de soarta acestei coji care este trupul fizic?”

În timp ce vorbeam, se făcuse o liniște pe care nu o întâlnești niciodată în biserică. Nimeni nu căsca, nimeni nu se foia, nimeni nu rătăcea cu gândul aiurea. Deținuții, îmbrăcați în haine murdare, având obrajii supti și ochii bulbucăți din cauza foamei, sorbeau gândul supraviețuirii de după moarte cu același nesaț cu care pământul uscat absoarbe ploaia.

7

A doua zi, înainte de răsăritul zorilor, m-am trezit și am observat că bancheta lui Gaston era goală. Apoi am zărit în dreptul ferestrei forma firavă a trupului său. Mi-am tras o pătură pe umeri și m-am dus lângă el. Ne uitam amândoi jos, în curte, printre zăbrelele ferestrei. Lumina era încă slabă. Curtea era acoperită de

o ceață rece, dar am putut vedea un șir de coșciuge negre întins în dreptul porții principale. În ele fuseseră puși cei care muriseră în ultimele douăzeci și patru de ore; probabil unul dintre ei era Pop. Era o scenă care putea fi văzută zilnic la Gherla și m-am întrebat de ce alesese Gaston tocmai acea dimineață pentru a se scula să privească macabra procedură. Am încercat să-l conving să se întoarcă în pat, dar a rămas neclintit la locul lui.

Sub privirile noastre, un gardian a traversat curtea și a ridicat capacele coșciugelor, lăsând cadavrele la vedere. În urma lui și-a făcut apariția o siluetă masivă, cu mișcări greoaie, având o țepușă metalică în mână. A ridicat mâna și a înfipt metalul, pe rând, în fiecare din trupurile înșiruite lângă poartă.

„Dumnezeu să dea pace sufletelor lor”, am zis eu.

Gardienii se asigurau în felul acesta că nu rămâne nimeni în viață și că niciun fugar nu încearcă să se substituie vreunuia dintre cadavre. Gaston tremura tot. I-am pus pătura mea pe umeri, dar el a continuat să stea și să privească în timp ce cutiile de lemn erau închise și încărcate într-o căruță pentru a fi duse în cimitirul Rozsa Sandor.

În zilele care au urmat, Gaston a zăcut. Oricare ar fi fost gândurile care îl chinuiau, nu ne-a dezvăluit nici măcar un cuvânt. Mi-a refuzat categoric orice încercare de a mă apropia de frământările sufletului său. Seara, stătea doar și asculta povestirile celorlalți, o singură dată aducându-și contribuția și el.

Când l-au auzit vorbind, deținuții au schimbat priviri mirate; trecuse atât timp de când se închisese în sine și nu mai scosese o vorbă, încât nu știau la ce să se aștepte.

Iată povestirea lui din acea seară: „Eram într-un restaurant, chiar înaintea arestării mele. Mă gândisem că m-aș putea înveseli puțin dacă aș servi o masă bună, așa că mi-am atârnat paltonul într-un colț metalic din apropierea mesei și am comandat toate felurile de mâncare pe care mi le-am dorit. Un client de la o masă

vecină s-a uitat la mine cu o privire îngrijorată și s-a ridicat dorind să-mi vorbească, dar i-am făcut semn să mă lase. ‘Vă rog’, i-am spus, ‘toți avem probleme și aș dori ca astăzi să-mi iau masa în liniște.’ Mâncarea a fost într-adevăr bună. Mi-am aprins o țigară și m-am gândit că ar trebui să-mi cer scuze pentru lipsa mea de politețe. I-am cerut iertare acelui bărbat și i-am sugerat că ar putea să-mi vorbească acum. ‘Prea târziu’, mi-a spus el, ‘sobița de lângă masa dumneavoastră v-a găurit deja paltonul.’”

Povestea lui Gaston a stârnit câteva râsete, dar după ce a terminat de povestit s-a întors și s-a întins la loc pe bancheta lui. Odată, cu ceva timp în urmă, Gaston ne vorbise ore întregi despre cât de mult Îl prețuiește el pe Hristos ca învățător, dar nu ca Dumnezeu, și despre ce consideră unitarienii ca fiind adevărat în Biblie și ce nu. Cenzura lor nu lăsa prea multe adevăruri pe care să te poți sprijini în credință. Gaston ne-a mai spus că ei nu se preocupau prea mult de viața veșnică. Acum însă începuse să vorbească din nou despre profesorul Pop. Aveam vreo dovadă că mai există ceva dincolo, după ce se consumase scena oribilă pe care o urmăriserăm împreună în zorii acelei zile? „O ființă de sex masculin”, mi-a spus el, „are nevoie de patru lucruri pentru a supraviețui: mâncare, căldură, somn și compania unei femei. Deși de ultima se poate dispensa”, a adăugat el. „Soția mea a plecat cu un alt bărbat, iar cei doi copii ai noștri se află acum internați într-o instituție a statului.”

„Nu crezi nici dumneata lucrul acesta, i-am răspuns. Trăim aici având, din toate aceste lucruri, minimul necesar supraviețuirii, și totuși în fiecare zi se pot auzi râsete și voci care cântă. Corpurile noastre nu au nici un motiv de a cânta. Este altceva însă în adâncul lor care cântă. Crezi în suflet, nu-i așa? La ce se refereau egiptenii când foloseau cuvântul *kaa*, sau grecii cu al lor *psyche* și evreii cu *neshama*? De ce, altfel, te-ai îngrijora de felul în care cresc copiii tăi? Dacă după câțiva zeci de ani ei nu vor mai exista în nici un

fel, la ce ar mai avea vreunul dintre noi nevoie de religie, morală sau decență?”

„Este prea târziu”, a spus el. „Acum nu mă mai pot schimba. Viața mea s-a consumat, asemenea paltonului din restaurant și oamenii au încercat să mă avertizeze dinainte; dar am ajuns prea departe. Nu mai am nici un scop în viață, iar singurul lucru care mă împiedică să mă sinucid este frica de moarte. Am o bucată de sticlă cu care am vrut să-mi tai venele în urmă cu două zile, dar mi-a lipsit curajul de a o face.”

I-am spus atunci: „Sinuciderea nu dovedește altceva decât că sufletul este destul de puternic și de independent pentru a hotărî din proprie voință săucidă trupul. Chiar dacă ai fi fost liber și ai fi avut tot ce-ți dorești, ai fi putut la fel de bine să nutrești aceleași sentimente. Situația cu soția și cu copiii tăi este, într-adevăr, teribil de nefericită; dar simt că altceva te frământă, ceva ce nu ai spus nimănui până acum.”

Gaston a rămas tăcut.

Am continuat să-i vorbesc: „Am cunoscut un deținut care s-a lipsit intenționat de hrană pentru a-i da mâncarea fiului său care se afla cu el în închisoare. Până la urmă a murit din cauza subnutriției. Iată, într-adevăr, cât de puternic este sufletul! Un om de statura lui Kreuger, milionarul suedez care avea tot ce-și putea dori pentru trup, s-a sinucis, lăsând o scrisoare în care amintea despre 'depresie'. Avusese și altceva decât trupul fizic; sufletul, de care nu-i păsase și nu se preocupase deloc. Dar dumneata deții acele resurse interioare de care sufletul are nevoie, ai credința creștină care te poate ajuta. Vorbește-I lui Isus! El te va mângâia și te va întări.”

Gaston privea în gol: „O spui de parcă Isus ar fi aici, cu noi, viu”.

„Cu siguranță că este viu”, am răspuns. „Nu crezi nici măcar în înviere? Mâine ți-o voi dovedi!”

„Ah, cât de insistent ești!” a venit replica lui. „Ești mai agasant decât un comunist!”

8

În seara următoare, în timp ce deținuții stăteau de vorbă ca de obicei, am amintit că se apropia Paștele – era al doilea Paște pe care îl petreceam la Gherla.

„Dacă am avea niște ouă fierte, am putea să le colorăm în roșu și să le ciocnim, după obiceiul ortodox”, mi-am dat eu cu părerea. Mi-am întins mâna ca și cum aș fi pregătit un ou și am spus: „Hristos a înviat!”

Bătrânul Vasilescu, unul dintre foștii chiaburi, mi-a lovit pumnul cu al lui și mi-a dat replica: „Adevărat a înviat!” Un cor de voci i s-a alăturat repetând răspunsul tradițional.

„Sună tare ciudat cuvintele acestea!” am spus întorcându-mă spre ceilalți. „Chiar a murit Hristos pe cruce? Cum puteți dovedi că a înviat?”

S-a făcut liniște. Vasilescu se trăgea de mustățile lui mari: „Eu sunt un om simplu, de la țară, dar cred pentru că tatăl meu și mama mea și părinții lor și toți preoții și toți învățătorii noștri așa ne-au învățat. O cred pentru că văd cum revine natura la viață în fiecare an. Când pământul este acoperit de zăpadă, nici nu-ți vine să crezi că în primăvară va fi plin de spice. Dar copacii înmuguresc, aerul se încălzește și iarba înverzește. Dacă natura poate învia în felul acesta din nou și din nou, la fel poate și Hristos.”

„Uite un răspuns bun”, și-a dat Miron cu părerea.

„Dar nu este de ajuns într-o lume în care fiecare afirmație creștină este pusă la îndoială”, a intervenit Gaston.

„De acord, avem nevoie de cele mai puternice dovezi”, am spus eu, „și ele există. Mommsen, marele istoric al Imperiului Roman, spune că învierea este cel mai bine dovedit fapt din istorie. Credeți că putem avea încredere în istoricii clasici?”

Nimeni nu a fost împotriva.

„Ei bine, aceștia erau de obicei curteni și se străduiau să-i fleteze pe regi și pe împărați; erau oameni care aduceau laude pentru a obține un câștig sau pentru a le face plăcere mai-marilor zilei care le puteau oferi, în schimb, protecție. Cu atât mai mult ar trebui să le dăm crezare lui Pavel, Petru, Matei, Andrei și celorlalți apostoli care au murit ca martiri pentru a răspândi adevărul.”

L-am întrebat pe maiorul Brăileanu: „Când judecați pe cineva în cadrul Curtii Marțiale, luați în considerare și caracterul martorului alături de cuvintele pe care le spune?”

„Sigur”, a răspuns el. „Când dovezile părților se contrazic, credibilitatea unei persoane este foarte importantă.”

„În cazul acesta trebuie să le acordăm credit apostolilor, pentru că ei și-au trăit viața făcând și predicând binele.”

„Mie îmi este greu să cred în minuni precum hrănirea a cinci mii de oameni cu doar cinci pești”, a intervenit maiorul.

„Ce este de fapt o minune, un miracol?” am întrebat. „Misionarii care s-au dus în Africa povestesc că la început au fost întâmpinați ca făcători de minuni; oamenii din acele triburi primitive erau total impresionați de aprinderea unui chibrit. Pearl Buck le-a spus femeilor care trăiau într-o zonă îndepărtată a Chinei că în țara sa trăsurile se mișcă fără să fie trase de cai. 'Ce mai minciună!' au murmurat ele ca răspuns. Așa că miracolul este ceva ce poate fi făcut de o ființă superioară, iar Isus a fost un om care posedă puteri excepționale.”

Gaston însă nu era de-acord: „Un om primitiv poate accepta un astfel de raționament, însă un raționalist civilizată, mai greu.”

„Dar este un lucru rațional să crezi că Hristos a înviat din morți; altfel ar trebui să acceptăm imposibilul – anume că Biserica Lui, care a supraviețuit atacurilor din afară și corupției interne timp de două mii de ani, s-a zidit pe o minciună. Gândește-te că Isus nu a înființat nici o biserică în timpul vieții Sale pământești

și nici nu a scris vreo carte. A avut în jurul Său doar o mână de discipoli, dintre care unul L-a trădat pentru bani, în timp ce restul au fugit și s-au dezis de El în momentul în care le-a fost încercată credința. Isus Însuși a murit pe cruce strigând: 'Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?' după care mormântul I-a fost închis cu o piatră imensă."

„Da, un început nu prea încurajator”, a remarcat Brăileanu.

„Atunci cum explici faptul că, până la urmă, a ajuns o religie mondială?”

„Ucenicii s-au strâns din nou împreună”, a spus Gaston cu oarecare îndoială în glas.

„Dar ce le-a dat puterea de a predica și de a muri pentru credința lor?”

„Bănuiesc că odată cu trecerea timpului au reușit să-și învingă teama.”

„Da, este adevărat, și ei explică în detaliu cum au reușit să și-o învingă: în a treia zi Hristos a apărut între ei și i-a încurajat. Petru, care la început a fost speriat de o slujnică, a venit mai târziu în mijlocul Ierusalimului și a declarat că el și frații lui de credință L-au văzut și I-au vorbit lui Hristos cel înviat. Petru a mărturisit că nu au decît să-l omoare, pentru că nu se va mai dezice încă o dată de Mântuitorul său. Așa că romanii chiar l-au omorât.”

„Este rezonabil să credem”, am întrebat eu, „că Petru și ceilalți ucenici au acceptat să fie omorâți pentru o minciună? Petru și-a rostit prima predică despre Înviere la doar câteva sute de metri distanță de mormântul gol. Știa că faptele nu pot fi contrazise și nici unul dintre dușmanii lui Hristos nu a încercat să facă lucrul acesta.

De ce a fost Saul convertit atât de ușor în urma întâlnirii cu Hristos, care i S-a arătat prin acea vedenie neobișnuită, pe drumul Damascului? Saul fusese teroarea creștinilor până în acel moment.”

„S-ar putea să fi avut o halucinație a auzului sau a văzului”, a spus Brăileanu.

„Pavel cunoștea toate aceste lucruri. O simplă vedenie nu reprezenta un argument pentru un expert ca el. A capitulat atât de repede și de complet pentru că, fiind un apropiat al Sinedriului – poate chiar un membru al lui – cunoștea marele secret: mormântul era gol!”

În timp ce vorbeam, arhimandritul Miron ședea și își cosea un petec la pantaloni. Și-a ridicat ochii săi luminoși spre Gaston și i-a spus: „Cu ani în urmă am primit o vedere de la fratele meu din New York, care vizitase Empire State Building. Nu simțise nevoia să investigheze mai întâi temelia clădirii, domnule Gaston. Faptul că se afla acolo de patruzeci de ani era o dovadă suficientă că temelia era solidă. La fel stau lucrurile și cu Biserica, care stă de două mii de ani pe temelia adevărului pe care a fost zidită.”

Argumentele noastre au avut un oarecare efect asupra lui Gaston. Durerea i-a fost ușurată și credința i s-a întărit. De-a lungul săptămânilor care au urmat i s-a stins și dorința de a-și lua viața, dar părea să fie încă apăsător de un sentiment de vină.

Vara a adus cu sine și noi valuri de deținuți la Gherla. Am fost mutați în celule diferite și pentru o vreme nu l-am mai putut urmări.

9

Lunile treceau una după alta, iar eu am predicat și am slujit într-o mulțime de celule de la Gherla. Am fost pedepsit deseori și tocmai datorită unei bătaii am reușit să-l întâlnesc din nou pe Gaston.

Într-o zi jucam șah în celulă cu piese făcute din bucăți de pâine și pe neașteptate Dorobanțu, care tot mai obișnuia să bântuie coridoarele, a intrat înăuntru. „Nu accept jocuri de noroc aici!” a urlat el.

I-am sugerat că șahul este un joc al gândirii și nu al norocului.

Comandantul și-a umflat pieptul: „Ei, na! Vorbești prostii! Și gândirea este tot o chestie de noroc!”

Satisfăcut de replica lui, s-a întors și a ieșit. Deținuții au izbucnit în râs și au început să-i imite vocea. Ușa s-a trântit din nou de perete. Dorobanțul rămăsese și ascultase la ușă.

„Wurmbrand, poftim afară!” Apoi i-a mai scos și pe alți câțiva împreună cu mine.

„De data asta o să râdeți cu partea cealaltă a feței”, a strigat comandantul.

Am primit cu toții câte douăzeci și cinci de lovituri și am fost duși apoi la carceră. Acolo l-am găsit pe Gaston singur, întins cu fața în jos pe o banchetă. Fusese și el bătut. Spatele îi era plin de răni și de sânge. Am încercat să-i ușurăm puțin durerea tamponându-l cu o cârpă înmuiată în apă și, când a putut suporta puțin mai bine, i-am cercetat cu atenție rănilor pentru a găsi eventuale așchii de lemn. Corpul îi tremura de parcă ar fi avut febră. La început nu prea a putut vorbi, dar încet-încet, în cuvinte întretăiate ne-a explicat că fusese bătut pentru că a predicat. L-a turnat unul dintre deținuți.

„Vreau să-ți spun ceva...”, mi-a spus el după un timp.

„N-ar trebui să vorbești.”

„Acum sau niciodată. Legat de profesorul Pop... și pastorul care l-a trădat...” S-a oprit; buzele îi tremurau teribil.

„Nu-i nevoie să-mi spui”, i-am sugerat eu.

„N-am putut să rezist presiunii! Am suferit mult. Când a murit...” după care a început să plângă în hohote.

Ne-am rugat împreună. Mi-a spus că nu se putea ierta pe el însuși pentru acea trădare.

„Profesorul nu m-a iertat; cum m-ar putea ierta ceilalți?” a întrebat el.

„O pot face, cu siguranță. Te-ar fi iertat și Pop dacă ar fi cunoscut toate împrejurările, i-am spus. Hai mai bine să-ți povestesc despre un om mult mai rău decât dumneata. Asta ne va ajuta să trecem mai ușor noaptea. Este vorba despre ucigașul familiei soției mele. Ea l-a iertat și el a devenit unul dintre prietenii noștri apropiați. Sunt doar doi bărbați pe care îi sărută soția mea – pe soțul ei și pe omul care i-a ucis familia.” I-am povestit lui Gaston întreaga istorie.

„Când România a intrat în război de partea Germaniei, s-a declanșat un pogrom în care au fost uciși sau deportați mii de evrei. Doar la Iași au fost masacrați într-o singură zi în jur de 11.000 de evrei. Soția mea, deși este protestantă ca și mine, este de origine evreiască. Noi trăiam în București, oraș care a scăpat de valul deportărilor, dar părinții ei, unul dintre frați, trei surori și alte rude care trăiau în Bucovina au fost duși în Transnistria. Evreii care n-au fost uciși la capătul acestei călătorii au fost lăsați să moară de foame și membrii familiei Sabinei au murit în acele împrejurări.

A trebuit să-i dau chiar eu aceste vești. După câteva momente teribile, s-a stăpânit cât a putut de bine și mi-a spus: 'N-am să plâng. Ai nevoie de o soție fericită, Mihai are nevoie de o mamă fericită, iar Biserica are nevoie de o slujitoare curajoasă'. Dacă o fi plâns în taină când a rămas singură, nu știu, dar din acea zi nu am mai văzut-o niciodată pe Sabina plângând.

Trecuse ceva timp de atunci, când proprietarul apartamentului în care locuiam, un bun credincios creștin, mi-a povestit cu tristețe despre un om care venise de pe front, într-o permisie. 'L-am cunoscut înainte de a se declanșa acest război, mi-a spus el, dar acum este complet schimbat. A devenit o brută; se laudă toată ziua că a participat ca voluntar la exterminarea evreilor din Transnistria și că i-a ucis el însuși pe sute dintre ei.'

M-au tulburat extrem de tare cuvintele lui și m-am hotărât să-mi petrec noaptea în rugăciune. Pentru a nu o deranja pe Sabina, care nu se simțea prea bine și care ar fi fost tentată să mi se alăture în veghea de noapte în ciuda stării ei, am urcat scările spre apartamentul proprietarului pentru a mă ruga împreună cu el. Când am intrat, am văzut un bărbat uriaș lăfăindu-se într-unul din fotolii. Proprietarul mi l-a prezentat ca fiind Borilă, ucigașul evreilor din Transnistria. Când s-a ridicat în picioare am văzut că era chiar mai înalt decât mine și părea înfășurat într-o aură dizgrațioasă, dându-mi senzația că miroase a sânge. Foarte curând a început să ne povestească despre aventurile sale din război și despre evreii pe care îi ucisese.

'Asta-i o poveste înfricoșătoare', i-am spus, 'dar nu mi-e teamă pentru evrei. Dumnezeu îi va recompensa pentru suferința lor. Mă întreb însă, cu strângere de inimă, ce li se va întâmpla ucigașilor lor când vor sta la judecată înaintea lui Dumnezeu.'

Proprietarul a împiedicat izbucnirea unei scene neplăcute amintindu-ne că suntem amândoi oaspeții săi și a schimbat discuția spre subiecte mai neutre. Ucigașul s-a dovedit a fi nu doar un ucigaș, căci nimeni nu are o singură trăsătură de caracter. Era un partener de discuție plăcut și până la urmă a reieșit că era un mare iubitor de muzică.

Ne-a spus că în timp ce servea în armată pe teritoriul Ucrainei s-a îndrăgostit de muzica pe care a auzit-o acolo. 'Mi-ar plăcea mult să o pot asculta din nou', ne-a spus el.

Eu cunoșteam câteva cântece vechi ucrainene și mi-am spus în sine, privindu-l pe Borilă, *Peștele s-a prins în năvodul meu.*

'Dacă vreți să auziți câteva dintre ele', i-am spus, 'vă invit la mine în apartament. Nu sunt un pianist profesionist, dar aș putea să vă cânt câteva melodii din Ucraina.'

Proprietarul, soția și fiica lui ne-au însoțit și ei. Soția mea era în pat. Era obișnuită să mă audă uneori cântând seara târziu, așa

că nu s-a sculat când am început să apăs clapele pianului. Am cântat câteva cântece populare pline de pasiune și am observat că Borilă era adânc mișcat. Mi-am amintit cum David cânta la harpă alungând duhul rău care-l chinuia uneori pe regele Saul.

M-am oprit din cântat și m-am întors spre Borilă: 'Vreau să vă spun ceva foarte important.'

'Vă rog', a răspuns el binevoitor.

'Dacă v-ați uita în spatele acelei perdele, ați vedea că în camera cealaltă doarme cineva. Este soția mea, Sabina. Părinții ei, surorile și fratele ei de doisprezece ani au fost uciși împreună cu restul familiei sale. Mi-ați povestit că ați ucis sute de evrei lângă Golta și acela este chiar locul în care au fost duși și ei.' Privindu-l drept în ochi, am adăugat: 'Nu știți cu exactitate pe cine ați împușcat, așa că putem să presupunem că sunteți ucigașul familiei ei.'

În acest moment el a sărit în picioare, iar ochii îi străluceau de furie, de parcă era gata să mă strângă de gât.

Am ridicat mâna și am continuat: 'Acum, haideți să facem o experiență. O voi trezi pe soția mea și îi voi spune cine sunteți și ce ați făcut. Vă pot spune ce se va întâmpla. Soția mea nu vă va adresa nici un cuvânt de reproș! Vă va îmbrățișa ca și cum ați fi fratele ei. Vă va pune apoi masa, servindu-vă cele mai bune lucruri pe care le are în casă.'

Ei bine, dacă Sabina, care este un om păcătos ca noi toți, poate să ierte și să iubească în felul acesta, închipuiți-vă cu cât mai mult poate Isus, care este Dragostea desăvârșită, să vă ierte și să vă iubească! Întoarceți-vă la El și veți fi iertat pentru tot ce ați făcut!'

Borilă nu era un om fără inimă. În sinea lui era devorat de un sentiment adânc de vină și deznădejde din cauza a ceea ce săvârșise și se împănase înaintea noastră cu toată acea vorbărie brutală tot așa cum un crab își agită cleștii a amenințare. A fost de-ajuns o scurtă lovitură în punctul sensibil și toată apărarea i s-a prăbușit.

Muzica îi sensibilizase deja inima, iar acum se trezise învăluit – în loc de atacul la care se așteptase – de cuvinte de iertare. Reacția lui a fost uimitoare. A început să se agite și să-și tragă gulerul cămășii cu ambele mâini, până când cămașa i s-a rupt în două. 'Oh, Doamne, ce mă fac, ce mă fac?' striga el. Și-a prins capul în mâini și a izbucnit în hohote, în timp ce se clătina înainte și înapoi: 'Sunt un ucigaș, sunt plin de sânge; ce mă fac?' Lacrimile îi curgeau șuvoi pe față.

Am spus atunci, cu voce răspicată: 'În Numele Domnului nostru Isus Hristos, poruncesc demonului urii să iasă din sufletul tău!'

Borilă a căzut tremurând pe genunchi și a început să se roage cu voce tare. Nu cunoștea nici o rugăciune; cerea doar iertare, din nou și din nou și spunea că nădăjduiește și știe că o va primi. Am rămas câțva timp amândoi pe genunchi, apoi ne-am ridicat și ne-am îmbrățișat unul pe altul și i-am spus: 'V-am promis că vom face o experiență și mă voi ține de cuvânt'.

M-am dus în camera cealaltă și am găsit-o pe soția mea dormind liniștită. În acea perioadă era extenuată și extrem de slăbită. Am trezit-o cu grijă și i-am spus: 'Este la noi în sufragerie o persoană pe care aș vrea să ți-o prezint. Cred că este unul dintre cei care ți-au ucis familia, dar tocmai s-a pocăit și acum este fratele nostru.'

Sabina a ieșit din dormitor îmbrăcată într-un capot de casă și și-a deschis mâinile pentru a-l îmbrățișa; apoi au început amândoi să plângă și să se sărute, din nou și din nou. Nu am mai văzut niciodată vreo mireasă și pe mirele ei sărutându-se cu atâta dragoste, pasiune și curăție ca acest ucigaș și cea care supraviețuise dintre victimele lui. Apoi, așa cum îi spusese, Sabina s-a dus în bucătărie pentru a-i pregăti de mâncare.

În timp ce ea era încă în bucătărie, mi-a trecut prin minte că răul săvârșit de Borilă fusese atât de cumplit, încât avea nevoie

de o lecție în plus. M-am dus în cealaltă cameră și m-am întors ținându-l în brațe pe fiul meu Mihai, care avea atunci doi ani. Trecuseră doar câteva ore de când Borilă se lăudase în fața noastră că ucisese copiii evrei în brațele părinților lor, iar acum era copleșit de amintirea acelor grozăvii. Imaginea mea cu Mihai în brațe i-a stârnit remușcări insuportabile. Se aștepta să-l acuz, dar eu i-am spus: 'Vezi cât de liniștit doarme? Și dumneata ești asemenea unui copil nou-născut care se poate odihni liniștit în brațele Tatălui său. Sângele pe care l-a vărsat Isus te-a curățit complet.'

Bucuria lui Borilă era înduioșătoare. A rămas la noi în acea noapte și când s-a trezit a doua zi, ne-a zis: 'A trecut mult timp de când nu am mai dormit atât de bine'.

Sfântul Augustin a spus: '*Anima humana naturaliter Christiana est*' – sufletul omenesc este prin natura lui creștin. Crima este împotriva naturii umane; este rezultatul presiunii sociale sau al multor altor cauze, și cât de reconfortant e să te lepezi de ea așa cum o făcuse proaspătul nostru frate!

În acea dimineață Borilă a dorit să-i întâlnească pe prietenii noștri evrei, așa că l-am dus în multe familii de evrei creștini. Peste tot pe unde am fost și-a povestit istoria și a fost primit imediat asemenea fiului risipitor întors acasă. Apoi, cu Noul Testament pe care i l-am dat, s-a dus să se alăture regimentului din care făcea parte, în noua garnizoană în care fusese cantonat.

După un timp Borilă a venit să ne spună că unitatea lui a primit ordinul să plece pe front. 'Ce să fac?' ne-a întrebat el. 'Va trebui să încep să ucid din nou.'

I-am răspuns: 'Nu, ai ucis deja mai mult decât îi este dat unui soldat s-o facă. Nu vreau să spun că un creștin n-ar trebui să-și apere țara dacă aceasta este atacată. Dar dumneata, personal, n-ar trebui să mai ucizi; mai bine lasă-i pe alții să te ucidă pe dumneata. Acest lucru nu este interzis de Biblie!'"

10

În timp ce povesteam Gaston, devenea tot mai liniștit. La sfârșit a zâmbit și s-a întins pentru a-mi prinde mâna; apoi a căzut într-un somn adânc și netulburat.

Dimineață ne-au mutat împreună într-o altă celulă. Printre deținuți l-am găsit pe Grigore, un alt criminal care masacraser evrei și care îl cunoștea pe Borilă.

I-am spus lui Gaston: „Povestea celui care a ucis familia soției mele are și un epilog. Omul acesta ți-l poate spune.”

Grigore ne-a descris perioada în care a servit în armată împreună cu Borilă în Transnistria, acolo unde i-au ucis pe evrei. „Când am ajuns din nou în Rusia, era alt om”, ne-a spus el. „Nu puteam înțelege ce s-a petrecut cu el. Și-a lăsat armele deoparte și în loc să ia vieți, a început să le salveze. S-a înscris voluntar să-i recupereze pe cei răniți din zona de foc și până la urmă și-a salvat chiar și ofițerul.”

11

Lunile s-au scurs una după alta și s-au transformat în ani: trecuseră deja doi și, cu excepția faptului că deținuții veneau și plecau mereu, tot restul rămânea exact la fel. Închisoarea i-a făcut pe unii oameni sfinți și pe alții brute și era greu să spui cine va deveni un sfânt și cine va deveni o brută; un lucru era sigur însă: după cum se prezenta situația, majoritatea deținuților urmau a fi nevoiți să trăiască într-un imens vacuum. Lâncezeau ore în șir pe banchetele lor, neavând nimic de făcut. Discuțiile deveniseră singurul conținut al vieții. Mă întrebam ce s-ar întâmpla dacă știința ar ajunge vreodată să facă munca inutilă. Inovațiile în sex, filme și alte droguri au o limită; și atât de mulți oameni nu au nimic altceva în mintea lor!

Richard Wurmbrand

În al treilea an pe care l-am petrecut la Gherla, atmosfera a început să se mai destindă un pic. Am căpătat ceva mai multă libertate de vorbire și ceva mai multă mâncare. Ne gândeam că afară condițiile sunt din nou în schimbare. Nu știam însă în ce fel și nici faptul că perioada cea mai grea abia urma să vină.

PARTEA A OPTA

Într-o dimineață de martie, în anul 1962, gardienii au năvălit în celule strigând: „Toți preoții afară!” Aceștia și-au adunat cele câteva lucrăsoare pe care le dețineau și au ieșit ascultători pe coridoare. Eu nu m-am mișcat din loc.

Fuse instalat un nou comandant, un soldățoi grosolan, cu numele de Alexandrescu. Această schimbare, oricare i-ar fi fost motivul, nu putea însemna decât mai multe probleme, iar eu doream să lucrez și să predic fără să mă lovesc de noi piedici. A reieșit că tot penitenciarul urma să fie împărțit pe clase: „intelectualii” într-o celulă, țărani în alta, militarii în a treia și tot așa. Aglomerația și prostia gardienilor au dus la o mulțime de confuzii. De exemplu, un membru al unei secte numită „Studentții Bibliei” a fost băgat în aceeași celulă cu scriitori și profesori. El era un muncitor fără educație, dar pentru conducere toți „studentții” erau intelectuali.

După ieșirea clerului, din celulă, un gardian m-a întrebat ce eram eu. „Păstor”, i-am răspuns cu un accent provincial, așa că am fost pus într-o celulă cu ciobani și muncitori agricoli.

Am reușit să mă sustrag acestei segregări câteva săptămâni bune. Apoi m-a trădat un informator și am fost dus, după bătaia cuvenită, în celula în care fuseseră adunați preoții. Urma să fie locuința mea pentru tot restul timpului pe care l-am petrecut la Gherla; o celulă cavernoasă, cu pereți gri și podea rece de ciment. Singura lumină ne venea prin cele două ferestre înguste. Banchetele-pat erau înghesuite pe patru nivele. Mai erau și câteva bănci scunde și o masă. Locatarii celulei, cei mai mulți clerici, dar și alți credincioși creștini, erau în număr de 100. Întotdeauna era coadă la găleata pentru necesități.

Cum am intrat, s-a auzit o voce puternică: „Bine-ai venit, bine-ai venit!” Era bătrânul episcop Mârza, un model de credință ortodoxă și un om de o mare bunătate. Puloverul său tocit era plin de găuri. Avea ochii triști și blânzi și o aureolă de păr alb.

Aveau cu toții capetele rase și i-am salutat pe cei pe care i-am putut recunoaște; inclusiv pe arhimandritul Miron, care ședea pe o banchetă deasupra episcopului, și pe Gaston.

În seara aceea, la ceasul rugăciunii, catolicii s-au strâns într-un colț, ortodocșii au ocupat un alt colț, unitarienii un al treilea. Martorii lui Iehova s-au strâns în grup pe banchetele de pe rândul de sus, iar calviniștii s-au adunat pe rândul de jos. Serviciile noastre separate se țineau de două ori pe zi, dar rareori am găsit printre toți acești închinători conștiincioși doi oameni din confesiuni diferite care să spună împreună „Tatăl nostru”.

Contextul în care ne aflam era departe de a ne încuraja să ne apropiem și să arătăm înțelegere unul față de altul, ba din contră, constituia un izvor nesecat de conflicte. Catolicii nu puteau ierta autoritățile ierarhice ale Bisericii Ortodoxe pentru colaborarea lor cu regimul comunist. Minoritățile religioase nu se înțelegeau mai deloc între ele asupra „drepturilor”. Mai mult, se nășteau dispute asupra fiecărui punct de doctrină. Și, cu toate că de obicei discuțiile

erau purtate pe un ton de politețe malițioasă, așa cum se învață în seminarii, uneori mai ieșeau și scânteii.

Deoarece, catolicii celebrau zilnic mesa, la doar câțiva metri de bancheta sa, pastorul evanghelic Haupt a murmurat într-o zi ostentativ câteva cuvinte spuse odinioară de Martin Luther.

„Ce-nseamnă asta?” a întrebat unul dintre catolici.

Haupt a rostit atunci cu voce tare, dar pe un ton curtenitor: „Am repetat cuvintele lui Luther: 'Toate bordelurile pe care Dumnezeu le condamnă, toți ucigașii, hoții, adulterinii adunați la un loc nu fac nici pe departe atât rău cât această dezgustătoare mesă papală.'”

După ce serviciul s-a încheiat, unul dintre catolici, părintele Fazekaș, a spus: „*Dragă frate*, nu ai auzit oare niciodată acea vorbă: 'Omenirea a suferit trei mari catastrofe: căderea lui Lucifer, căderea lui Adam și revolta lui Martin Luther'?”

Părintele Andricu, un preot ortodox, s-a alăturat și el contraatacului: „Luther și Lucifer, sunt unul și același!” În felul acesta catolicii și ortodocșii au devenit temporar aliați. Dar înainte de căderea nopții se ciوندăneau deja în privința supremației Romei.

Fazekaș era de etnie maghiară și lucrul acesta îi ridica împotriva lui chiar și pe confrății săi catolici. Când s-a rugat cu voce tare Fecioarei Maria ca „protectoare a Ungariei”, toți cei din jur și-au manifestat dezacordul.

„Nu este binecuvântata Fecioară și protectoarea României?” a întrebat un preot ortodox patriot.

„Sigur că nu, este protectoarea Ungariei.”

Gaston s-a întrebat pe un ton ironic dacă Fecioara nu cumva era protectoarea Palestinei, căci ar fi fost un act de trădare din partea ei să-și părăsească țara natală pentru a deveni protectoarea alteia.

„Probabil că dumneata nu ai aflat că evreii i-au ucis Fiul!” a remarcat Fazekaș.

Episcopul Mârza a încercat să calmeze situația, folosindu-și zâmbetul blând: „Fecioara nu este legată de nici o țară anume. Ea conduce Biserica, este regina cerului, ea pune planetele în mișcare și conduce corurile de îngeri!”

Am intervenit și eu, observând că lui Dumnezeu nu-I mai lasă prea multe de făcut.

Au sărit și alți protestanți pentru a mă susține, dar într-un mod care mi-a displicut. „De ce ar trebui s-o venerăm pe mama lui Isus în felul acesta? a întrebat unul dintre ei. Ea nu ne poate mântui.”

Fazekaș a replicat pe loc: „Biet om! Tu îi venerezi doar pe cei care îți oferă mântuire? Cântecul Maicii Domnului, *Magnificat*, spune așa, *‘Toate neamurile îmi vor zice fericită’*. Și o numesc astfel pentru că a fost mama lui Isus, nu pentru că distribuie favoruri.”

A fost un răspuns rezonabil și totuși, deși o respect pe fecioara Maria, cred că rolul jucat de ea a fost exagerat de credincioși de-a lungul timpului, iar această distorsionare a adevărului istoric a început încă din vremurile antice. Când creștinii se gândeau la cer, în acele timpuri, și-l imaginau ca pe o curte regală orientală: un locaș al luxului, în care stăpâneau muzica și mirosurile dulci. Persoana care dorea să obțină o favoare din partea sultanului se adresa unui prieten, care-i vorbea vizirului, care la rândul său îi putea transmite acea dorință soției preferate a sultanului, iar aceasta, într-un final, i-o cerea soțului său. Această imagine a dat naștere unei ierarhii spirituale, în care oamenii simpli își îndreptau cererile către preoți, preoții se adresau sfinților, iar sfinții Fecioarei.

La temelia credinței mele stă ideea conform căreia omul îi poate vorbi direct lui Dumnezeu, dar sunt momente în care argumentarea unei poziții sau a alteia nu face decât să ațâțe mânia. Le-am povestit celorlalți despre cei doi martiri care aparțineau unor confesiuni diferite și care au fost condamnați împreună la

arderea pe rug. Înainte de a fi aprins focul, au fost întrebați dacă au o ultimă dorință. Fiecare a răspuns: „Da! Să ne legați spate în spate pentru ca, în timp ce mor, să nu fiu silit să-l văd pe acest eretic nemernic.”

Uneori nici eu nu-mi puteam stăpâni sentimentele. Eram adesea silit să-l ascult ore în șir pe părintele Rangheț, un dominican care-și avea bancheta sub a mea, recitându-și rozariul.

Într-o zi, pierzându-mi răbdarea, l-am întrebat: „De ce trebuie să strigi de o mie de ori pe zi la Fecioară? Este surdă, indiferentă sau nu vrea să asculte? Când îi cer vreunui de aici să-mi facă un serviciu, dacă poate mi-l face; dar nu îi cer încontinuu, dacă nu poate sau nu vrea.”

Rangheț a fost deranjat de remarcă mea. „Din moment ce voi, luteranii, nu credeți în infailibilitatea Sfântului Părinte, aveți și mai puține motive să credeți în a voastră”, a spus el. Lucrul care se vede rău, din perspectiva dumitale limitată, din a mea este foarte bun.” Și s-a întors, continuând să repete „Plecăciune, Marie...” mai tare decât înainte.

„Vorbești adesea despre 'Sfântul Părinte'; te referi la Dumnezeu?” L-am întrebat.

„Mă refer la Sfinția Sa, papa!” a venit răspunsul său.

„Mie mi se pare o blasfemie să folosești titluri divine pentru a numi ființe umane, i-am replicat eu. Îl numești 'vicarul lui Hristos pe pământ', ceea ce înseamnă înlocuitorul Său, dar eu nu accept un astfel de înlocuitor, tot așa cum nu accept ca soția mea să aibă un înlocuitor pentru mine.”

„Mergi prea departe!” a strigat el.

Eu consideram că el mersese prea departe! Chiar în ziua aceea părintele Rangheț afirmase că toate jertfele omenești, indiferent că era vorba de viață sau libertate sau orice altceva, nu aveau nici o valoare în comparație cu darul pe care el îl aducea la altar când îl sacrifica pe Fiul lui Dumnezeu. Nu puteam să accept ideea că

un preot Îl confecționează pe Dumnezeu dintr-o bucată de pâine, sau măcar că exista nevoia unei astfel de acțiuni. Nu puteam să cred în ruptul capului că soarta mea veșnică depindea de iertarea acordată de un om, care ar fi putut el însuși să fie nesigur de propria-i iertare.

Am început să caut subiecte asupra cărora puteam cădea de acord. Când pastorul Weingartner, un protestant modernist, a intrat în dispută cu catolicii în legătură cu nașterea din fecioară, m-am simțit obligat să fiu de partea celor din urmă.

Weingartner a spus că nu poate accepta o astfel de improbabilitate științifică.

I-am răspuns: „Este prea târziu pentru a mai face o investigație istorică a nașterii din fecioară, dar totodată, este prea devreme pentru a o cataloga drept imposibilă din punct de vedere științific. Un biolog american, Loeb, reușise deja să obțină o naștere în absența seminței masculine, în niște microorganisme. Or, ceea ce un biolog poate să realizeze cu o ființă minusculă, cu siguranță că Dumnezeu poate realiza cu un om!”

„Dar istoria religiilor este plină de nașteri din fecioară”, a insistat Weingartner. „Ar putea să fie doar un mit.”

I-am răspuns povestind istoria unui rabin faimos care a trăit în Ucraina pe vremea țarilor. Acesta a fost odată chemat să depună mărturie în apărarea unui semen de-al său. Ținuta nobilă și spiritualitatea rabinului Hofez Haim au creat o puternică impresie asupra curții, dar bătrânul înțelept a refuzat să jure; nu voia, a spus el, să implice Numele lui Dumnezeu în mărturia sa. Acuzarea a protestat: „Dar trebuie să fim cumva siguri că omul acesta spune adevărul”.

Atunci s-a ridicat avocatul apărării și a luat cuvântul. „Onorată instanță”, a spus el, „aș vrea să menționez un lucru care va face dovada integrității martorului meu și să arăt astfel că îi putem accepta spusele, chiar dacă, din motive religioase, nu poate fi pus

să jure. Rabi Hofez Haim merge des din prăvălie în prăvălie pentru a strânge bani pentru săraci. Într-o zi, un hoț l-a atacat și i-a luat geanta în care strânsese banii. Rabinul a fost foarte tulburat, nu atât pentru pierderea banilor, pe care hotărâse pe loc să-i înlocuiască din micile lui economii de acasă, cât din cauza pericolului în care se afla sufletul hoțului. A fugit după el strigând: 'N-ai nici o vină înaintea lui Dumnezeu, sunt banii mei și ți-i dau dumitale de tot! Banii pentru săraci sunt în siguranță la mine acasă! Cheltuie ce ai luat cu conștiința curată!'"

Judecătorul s-a uitat perplex la avocat: „Dumneata chiar crezi această poveste?” a întrebat el.

„Nu, n-o cred.”

„Atunci de ce ne spui întâmplări în care nici dumneata nu crezi?”

„Domnule judecător, s-a spus vreodată o astfel de poveste despre dumneavoastră, sau despre mine, sau despre prietenul meu, procurorul? Din contră se spune – bineînțeles fără să fie adevărat – că ne plac femeile, ne place să bem sau să jucăm cărți. În această situație, cât de sfânt trebuie să fie acest om din moment ce se țes astfel de legende legate de persoana sa!”

Weingartner a spus: „Foarte nostim, dar nu știu dacă povestea despre rabinul dumitale a fost adevărată și nici nu mă poate ajuta să cred în nașterea din fecioară”.

„Creștinii cred în Cuvântul lui Dumnezeu”, am continuat. „Dar chiar dacă nașterea ar fi doar un mit, așa cum o numești dumneata, nu o trata cu dispreț. Miturile au un loc foarte prețios în gândirea umană. Ele reprezintă adeseori măsura măreției unui om.”

„Vrei să spui că oamenii trebuie să se fi gândit la Isus ca la Cineva foarte mare pentru a putea să creadă că nu a fost născut la fel ca ceilalți oameni?” a întrebat el.

„Fiul meu, când era doar un copil, m-a întrebat cum S-a născut Isus. I-am spus din nou povestea ieslei. 'Nu, a sărit el. Nu asta vreau să știi. Uneori oamenii spun că *Ce se naște din pisică șoareci mănâncă* și dacă Isus s-ar fi născut la fel ca noi, ar fi fost la fel de rău ca noi.'”

Episcopul Mârza ascultase discuția noastră. „Un copil să rostească astfel de cuvinte!” s-a mirat el.

„E interesant ce spuneți, a admis pastorul Weingartner. Ar trebui să ne străduim mai mult să ne înțelegem unii altora perspectivele.”

„Mărturisesc că aș fi acceptat creștinismul în orice altă formă decât a luteranismului, dacă mi-ar fi fost prezentat în felul acesta, la vremea convertirii mele. Ceea ce contează pentru mine este respectul față de Scripturi ca fiind unicul set de reguli și unicul drum al mântuirii prin Isus. Numele confesiunii și formele de manifestare nu contează atât de mult.”

În dimineața următoare s-a petrecut un lucru plăcut. Episcopul Mârza a venit la mine și mi-a zis: „M-am gândit în timpul nopții la textul în care Domnul ne învață să spunem '*Tatăl nostru care ești în ceruri... iartă greșelile noastre*'. Isus nu ne-a spus să ne confesăm unui preot sau să așteptăm iertarea de la acesta. Ne-a spus să ne rugăm cerând-o direct Tatălui. Desigur, problema nu este simplă, dar dacă aș fi protestant,” cred că aș folosi acest argument. M-am gândit că așa, din prietenie, aș putea să-ți fac acest dar în schimbul apărării pe care i-ai luat-o fecioarei Maria.”

Episcopul ne dăduse un exemplu. Dacă nu reușeam să trăim în pace unii cu alții, urma să cădem în capcana pe care ne-o întinseseră comuniștii: încuindu-ne pe toți laolaltă, îi lipsiseră pe ceilalți deținuți de îndrumare spirituală, timp în care noi ne demolam propria cauză prin certuri nesfârșite. Dar ce altceva mai aveau de gând comuniștii?

Un grup de electricieni lucraseră un timp în închisoare și montaseră difuzoare în mai multe celule; câte unul pe fiecare perete. Prin urmare aveam să ascultăm emisiuni radio!

Gaston și-a dat cu părerea: „Nu cred că ne vor da muzică ușoară”.

2

Întregul penitenciar a fost împărțit în două clase și au început să ne țină o serie de prelegeri. Părea o scenă absurdă. Un ofițer politic, tânăr și slăbuț, ne-a explicat că în curând se va produce o eclipsă de soare, dar că nu avem nici un motiv de teamă, deoarece știința socialistă ne eliberase de superstiții. S-a apucat apoi să explice detaliile unui eclipse de soare în fața unei audiențe plictisite alcătuită din profesori și doctori în științe. Evenimentul urma să aibă loc pe 15 februarie și, deoarece era de datoria Republicii Populare să ne lărgescă orizontul, vom putea să o urmărim din curtea închisorii.

Weingartner a ridicat mâna: „Vă rog, dacă plouă, vom putea urmări eclipsa de pe hol?”

„Nu”, a răspuns serios vorbitorul și și-a reluat explicațiile de la capăt.

Prelegerile cu scop de îndoctrinare au ținut ore în șir. Aceleași puncte și argumente erau repetate continuu. La sfârșitul zilei, extenuați și cu nervii întinși la maxim, am fost lăsați pradă propriilor noastre dispute.

Certurile erau adesea inițiate de părintele Andricu, cel pentru care Luther și Lucifer erau unul și același. Extremismul său l-a purtat de la adevărate cruciade împotriva rușilor în timpul războiului până la promovarea pasionată a ideilor comuniste după încheierea ostilităților. Călătorise prin toată țara predicând în favoarea partidului, până când foștii săi tovarăși au decis că „preotul roșu” și-a consumat „utilitatea” și l-au arestat, l-au bătut

și l-au condamnat pentru activitățile din timpul războiului. Acum era un mult-prea-vehement campion al credinței ortodoxe. „Este singura credință adevărată! trâmbița el de câte ori se ivea prilejul. Restul nu sunt decât falsuri și bățai de joc!”

Odată l-am întrebat: „Când ai fost botezat, părinte Andricu, evenimentul s-a petrecut în sânul Bisericii Ortodoxe?”

„Bineînțeles! Am fost botezat de un episcop!” a răspuns el grăbit.

„Și ai studiat doctrinele religioase într-o școală ortodoxă?”

„Cea mai bună din România!”

„Atunci te vei supăra dacă îți voi spune care este singurul motiv onest și logic pentru care ești un credincios ortodox? Motivul este că acum cincizeci de ani un bărbat român ortodox s-a culcat cu o femeie româncă ortodoxă.”

Andricu s-a înfuriat, dar i-am spus că acest principiu funcționa în cazul celor mai mulți dintre noi. Suntem așezați într-un șablon încă din cea mai fragedă copilărie și ni se dau numai acele argumente și raționamente care susțin religia părinților noștri. Cu toate acestea, creștem încredințați că ne-am dezvoltat singuri propria gândire și propriile convingeri.

Am continuat spunând: „Odată am ascultat pe furiș discuția despre credință purtată de locatarii unui grajd. Miei spuneau că singura religie adevărată era să spui 'Bee, bee!' Vacile afirmau că ritualul corect presupunea să spui 'Muu!' Porcii susțineau că adevăratul cântec de laudă era 'Guit! Guit!’”

„Nu ne pune la același nivel cu animalele”, a protestat Andricu. Poate că nu sunt decât un simplu preot, dar am studiat și alte credințe religioase în afara celei în care m-am născut.”

I-am răspuns că toți am făcut lucrul acesta, dar din perspectiva proprie, o perspectivă care a devenit a noastră prin accidentul nașterii. Întorcându-mă spre un grup de protestanți, i-am întrebat la întâmplare: „Câți dintre voi cunoașteți cele nouăzeci și cinci de

teze pe care Luther le-a bătut în cuie pe ușa bisericii din Wittenberg?”

Toți le știau. Pastorul Haupt a citat cuvintele lui Luther: „Asta este ceea ce cred și nu pot face altfel!”

Am întrebat dacă protestanții pot să reproducă motivele invocate în bula papală pentru excomunicarea lui Luther. „Leo al X-lea nu a fost un om nebun; trebuie să-i cunoaștem motivele.” Dar nici unul dintre ei nu citise acea scrisoare de mare importanță istorică.

Părintele Andricu se certa acum cu un rabin care se întorsese spre el întrebându-l: „Ai citit vreodată, din întâmplare, Talmudul nostru?”

Andricu a ripostat: „Dar dumneata ai aruncat vreo privire în Noul Testament al nostru?”

Răspunsul a fost în fiecare caz: „Nu”.

Pentru a evita o altă ciocnire, i-am întrebat pe cei de față: „Știți povestirea în care Tolstoi i-a descris odată credința sa unui rabin, punct cu punct? Blândețea, umilința, răbdarea ... 'Nu avem nevoie de Noul Testament pentru aceste virtuți; și noi le cinstim pe acestea', i-a spus rabinul. Într-un final Tolstoi i-a spus: 'Isus ne-a învățat un lucru pe care religia iudaică nu îl face. Ne-a spus să ne iubim vrăjmașii.' 'Într-adevăr, noi nu practicăm acest lucru, a admis rabinul, dar nici voi, creștinii, nu o faceți.'”

3

Pe măsură ce prelegerile din închisoare continuau să fie ținute, am observat că, deși erau ridicole în ele însele, în spatele lor se găsea ascuns un plan viclean. Vorbitorii începeau să se depărteze de subiectul politicii, vorbindu-ne despre o viață de căutare a plăcerii, despre instinctele ascunse în adâncimile necunoscute ale ființei noastre. Ne spuneau cât de multe lucruri frumoase ale lumii acesteia ne refuzam singuri. Ne vorbeau despre mâncare, băutură

și sex; subiecte cu care erau mult mai familiarizați decât cu dialectica marxistă, deși nu o pierdeau din vedere nici pe aceea. La una dintre prelegeri am fost duși din nou în lumea maimuțelor lui Darwin. Un tânăr ofițer politic și-a făcut puțin de lucru prin teoria evoluției și, amestecând laolaltă citate din Marx, Lenin și Darwin, a continuat pe tema conflictului dintre creștinism și știință, ajungând la consecințele triste ale acestui conflict, vizibile în America, unde milioane de oameni mor de foame.

La început am fost încurajați să participăm la discuție și când unul dintre vorbitori a afirmat că după moarte din trupul omului mai rămâne „doar o mână de substanțe chimice”, am întrebat de ce, atunci, unii comuniști și-au dat viața pentru crezul lor: „Sacrificiul de sine al unui comunist poate fi considerat un act înțelept. Să renunți la lucrurile trecătoare ale acestei vieți pentru a câștiga veșnicia este ca și cum ai depune zece dolari pentru a câștiga milioane. Dar de ce și-ar da viața un comunist, dacă nu are și el ceva de câștigat?”

Ofițerul politic nu a găsit nici o replică. Așa că i-am sugerat eu că răspunsul a fost dat de sfântul Augustin, când a spus că „Sufletul omului este creștin prin însăși natura lui”.

„Ateismul este o mască sub care vă ascundeți sentimentele. În adâncul inimii voastre – la care nimeni nu poate ajunge decât dacă practică meditația sau rugăciunea – și voi credeți că există o răsplată pentru o viață închinată unor idealuri. Undeva, în străfundul inimii voastre, și voi credeți în Dumnezeu.”

„Hai să vedem ce a avut Lenin de spus cu privire la toate acestea!” a zis vorbitorul și a început să citească dintr-o broșură bine răsfoită, din care se inspirase de nenumărate ori până atunci: „Chiar și a flirta cu ideea de Dumnezeu este un rău inacceptabil, contagios, dintre cele mai abominabile. Faptele obscene, actele de violență și bolile contagioase sunt mult mai puțin periculoase.” Apoi a întrebat cu un zâmbet larg: „Mai sunt și alte întrebări?”

„Aveți vreun copil?” am întrebat.

„Am o fiică, membră a organizației de pionieri.”

„Și spuneți că ați prefera să fie lovită de o boală cumplită, mai curând decât să ajungă să creadă în Creatorul ei? Asta spune Lenin – cancerul este mai bun decât religia.”

Ofițerul politic m-a ridicat în picioare și m-a plesnit peste față.

Sub acest atac agresiv al îndoctrinării, o simplă lovitură mi s-a părut ca fiind un preț modest de plătit în schimbul exprimării credinței. În mod sigur acesta nu era decât începutul. Aveam sentimentul că suntem permanent spionați. Ne uitam încurcați și neliniștiți la difuzoarele tăcute, neștiind la ce ne puteam aștepta de la ele.

Până de curând fuseserăm supuși înfometării, bății și abuzurilor, dar nimănui nu-i prea păsase de ceea ce gândim. „Inventați câte cabinete de miniștri vreți în celulele voastre, bandiților! Oricum la București guvernul nostru este cel care conduce!” obișnuia să spună comandantul Dorobanțu. Dar plecase și el; arestat din cauză că falsificase documentele financiare.

Vorbitorii care ne țineau prelegerile erau o expresie a acestei schimbări de atitudine, izvorâtă din noua politică a lui Gheorghiu-Dej, care încerca să slăbească strânsoarea Kremlinului și să dezvolte relații noi cu Vestul. Pentru aceasta însă, Dej trebuia să arate lumii o față puțin mai „democratică”. Armata deținuților politici din România îl stânjenea, dar nici nu putea să-i elibereze așa, pur și simplu, pentru că aceștia și-ar fi răspândit rapid „crezurile lor contrarevoluționare”. Gândirea noastră trebuia schimbată, și cum altfel decât prin spălarea creierului.

Aceasta era teoria care circula printre noi, deținuții din Gherla, în acel an 1962, dar erau puțini cei care o credeau. Domnea o confuzie generală cu privire la ce se petrecea de fapt în acest proces al spălării creierului. Frământările noastre și-au găsit expresia în

cuvintele lui Radu Ghindă, faimosul autor și scriitor creștin, care ni se alăturase de curând: „Dacă nu m-au putut schimba în cincisprezece ani, cum oare o vor face acum?”

În mijlocul discuțiilor și frământărilor noastre, într-una din zile ușa celulei s-a deschis brusc, făcând loc unui grup de nou sosiți. Printre ei era și un bărbat cu o față lată și cu un aer de om fugărit, care a făcut chiar câțiva pași, parcă furișati, dintr-o parte în alta, ca într-o încercare de a scăpa de privirile deținuților.

Radu Ghindă a fost primul care l-a recunoscut: „Dăianu!” a exclamat el și s-a grăbit să-l îmbrățișeze ca pe un vechi prieten. Nichifor Dăianu fusese una dintre marile personalități din România. Poet, profesor de teologie mistică și lider al Ligii Apărării Naționale Creștine, organizație antisemită, fusese transferat la Gherla de la penitenciarul din Aiud, pentru a-și continua ispășirea condamnării lui de douăzeci și cinci de ani.

La început mi-a fost greu să-l recunosc. Îi lipsea pântecul voluminos. Pielea îi atârna sub barbă, formând o gușă ca de curcan. Bărbatul plin de viață, notoriul cuceritor de femei, care fusese chiar palmuit o dată din această cauză într-un restaurant din București, ajunsese acum doar un bătrân uscat și temător.

Deținuții care veniseră cu el de la Aiud ne-au povestit câte ceva din ce se întâmplase cu el acolo. Dăianu, care fusese un mare gurmand, încercase să obțină de la bucătari o a doua porție de fiertură de orz. Comandantul închisorii l-a pus să o înapoieze. A doua zi, comandantul era din nou de față la împărțirea mâncării. „Stați!” a intervenit el. „Tipul ăsta e prea gras. Poate să mai aștepte până mâine.” În ziua următoare, când a sosit rândul lui Dăianu, comandantul l-a întrebat: „Spune-mi, Dăianule, există Dumnezeu?” Bucătarul stătea cu polonicul în aer, iar Dăianu a murmurat ceva cu ochii lipiți de vasul cu mâncare. „Vorbește mai tare, să te auzim cu toții!” Dăianu a spus: „Nu există Dumnezeu”. „Mai tare”, a spus comandantul. „Nu există Dumnezeu!” a strigat Dăianu.

Comandantul i-a făcut semn că-și poate lua castronul cu mâncare și Dăianu s-a aruncat cu lăcomie asupra fierturii. Spectacolul i-a plăcut atât de mult comandantului, încât l-a repetat în fiecare zi, timp de o săptămână. Povestea s-a răspândit în toată țara și mai târziu chiar și în afara ei.

Însă darul lui Dăianu de a scrie poezie religioasă nu s-a pierdut. Vechii lui prieteni din perioada fascistă îl încurajau să recite din versurile pe care le compusese cât timp fusese în Aiud. Erau poeme ale suferinței și pocăinței, mai frumoase decât tot ce scrisese înainte, în libertate. Își păstrase, de asemenea, antisemitismul, la fel ca prietenul său Radu Ghindă. Deținuții care le fuseseră tovarăși în Garda de Fier le strecurau câte ceva de mâncare și chiar țigări, în camera preoților, unde fuseseră aduși. Antisemitismul moare greu, iar Dăianu și Ghindă erau martiri ai cauzei.

Într-o seară, pe când se dezbăteau în celulă diferite teorii privitoare la spălarea creierului, Ghindă a început să-și bată joc: „Prostii! Pavlov a făcut câteva șmecherii cu tiparele de comportament la câini, iar comuniștii din Coreea au adaptat câteva dintre ideile lui pentru a-i determina pe prizonierii americani să lupte de partea lor; dar aceste metode n-au cum să dea rezultate în cazul unor oameni educați și inteligenți. Noi nu suntem niște amărâți de recruți!”

„Și nici câini”, a adăugat Dăianu.

Nimeni nu i-a contrazis.

4

Pastorul Weingartner ne-a vorbit despre un test simplu de personalitate pe care l-a învățat pe când studia psihologia: se trăgea o linie în centrul unei foi și oamenii trebuiau să deseneze pornind de la acea linie primul lucru care le venea în minte. În acest scop noi am folosit o bucată de lemn unsă cu săpun și un cui.

Unul a desenat o sabie, altul o caschetă militară, alții au desenat flori, un crucifix, o carte, o figură geometrică. Când mi-a venit rândul, le-am spus: „Mai am nevoie de o placă de lemn. Aceasta este prea mică pentru ce vreau să desenez.”

Nici măcar unul dintre cei zece care participam la discuție nu a sugerat în desenul lui ideea de misticism, idee aflată în chiar esența naturii unui preot.

Weingartner a râs: „Nu-i de mirare că nu m-au lăsat să fac acest test la seminar! Probabil că ar trebui cu toții să învățăm să facem pantofi, căci după cum se pare, doar colegul nostru pantofar are un caracter cu adevărat spiritual.”

Se referea la Gelu, credincios adept al unei secte mai mici, care poseda vaste cunoștințe biblice. Această remarcă l-a iritat pe Dăianu.

„Dragul meu”, a spus el, „dacă vrei să ne povestești despre pantofi și cum se repară ei, foarte bine, o poți face. Dar nu uita că te afli printre oameni care au diplome în teologie obținute în marile universități din Europa, oameni care nu au nevoie de nici un fel de lecții biblice.”

„Aveți dreptate, domnule profesor”, a răspuns Gelu. „Eu sunt cel care are nevoie să primească învățătură. Ați putea să-mi spuneți care este subiectul cărții Habacuc, din Vechiul Testament?”

„Acela-i un profet foarte minor”, i-a spus Dăianu. „Nu-ți împovăra mîntea cu el.”

„Bine, dar atunci, măcar subiectul cărții Obadia?”

Obadia era un alt profet despre care cîzmarul nostru nu avea nevoie să știe prea multe.

„Probabil îmi puteți spune câte ceva despre Hagai?”

Dăianu n-a putut să-i vorbească nici despre această carte. Nu s-a găsit nici măcar un teolog care să poată articula trei propoziții despre unul dintre subiectele de mai sus. Gelu ne-a lăsat muți când ne-a recitat capitole întregi din acești profeți.

Clerul studiasse mai curând tot felul de cărți despre Biblie în loc să fi studiat Sfintele Scripturi. Un alt reproș, care pe bună dreptate li se putea aduce preoților, era înrădăcinarea lor în dogme și dialectică, fără să cunoască însă aproape nimic din ideologia comunistă care le săpa mormântul lor și pe al celor pe care doreau să-i slujească.

În timpul anului 1963 au ajuns la noi informații despre apelul făcut de Papa Ioan la reconciliere între „frații despărțiți”, și foarte curând au început disputele referitoare la modul în care s-ar putea realiza reunificarea.

„Ne luptăm pentru Împărăția Cerurilor, pe care nu o are nici unul dintre noi”, am spus eu. „Dacă am avea-o, n-ar trebui să ne mai certăm. Cei care Îl iubesc cu adevărat pe Hristos trebuie să se iubească unul pe altul. La fel ca orbii cei mulți pe care i-a vindecat Isus, ne ciondănim în jurul felului în care ne-a fost redată vederea. Unul spune: 'S-a făcut prin puterea credinței'. Un altul, 'Isus mi-a atins ochii'. Al treilea, 'A amestecat noroi cu salivă și mi-a pus pe ochi'. Dacă Isus ar coborî între noi, ne-ar spune: 'V-am însănătoșit pe fiecare într-un alt fel. Acum n-ar trebui să vă certăți, ci să vă bucurați!'”

Goethe spunea despre culoare că este „durerea luminii”, pentru că atunci când raza de lumină trece printr-o prismă se desface în părțile ei componente. M-am gândit că toate aceste diviziuni produse pe drumul căutării adevărului dau naștere împreună unei dureri pe care Și-a asumat-o și o poartă Hristos.

5

Într-o bună zi, difuzorul de pe perete a început să cârâie, trezindu-se în sfârșit la viață. „Unu-doi-trei-patru, probă”, repeta mereu o voce. Apoi au răsunat cuvintele: „Comunismul este bun. Comunismul este bun. Comunismul este bun.” Pauză. Iarăși

cârâituri, apoi vocea a revenit, cu o intensitate sporită, pe un ton răspicat și autoritar:

Comunismul este bun.

Comunismul este bun.

Comunismul este bun.

Comunismul este bun.

A ținut-o așa toată noaptea și în ziua următoare. După un timp oarecare ne-am obișnuit într-atât de mult cu acele cuvinte înregistrate pe bandă, încât deveneam conștienți de sunetul lor doar din când în când, dar ele continuau să ne penetreze mintea și când în final vocea a tăcut, înregistrarea fiind oprită de la pupitrul de comandă instalat undeva în incinta închisorii, cuvintele au continuat să-mi răsune în cap: „Comunismul este bun. Comunismul este bun. Comunismul este bun.”

Weingartner era de părere că acesta nu reprezenta decât primul pas dintr-un lung proces. „Conducătorii noștri l-au învățat de la ruși, iar aceștia l-au preluat de la chinezi. Următorul pas va fi mărturia publică. Sub conducerea lui Mao Tse Tung, chinezii trebuie să asculte prelegeri propagandistice atunci când sunt în fabrici, în birouri și pe străzi. Apoi sunt forțați să se autodenunțe, să spună cum au complotat împotriva proletariatului în urmă cu cinci, zece sau douăzeci de ani. Dacă nu mărturisești public, ești închis, fiind considerat un contrarevoluționar înrăit, iar dacă mărturisești ești închis ca urmare a ceea ce ai spus. Așa că oamenii încearcă să mărturisească și totuși să nu mărturisească, să admită că au avut gânduri ticăloase și totuși să nu accepte că ar fi și acționat în conformitate cu ele. Se denunță unii pe alții. Orice sentiment de încredere între prieteni și familii este distrus în felul acesta. Aceeași procedură ne este aplicată acum și nouă!”

Părintele Fazekaș era de părere că „Satan întotdeauna Îl maimuțarește pe Dumnezeu. Ceea ce auzim nu este decât o batjocorire a mărturisirii noastre de credință.”

„Cât timp va dura oare?” a întrebat Gaston.

„Până ai să fii convins că într-adevăr 'comunismul este bun'; probabil ani la rând”, i-a răspuns Weingartner.

Cel care ne-a ținut următoarea prelegere era un tip dolofan și vesel. Ne-a vorbit despre noua și minunata Românie care se dezvolta sub planul de șaisprezece ani al lui Gheorghiu-Dej și de paradisul de care se bucurau deja cei pe care partidul îi considera merituoși. Ne-a vorbit despre favorurile acordate muncitorilor onești, despre mâncarea bună, despre vinul ce curgea în valuri, despre fantasticele vacanțe la Marea Neagră, cu fete umblând peste tot în bikini.

„Dar am uitat!” a râs el. „Cei mai mulți dintre voi, prieteni, n-ați văzut niciodată bikini. Habar nu aveți ce sunt aceia, bieții de voi. Lăsați-mă să vă explic. Cele mai bune lucruri din viață nu au fost lăsate doar Vestului decadent!”

Ochii îi străluceau și vocea i-a devenit șoptită și misterioasă când a început să descrie cu deosebită plăcere conturul unui trup de femeie, imaginar, cu pieptul, pântecul și coapsele sale, amestecând totul cu plăcerea vinului și a călătoriei. Niciodată nu am mai văzut pe o față omenească o poftă senzuală atât de nesățioasă ca aceea pe care o zăream atunci pe chipul celor mai mulți din jurul meu. Erau urâți și înspăimântători în ipostaza aceasta de animale în călduri. Toată decența umană le fusese înlăturată de vorbirea total necenzurată a omului din fața lor, astfel că în ei nu mai rămăsese decât o pură și totală tânjire senzuală.

Atât de multă plăcere ne aștepta afară, spunea lectorul., „Acolo este ușa. Voi sunteți cei ce o puteți deschide, dacă alegeți s-o faceți. Aruncați încolo tot gunoiul ăsta reacționar de idei care a făcut din voi niște oameni ai fărâdelegii! Veniți de partea noastră! Învățați să fiți liberi!”

Puține lucruri se discutau după acest soi de prelegeri. Nimeni nu se mai gândea la soțiile și munca grea care îi aștepta afară. Autoritățile reușiseră, cu multă abilitate, să readucă la viață, în noi, torentul de dorință care dă conținut voinței noastre de a trăi.

Protestanții și ortodocșii care erau căsătoriți sufereau mult mai mult din cauza acestui apel la instinctul sexual decât preoții catolici care trăiseră în celibat încă din tinerețea lor.

Fuseserăm ținuți timp de câteva luni pe rații micșorate de hrană și cântăriți periodic, pentru ca autoritățile să se asigure că rămânem cu vreo douăzeci de kilograme sub greutatea normală a fiecăruia dintre noi. Acum mâncarea se îmbunătățise, dar avea un gust ciudat. Am suspectat prezența unor afrodisiace și medicii deținuți mi-au confirmat mai târziu că mâncarea ne era, într-adevăr, „asezonată” cu substanțe care stimulau apetitul sexual. Mare parte din personalul cu care eram obișnuți a dispărut și acum medicii, dar și funcționarii care veneau să ne citească diferite anunțuri sau verdicte în urma proceselor, erau aproape întotdeauna fete tinere. Purtau îmbrăcăminte strâmtă și decoltată, erau parfumate și machiate. Păreau că întârzie în mod intenționat prin celule.

„Aveți o singură viață”, ne repeta zilnic cel ce ținea prelegerile. „Trece repede. Cât timp v-a mai rămas de trăit? Încercați să vă atrageți norocul venind de partea noastră. Vrem să vă ajutăm să gustați viața din plin!”

Acest apel la „eu”, la înălțarea sinelui, la instinctul de autoconservare prezent în natura omului, a venit când emoțiile primare trezite în deținuți erau în plină fierbere. În sfârșit, după ce învelișul de la suprafață a cedat, s-a făcut apel la super-eu, la conștiința noastră, la valorile sociale și la standardele etice. Vorbitorii ne spuneau că patriotismul nostru fusese fals, că idealurile noastre fuseseră o fraudă și încercau să planteze în locul lor ideologia comunistă.

Acestor ședințe de sugestie-în-masă li s-a dat numele de „întâlniri de edificare”, și edificarea nu se oprea niciodată. „Ce fac soțiile voastre acum? a întrebat vorbitorul cel vesel. Ceea ce v-ar plăcea să faceți voi înșivă!” Eram extenuați și izbucnirea unei isterii colective era iminentă. În difuzoare, mesajul care ne reamintea de bunătatea comunismului era transmis în fiecare moment în care nu eram ocupați cu ascultarea vreunei prelegeri. Deținuții se certau permanent unii cu alții.

Dăianu, poetul, a fost primul care a cedat. La încheierea unei cuvântări, a sărit în picioare și a început să bată câmpii despre crimele săvârșite împotriva statului: „Văd acum și înțeleg totul! Mi-am irosit viața pentru o cauză falsă!” Și-a denigrat părinții, care fuseseră moșieri, pentru că l-au îndrumat greșit în viață. Nimeni nu-i ceruse să atace religia, dar el și-a repudiat singur credința, i-a renegat pe sfinți și s-a dezis de sacramente. Vorbea folosind tot felul de cuvinte bombastice împotriva „superstițiilor” și rostea hule la adresa lui Dumnezeu. Și gura nu-i mai tăcea!

Apoi s-a ridicat Radu Ghindă și a continuat în aceeași manieră. „Am fost un nebun, a strigat el. Am fost amăgit de minciunile capitaliste și creștine... N-am să mai pun niciodată piciorul în vreo biserică, poate doar pentru a scuipa în ea.”

Dăianu și Ghindă au făcut ei înșiși apel la ceilalți deținuți să renunțe la vechile lor credințe și o făceau cu un entuziasm chiar mai mare decât cel al vorbitorilor comuniști. Amândoi erau oratori talentați și mulți dintre cei de față, auzind laudele elocvente aduse bucuriei și libertăților oferite de comunism, au fost adânc tulburați, fiind convinși că cei doi vorbeau dintr-o convingere autentică.

După ce Ghindă s-a așezat, un bătrân slab, tremurând tot, a strigat: „Mă cunoașteți cu toții – generalul Silviu din Armata Regală. Mă dezic de gradul și de loialitatea mea trecută. Îmi este rușine de rolul pe care l-am jucat în războiul criminal dus împotriva aliaților noștri ruși. Am slujit clasele exploatare. Mi-am disprețuit țara...”

Generalul a fost urmat de un fost șef de poliție, care a „mărturisit” că, foarte probabil, comunismul ar fi venit mai repede la putere dacă poliția nu i s-ar fi opus; de parcă nu ar fi știut toți cei prezenți că rușii au fost cei care au impus comunismul în România.

Unul după altul, oamenii se ridicau și se prefăceau că își „mărturisesc” greșelile. Acestea erau primele roade obținute de regim după luni de înfometare planificată, de degradare umană, de tratament defectuos și de expunere la sugestie în masă. Primii care au cedat au fost cei ca Dăianu și Ghindă, care erau deja devorați pe dinăuntru de adânci sentimente de vinovăție. Dăianu predicase ascetismul, dar practicase lăcomia și umblase după femei. Le spunea studenților să renunțe la lume și să-L caute pe Dumnezeu, dar el însuși a devenit unul dintre propagandiștii lui Hitler. Spunea „iubiți-L pe Isus”, în timp ce el însuși îi ura pe evrei. Credea că este credincios, dar ceea ce crede un om se vede din felul în care-și trăiește viața de zi cu zi: poeziile sale, frumoase cum erau, exprimau aspirații, nicidecum împliniri. Ghindă, de asemenea, era rupt între ideologia lui antisemită, pe de o parte, și credința sa, pe de alta. Apoi, amândoi îmbătrâneau: ispășiseră mai mult de cincisprezece ani de închisoare și mai aveau încă mulți alții înaintea lor.

Dar erau și alții în camera preoților, care n-au „rodit” atât de repede și acestora le erau rezervate suferințe noi în viitor. Cel puțin însă, certurile noastre au încetat pentru o vreme. Am înțeles cu acel prilej că toate denotațiile noastre puteau fi reduse la doar două: prima era una a urii, iar membrii ei făceau din ritual și dogmă un pretext pentru a-i ataca pe alții; a doua era una a dragostei, în cadrul căreia credinșii de toate felurile își dădeau seama că sunt una și că sunt frați înaintea lui Dumnezeu. Uneori mi s-a părut că o lucrare de misiune îndreptată către preoți s-ar putea dovedi mai prețioasă decât oricare alta. Foarte des se întâmpla

acum ca întreaga celulă să fie străbătută de un spirit de sacrificiu de sine și de reîmprospătare a credinței. În astfel de momente aveam impresia că îngerii mișună de jur împrejurul nostru.

Pentru împlinirea ritualului cuminecării era nevoie de pâine și mulți se arătau gata să-și sacrifice rația. Ritualul ortodox însă cerea ca pâinea să fie sfințită pe un altar care să conțină o relicvă din trupul unui martir. În celulă nu exista, desigur, nici o astfel de relicvă.

„Dar avem martirii noștri printre noi”, a fost de părere părintele Andricu. Au sfințit pâinea și puțin vin pus într-o cană ciobită, pe care o luaseră din spital, pe corpul episcopului Mârza, care era întins în pat, fiind foarte bolnav.

6

La puțin timp, deținuților care se „convertiseră” li s-a cerut să țină cuvântări, la rândul lor, înaintea celorlalți deținuți și au făcut-o cu mult zel, crezând că eliberarea lor depindea de eforturile pe care le depuneau. Apoi s-a răspândit un zvon teribil cu privire la dezertarea lui Dăianu și a lui Ghindă. Doi foști membri ai Gărzii de Fier furaseră o daltă din atelierul de tâmplărie și își tăiaseră venele, murind, în semn de protest.

I-am găsit pe Dăianu și pe Ghindă într-un colț al celulei. „Ce părere aveți despre voi înșivă acum că trădarea voastră a costat viața a doi oameni care au crezut în voi?” i-am întrebat.

Ghindă a îngăimat: „Au murit pentru ca oamenii să poată trăi!”

Dăianu a izbucnit însă: „Vreau să ies afară de-aici, și puțin îmi pasă de oricine ar avea de suferit pentru asta!”

Resentimentele deținuților împotriva lor deveniseră atât de puternice, încât au trebuit să fie mutați într-o altă celulă. Miron a remarcat: „Este ciudat că niște oameni care au scris din ceea ce

părea o credință creștină adâncă au putut să se transforme atât de ușor în trădători!”

Probabil că răspunsul venea din faptul că, în scrierile lor, Dăianu și Ghindă îl laudaseră pe Hristos pentru darurile Sale. El ne dădea pace, dragoste, mântuire. Un ucenic autentic însă nu caută daruri, ci pe Hristos Însuși și astfel este permanent gata de sacrificiu de sine, chiar până la moarte. Ei nu s-au dovedit însă a fi unii care-L urmau pe Isus, ci doar niște clienți ai Lui; când comuniștii au deschis un magazin alături, cu bunuri la prețuri mai mici, s-au mutat să-și facă cumpărăturile acolo.

7

Starea sănătății mi s-a agravat din nou. În timpul anului 1963 am fost mutat în spitalul închisorii. Eram internat de doar o săptămână, când ni s-a ordonat tuturor să ne ridicăm și să ieșim. Unii se deplasau cu foarte mare greutate, dar, ajutându-ne unii pe alții, am reușit să ajungem într-o curte mare unde se adunase întregul penitenciar. Am rămas în picioare o oră, timp în care câțiva deținuți au interpretat o piesă de teatru. Piesa lua în derâdere creștinismul și când ofițerii din jurul comandantului aplaudau sau râdeau, audiența făcea la fel.

Când s-a încheiat, Alexandrescu și-a ridicat vocea lui răgușită și a cerut să fie făcute comentarii pe marginea piesei. Nu era de ajuns ca un deținut să aprobe ce văzuse, trebuia să aducă și argumente. Dăianu a deschis calea, apoi Ghindă l-a urmat. Unul după altul, deținuții ieșeau în față și repetau sloganuri împotriva religiei. Când se întorceau în rânduri, unii mă îmbrățișau plângând și spuneau: „Trebuie să spunem lucrurile astea până când se va încheia odată tot balamucul ăsta!”

Când comandantul m-a chemat să ies în față, mi-am amintit ce-mi spusese soția cu mulți ani în urmă, la Congresul Cultelor: „Du-te și spală rușinea de pe obrazul lui Hristos!”

Eram bine cunoscut la Gherla; fusesem în atât de multe celule! Sute de ochi erau îndreptați spre mine și toți păreau să pună aceeași întrebare: „Va ridica oare și el comunismul în slăvi?”

Maiorul Alexandrescu m-a îndemnat: „Hai, vorbește!” Nu-i era teamă de opoziție. Când cei încăpățânați cedau – și era doar o chestiune de timp, se gândeau ei – dovedeau că partidul este, într-adevăr, puternic.

Am început cu grijă: „Este duminică dimineată și soțiile, mamele și copiii noștri se roagă pentru noi, în biserici sau acasă. Ne-ar fi plăcut și nouă să ne rugăm pentru ei... în loc să fi urmărit această piesă.”

Când le-am amintit de familii, ochii deținuților s-au umezit. Am continuat spunând: „Au vorbit mulți aici împotriva lui Isus, dar ce aveți împotriva Lui? Vorbiți despre proletariat, dar Isus nu a fost tâmplar? Spuneți că cel care nu muncește să nu mănânce, dar acest lucru l-a spus cu mult timp înainte apostolul Pavel în Epistola către Tesaloniceni. Vorbiți împotriva celor bogați, dar Isus i-a scos afară pe bancheri din Templu cu lovituri de bici. Spuneți că vreți comunism, dar nu uitați că primii creștini trăiau în comun, împărțind unii cu alții tot ce aveau. Vreți să ridicați nivelul de trai al celor săraci, dar cântecul fecioarei Maria spune că Dumnezeu îl va ridica pe cel sărac deasupra bogatului. Tot ce este bun în comunism vine din creștinism.

Marx spune că toți proletarii trebuie să se unească”, am continuat. „Dar unii sunt comuniști, alții sunt socialiști și alții sunt creștini și dacă ne batem joc unii de alții, nu putem fi uniți. Eu nu mi-aș bate niciodată joc de un ateu. Chiar și din punct de vedere ateist este rău, pentru că batjocorindu-i pe ceilalți, nu faci decât să divizezi proletariatul.”

Am citat ce spune Marx în introducerea făcută la *Das Kapital*, și anume că creștinismul este religia ideală pentru refacerea unei vieți distruse de păcat. Am întrebat apoi dacă există ceva fără

păcat, fie el și comunist – deoarece chiar dacă nu a păcătuit împotriva lui Dumnezeu, a făcut-o împotriva partidului. Le-am dat multe citate din propriii lor autori. Maiorul Alexandrescu s-a fosit în scaunul lui și a pocnit cu călcâiele în pământ, dar nu m-a întrerupt.

Deținuții erau și ei tăcuți și văzându-i mișcați de cele spuse, am uitat unde eram și am început să le predic deschis despre Hristos, despre ce a făcut El pentru noi și despre ce așteaptă de la noi. Le-am spus că exact așa cum nimeni nu a auzit despre o școală fără teste și examene, sau de o fabrică unde calitatea produselor să nu fie verificată, la fel vom fi și noi toți judecați, de noi înșine, de semenii noștri și de Dumnezeu. L-am privit pe comandant și i-am spus: „Și dumneavoastră veți fi judecat, domnule maior Alexandrescu”.

Din nou a tăcut și nu m-a oprit și atunci le-am amintit că Isus ne învață să iubim și ne dă viață veșnică. La sfârșit, deținuții au izbucnit dintr-o dată în urale și felicitări.

Când m-am întors la locul meu, Miron mi-a spus: „Le-ai dat peste cap toată truda”, dar eu știam că nu era adevărat. Gaston mi-a șoptit: „Nu le-ai auzit uralele?” „S-au bucurat de ceea ce au găsit în propriile lor inimi, nu de ce le-am spus eu.”

Până în acel moment doar o minoritate zgomotoasă de preoți cedaseră sub influența spălării de creier. Noi, cei care ne opuseserăm în mod deschis, nu eram mai mulți, dar simpatizanții noștri erau mulți, chiar dacă le lipsea curajul sau capacitatea de se împotrivi.

Nu a fost ușor. Ca rezultat al cuvântării mele mi-am pierdut sanctuarul din spitalul penitenciarului și am fost trimis înapoi în celula preoților.

Ofițerii politici ne-au anunțat că Dăianu și Radu Ghindă scriau voluntar, în celulele lor individuale, despre minunile înfăptuite în Republica Populară, minuni pe care nici unul dintre ei nu le

văzuseră cu propriii ochi, cel puțin în ultimii cincisprezece ani. Li s-a dat hârtie și stilou, precum și toată literatura de partid și ghidurile propagandistice de care aveau nevoie. Cei doi și-au folosit din plin această șansă pentru a-și dovedi noile convingeri, căci după doar câteva săptămâni au fost eliberați. Aceasta a fost o lovitură puternică dată rezistenței noastre. Erau primii deținuți ieșiți din penitenciar după instaurarea noului sistem de reeducare și nu aveam de unde să știm că vor fi și ultimii.

Locotenentul Konya, ofițerul politic, a venit în camera preoților cu un ziar și, strigându-l pe părintele Andricu, i-a spus: „Citește cu voce tare să audă cu toții”.

Andricu a citit titlul: „O ȚARĂ CARE RÂDE ȘI INIMI CARE CÂNTĂ”. Era un articol scris de Radu Ghindă, însoțit de o fotografie a autorului făcută înainte de arestarea sa.

Locotenentul Konya a comentat apoi: „Vrem să știți că fiecare dintre voi are aceeași șansă de a fi liber și de a munci, imediat ce renunțați la credința voastră illogică și depășită și vă alăturați poporului noii Români!”

Inimi care cântă! Toți și-l aminteau pe Ghindă ca pe un sac de oase. Știam că familia lui suferă din greu și că fiului său i se interzisese să meargă la școală.

Dăianu și-a împrumutat și el numele glorificării libertății din România socialistă, dar asemenea studenților francezi de la medicină care-și pătasera caietele și fuseseră marcați cu „buni pentru Orient” – adică buni pentru Est – textele lui Dăianu și Ghindă erau bune doar pentru Vest. Doar acolo puteau să exploateze ignoranța celor care nu cunoșteau realitatea din țară. Articolele scrise de ei apăreau în publicații speciale, trimise la mii de români din străinătate, dar nimeni din România nu le putea obține.

Toți deținuții erau tulburați într-un fel sau altul de eliberarea celor doi. Mulți dintre cei care suferiseră cruzimi și umilințe

nenumărate de-a lungul anilor, fără să cedeze, au început să se clatine. Dar cei care s-au lăsat convinși, în loc să fie eliberați, au trebuit să-și dovedească „convertirea” muncind voluntar paisprezece sau chiar șaisprezece ore pe zi. După ce se întorceau în celule, trebuiau să asculte prelegeri sau chiar să le rostească ei înșiși. Trebuiau să țină la zi niște așa-numite „grafice de temperatură a sănătății politice” – ceea ce însemna că toți aveau datoria să scrie despre atitudinea vecinilor cu privire la comunism; dacă aceasta era în încălzire, rece sau chiar ostilă.

Autoritățile nu reușeau nicicum să primească rapoarte bune în ce mă privea. Locotenentul Konya a venit să-mi aducă două informații proaspete. Prima, că soția mea era de ceva timp în închisoare. A doua, că urma să fiu biciuit în acea seară la ora 10, din cauza împotrivirii și insolenței mele repetate, care culminaseră prin acea luare de cuvânt cu ocazia „scenetei”.

Vestea noii arestări a Sabinei a constituit un șoc teribil și durerea acestui gând s-a adăugat temerii pe care o simțeam la gândul bătăii ce urma să o primesc. Toți traversam cu frică această perioadă de așteptare. Timpul s-a scurs cumplit de lent în timpul zilei, pentru ca apoi, când am auzit pașii apropiindu-se pe hol, să treacă mult prea repede. Bocănitul cizmelor s-a auzit însă trecând pe lângă ușa celulei. A fost luat cineva din celula vecină. Am auzit apoi loviturile și strigătele obișnuite venind din încăperea de la capătul holului. Nimeni nu a venit să mă ia în acea seară.

A doua zi am fost din nou avertizat în vederea serii. Suspansul a fost prelungit timp de șase zile. Apoi am fost dus și eu de-a lungul coridorului. Loviturile ardeau ca focul. După ce s-au încheiat, locotenentul Konya, care supraveghea aplicarea pedepsei, a strigat: „Mai dă-i câteva!” Apoi m-am ridicat prea încet în picioare. „Încă zece lovituri!” a ordonat Konya. Am fost dus, mai mult pe sus, înapoi în celulă, unde difuzoarele zbierau fără odihnă:

Creștinismul este o prostie.
Creștinismul este o prostie.
Creștinismul este o prostie.
De ce nu renunți la el?
De ce nu renunți la el?
De ce nu renunți la el?
Creștinismul este o prostie.
Creștinismul este o prostie.
Creștinismul este o prostie.
De ce nu renunți la el? ...

Uneori bătaile ne erau administrate de gardieni în celulă, în cazul unor „abateri minore”.

„Dați-vă pantalonii jos pentru bătaie!”

Ne supuneam ordinului și ne dădeam pantalonii jos.

„Întindeți-vă pe burtă!”

Ne întindeam pe burtă.

„Întoarceți-vă pe spate și ridicați-vă picioarele.”

Ne răsuțeam după cum ni se spusese.

Încercam să ne rugăm. Uneori, câte un preot mai răbufnea: „Îi spun 'Tatăl nostru', dar ce fel de tată este Dumnezeu care mă abandonează astfel în mâinile dușmanilor mei?” Noi ceilalți îl încurajam și-l îndemnam: „Nu ceda! Continuă să spui 'Tatăl nostru'! Îndârjește-te! Perseverând îți vei împărtăși credința!” Ne asculta și ne primea îndemnul pentru că împărtășeam cu toții aceeași suferință.

Când gardienii se plictiseau să ne bată, alegeau doi deținuți. „Drepti!” strigau ei. „Plesnește-l peste față pe prietenul tău!” Dacă cel ce primise ordinul nu asculta, i se spunea: „Ți-ai pierdut șansa” și îi ordonau celuilalt să lovească primul. Acesta lovea fără să se mai gândească. „Acum dă-i tu înapoi!” Se loveau unul pe altul până începea să le curgă sângele pe față. Gardienii mureau de râs!

Într-o seară, locotenentul Konya mi-a cerut să-mi strâng lucrurile. Din cauză că tratamentul care mi se aplica nu dădea rezultate, urma să fiu mutat pentru un timp într-o secțiune specială a închisorii. Se zvoneau multe despre această secțiune specială. Erau puțini cei care se mai întorceau de acolo. Mureau sau cedau efortului de spălare a creierului, după care erau scoși. Unii chiar se alăturau personalului responsabil cu îndocrinarea și învățau la rândul lor cum să spele creierul altora.

Am traversat curtea, am cotit de câteva ori și ne-am oprit în fața unui rând de uși. A fost deschisă una dintre ele și încuiată apoi în urma mea, cu două zăvoare.

Eram singur într-o celulă cu pereți îmbrăcați în faianță albă. Tavanul reflecta lumina albă și strălucitoare care ieșea din becurile ascunse în spatele unor scafe. Eram în mijlocul verii, dar instalația de încălzire – care nu funcționa nicăieri în Gherla – mergea aici la maxim. Konya îmi lăsase cătușele la mâini, așa că nu puteam să mă întind decât pe spate sau pe o parte. Eram ud de transpirație. Viziera s-a deschis și gardianul s-a amuzat privindu-mă: „Ceva probleme cu căldura?” Mă durea stomacul. Simțisem un gust neobișnuit în mâncare și mă gândeam că iar mi-au pus vreun drog. Difuzoarele transmiteau aici un mesaj nou:

Nimeni nu mai crede acum în Hristos.

Nimeni nu mai crede acum în Hristos.

Nimeni nu mai crede acum în Hristos.

Nimeni nu mai merge la biserică.

Nimeni nu mai merge la biserică.

Renunță.

Renunță.

Renunță.

Nimeni nu crede acum în Hristos ...

Konya s-a întors a doua zi dimineața, lăsând să intre un puternic curent de aer rece prin ușa deschisă. Mi-au fost desfăcute cătușele. Mi-am întins mâinile și m-am supus ordinului de a-l urma de-a lungul coridorului.

Mă aștepta o celulă nouă și un rând de haine curate. Aveam un pat cu așternuturi, masă acoperită cu față de masă și o vază cu flori. A fost prea mult pentru mine: m-am așezat și am început să plâng. Când s-a întors Konya, reușisem să-mi revin. M-am uitat la ziarul de pe masă. Era primul ziar pe care îl vedeam de când fusesem închis. Am încercat să găsesc ceva informații legate de un zvon care circula prin Gherla, potrivit căruia Flota a Șasea a Statelor Unite intrase în Marea Neagră pentru a cere alegeri libere în țările captive. Tot ce am găsit însă era un articol despre un dictator comunist care preluase puterea în Cuba și lansa provocări Americii, chiar la ușa ei.

Primul meu vizitator a fost comandantul Alexandrescu. Mi-a spus că lucrurile de care eram înconjurat sunt un exemplu al vieții bune și frumoase de care aș putea avea parte. A început apoi să lanseze atacuri la adresa religiei. Mi-a spus că Hristos nu era decât o invenție a apostolilor menită să-i amăgească pe sclavi cu nădejdea eliberării lor în rai.

Am luat ziarul și i l-am arătat. „Este tipărit într-o tipografie a partidului, i-am spus. Indică data de iulie 1963. Asta înseamnă că au trecut 1963 de ani de la nașterea Cuiva care – potrivit cu ceea ce mi-ați spus dumneavoastră – nu a existat niciodată. Nu credeți în Hristos, dar Îl acceptați ca fondator al civilizației noastre.”

Alexandrescu a ridicat din umeri: „Nu are nici o însemnătate; așa s-a obișnuit să se noteze data.”

„Dar dacă Hristos nu a venit niciodată pe pământ, de unde a apărut acest obicei?” l-am întrebat.

„Au fost niște mincinoși care au inițiat sistemul ăsta de numerotare.”

I-am răspuns: „Să presupunem că îmi spuneți că rușii au aterizat pe Marte, iar eu nu am de ce să vă cred. Dar dacă dau drumul la radio și aud pe un post care emite din New York că americanii îi felicită, atunci înseamnă că este adevărat. În același fel, trebuie să acceptăm existența lui Hristos ca pe un fapt istoric, deoarece este recunoscută în Talmud de cei mai înverșunați dușmani ai Lui, fariseii, care au reținut chiar și numele mamei și al apostolilor Săi. Nu putem să nu fim impresionați de faptul că fariseii Îi recunosc lui Hristos miracolele săvârșite, protestând doar că au fost făcute prin magie neagră. Mulți scriitori păgâni Îl recunosc și ei. Comuniștii sunt singurii care refuză să accepte acest evident fapt istoric, doar pentru că nu își găsește locul în teoriile pe care le-au creat ei.”

Alexandrescu nu a continuat controversa, ci, în schimb, mi-a trimis o carte. A fost ceva extraordinar să pot ține o carte în mână după toți acești ani, chiar dacă nu era decât *Ghidul ateistului*. Manualul acesta, necunoscut celor din Vest, este lectura principală a tuturor celor care doresc să-și făurească o carieră în spatele Cortinei de Fier.

Exemplarul pe care îl țineam în mâini era legat frumos, ilustrat și bine conceput. Începea cu originea religiei, trecând prin hinduism, budism, confucianism și islam. Apoi trata creștinismul, având câte un capitol dedicat fiecărei confesiuni. Catholicismul era terfelit rău de tot, luteranismul era tratat ceva mai blând (Luther îl combătuse pe papă), dar oricum, toate orientările erau înfățișate ca imposturi. Știința dovedise acest lucru, astfel că Biserica a persecutat întotdeauna știința. Pe parcursul unui întreg capitol Biserica era descrisă ca o unealtă folosită de-a lungul secolelor de capitalismul ticălos. Îndemnul lui Hristos de a-ți iubi dușmanii nu însemna altceva decât să te apleci înaintea celui ce te exploatează. O secțiune specială era dedicată corupției din sânul preoției rusești (cartea fusese, evident, tradusă din rusă). O imagine

după alta erau folosite pentru a dovedi, în mod înșelător, că toate ritualurile creștine se bazau pe superstiții păgâne. Un ultim capitol analiza „Forme de propagandă ateistă” și se încheia cu o listă de legi sovietice îndreptate împotriva religiei. Când am ajuns la această secțiune a cărții, am adormit.

8

În timpul următoarelor săptămâni am fost plimbat între promisiuni și amenințări, între camera mea cu flori și celula goală cu difuzoare, între mâncare bună, dar probabil „asezonată” cu droguri, și înfometare, între controversă și pedeapsă. În timpul unui tratament de căldură intensivă, mi s-a alăturat și părintele Andricu, fostul „preot roșu” care se pocăise. A stat ce a stat, gâfâind, până când nu a mai putut suporta. A sărit în picioare și a început să bată în ușă cu sălbăticie, cerând să fie lăsat afară. Comandantul a apărut suspect de repede.

„Putem să facem și mai cald de atât”, a spus Alexandrescu. „Sau, dacă alegeți, puteți deveni oameni liberi”, ne-a repetat el. „Dar dacă ați fi eliberați, cum v-ați purta și cel fel de predici ați predica? Vreau să scrieți o ciornă să citesc și eu.” Ne-a dat stilou și hârtie, după care a plecat.

Ne-am așezat și ne-am apucat de scris. Când am terminat, eu i-am dat foaia mea lui Andricu și am luat-o pe a lui pentru a ni le citi reciproc.

„Predici ca asta poți să auzi în fiecare duminică”, a spus el cu un aer defensiv, „progresistă, în stil științific, marxist.”

„Părinte Andricu”, i-am spus eu, „nu te amăgi singur! Știi bine că ce ai scris aici este o abandonare a tot ceea ce crezi. Dacă un preot își pierde credința, ar trebui măcar să tacă. Nu mă refer acum la judecata de care vom avea parte înaintea lui Dumnezeu. Ce ar zice enoriașii dumitale, prietenii, familia dacă te-ar auzi

predicând nimicurile acestea? Nu-i lăsa pe comuniști să te înșele din nou! Te cumpără cu promisiuni pe care nu și le țin niciodată.”

Am discutat mult timp cu Andricu, spunându-i că în inima lui încă se mai puteau găsi, cu siguranță, adevărurile creștinismului. În cele din urmă mi-a cerut hârtia spunându-mi: „Dă-mi înapoi predica”, după care a rupt-o în bucăți.

9

În marea sală a penitenciarului a început o nouă serie de „întâlniri de edificare” cu participarea a sute de deținuți, la care am fost duși și noi să le audiem. Cele mai multe prelegeri erau ținute de-acum de cei care, nu cu mult timp în urmă, fuseseră colegii noștri de celulă. După ce trecuseră printr-un proces de instruire, veniseră înapoi pentru a declama laude la adresa comunismului care le cauzaseră ani întregi de suferință. Atacurile lor asupra religiei se bazau adesea pe lucrările teologilor moderni, care respingeau inspirația și autenticitatea Scripturilor: propagandiști din școala lui „Dumnezeu este mort”. „Studiați-i pe propriii voștri gânditori!” ni se spunea. „Chiar ei au dovedit deja că nu se poate vorbi despre o cunoaștere obiectivă în creștinism.”

Ascultam prelegeri câte zece până la douăsprezece ore pe zi, participam la discuții și asimilam sloganuri înregistrate pe bandă. Vorbitorii, provenind dintre foștii torturați, făceau apel la „sine” mai frecvent și mai grosolan chiar decât lectorii oficiali, comuniști; viziunea lor cu privire la libertate, bani, slujbă statornică – asaltul asupra „eului” – era încă și mai convingător.

În fiecare celulă se găsea câte o mână de oameni care dădeau zilnic informații cu privire la „sănătatea politică” a celorlalți. Cei care manifestau penitență și supunere față de aceștia erau în siguranță. Ceilalți ajungeau, de obicei, în secțiunea specială. Febra „informării” s-a răspândit ca o boală contagioasă. Un deținut de

lângă mine i s-a plâns unui ofițer că un gardian îi verificase bancheta fără să se uite și sub ea!

Pe 23 august, ziua aniversării în care a fost încheiat armistițiul cu Rusia, cei mai mulți deținuți erau gata să creadă orice li se spunea. A fost organizată o adunare în sala cea mare, avându-l ca vorbitor chiar pe maiorul Alexandrescu. „Avem vești bune”, a început el.

Chiaburii, ale căror ferme fuseseră confiscate, au zâmbit când au fost anunțați că pământurile lor înfloreau și rodeau în cadrul colectivelor. Fostii negustori și bancheri au aplaudat când maiorul a menționat explozia din domeniul comerțului.

„Unii dintre voi”, a continuat comandantul, „au reușit în cele din urmă să privească lucrurile cu înțelepciune. Alții continuă să fie tare proști. Idioților! Ați stat în închisoare zece sau cincisprezece ani, așteptând să vină americanii și să vă elibereze. Am vești și pentru voi. Americanii vin, dar nu pentru a vă elibera. Vin să facă afaceri cu noi!”

Alexandrescu ne-a spus că partidul, sub conducerea premierului Gheorghiu-Dej, făcuse pași importanți înspre dezvoltarea unor relații economice favorabile cu Vestul. Fuseseră contractate împrumuturi, construite fabrici și dezvoltate planuri pentru centrale nucleare, toate cu ajutorul Vestului.

„Și voi, proștilor!” și-a scuipat el din nou cuvintele, „voi continuați să trăiți în iluziile voastre. Îi cunoaștem pe americani mai bine decât voi. Dacă cerșiți nu vă vor da nimic. Dacă îi insultați și-ți bați joc de ei, obții tot ce vrei. Am fost mai isteți decât voi.”

Cineva a izbucnit în râs, un râs ascuțit căruia i s-au alăturat și alții. Curând, toată sala se prăpădea de râs. Când sunetul a atins o intensitate isterică, comandantul, ridicând o mână, a cerut să se facă tăcere. Pe un ton glumeț, a anunțat că din moment ce nu puteam să participăm la sărbătorirea „Zilei Eliberării”, ne-a dăruit tuturor șansa de a o urmări la televizor. Acesta fusese instalat în mod special pentru această ocazie.

Spectacolul TV a început cu o cuvântare a lui Gheorghiu-Dej urmată de alte câteva, centrate în jurul căderii regimului fascist din România. Bineînțeles că nici unul dintre vorbitori nu a menționat rolul esențial jucat pe 23 august 1944 de tânărul rege Mihai, sau de liderul Partidului Național-Țărănesc, Iuliu Maniu și de ministrul comunist de Justiție, Pătrășcanu; asta deoarece regele fusese exilat, iar ceilalți doi muriseră în închisoare.

Mi-am amintit că în primii ani ai comunismului oamenii încercau cât puteau să se ferească de a participa la manifestație, dar acum am fost uimit de coloana fără sfârșit a celor ce mărșăluiau ducând portretele lui Marx, Lenin și Dej, printre steagurile roșii care fluturau în bătaia vântului. Am ascultat muzica intonată de fanfară, uralele și strigătele mulțimii: „23 august libertate ne-a adus!”

„La început, în primii ani ai comunismului nu era așa”, i-am spus părintelui Andricu, care ședea lângă mine.

Mi-a răspuns în șoaptă: „Când este violată prima dată, fata se luptă, se zbate. A doua oară protestează. A treia oare îi place.”

Când manifestația s-a încheiat, la noi în închisoare a început un al doilea spectacol al zilei.

„Acum vom discuta pe marginea sărbătorii”, ne-a anunțat Alexandrescu.

Unul după altul au început să depună mărturie: foști soldați, foști polițiști, aristocrați, țărani, industriași. Fiecare își sfârșea contribuția la program strigând patetic: „23 august libertate ne-a adus!”

A venit și rândul meu. Am început să vorbesc în tonul zilei.

„Dacă este cu adevărat cineva căruia 23 august să-i fi adus libertatea, acela sunt eu. Fasciștii m-au urât, și dacă Hitler ar fi câștigat războiul, aș fi fost acum o bucată de săpun. Dar sunt viu și Biblia are un proverb care spune: *'Un câine viu este mai bun decât un leu mort.'*”

Am continuat pe fondul murmurului aprobatoare: „Dar, într-un alt sens, eu fusesem eliberat înainte de 23 august. Lăsați-mă să vă spun cum. În vremurile antice, tiranul din Siracuza a citit cartea lui Epictet, filozoful-sclav, și a fost atât de încântat, încât s-a oferit să-i redea libertatea. 'Eliberează-te pe tine însuși!' i-a replicat Epictet. Tiranul a protestat însă: 'Dar eu sunt regele!' la care filozoful a răspuns: 'Un tiran condus de propriile sale poftă este în realitate un rob înălțuit; în schimb, un sclav care-și ține sub control pornirile și pasiunile este un om liber. Rege, eliberează-te pe tine însuși!'”

În sală se lăsase tăcerea. „Deși sunt în închisoare, sunt liber. Isus m-a eliberat de vina mea și de întunericul minții mele. Pot să mulțumesc evenimentelor de la 23 august pentru că m-au scăpat de fascism. Dar pentru cealaltă eliberare, eliberarea de tot ceea ce este trecător, și chiar de moarte, Îi mulțumesc lui Isus.”

Comandantul a sărit în picioare: „Să-i spui tot nonsensul ăsta lui Gagarin. El a fost sus în cer și nu a găsit nici urmă de Dumnezeu!” după care a izbucnit în râs și deținuții împreună cu el.

I-am răspuns cu un aer deloc impresionat: „Dacă o furnică ar umbla prin jurul tălpilor pantofilor mei, ar putea și ea să spună că nu a văzut nici urmă de Wurmbrand”.

10

Am fost pedepsit cu un nou „sejur” în secțiunea specială a penitenciarului și încă mă aflam acolo când Alexandrescu a venit special pentru a mă informa că președintele american fusese asasinat.

„Ce părere ai despre asta?” s-a interesat el.

„Nu-mi vine să cred”, i-am răspuns.

Mi-a arătat un ziar în care într-un singur paragraf se scria despre moartea domnului Kennedy.

„Ei bine?” a insistat el. Punerea deținuților sub presiune prin întrebări de felul acesta făcea parte din tehnica folosită de comuniști pentru a descoperi ce gândeau cei închiși.

I-am răspuns că, în situația în care Kennedy a fost creștin, acum se afla cu siguranță, în cer. Auzind răspunsul meu, Alexandrescu a ieșit pe loc din cameră.

Ceva mai târziu, mă aflam din nou în celulă împreună cu părintele Andricu când au venit gardienii să ne ia. Ne-au legat la ochi și ne-au pus cătușele înainte de a ieși – din ceea ce știam așa se proceda cu cei care erau duși să fie executați!

Gardienii ne-au îndrumat: „Luați-o la dreapta aici! Acum la stânga!”

După ce am parcurs o distanță destul de lungă prin incinta închisorii, ne-au dat legăturile jos de pe ochi. Ne aflam într-o clădire cu birouri curate și încălzite. Andricu a fost dus într-o altă aripă a ceea ce părea să fie sediul central al administrației închisorii. Eu am rămas în fața unei uși, singur cu un gardian care, în trecut, mă auzise când Îi vorbeam în șoaptă lui Hristos.

Mi-a șoptit: „Bietul meu prieten! Nu-ți este ușor, dar în Numele lui Dumnezeu, mergi înainte!”

S-a dus câțiva pași mai încolo, chipul i-a rămas impasibil, însă cuvintele lui mi-au mers la inimă.

Când s-a deschis ușa, am fost condus în prezența unui bărbat îmbrăcat în uniformă de general. Era însuși Negrea, ministrul adjunct al Internelor, o persoană pe cât de inteligentă, pe atât de plină de o energie care-i răzbătea de pe chipul puternic, de țigan. Alături de el se mai aflau ofițerul politic și alți câțiva funcționari din București.

Negrea mi s-a adresat pe un ton politicoasă: „Ți-am citit dosarul, domnule Wurmbrand. Nu mă interesează vederile dumitale, dar apreciez un om care rămâne atașat principiilor sale. Și noi, comuniștii, suntem încăpățânați. Am fost și eu închis în câteva

rânduri și s-au făcut multe încercări de a mă face să-mi schimb opiniile, dar am rămas ferm pe poziție. Cred că a venit timpul să ne întâlnim la jumătatea drumului. Dacă ești gata să uiți ce ai suferit, noi suntem gata să uităm tot ce ai făcut împotriva noastră. Putem să dăm pagina și să devenim prieteni, în loc să rămânem dușmani. Departe de a acționa împotriva propriilor dumitale convingeri, poți să le rămâi fidel și totuși să pășești într-o perioadă nouă de cooperare rodnică.”

În fața lui se afla un dosar deschis. „Ți-am citit chiar și predicile. Explicațiile date asupra textelor biblice sunt frumoase, dar trebuie să realizezi de-acum că trăim într-o epocă științifică...”

Ce-nseamnă asta? m-am întrebat în timp ce Negrea își derula mica prelegere științifică din recuzita partidului. Pentru asta să fi străbătut un funcționar ministerial de rangul lui 500 de kilometri?

Dar tot așa cum apele Dunării, care șerpuiesc și ocolesc câmpii și munți pentru ca în final să se oprească vărsându-se în mare, tot așa discursul său a ajuns la finalul plănuțit.

„Avem nevoie de oameni ca dumneata! Nu dorim ca oamenii să ni se alăture din oportunism, ci pentru că reușesc să recunoască slăbiciunile din vechea lor gândire. Dacă ești gata să ne ajuți în lupta pe care o ducem împotriva superstiției, poți să intri pe loc într-o viață nouă. Vei primi un post cu un salariu mare, vei fi din nou în mijlocul familiei, bucurându-vă cu toții de confort și siguranță. Ce spui, cum ți se pare?”

I-am răspuns că găsisem bucurie în viața pe care o duceam deja. Privitor la posibilitatea de a da o mână de ajutor partidului, mă gândisem cum aș putea s-o fac dacă aș fi eliberat.

Ofițerul politic s-a ridicat în picioare, iar Negrea m-a încurajat cu interes: „Vrei să spui că vei lucra pentru noi?”

„Vă sugerez să mă trimiteți din oraș în oraș și din sat în sat împreună cu cel mai bun profesor de marxism pe care îl aveți. Întâi eu îmi voi expune ignoranța și prostiile religiei mele creștine

retrograde și apoi marxistul dumneavoastră își va putea explica teoriile, iar oamenii vor avea astfel posibilitatea de a alege ei înșiși între cele două.”

Negrea s-a uitat fix la mine. „Ne provoci, domnule Wurmbrand, și ăsta-i lucrul care îmi place la dumneata. Exact acesta-i modul în care noi, comuniștii, le răspundeam odinioară conducătorilor. Hai să nu ne mai contrazicem. Îți fac o propunere și mai bună. Nimeni nu dorește să devii un propagandist ateu. Dacă ești, cu adevărat, atât de atașat unei credințe demodate – deși nu reușesc să înțeleg cum de un om atât de cult ca dumneata poate crede în astfel de aiureli – nu ai decât să ți-o păstrezi. Dar nu uita, în același timp, că noi suntem cei ce avem puterea! Comunismul a cucerit o treime din lume; Biserica trebuie să ajungă la o înțelegere cu noi.

Hai să punem cărțile pe masă. Sincer, ne-am cam săturat de conducătorii bisericii care își fac treaba doar de ochii lumii; aceștia nu mai sunt în contact cu mersul lucrurilor.”

Negrea mi-a înșirat apoi, unul câte unul, numele episcopilor rămași în funcții. Toți erau lipsiți de orice putere, mi-a spus el, sau deveniseră oameni ai puterii și toată lumea cunoștea această realitate.

„Ei bine, dacă ai vrea să devii episcop, ai putea să-ți păstrezi credința și totuși să rămâi loial regimului nostru. Biblia voastră spune că trebuie să vă supuneți autorității, pentru că vine de la Dumnezeu; așa că de ce nu v-ați supune și autorității noastre?”

Am rămas tăcut. Negrea le-a cerut celorlalți funcționari să ne lase singuri pentru câteva momente. Era convins că voi accepta oferta și mi-a spus câteva lucruri pe care nu dorea ca ceilalți să le audă.

„Partidul a făcut o greșală”, a început el, atacând Consiliul Mondial al Bisericilor. A început prin a-l suspecta că este o rețea de spioni, dar pastorii din cadrul acestei organizații provin totuși,

În multe cazuri, dintr-un mediu muncitoresc; nu sunt dintre cei bogați, avuți, ca să zic așa, ci sunt un soi de slujitori religioși de o calitate morală deosebită. În loc să ne opunem unor astfel de oameni, ar trebui să-i câștigăm de partea noastră, astfel încât Consiliul însuși să devină instrumentul nostru.” S-a întins pe deasupra biroului pentru a se apropia mai mult de mine. „Domnule Wurmbrand, aici ne poți ajuta dumneata. Ai lucrat pentru Consiliul Mondial al Bisericilor. Ești bine cunoscut în afara țării; încă ne sosesc multe solicitări din partea celor care se interesează de soarta dumatăle. Dacă devii episcop, i-ai putea sprijini pe ceilalți aliați pe care îi avem în sânul Consiliului să construiască un bastion pentru noi – nu al ateismului, ci al socialismului și al păcii. Nu poți să nu recunoști idealismul general care se află în spatele campaniilor pe care le ducem noi pentru dezarmare și pentru oprirea acestor războaie nimicitoare! Și în acest timp vei putea să te închini oricui dorești în adâncul inimii dumatăle; acolo nu ne vom amesteca în nici un fel.”

M-am gândit câteva clipe.

„Cât de departe ar trebui să meargă această cooperare? Episcopilor care au conlucrat cu dumneavoastră în trecut li s-a cerut să dea informații despre proprii lor preoți. Mi se va cere și mie să fac același lucru?”

Negrea a început să râdă. „Nu vei avea nici o obligație anume legată de funcție, m-a asigurat el. Dar oricine ajunge la cunoștința vreunei acțiuni care poate aduce prejudicii statului este obligat să-l denunțe pe cel care întreprinde acea acțiune vinovată și, ca episcop, în mod sigur veți ajunge să aflați despre astfel de fapte. Actualul episcop al Bisericii Luterane din România este foarte bătrân. Dumneata ai putea fi ales ca episcop și ai deveni încă din start conducătorul efectiv al Bisericii Luterane Române.”

I-am cerut un răgaz pentru a putea reflecta la propunerea lui și Negrea a fost de acord.

„Ne vom întâlni din nou înainte de a pleca spre București pentru a pune la punct actele necesare eliberării dumatiale”, mi-a mai spus el.

Am fost dus înapoi și lăsat, preț de mai multe ceasuri, singur într-o celulă pentru a mă putea gândi în liniște. Mi-am amintit atunci de o veche povestire evreiască al cărei personaj principal a cerut și el timp de gândire: un rabin, care avea de-a face cu Inchiziția și căruia i se ceruse să renunțe la religia lui. În dimineața următoare rabinul a spus: „Nu mă voi face catolic, dar aş avea o ultimă dorință: ca înainte de a fi ars pe rug să mi se taie limba pentru că nu am răspuns pe loc. La o cerere de felul acesta, singurul răspuns era 'Nu!'”

Aceasta constituia însă doar una dintre fațetele cazului: de cealaltă parte, știam că Biserica oficială dintr-o țară comunistă poate supraviețui numai făcând anumite compromisuri. Chiar și plata impozitelor într-un stat ateu reprezintă un compromis din partea creștinilor. Era ușor să spui că Biserica poate supraviețui în „subteran”, în clandestinitate, dar o Biserică subterană are nevoie, pentru a funcționa, de o acoperire. Dacă nu ar avea această acoperire, milioane de oameni nu ar mai avea unde să se întâlnească pentru a se închina, n-ar mai avea pastori care să predice, n-ar mai avea pe nimeni care să-i boteze, să-i căsătorească, să-i înmormânteze. Mi se părea a fi o alternativă imposibilă și de neconceput. Eu aş fi putut evita o astfel de situație spunând doar câteva vorbe în favoarea colectivizării sau a așa-ziselor campanii pentru pace.

Apoi, nu-mi mai văzusem soția și copilul de ani de zile. Nici nu știam dacă mai sunt în viață. Ofițerul politic mi-a spus că Sabina era în închisoare. Ce urma să li se întâmple dacă refuzam propunerea primită?

Aveam nevoie de putere de sus pentru a spune nu, acceptând să rămân închis pentru ceilalți unsprezece ani pe care îi mai aveam

de ispășit, sacrificându-mi familia și expunându-mă aproape sigur morții, din cauza condițiilor groaznice de detenție. Și totuși, în acele momente de frământare teribilă, fața lui Dumnezeu rămânea ascunsă, iar credința parcă mă părăsise cu totul. Am privit cu ochii minții imensa umbră a comunismului care acoperise deja o parte atât de întinsă a lumii și care amenința să acopere și ce mai rămăsese din ea. Imaginația mi-a fost copleșită de pericolul morții, de posibilitatea de a fi bătut din nou și din nou, de a flămânzi, de privațiunile la care îmi condamnam soția și fiul. Sufletul meu era asemenea unei corăbii purtate de furtună într-o parte și alta, găsindu-mă la un moment dat în cel mai adânc abis, pentru ca în următoarea clipă să fiu urcat până la cer. În acele ore am băut din paharul lui Hristos; cred că acele momente au reprezentat Grădina Ghetsimani a credinței mele. Și, la fel ca Isus, m-am aruncat cu fața la pământ și m-am rugat cu plâns și suspine, cerându-I lui Dumnezeu ajutor pentru putea învinge această teribilă ispită.

După ce m-am rugat, m-am simțit puțin mai liniștit. Dar încă îi vedeam în fața ochilor pe Nichifor Dăianu și pe Radu Ghindă și pe atât de mulți alții care făcuseră rău credinței și Bisericii, inclusiv Patriarhul. Erau cu miile, iar acum devenisem și eu un om cu o credință de nimic, care urma să fiu înghițit la fel ca ei, din cauza slăbiciunii cărnii. Am început să mă gândesc cu seriozitate la toate situațiile în care susținusem adevărul creștinismului. Mi-am repetat mie însumi cele mai simple întrebări. Este calea dragostei mai bună decât cea a urii? A ridicat Hristos, cu adevărat, povara păcatului și a îndoielii de pe umerii mei? Este El Mântuitorul? Nu mi-a fost deloc greu să răspund „Da” la toate aceste întrebări. Și, odată ce am trecut prin acest test, am simțit cum mintea mi-a fost eliberată de o mare greutate.

Am stat timp de o oră întins pe pat, spunându-mi: *Voi încerca acum să nu mă gândesc la Hristos*. Dar tot efortul meu a rămas fără nici un rezultat: nu mă puteam gândi la nimic altceva. Fără

creștinism, inima îmi rămânea goală și pustie. Mentea mi s-a îndreptat pentru o ultimă dată spre propunerea lui Negrea. M-am gândit la tirani de tipul lui Nebucadnetar, care și-a impus regele dorit la conducerea evreilor, la Hitler, care și-a instalat marionete prin toată Europa. Pe cartea mea de vizită ar urma să scrie: „Richard Wurmbrand, episcop luteran al României, prin decizia Securității”. N-aș mai fi atunci un episcop al lui Hristos într-o slujbă sfântă, ci un spion securist într-o instituție a statului.

M-am rugat din nou și sufletul meu și-a regăsit liniștea.

A doua zi m-au rechemat. Comandantul Alexandrescu era și el acolo, alături de alți câțiva care-l înconjurau pe Negrea. Când am spus că nu accept propunerea, acesta din urmă și-a luat pledoaria de la capăt, iar când am ajuns la subiectul Consiliului Mondial al Bisericii, Negrea le-a cerut din nou celor prezenți să ne lase singuri. Apoi a insistat să-mi reconsider refuzul.

„Nu mă simt vrednic să fiu episcop”, am răspuns eu. „Nu am fost vrednic nici pentru slujba de pastor și chiar a fi creștin este mult peste meritele mele. Primii creștini mergeau la moarte spunând: „*Christianus sum!*” – *Sunt creștin!* Dar eu nu am fost în stare să iau o astfel de poziție; în loc de asta am stat să mă gândesc la oferta dumneavoastră înjositoare. Nu o pot accepta.”

„Îl vom găsi pe un altul care o va primi”, m-a avertizat el.

„Dacă credeți că mă puteți convinge că greșesc”, i-am spus, aduceți-mi argumentele dumneavoastră ateiste! Eu îmi bizui credința pe motive solide și caut să merg doar pe calea adevărului.”

A făcut o ultimă încercare: „Știi, desigur, care vor fi consecințele atitudinii dumitale!”

„M-am gândit bine și am cântărit pericolele și pot să vă spun că mă bucur să sufăr pentru ceea ce sunt sigur că este adevărul suprem.”

Negrea s-a uitat la mine cu privirea unuia care își dă seama că-și irosește timpul. Politicos până la capăt, m-a salutat rece, și-a

închis servieta, s-a ridicat și a traversat camera îndreptându-se spre fereastră. A rămas acolo privind pe fereastră, în timp ce gardienii îmi puneau cătușele și mă duceau înapoi în celulă.

Am rămas mult timp în „secția specială”, dar nu pot spune cu exactitate cât. Timpul a făcut ca anumite perioade petrecute în închisoare să se suprapună în memoria mea sub forma unei enorme zile. Acțiunea de spălare a creierului a crescut în intensitate, dar s-a schimbat puțin ca metodă. Difuzoarele proclamau acum:

Creștinismul este mort.
Creștinismul este mort.
Creștinismul este mort.

Îmi amintesc cu claritate una dintre zile. Ne-au dat cărți poștale pentru a ne invita familiile să vină și să ne aducă pachete. În ziua fixată, am fost bărbierit și spălat și mi s-a dat o cămașă curată. Orele treceau una după alta, iar eu stăteam în celulă, uitându-mă la plăcile strălucitoare de faianță albă. Nu a venit nimeni. Seara a adus cu sine doar schimbarea gardienilor. Nu știam atunci că mesajul meu nici măcar nu fusese trimis și că același renghi le fusese jucat și altor deținuți nesupuși. Difuzoarele strigau:

Nimeni nu te mai iubește.
Nimeni nu te mai iubește.
Nimeni nu te mai iubește.

Am început să plâng. Difuzoarele intonau:

Nu vor să mai aibă de-a face cu tine.
Nu vor să mai aibă de-a face cu tine.
Nu vor să mai aibă de-a face cu tine.

Nu mai suportam să aud aceste cuvinte și nu puteam face nimic pentru a le opri.

A doua zi a fost organizată o „întâlnire de edificare” brutală, dedicată deținuților dezamăgiți. Multe soții ale celorlalți deținuți veniseră, ne-a spus lectorul. Noi eram cei ce rămăseserăm de proști; fuseserăm abandonati. Chiar în acel moment nevestele noastre erau în pat cu alți bărbați. S-a apucat să ne descrie ce făceau, cu ajutorul tuturor expresiilor și imaginilor obscene care-i veneau în minte. Și unde erau copiii noștri? Afară pe străzi, atei cu toții! Nici măcar nu mai voiau să audă de tații lor. Cât de proști puteam să fim!

În secțiunea specială a penitenciarului ascultam fără încetare ce ne strigau difuzoarele, zi după zi:

Creștinismul este mort.

Creștinismul este mort.

Creștinismul este mort.

Cu timpul am ajuns să cred ceea ce ne-au spus în toate acele luni. Creștinismul era mort. Biblia profețește despre o vreme de mare apostazie și credeam că acele timpuri deja sosiseră.

Apoi m-am gândit la Maria Magdalena și probabil că acest gând, mai mult decât oricare altul, m-a salvat de otrava ucigătoare de suflet pe care ne-au turnat-o în ultimul și cel mai oribil stadiu al spălării creierului. Mi-am amintit că I-a rămas credincioasă Lui chiar și când Mântuitorul striga pe cruce: „*Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?*” Iar când El nu era decât un cadavru în mormânt, ea a plâns și a așteptat la gura mormântului până când a înviat. Așa că, în final, când am ajuns și eu să cred că murise orice urmă de creștinism, mi-am spus: *Chiar și așa, eu tot am să cred în el și am să plâng la mormântul lui până când va veni din nou la viață, așa cum sigur se va întâmpla.*

PARTEA A NOUA

În iunie 1964 toți deținuții au fost adunați în holul central. Comandantul a intrat împreună cu ofițerii săi și ne-am pregătit pentru o nouă etapă a „campaniei de edificare”. În schimb, maiorul Alexandrescu ne-a anunțat că, potrivit unui ordin de grațiere generală decretat de guvern, deținuții politici de toate categoriile urmau să fie eliberați.

Nu mi-a venit să cred. M-am uitat de jur împrejur și am zărit doar priviri goale, lipsite de orice expresie. Apoi Alexandrescu a strigat un ordin și tot holul a izbucnit în urale. Dacă le-ar fi spus: „Măine toți veți fi împușcați”, tot ar fi ovaționat și ar fi strigat: „Corect! Nu merităm să trăim!”

Anunțul nu a fost, așa cum ne-am gândit la început, o nouă păcăleală. În vara aceluși prim an au fost eliberați mii de deținuți. Trebuia să fim mulțumitori unui alt așa-zis „dezgheț” politic în relațiile dintre Est și Vest și de asemenea – deși nu știam nimic la vremea aceea despre acest lucru – unui schimbări reale a inimii prim-ministrului Gheorghe Gheorghiu-Dej. După mai mulți ani de îndoială cu privire la dogmele comuniste, se pare că își regăsise

religia în care îl crescuse mama sa și în care aceasta trăise întreaga viață. Dej fusese convertit prin lucrarea unei menajere din casa lui și prin unchiul ei, un bătrân bun și înțelept care îi vorbea adesea din Biblie. Deși nu-și mărturisise credința public, creștinismul i-a dat forța lăuntrică de a se desprinde de stăpânii sovietici. Ignorând amenințările acestora, a deschis ușa unor relații noi cu Vestul și a creat astfel un exemplu și pentru celelalte țări captive. Din nefericire, a murit câteva luni mai târziu, sfârșitul fiindu-i grăbit, după cum se spunea, de agenții sovietici.

A venit și rândul meu să fiu eliberat. Făceam parte dintr-un grup de vreo o sută de oameni, printre ultimele care părăseau închisoarea, adunați în holul cel mare. Eram aproape ultimii deținuți care părăseau Gherla. Peste coridoare coborâse o liniște ciudată. Am fost tunși și ni s-au dat niște haine vechi, dar curate.

În timp ce mă întrebam cu privire la soarta proprietarului costumului cu care eram îmbrăcat, am auzit pe cineva strigându-mi numele: „Frate Wurmbrand!” S-a apropiat și mi-a spus că era din Sibiu și am crezut că era membru al vreunei biserici din acel oraș.

„Am auzit atât de multe despre dumneavoastră de la Mihai, a adăugat el. Am stat o vreme în aceeași celulă.”

I-am spus: „Fiul meu, în închisoare? Nu, nu; faceți o confuzie.”

„Vreți să spuneți că n-ați știut?” a continuat omul. „Ar fi de-acum în al șaselea an de detenție.”

M-am întors cu spatele și omul m-a lăsat în pace. Lovitura fusese aproape mai mult decât puteam îndura. Sănătatea lui Mihai era tare șubredă; nu ar fi reușit să facă față mult timp lipsurilor și greutăților vieții de detenție.

Eram încă șocat și îndurerat din cauza veștii, când comandantul Alexandrescu s-a apropiat de mine. „Ei bine, Wurmbrand”, mi s-a adresat el pe un ton curios. „Unde te duci acum că ești liber?”

„Nu știu”, i-am răspuns. „Mi s-a spus în mod oficial că soția mea este în închisoare și chiar acum am aflat că singurul meu fiu este și el închis. Nu mai am pe nimeni altcineva.”

Alexandrescu a ridicat din umeri: „Și băiatul! Cum te simți să știi că fiul tău este după gratii?”

„Sunt sigur că nu a intrat la închisoare pentru furt sau pentru vreo altă fărădelege și dacă a ajuns acolo de dragul lui Hristos, atunci sunt mândru de el.”

„Ce!” s-a mirat el. „Am cheltuit atâția bani să te ținem în închisoare toți acești ani și dumneata consideri că este un motiv de laudă să ai toți membrii familiei închiși pentru astfel de lucruri!”

„Nu eu mi-am dorit să cheltuiești pentru mine”, i-am răspuns.

În termenii aceștia ne-am despărțit. Am ieșit din închisoare în hainele altuia. Străzile din Gherla păreau să strălucească. Mașinile treceau huruind pe lângă mine și nu mă simțeam deloc în largul meu. Culorile de pe jacheta unei femei, cele dintr-un buchet de flori, îmi agresau privirea. Muzica unui radio care-și trimitea sonoritățile printr-o fereastră deschisă avea pentru mine o intensitate exagerată, asemenea unei cafele cu prea mult zahăr. Aerul mirosea a curat și proaspăt, de parcă tocmai trecuse pe acolo un car cu iarbă tăiată de curând. Dar toate senzațiile îmi erau îmbrăcate într-un sentiment greu de tristețe din cauza gândului că soția și fiul meu erau în închisoare.

Am luat autobuzul până la Cluj, unde aveam niște prieteni, dar aceștia se mutaseră. Am căutat din casă în casă, toropit de arșița verii, până când în sfârșit i-am găsit. Mi-au adus prăjituri, fructe și tot felul de alte lucruri bune. Dar pe masă era o ceapă frumoasă, maro și pe aceea aș fi vrut-o. Tânjiseam de-atâtea ori după o ceapă care să îndeparteze puțin gustul rău al mâncării din închisoare! Dar nu mi-a plăcut gândul de a o cere.

Am sunat la un vecin de-al nostru, din București. Vocea care mi-a răspuns a fost a Sabine! „Sunt Richard, i-am spus. Credeam că sunteți în închisoare!”

S-au auzit niște zgomote ciudate. Mihai a venit la aparat: „Mama a leșinat, rămâi puțin pe fir!” S-au auzit și mai multe zgomote neînțelese la celălalt capăt al firului. Apoi Mihai a revenit și mi-a spus: „E-n regulă, și-a revenit. Noi credeam că ai murit!”

Mihai nu fusese închis nici o zi. Informația falsă îmi fusese dată ca o ultimă strângere a șurubului, pentru a mi se testa efectele spălării creierului.

Am luat trenul spre București. Când am intrat în gară, am văzut o mulțime de bărbați, femei și copii. Aveau brațele pline cu flori și mă întrebam cine o fi persoana fericită căreia i se pregătise o astfel de primire. Apoi am început să recunosc chipurile unora dintre ei și m-am aplecat pe fereastră pentru a le face fericit cu mâna. Când am coborât din tren, am avut impresia că toți oamenii din biserica noastră veniseră să mă întâlnească. În clipa următoare îi îmbrățișam pe soția și pe fiul meu.

Chiar în seara aceea Sabina mi-a spus că primise vestea morții mele în urmă cu câțiva ani. A refuzat să creadă chiar și când niște străini care pretindeau că erau foști deținuți au căutat-o pentru a-i spune că participaseră la înmormântarea mea.

„Îl voi aștepta”, a hotărât ea.

Anii au trecut și nu a mai primit nici o veste despre mine, până când am sunat eu din Cluj. Pentru ea a fost ca și cum aș fi înviat din morți.

2

Într-o duminică, la câteva luni după eliberarea mea, am plecat într-o plimbare cu un grup de elevi. Agenții Securității ne-au urmărit un timp, dar văzând că intrăm în Grădina Zoologică, ne-au lăsat în pace.

I-am condus pe copii la cușca leilor și i-am adunat în jurul meu pentru a le vorbi în șoaptă.

Le-am spus: „Înaintașii voștri în credință au fost aruncați la fiare sălbatice ca acestea. Au murit cu bucurie, pentru că se încredeau în Isus. S-ar putea să vină timpul când și voi veți fi închiși și veți suferi pentru că sunteți creștini. Acum este momentul în care vă puteți hotărî: veți fi sau nu gata să faceți față acelei zile?”

Cu lacrimi în ochi, fiecare la rândul lui a spus „da”. Nu le-am mai pus nici o altă întrebare acestor copii; era ultima grupă pe care o pregăteam în vederea confirmării, înainte de a-mi părăsi țara.

Am explicat în prefață de ce am hotărât că trebuie să plec din țara mea și cum am ajuns în Vest. Acum aș vrea să mai adaug doar un lucru. Pe zidul unei clădiri civile din Washington D.C. se poate vedea o placă mare pe care este gravată cu multă măiestrie Constituția Statelor Unite. La prima privire nu vezi decât cuvintele Constituției gravate pe ea; însă dacă faci un pas înapoi, astfel încât lumina să cadă dintr-un unghi diferit, în spatele textului apare chipul lui George Washington.

La fel trebuie privită și această carte, care conține câteva episoade din viața unui om și povestea celor care au fost cu el în închisoare. În spatele tuturor însă stă o Ființă nevăzută, Hristos, care ne-a păstrat credincioși și ne-a dat puterea de a învinge.